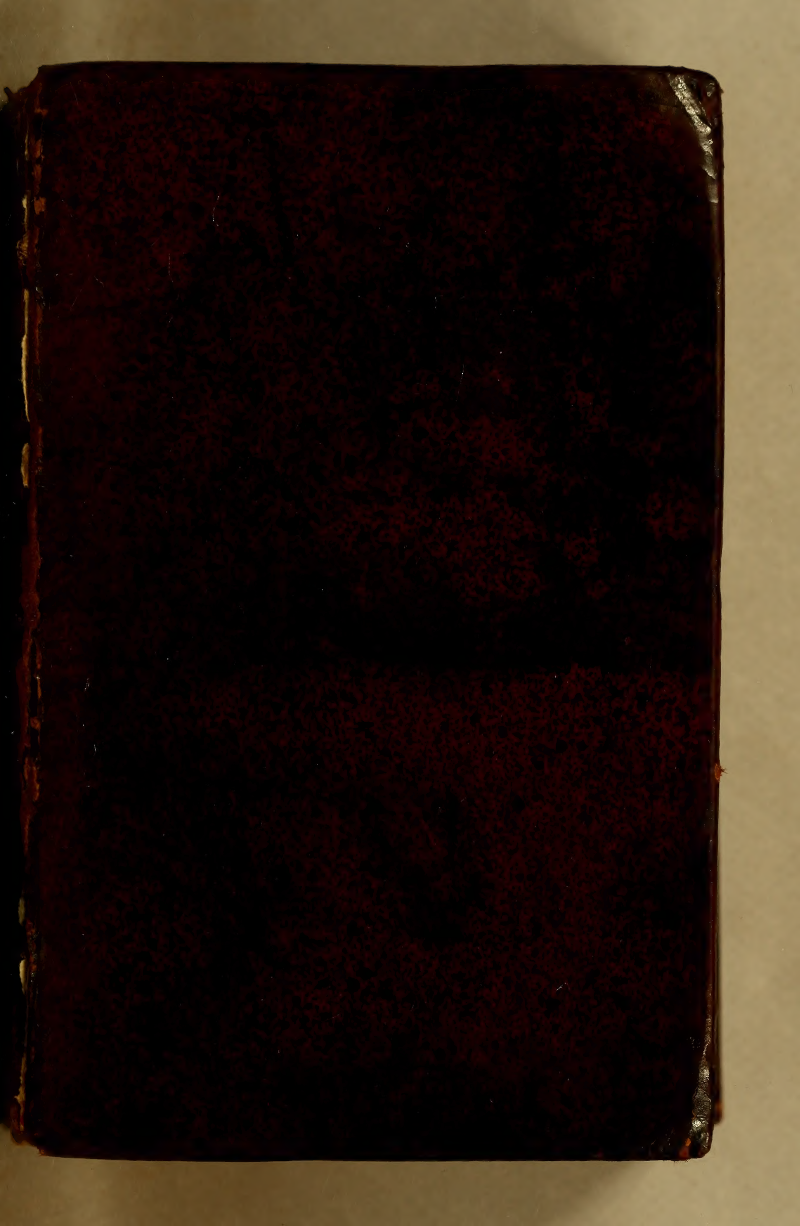
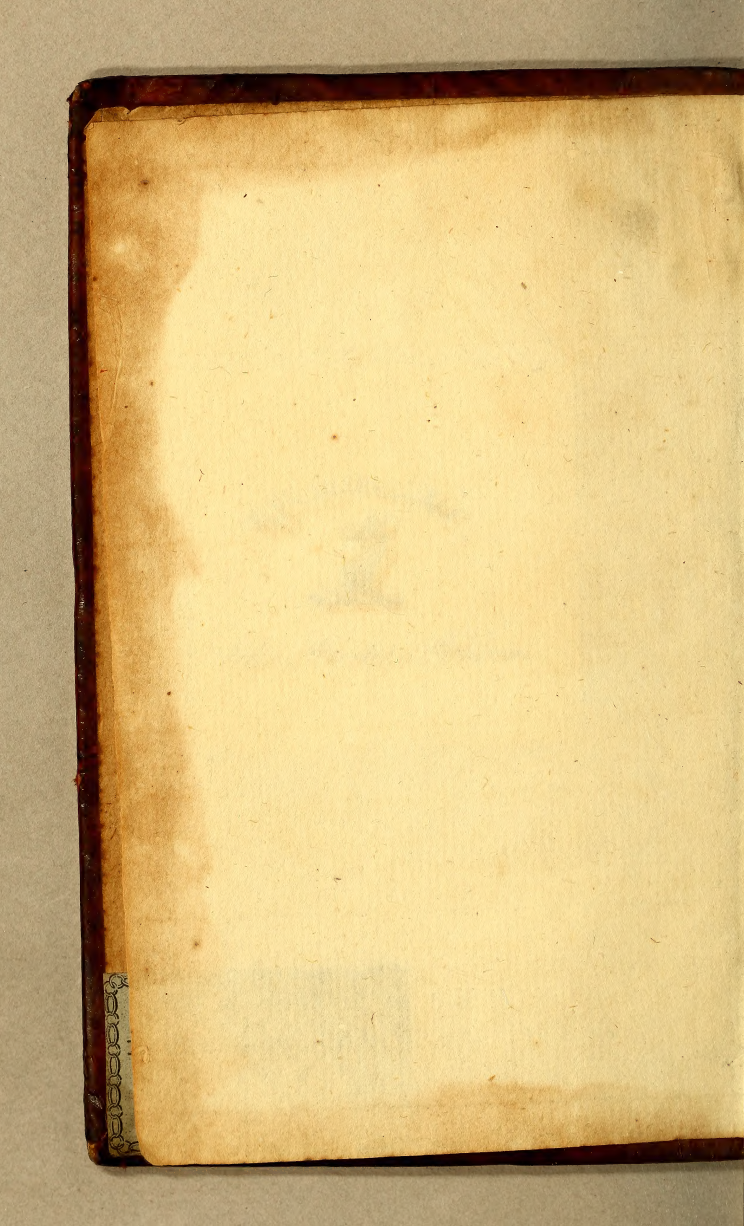
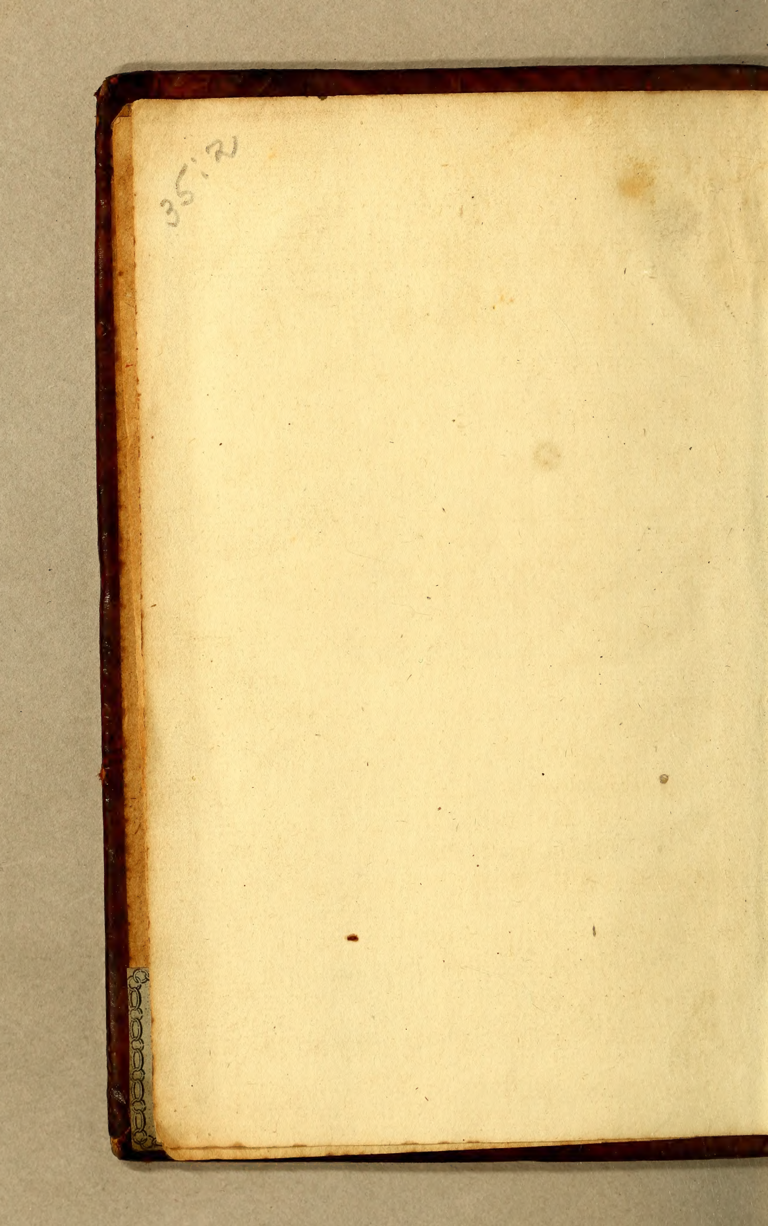

GAUDEO
John Carter Brown.

GEDENKSCHRIFTEN
VAN HET
NOORDELYK
AMERIKA,
OF HET VERVOLG DER
REIZEN VAN DEN
BARON VAN LA HONTAN.

Vervattende de Befchryving van een groote ftreek Land van dat Weerelddeel; het Belang der *Franfchen* en der *Engelfchen* in 't zelve; hun Koophandel, hun Schipvaart, en de Zeeden en Gewoontens der Wilden, &c. Alles met Aanteekeningen vermeerdert en opgeheldert.

Neevens de Zaamenfpraaken van den Schryver met een Wilden, en een WOORDENBOEK *van de Taal dier Volkeren.*

Met Kaarten en Plaaten Verciert.

TWEEDE DEEL.

Vertaalt door

GERARD WESTERWYK.

IN 's GRAVENHAGE,
By ISAAC BEAUREGARD. 1739.

GEDENKSCHRIFTEN

Van het

NOORDELYK

AMERIKA,

Of het vervolg

Der REIZEN van Mr. den

BARON VAN LAHONTAN.

K heb u van de *Engelsche* en *Fransche* Volkplantingen, den Koophandel van *Kanada*, de Schipvaart der Vloeden en Rivieren van dat Land en die van *Europa* naar het *Noordelyk Amerika*, neevens de gedaane Onderneeming der *Engelschen*, om de *Fransche* Volkplantingen te verooveren, en de Invallen der *Fran-*

ſchen in *Nieuw Engeland* en by de *Iroquoiers*, geſchreeven. Met een woord, ik heb zoo veel zaaken gezegt, die tot heden, uit reeden van Staat of Staatkunde, verborgen zyn gehouden, dat het maar alleen van u zoude afhangen my zeer veel moeielykheid aan 't Hof te berokkenen, zoo gy bekwaam waart my aan deszelfs gramſchap op te offeren, door myn Brieven voor den dag te brengen.

Al wat ik u geſchreeven hebbe, en alles wat gy noch in deze Gedenkſchriften zult zien, zyn waarheden klaarer dan den dag. Ik vlei noch ontzie niemant. Ik ben niet eenzydig; ik roem lieden die niet in ſtaat zyn om my goed te doen, en ik veroordeel het gedrag van veele anderen welke my van ter zyde zouden konnen benadeelen. Die geeſt van eigen belang en partyſchap die zeekere Menſchen doet ſpreeken, is my onbekent; ik offer alles op aan de liefde tot de waarheid. Myn eenig oogmerk is u de zaaken te melden gelyk zy zyn, en de gevallen, vervat in de Brieven welke ik u zeedert 11. of 12. jaaren, en in deze Gedenkſchriften, heb mede gedeelt,

zyn

zyn door my noch vermindert, noch vervalſt. Ik heb zorg gedraagen zeer omſtandige Dagverhaalen geduurende den loop myner Reizen te houden; maar de wydloopige beſchryving derzelven zou voor u verdrietig zyn, en de moeite van ze uit te ſchryven, alvoorens u die toe te zenden, te veel tyd vereiſchen. Gy zult hier ſtof genoeg vinden om een volkoome denkbeeld van 't wyd uitgeſtrekte vaſte Land van *'t Noordelyk Amerika* te vormen. Ik heb u zeedert het jaar 1683. tot heeden vyf en twintig Brieven geſchreeven, welker afſchriften ik heel zorgvuldig bewaar. Myn eenige betrachting is geweeſt, u de weezenlykſte dingen te ſchryven, om uw geeſt in geen duizend verwarringen van ongemeene zaaken in te wikkelen, die in dat Land gebeurt zyn. Zoo gy myn Kaarten naaziet naar maaten gy myn Brieven herleeſt, gy zult 'er al de Plaatzen op vinden daar ik van ſprak. Zy zyn zeer onderſcheidenlyk, en ik durf u verzeekeren dat 'er nooit geen zoo naauwkeurigen zyn in 't licht gekoomen. Myn Reis naar de *Lange Rivier* heeft my aanleiding gegeeven om de kleine Kaart

te maaken, welke ik u in 't jaar 1699. in myn 16. Brief van *Miſſilimakinac* heb toegezonden. Het is waar dat zy enkel die Rivier en die der *Miſſouriers* aanwyſt; maar daar was meer tyd toe noodig dan ik gehadt heb, om ze volkoomener te maaken, door de kennis der nabuurgie Landen, welken tot heeden, zoo wel als die groote Rivier, die ik nooit zou durven bevaaren hebben zonder 'er in den grond van onderrecht en met een goed geleide voorzien geweeſt te zyn, aan al de Weerelt onbekent zyn geweeſt. Ik plaats de Kaart van *Kanada* aan het hooft deezer Gedenkſchriften; en de gunſt welke ik van u verzoek is, dat gy ze aan niemant onder myn naam mede deelt. Achter dezelven zyn de bewoordingen der (1) *Zeevaart*, en anderen, die 'er zoo wel als in myn Brieven in vervat zyn, door my bygevoegt; zoo dat gy ze op uw gemak kondt naazien, wanneer gy eenige woorden zult leezen die voor u vreemt en onverſtaanbaar vallen.

Korte

(1) Deze zyn door ons, tot meer gemak, over al onder den text gevoegt.

CARTE GENERALE DE CANADA.
DEDIÉE AU ROY DE DANEMARK Par son tres humble et tres obeissant et tres fidele serviteur Lahontan
TERRE DE LABRADOR OU DES ESKIMAUX
GRAND ESPACE DE TERRE.
BAYE DE HUDSON
Sont des villes Françoises ou angloises
Sont des villages anglois ou François
Sont des villages des sauvages
Sont des nations sauvages detruites par les yroquois
Sont des pais propres a faire les chasses de castor
Ces forts avec de petites croix sont abandonez
Sont des saults ou cataractes dans les rivieres
Sont les lieux ou lon porte les canots dune riviere l'autre
Petit Fort du Sr St germain pour empecher les assinipovals de decendre au port de nelson.
Port de Nelson
Fort de Nelson
Iles Danoises
Port aux Danois
Fort tantost aux Anglois tantost aux François
Fort tantost aux François tantost aux Anglois
Fleuve de St Laurens
Lac de Nemipigon
Fort de Kamanistigoyan
Fleuve de Missisipi
Lac Superieur
Chagouamigon
Missilimakinak
Lac des Hurons
Lac des Ilinois
Mataovan
Temiskamines
Tabitibi
Monreal
Lac Champlain
Chambli
3 Rivieres
Sault de la Chaudiere
Acadie et ses costes
Baye de St Laurens
Fleuve St Laurens
Ile Percee
Ile Bonaventure
Ile de Miscou
Capbreton
Limites de Canada
Nouvelle Angleterre
Boston
Nouvelle York
Manate
Orange
Lac Ontario ou de Frontenac
Pais des Iroquois
Lac Errie ou de Conti
Fort St Joseph
Fort de Crevecœur
Chegakou
Limites de Canada selon les François
Ces limites sont justement la route que les ilinois oumamis et autres sauvages tiennent allant faire la guerre aux yroquois par terre de meme celle que les yroquois suivent pour aller porter la guerre chez les nations sauvages les plus eloignees jusqu au dela du missisipi.
Ocean
Echelle de 100 lieues a 20 par degre selon Les navigateurs François

Explication des Marques.

Verklaring van de Teekenen.

DE Eerste, zyn Fransche of Engelsche Steeden.

De Tweede, Engelsche of Fransche Dorpen.

De Derde, Dorpen der Wilden.

De Vierde, Wilde Volkeren, door de Iroquoiers uitgerooit.

De Vyfde, Landstreeken, bekwaam tot de Beverjagt.

De Zesde, Sterktens, die verlaaten zyn.

De Zeevende, Waatervallen, of Waaterstortingen in de Rivieren.

De Agtste, de Plaatzen daar men de Kanoos van de een in de andere draagt.

Baay de Hudson. *De Hudsons Baay.*

Baay de St. Laurens. *De Baay van St. Laurens.*

Costes & Pais d'Acadie. *De Kusten en 't Land van Acadia.*

Chasse des Amies des François. *Jagtland van de Wilden, Vrienden der Franschen.*

Chasse de Castor des Iroquois. *Jagtland*

land van Bevers, der Iroquoiers.

Entré du grand Lac des Assinipouals. *De Mondt van 't groote Meir der Assinipoualers.*

Fleuve de Mississippi. *De Vloed van Mississippi.*

Fleuve de St. Laurens. *De Vloed van St. Laurens.*

Fort, tantost aux Englois, &c. *Een Sterkte, dan aan de Engelschen, en dan weeder aan de Franschen behoorende.*

Fort, tantost aux François, &c. *Een Sterkte, dan aan de Franschen, en dan weeder aan de Engelschen behoorende.*

Grande Espace de Terre, &c. *Groote streek Lands van 't Land van Labrador, of der Eskimouxers.*

Grande Riviere des Outaoas. *De groote Rivier der Outaouaers.*

Lac Chamblain. *'t Meir van Chamblain.*

Lac des Hurons. *'t Meir der Huronners.*

Lac des Ilinois. *'t Meir der Ilinoiers.*

Lac Errie, ou de Conti. *'t Meir van Errie, of van Conti.*

Lac de Lenemepigon. *'t Meir van Lenemepigon.*

Lac Ontario, &c. *'t Meir Ontario, of van Frontenjak.*

Lac Superieur. *'t Opperste Meir.*

Limites de Canada selon les François. *Grens-*

Grensſcheidingen van Kanada, naar 't voorgeeven der Franſchen.

Ces Limites &c. *Die Grensſcheidingen eigenlyk de weg welke de Ilinoiers, Oumamiers, en al de andere Wilden houden als zy de Iroquoiers te Land gaan beoorloogen; en die insgelyks door de Iroquoiers gehouden wordt, om de verſt afgeleege Wilde Volkeren te gaan beoorloogen.*

Nouvelle Angleterre. *Nieuw Engeland.*

Nouvelle York. *Nieuw York.*

Paſſage de Canſeaux. *De Doorvaart van Canſeaux.*

Petit Fort du Sr. St. Germein, &c. *De kleine Sterkte van den Hr. St. Germain, om de Aſſinipoyalers te beletten naar de Ree of Have van Nelzon af te koomen.*

Port aux Danois. *Ree, of Have aan de Deenen behoorende.*

Dit moet met de Kaart in 't Tweede Deel, Bladz. 5. geplaatſt worden.

Korte Beſchryving van *Kanada.*

GY zult meenen dat ik een wonderreeden voortbreng, als ik u zeg, dat *Nieuw Vrankryk*, gemeenlyk *Kanada* genaamt, meer grond in zich bevat dan de helft van *Europa*; maar zie hier het bewys. Gy weet dat *Europa* zich uitſtrekt van 't Zuiden tot het Noorden, van de 35. Graat Breette tot den 72.; en in de Lengte van den 9. Graat tot den 94. *Europa* nochtans, op zyn grootſte Breette genoomen, van het Ooſte naar 't Weſte, by voorbeeld van den vermeinden Doorvaart der *Tanais* in de *Wolga*, tot aan de *Kaap van Engel Baay* in *Ierland*, heeft alleen 66. Graaden Lengte, die meerder mylen in zich bevatten dan de Graaden welke men het naar den kant der Aſpunt-ring geeft, ſchoon deze in grooter getal zyn, om dat de graaden der Lengte ongelyk loopen. En alzoo het door de uitgeſtrektheid van den grond is dat men de Landſchappen, de Eilanden, en de Koninkryken moet mee-

 ten,

ten, dunkt my dat men ten opzichte der vier Weereltdeelen eeveneens moest te werk gaan. M^rn. de Aardrykkundigen, die de Aarde in hun Geheimvertrek naar de zinlykheid hunner verbeelding verdeelen, zouden 't geen ik bybreng genoeg in opmerking hebben konnen neemen, zoo zy 'er meer acht opgeslaagen hadden. Maar laat ons tot *Kanada* overgaan. 't Is een iegelyk bekent dat het zich uitstrekt van den 39. graat Breette tot de 65.; dat is te zeggen, van 't Zuiden van 't Meir *Erria* tot den Noordwal van de *Hudsons Baay*. En in Lengte van de 284. graat tot de 336.; te weeten van den Vloed *Mississippi* tot aan *Kaap Rase*, of de *Kaale Kaap*, op het Eiland *Terneuf*. Ik zeg dan dat *Europa* alleen 11. graade Lengte, en 33. graaden Breette meer heeft dan *Kanada*; daar ik het Eiland *Terneuf*, *Acadia*, en al de andere Landen byvoeg en onder begryp die ten Noorden van den *Vloed St. Laurens* zyn geleegen, welke de groote Scheipaal of Grensscheiding der *Fransche* Landstreeken met die der *Engelschen* is. Zoo ik 'er al de Landeryen van het Noord Weste van dat

Kana-

Kanada wilde by reekenen, ik zou het ongelyk grooter als *Europa* vinden; maar ik bepaal my binnen 't geen door ons bevolkt, ontdekt, en bereist is, daar niet onder begrypende dan de Landen in welke de *Franschen* Bevervellen met de *Wilden* gaan verruilen, en waar in zy Sterktens, Voorraadhuizen, Zendelingschappen, en kleine Gehugten hebben.

Het is reets meer dan anderhalve eeuw dat *Kanada* ontdekt is geworden. *Jan Varasan* was de eerste die het ontdekte, maar tot zyn ongeluk; want hy wierdt door de Wilden verscheurt en opgegeeten. *Jacob Cartier* zeilde vervolgens derwaarts; doch na den Vloed tot booven *Quebek* op te vaaren, keerde hy, van de Ontdekking van dat Land gansch afgeschrikt, naar Vrankryk te rug. Men zondt 'er eindelyk andere Zeevaarende naar toe, die den Vloed *Sant Laurens* beeter ontdekten; en omtrent deze eeuw vertrok van *Rouaan* een Volkplanting naar die Kust, die vry veel moeite hadt om 'er zich ter oorzaake der Wilden needer te zetten. Wat 'er van zy, het Land is teegenwoordig zoo bevolkt, dat men 'er

180000. Menſchen op telt. Ik heb u reets in myn Brieven iets van die Landſtreek gezegt, en ik zal my dus nu alleen ophouden met u de voornaamſte Oorden en 't geen uwe nieuwſchierigheid daar en booven vernoegen kan, zeer naauwkeurig aan te wyzen.

De Oorſpronk van den Vloed *Sant Laurens* is ons tot heeden onbekent geweeſt; want ſchoon men hem tot zeeven of agt hondert mylen ver is op gevaaren, heeft men niet konnen ontdekken waar hy ontſpruit. Het verſte dat de Boſchloopers geweeſt zyn, is aan het Meir van *Lenimipigu*, 't geen zich in 't *Opperſte Meir* ontlaſt; dit weeder in dat der *Huronners*; en 't *Huronner Meir* in 't *Meir Erria* of van *Conti*; dit dan in 't *Meir van Frontenac*. En dat laatſte vormt dien groote Vloed, die twintig mylen ver vry ſtil voortvloeid, en vervolgens ter lengte van dertig anderen met heel veel ſnelheid tot aan de Stad *Monreaal*; van waar hy zyn loop heel gemaatigd tot aan *Quebek* voortzet, zich 'er beneeden allengs tot aan zyn uitwaatering verbreedende, die 'er meer dan hondert mylen van aflegt.

legt. Zoo men de Noordelyke Wilden mag gelooven, ontspruit die Vloed uit het groote *Meir der Assinipoualers*; dat, volgens hun zeggen, uitgestrekter zou zyn dan een der geenen die ik genoemt hebbe. En dit Meir der *Assinipoualers* is 50. of 60. mylen van 't Meir van *Lenimipigu* afgeleegen. Die Vloed is aan zyn uitwaatering 20. of 22. mylen breet; in welkers midden men het Eiland *Anticostia* ziet, dat 'er twintig lang is. Het behoort in eigendom aan den Heer *Joliet*, een *Kanadier* van geboorte, die 'er een klein verschanst Voorraadhuis op heeft laaten bouwen, ten einde de Koopmanschappen en zyn Huisgezin in veiligheid te stellen teegen de overrompelingen der (1) *Eskimauxers*, van welke ik u in 't vervolg

(1) Dit zyn de Bewooners van 't groote *Land van Labrador* aan de *Hudsons Baai*, ten Noorden van Nieuw Vrankryk en den Vloed *Sant Laurens*. Zy beoorloogen alle hunne Naburen; en wanneer zy eenige van hunne Vyanden gevangen neemen, of dooden, eeten zy ze gansch raauw op, en drinken het Bloedt toe. Dit geeven ze zelf hunne Kinderen die noch aan de Borst zuigen, ten einde hen daar door, van de teederste Jeugt af, de wreedheid en de drift

vervolg zal ſpreeken; zynde het met andere Wilde Volkeren, te weeten de *Montagnoiers* en de *Papipanachoiers* dat dien

drift tot den Oorlog in te boezemen. Hunne Wapenen beſtaan in Boog en Pylen, Slingers, en Werpſpietzen. De Boogen zyn van hout, en een Engelſche El lang, tot meerder ſterkte met Spanaders, of Zeenuwe van Dieren omwonden; en de peezen van die Boogen beſtaan ook uit diergelyke Spanaders. Hunne Pylen zyn van drie ſtukken, het voorſte en het agterſte is been, het middelſte hout, en haare lengte is in 't geheel twee voeten. Elke Pyl heeft twee Veeders, voor aan de Schagt ſchuins afgeſneeden, en wanneer zy ze willen afſchieten, leggen ze de veer vlak op het hout van den Boog. Die Pylen hebben drie verſcheide punten, of ſpitſen, van ſteen, of yzer, op de wys als een hart, of van been; en dat been is aan beide zeiden geſcherpt en ſpits toeloopende. Het yzer aan dezelven is doorgaans van eenige Viſſersbooten, die zy overrompelt hebben. Welke zy gebruiken, na de Matroozen te verſcheuren en op te eeten, om van de eene plaats naar de andere te vaaren; en wanneer ze buiten ſtaat zyn geraakt, ſlaan zy dezelven aanſtuk, ten einde zich van de ſpykers te bedienen, die ze tuſſchen twee keien tot het genoemde en andere gebruiken ſmeeden. Hunne Werpſpiezen beſtaan uit tweederlei ſoorten; van welke zommigen naar vooren met verſcheide punten uitloopen. Het middelſte ſtuk is van been; en ze hebben eenig

dien Heer Geweer en Krygsbehoeftens tegen Zeehondenvellen en eenige andere Pelteryen verruild.

Regt teegen over dat Eiland legt, aan den Zuidwal, het *Doorboort Eiland*; 't geen eigentlyk een groote uitgeholde Klip is, onder dewelke de Sloepen alleen konnen doorvaaren. De *Biskaiers* en de *Normandyers* zyn 'er gewoon in Vreedenstyd Kabbeljaauw te Visſchen. Zy zyn 'er in overvloed, en grooter en bekwaamer om gedroogt te worden dan die van *Terneuf*; maar daar zyn twee groote zwaarigheden. De eene dat de Scheepen 'er gevaar loopen, zoo zy niet aan goede kabels gemaart zyn, en voor vasthoudende ankers ryen. Het andere ongemak is, dat 'er noch Zand noch Keiltrandt is, om 'er de Visch in de Zon op uit te ſpreiden;

eenig overeenkomſt met onze Braadſpeeten, behalven dat ze langer zyn. Deez' Wilden ſchieten die Werppylen uit een ſoort van houte Werptuigen, 't geen zy met heel veel ſnelheid verrigten. De andere ſoort is veel grooter. En de laatſten hebben, aan de beide zyden en vooraan de punt, een lang been, 't welk zeer ſcherp gemaakt is; gelykende vry wel in beloop naar onze deegens.

den; en men dus genootzaakt is zich van wyngaartranken te bedienen, die een ſoort van teene horden vormen.

Behalven deze Viſchplaats, zyn 'er anderen langs den zelfden wal, eenige mylen den Vloed hooger op; te weeten die van *Gaſpé*, daar het Bootsvolk der aankoomende Scheepen zomtyds met de *Gaspeſieners* in Pelteryen Koophandel dryft, 't geen aan de Eigenaars van die Rivier veel ſchaaden veroorzaakt. De overige plaatzen leggen naar den kant der Bergen *van Onze Lieve Vrouw*, in de kleine Baaien of Rivieren, welke zich in den Vloed ontlaſten.

Aan de andere zyden van den Vloed ziet men het groote Land van (1) *La-*

(1) Dat Land is hoog en Steenagtig, vooral naar den kant van de Straat, in 't Jaar 1576. de Straat van *Frobisker* genaamt naar *Maarten Frobisher*, een Engelsman, die onder de Regeering van de Koningin *Elizabeth* in 1576, 1577, en 1578. drie verſcheide Togten ondernam, om een doortogt naar *China*. en *Japan* door de Yszee te zoeken. Men ziet 'er Bergen geheel met Sneeuw bedekt, nauwelyks niet een eenige vlakte, noch een ge-

Labrador, of der *Eskimauxers*; welke zulke Woeſte Volkeren zyn, dat men ze

gelyke grond, en niet de minſte groente, uitgezondert eenig mos dat 'er in laage en vogtige plaatzen groeit. Boſſchen zyn 'er al zoo min, Men kan met een woord zeggen, dat 'er noch Boom noch Plant is. Nochtans zyn 'er een groot getal Hertebeeſten ten naaſtenby van kleur als de Ezels in Europa. Haar gewigt, (de hoorens) is breeder en hooger dan dat der Europiſche Herten, en haare pooten, van zeeven of agt duim in 't rondt, gelyken naar die van onze Oſſen. Men vindt 'er ook Hazen, Wolven, witte Beeren en heel veel Wildt. Het ſchynt zelfs dat dit Land, ſchoon zeer koud, aan Donder en Aardbeeving onderheevig is; want men ziet 'er hooge Bergen van ſponſachtige ſteen, die eertyds van malkanderen ſchynen geſcheiden geweeſt, en vervolgens door boovengewoone middelen op een gehoopt te zyn; 't welk moogelyk door Aardbeevingen geſchiet. Verder ziet men 'er noch Rivieren, noch loopende Wateren; en het eenige water dat 'er is, ontſtaat uit de Sneeuw die in de Zon ſmelt en langs het Gebergte van 't Land komt afvloeien. Daar kan zelf geen loopende Beek zyn, ter oorzaake van de ſtrenge en felle koude, die ſteets in de vier Getyden van 't Jaar aanhout, en de Aarde dermaaten verhart en geſlooten maakt, dat het water geen uitloop kan hebben, gelyk in andere Landen, noch 'er een Kom vormen, en zich in een Kil uitſtorten. Wat het Sneeuwwaater

ze nooit Menſchelyk of handelbaar heeft konnen doen worden. Het ſchynt dat den goeden Blindenman *Homerus* van dien ongelukkigen wilden Landaard heeft willen ſpreeken, toen hy van zyn *Cyclopen* ſprak; want daar is te veel overeenkomſt tuſſchen om anders

waater belangt, dat des Zoomers van 't Gebergte afloopt, het blyft altemaal in laage holligheden, als in een Vyver of een Moeras ſtaan, tot het door langheid van tydt in den grond intrekt. Dit alles is toe te ſchryven aan de felle Vorſt, die zoodanig is dat de Aarde op zommige plaatſen vier of vyf vademen diep bevrooren is, en de ſteenen zoo hart aan een gevrooren, dat men ze niet dan met zwaare hamerſlaagen van een kan ſcheiden. Dit bewyſt genoeg dat den loop en de Welbronnen der Waateren daar geſtuit en afgebrooken moet worden, en dat die Waateren haar loop niet over 't Land konnende neemen, genoodzaakt zyn ze te veranderen, en door onderaardſche Aderen en Buizen in de Zee te vloeien. 't Is ook zeeker dat die ongemeene koude de hette in de ingewanden der Aarde noch vermeerdert, om dat zy 'er zich, door het toeſluiten der Luchtgaaten, in beſlooten vindt; en men kan daar uit opmaaken dat die hette, deezerwys beſlooten, eeniglyk kan meedewerken tot de vorming der Mynen, en het aangroeien der Mynſtof die in dat Land gevonden wordt.

ders te denken, gelyk door deze vier Vaarſen van 't neegende Boek van zyn *Odyſſéa* blykt, die ik te fraai vinde om ze hier niet by te brengen:

Τοῖσιν δ' ȣ̓́τ' ἀγοραὶ βȣληφόροι ȣ̓́τε θέμιδες.
Α'λλ' οἵ γ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίοισι κάηνα
Ε'ν σπέωι γλαφυροῖσι· θεμιςύει δὲ ἕκαςος.
Παίδων ἠδ' ἀλόχων· ȣ̓δ' ἀλλήλων ἀλεγοισι.

Dit wil zeggen, dat die Volkeren zich niet bemoeien met Pleitgedingen, noch met een meenigte van Wetten; dat ze alleen vermaak vinden in de toppen der Bergen of de diepſte Spelonken te bewoonen; en dat daar elk zyn recht bepaalt binne de beſtiering van zyn Huisgezin, zonder zich met zyn Buurman te bekommeren (1). De Dee-

(1) De *Esquimauxers* koomen hier wel mede overeen. Zy woonen geduurende den Winter in holtens van klippen, daar zy zich met hunne Huisgezinnen in opſluiten, en allen by malkander ſlaapen, zonder aanzien van Kunne en Bloedverwandſchap. Zy blyven 'er langer dan agt maanden, zonder de Lucht te aanſchouwen, of iets dat na Lucht gelykt. Geduurende de drie of vier Zoomermaanden verzaamelen zy, uit voorzorg, Vleeſch van Walviſſchen, Zeekoeien, en Zeehonden, die overal op de Kuſten

Deenen zyn de eerſte geweeſt die dit Land ontdekt hebben, dat vol Reen, Haa-

ten van dat Land in overvloed gevonden worden. Verders onthouden zy zich in onderaardſche hoolen. Die Wooningen zyn twee vademen diep onder den grond, en van een rond beloop, als onze ovens, daar by zyn ze zoo digt by een, dat men ze voor Voſſen of Konyne hoolen zou aanzien. De Wilden graaven ze zoodaaniger wys van onderen uit, dat het waater 't welk van booven komt afvloeien, zagjes wegloopt, zonder hen eenig ongemak aan te brengen. Zy zyn doorgaans digt by of aan den oever van een Baai, om 'er te beeter voor den Wind gedekt te zyn, en zich te deeg teegen de koude te beveiligen. Den ingang ziet altydt naar 't Zuiden uit. De Wanden van die Onderaardſche Wooningen zyn, om dus te ſpreeken, van onderen tot booven, met Walviſchbeenen ingewerkt, en alzoo konſtiglyk in orde geſchikt als onze planken. Daar by is dit alles, en al de openingen van booven benaait en geſlooten door zenuwen, of peezen, welke Zeehondevellen, op de wys van pennen, te zaamen voegen. Die Huizen hebben maar een Vertrek; en de helft van dat Vertrek, een voet hooger dan 't andere zynde, is met breede ſteenen bevloert; in plaats dat het ander met mos bedekt is, en zonder twyffel tot de vuilſte verrichtingen van 't Huishouden dient. Wat 'er van zy, zy leeven als de Beeſten; en het is te denken dat zy in een zelfde plaats blyven tot de ongemeene vuiligheid hen tot verhuizen nootzaakt. Behalven

Haavens en Baaien is, daar de Barken van *Quebek* gewoon zyn de Zeehondenvellen, geduurende den Zoomer, met die Wilden te gaan inruilen. Zie hier hoe dat geschiet. Zoodra deez' Barken het anker hebben laaten vallen, koo-

ven die Winterwooningen hebben zy noch vierkante Tenten, met Zeehonden of Robbevellen overdekt. Het schynt ook dat die Volkeren omzwervende zyn, gelyk de Tartaren, en, zonder eenige vaste Woonplaats, in Horden of Benden verdeelt. Zy zweemen ook genoegzaam in gedaante naar die Volkeren, hebbende lang zwaar haair; een breet aangezigt, een platte neus, en een donker geel of zwartachtig vel. De Mannen en Vrouwen zyn met Robbevellen gekleet; en de eersten beschilderen de wangen en de oogen met blaauwe streepen. Zy zyn daar by gebaart, waar in ze van de andere Wilden verscheelen, welke kaal van kin zyn. En dit schynt aan eenigen, die hun oorspronk wilde onderzoeken, aanleiding gegeeven te hebben om te denken dat het een of het andere Biskaaisch Schip, daar in 't Visschen gestrand zynde, dat Scheepsvolk zich 'er zeedert zoodanig zou vermeerdert hebben; maar met weinig grond of waarschynlykheid. 't Geen aanleiding tot die gissing gegeeven heeft is, dat hun Taal, schoon zeer bedorven, nochtans eenige overeenkomst heeft met de Biskaaische Taal.

koomen die woeſte Schepſels aan boort, in kleine Kanoos, of Schuitjes, van Zeehondenvellen aan een genaait, ten naaſten by van maakzels als Weevers Schietſpoelen; in welkers midden een gat is, op de wys als een beurs, waar in zy zich, op de hielen gezeeten, met touwen vaſt ſluiten; en zy roeien deezer wys met kleine ſpaanen, dan aan de regter en dan weer aan de linker zyde voort, zonder het lyf te laaten overhangen, uit vrees van om te tuimelen. Zoodra zy digt by de Bark koomen, toonen zy hunne Pelteryen aan het eind van den Riem, en eiſſchen te gelyk de Meſſen, 't Buskruit, en de Koogels welke zy van nooden hebben; of Snaphaanen, Bylen, Keetels en andere zaaken. Met een woord, elk toont 't geen hy heeft, en wat hy in ruiling begeert; en zoodra als de koop geſlooten is, ontfangen en geeven zy alles aan het eind van een ſtok. Hebben de Schurken de voorzichtigheid van niet in onze Vaartuigen te koomen; wy draagen ook zorg dat wy ons niet door een te groot getal Wildemans Schuitjes laaten omringen, want zy hebben vry dikwyls kleine Scheepen

pen overrompelt (1) terwyl de Matrozen beezig waaren met de Pelteryen en de

(1) Op den eerſten togt van den Ridder *Frobisher*, in 't Jaar 1576. overvielen zy een van zyn Sloepen, daar hy een Wilden, die ze aan boort hadden gelokt, weeder mede liet aan Land zette. Vyf Matroozen die in dezelve waaren, deedt aan de Baai daar ze overrompelt wierden, den naam van de Vyfmansbaai geeven. Na het volgende Jaar, den 20. July, in den mond der Straat, naar hem benoemt, het anker te hebben laaten vallen in de Baai, naar een der Stuurlieden de *Jorkmans Baai* genaamt, liet hy eenige bellen en kleine mesjes, een brief, papier en pennen en inkt in twee Hutten, uit welke de Wilden naar 't Gebergte gevlugt waaren, om dezerwys kondſchap van die Matroozen te konnen krygen, vooronderſtellende dat zy noch in leeven waaren. Zyn Volk zag toen dat de Hutten, of Tenten, daar in de voorige aanteekening van geſprooken is, digter aan Strand waaren geplaatſt, 't geen de Wilden zeekerlyk uit voorzorg gedaan hadden, om, ingeval zy zich te Land vervolgt zaagen, met hun Schuitjes te konnen ontvlugten. Men ontdekten 'er eenigen, die de Engelſchen zoodra niet gewaar wierden, of zy liepen zonder beraad naar hunne kleine Schuitjes, verlaatende zelfs verſcheiden van hunne riemen. En ze rooiden naar het beneden eind van de Baai, daar ze de Sloepen der Engelſchen vonden, die hen weeder naar 't Strand jaagden. Zoodra zy aan Land waaren, kwaamen zy op

de Koopmanſchappen te behandelen en overhoop te haalen. Men moet ook ge-

op het daarzynde Scheepsvolk af. Drie van hen, die in dat gevegt gekwetſt wierden, ſprongen als wanhoopigen van de toppen der klippen in Zee, en verdronken; de andere ontvlugte het op de Bergen. Men keerde toen naar hunne Hutte te rug, daar men niet dan de hand van een oudt Man, een ſoort van een wambus, een riem, en de ſchoenen der vyf overrompelde Matroozen vondt; 't welk alles is dat men 'er ooit van ontdekte. Nochtans ſcheen een Wilden, die de Engelſchen gevangen hadden, door alle teekenen te kennen te geeven, dat zy niet omhals gebracht waaren. Hy plantte, ten bewys dat hy kennis van die zaak hadt, vyf veederen in 't rond in de aarde, en een klein beentje in de midden; willende daar mede te verſtaan geeven, dat het beentje hem in perſoon verbeelde, uit vergelding der vyf Matroozen gevangen gehouden. Men liet hem een van zyn Makkers, 's jaars te vooren naar Engeland overgevoert, in Schildery zien. Hy zag hem in 't eerſt met heel veel aandacht aan, ſchynende te verwachten dat hy hem zou toeſpreeken; want hy geloofde dat Afbeeldſel leevend te zyn. Daar na ſprak hy het aan, en ziende dat hy geen antwoord kreeg, wilde hy, als dat ſtilzwygen voor een hoon opneemende, de Schildery een vuiſtſlag geeven. Men deedt hem toen bemerken dat het enkel een Afbeeldſel was; maar ondanks dit alles bleef hy in zyne verwondering, en zag de Engelſchen aan

geduurende den nacht wel op zyn hoede zyn, want zy weeten groote Sloepen te maaken, die als den Wind over 't water vliegen, en waar in zy zich dertig of veertig ſterk begeeven. 't Is daarom dat die van *Sant Malo*, die om de kleine Noord Kabeljauw Viſſen, en de *Spanjaarden* te *Portochoua*, genootzaakt zyn lange Barken uit te ruſten, om langs de Kuſten te kruiſſen, en op hen jagt te maaken; want daar is byna geen jaar dat zy het Bootsvolk derzelven niet aan den wal overrompelen en dooden; en zej bemagtigen ook zomtyds de Scheepen zelf. 't Is zeeker dat zy meer dan dertig duizend weerbaare Mannen ſterk zyn; maar zoo laſhartig en

aan als Lieden die van een Menſch alles konden maaken wat hen luſte. Om hem te beeter te bedriegen, hadt men hem zyn Makker beiden in Engelſch gewaat en in zyn Wilde kleeding vertoondt. Men ontdekte daar door naader dat hy kennis hadt van 't gevangen neemen der vyf Matroozen, want hy telde ze op zyn vingers, en wees op een Boot van een zelfde maakzel als de geenen waar mede ze genoomen waaren. En toen men hem een teeken deedt, dat de Wilden hen gedood en opgegeeten hadden; ontkende hy het door andere teekenen.

en zoo bloode, dat vyf hondert *Clistinoers* van de *Hudsons Baay* gewoon zyn vyf of zes duizend van dat gespuis op de vlugt te dryven. Hun Land is groot, want het strekt zich uit van de Kust die regt teegen over de Eilanden van *Mingan* legt, tot aan de *Straat van Hudson.* Zy vaaren daagelyks naar *'t Eiland Terneuf* door de Straat of Zee Engte van *Bellisle*, die maar zeeven mylen wydt is; en zoo zy niet tot aan *Plaizance* koomen, 't is enkel om dat ze vreezen daar andere Wilden te zullen vinden (1).

Aan

(1) Dat die Wilden al die Landen doorkruissen, en de Zee Engtens overvaaren, bleek toen de Engelschen, op den tweeden togt onder *Frobisher*, een Bende Wilden teegen over het Eiland de *Gravin* ontdekte, die een soort van vlag lieten waalen, en zeer veel getier maakte. Het scheen dezelve Bende, welk aan de andere zyde van de Straat gezien was, en dat zy hun gevange Volk van de Engelschen kwaamen te rug eischen. *Frobisher* tradt daar op met den Wilden, daar in de voorige aanteekening van gesprooken is, en een Wildin, op een heuvel, ten einde zy hunne Landgenooten mogten zien; en om met hen door middel van deze Gevangenen te spreeken. De Wilde zyn Landgenooten gewaar werdende, begon zoo bitter te schreien, dat hy in langen

Aan dat Land van *Labrador* grenſt de *Hudſons Baay*, die zich uitſtrekt van

gen tyd niet een eenig woord kon uitbrengen; maar eindelyk bedaart zynde, ſprak hy met hen, en boodt ze de ſnuyſteryen aan die de Engelſchen hem gegeeven hadden. De Ridder *Frobisher* liet hen toen door teekenen te verſtaan geeven, dat hy zyn vyf gevangen genoomen Matroozen wenſchte te rug te hebben, onder beloften van hen den Man, de Vrouw en het Kindt weeder te geeven, en daar by verſcheide geſchenken in vergelding. En den gevangen Wilden gaf hem daar op; door andere teekenen, te verſtaan, dat die Mannen noch in 't leeven waaren; dat men ze zou te rug zenden, en dat zyn Landgenooten te kennen gaaven, dat men aan hun kon ſchryven. Die omſtandigheid doet zien dat zy kennis van de Schryfkonſt hadden, of liever dat het hen door die Matroozen onderregt was. Zy eiſchten den volgenden dag des morgens den Brief, en met drie opgeſlooke vingers naar de Zon wyzende, gaaven ze aan de Engelſche te verſtaan, dat zy binnen drie daagen te rug zouden zyn; daar zy niet nalaatig in bleeven, maar zonder de vyf Gevangenen mede te brengen, naar welke alle verdere naſpooring te vergeefſch was. De Wilden leiden inteegendeel liſtig toe, om op nieuw eenige Engelſchen te verraſſchen. Zie hier een bewys van hun valſchen aart. Een groote Bende zich achter de klippen verſchuilende, om daar ſtil langs heen trekkende, de Engelſchen onverwacht te overvallen, was 'er een uit hen,

van de breette van twee en vyftig graaden en dertig minuten, tot aan de drie en zestigste. Zie hier waar door die Baai zyn naam heeft gekreegen. De Kapitein *Hendrik Hudson*, een *Engelsman* van geboorte, verkreeg een *Hollandsch* Schip, om naar *China* te zeilen

die den oprechten speelende, het Bootsvolk noodigden om aan Land te koomen. Hy betoonde teegen 't zelve zeer veel beleeftheid, naar zyne wys, en lei zyn beide handen tot een teeken van vreeden op 't hooft. Hy wierp zelf een groot stuk raauw Vlees digt by de Sloep; maar ziende dat die spys de Engelschen niet verlokte, liet hy hen gekookt Vlees brengen, door een Wilden die zich veinsde kreupel te zyn. En om hunne rol te beeter te speelen, droeg een anderen den kreupelen op zyn schouders, bragt hen digt aan het strand, en liet hen daar. *Frobisher* wilde niet dat iemant van zyn Volk aan Land zou gaan; maar hy liet toe dat men een kanon afschoot, om de listigheid van den Kreupelen te beeter te ontdekken, die daar op schielyk naar 't Gebergte vlugtte. Toen naaderden een Bende Wilden zoo digt aan Strand als hen moogelyk was, en schermutselde langen tydt met Boog, en Slinger, en Werpspietsen teegen 't Volk in de Boot; het langs het strand vervolgende, zonder dat een van hunne schooten hen het minste nadeel toebragt.

len, door een Zee Engte welke men zich verbeelde dat ten Noorden van 't *Noordelyk Amerika* zou te vinden zyn. Het was op de Dagverhaalen van een *Deensch* Stuurman, zyn vriendt, dat hy zyn eerste voorneemen om zyn weg langs *Nova Zembla* te neemen, geheel liet vaaren. Deez' Stuurman, *Frederik Anschild* genaamt, was eenige jaaren te vooren uit *Noorweegen* of *Ysland* vertrokken, in beooging om door de *Straat Davids*, welke die gedroomde Doorvaart is daar ik zoo eeven van sprak, een weg te vinden om naar *Japan* te zeilen. Het eerste Land dat hy ontdekte was, de *Wildemans Baay*, op de Noordelyke Kust van 't Land van *Labrador* geleegen. Daar van daan langs die Kust uitzeilende, raakte hy in een Straat, die men twintig of dertig jaaren daar na de *Straat van Hudson* (1) noem-

(1) Zy is 120. mylen lang, en 16. of 18. mylen breedt; aan de beide zyden bezet met steile rotsen van een onmaatige hoogte, tusschen beiden met duistere heuvels verbonden, daar de Zon nooit met haar straalen doordringt. De Sneeuw en het Ys worden 'er het gansche Jaar door gezien, 't welk een ysselyke koude veroorzaakt; en zy zou onbevaar-

 baar

noemde. Vervolgens ſteets naar 't Weſten voortzeilende, landde hy aan zeekere

baar weezen, als men den tyd niet waarnam in welke de Yſſchorſſen op zyn zwakts zyn. Men kan 'er niet doorvaaren dan van den 15. July tot den 15. October. In dien tyd is men zelfs noch zomtyds genootzaakt op gansche Ysbanken in te zeilen; en het is nauwelyks te verbeelden, hoe een Schip daar door kan koomen, want zy zyn dikwyls zoo digt teegen een gedrongen, dat men, zoo ver als men zien kan, geen druppel water ontdekt. Men dregt 'er zich aan vaſt, dat is te zeggen, dat men de Scheepen met enterdreggen aan het Ys als teegen een muur vaſtmeert; en wanneer 'er door de kracht der winden en der ſtroomen, die daar ter plaats zeer heftig zyn, eenige opening tuſſchen de Yſſchorſſen komt, alsdan zet men de zeilen by, als den wint voordeelig is, om zich, door middel van lange ſtokken met yzer beſlaagen, een weg door dezelve te baanen. Aan het einde van de Straat, aan den Noordwal, is een Baai, welke de Franſchen de *Heemelvaarts Baai* heeten, van welke men noch geen zeekere kundigheid heeft. Eenige Franſchen Zeelieden die Baai ongemerkt omtrent 30. of 40. mylen ingevaaren zynde, ontdekten dat hun Kompaſſen haar gewoone beweegingen niet meer hadden; 't geen deedt vermoeden dat 'er onfeilbaar een Myn langs de Kuſt van die Baai is, die de Naalde naar allen kanten aantrekt. Men gelooft ook dat 'er aan 't eind van die Baai een doorvaart naar de *Straat Davids* ge-

zeekere Kusten die zich ten Noorden en Zuiden uitstrekten. Toen liep hy Noordelyk aan, zich vleiende een open weg te zullen vinden, om in de Zee van (1) *Jesse* te koomen; doch na tot op

gevonden wordt. 't Is uit dezelve dat byna al de Ysschorssen koomen, die zich in de *Straat van Hudson* ontlasten. Verder naar den kant van 't Westen is een groot Eiland, *Philippaux* genaamt, daar zich een groot getal Zeekoeien op onthoudt. Dit Eiland is niet Bergachtig, gelyk al het overige Land van de Straat; maar inteegendeel zeer vlak, en zyn zandig Strand geeft een gansch aangenaam gezicht. Daar regt teegen over is een zeer vlak Land, dat by de Franschen de *Heemelvaarts Kaap* heet; doch men naadert het nooit digt genoeg, om 'er eenige byzonderheden van te konnen aanteekenen.

(1) Die Zee draagt dien naam naar 't Land dat zy bespoelt, en *Jesso* of *Eso* genaamt is. Het legt ten Noorden van *Japan*, en is by de volgendende geleegentheid ontdekt. De Doorvaart door 't Noorden zoo weezentlyk voor de Koopmanschap geacht wordende dat alle Volkeren Scheepen uitrusten om dezelve uit te vinden, geraakte onder anderen eenen *Kornelis Jelmersen Kok* tot op de 79. graat, meer dan hondert mylen aan gene zyde van *Nova Zembla*, naar het *Oosten*; en ontdekten 'er, naar men zegt, een Zee geheel vry van Ysschorssen, en zeer bekwaam tot den Schipvaart. De Kooplieden van Amsterdam, die zyn

op de hoogte van den Afspunt Ring voort te zeilen, met gevaar van duizend

zyn Schip en meer anderen tot dien togt hadden uitgerust, verzogten daar op door een Request het Voorregt van die Schipvaart; maar de Oost-Indische Kompagnie zich daar teegen gestelt, en dat Voorregt voor zich zelven verkreegen hebbende, gaaven zich die Kooplieden by den Koning van Denemarken aan, onder wiens bescherming zy toen naar die Doorvaart lieten zoeken, 't welk dien tydt mislukte.

De Oost-Indische Kompagnie besloot immiddels dit op de te rug reis haarer Scheepen te laaten doen; dat is te zeggen, langs den weg van de Indische Kusten naar *Europa* door het Noorden. Het Schip *Kastricom* deedt, onder anderen, dien togt, in 't Jaar 1643. langs een Kust omtrent dertig mylen van de *Japansche Kaap*, by de Inlanders *Nabo* en door de Hollanders de *Kaap Gourée* genaamt, op de Noorderbreette van 39. graden en 45. minuten geleegen. Op de hoogte van 43. graden, zaagen zy de Dorpen *Tocaptie*, *Sirarça*, en verder op *Contchoury* en *Croens*, in 't Land van *Jesso*. Tot op 44. graden 30. minuten gekoomen zynde, bevonden zy dat dien oort der Kust van *Jesso* vol hooge Bergen was, welker hoogste ze den *Sant Antony Piek* noemde. Zy zette hun togt dus voort tot op den 50. graadt Noorder Breette, aan gene zyde van *Japan*. Daar was heel veel gesprooken van de Golf van *Aman*, door dewelke de *Japaners* en de Inboorlingen van *Jesso* verzeekerden dat een

zendmaal tuſſchen de yſſchorſſen te vergaan, zonder eenige opening of doortogt

een Doorvaart tot in de Zee van *Tartaryen* was; en men liep in een Zeeëngte die zeer bekwaam ſcheen om in de Noordzee te koomen. Zy noemden de Stranden van dat Kanaal *Kompagnies Land*, en het Eiland in 't midden van die Straat, op de Breette van 45. graden 50. minuten, *Staaten Eiland*, volgens *Boile*; maar volgens de Reisbeſchryving van 't Schip *Kaſtricom* wierdt een Eiland, verder dan het genoemde geleegen, en door een Zeeëngte van veertien mylen wydt van 't zelven geſcheiden, *Kompagnies Land* genaamt. Dit geſchiedde in 't midden der voorleede Eeuw, en men liet het daar by, door 't verbot des Keizers van *Japan* aan de Vreemdelingen, dat zy alle Schipvaart naar het Land van *Jeſſo* zouden hebben te ſtaaken. De *Japaners* zelfs weeten niet te recht of *Japan* en *Jeſſo* aan malkander zyn gehegt; doch volgens de netſte ontdekkingen heeft men, dat die Landen aan een grenzen, en dat den Zeeboezem die *Jeſſo* van 't Koninkryk *Zungar* afſcheid, niet geheel tuſſchen die Landen doorloopt, maar, na een lengte van 40. mylen, bepaalt wordt door woeſte en onbewoonde Bergen, die zich naar de Landſtreek *Ochio* uitſtrekken, aan welken kant *Jeſſo* aan *Japan* gehegt is. Doch om dat den weg die men langs dat Gebergte van den Zeeboezem zou konnen neemen, onbereisbaar is, heeft men de Overtogt van *Zungar* naar *Jeſſo* altydt in kleine Barken gedaan, van welke men zich noch heedendaags bedient.

doortogt te vinden, besloot hy eindelyk te rug te keeren. Maar alzoo het jaargety te ver verloopen was, en de ysschorssen reets de Zee bedekte, zag hy zich genootzaakt in de *Baay van Hudson* te loopen, en 'er in een Haaven te overwinteren, daar verscheide Wilden zyn Scheepsvolk geduurende den Winter van Leevensmiddelen en zeer schoone Peltéryen verzorgden. Zoodra de vaart voor de Scheepen open was, kwam hy in *Deenemarken* te rug. *Hudson* ondertusschen in 't vervolg kennis aan hem gekreegen hebbende, ondernam, op de Dagverhaalen van dien *Deen*, door de *Straat Davids* naar *Japan* te zeilen; maar zyn onderneeming mislukte, even als die van eenen *Button*, en van eenige anderen (1). Wat 'er van zy, *Hudson* liep in

(1) Het zal den Liefhebberen zeekerlyk niet onaangenaam zyn alle die Onderneemingen hier in 't kort aangeteekent te vinden. *Nicolaas* en *Antony Zeni*, twee ryke Venetiaanen, zeilden in 't Jaar 1380. van *Gibraltar* naar *Vlaanderen* en *Engeland*; maar de Stormen smeeten hen op de Noordsche Kusten, in de Ys Zee, naar den kant van *Ysland* en *Groenland*; waarom wy hen voor aan stellen, als de eerste welke

in de Baay van dien naam, daar hy een meenigte Pelteryen van de Wilden ont-

welke die Landen ontdekt en eenige kondſchap van 't Noorder Amerika gegeeven hebben. In 't Jaar 1497. vertrokken *Joan en Sebaſtiaan Cabot*, mede twee Venetiaanen, op bevel van Henrik den VII., van Engeland. Dezen gaaven by hunne te rug komſt een Verhaal en de Kaart van eenige Landen van *Amerika* naar het *Noord Weſten* geleegen, in 't licht, en bragten zelfs vier Inboorlingen met zich in Engeland. *Hugh Willougby*, in 't Jaar 1553. een Doorvaart om den *Noord-Ooſten* zoekende, liep omtrent ſeſtig mylen ten *Noord Ooſte* van *Seynam*, dat op de Noorder Breette van 70. graden legt. 't Is waarſchynelyk dat hy te *Nova Zembla* en te *Groenland* aanlandde, van waar de koude en de Yſchorſſen hem verjaagt hebbende, zakte hy meer naar 't Zuiden af, tot aan de *Arzina*, een Rivier van *Lapland*, daar hy en zyn Medgezellen de volgende Lente in hun Schip van de koude doodgevonden wierden. 't Jaar 1556. geraakte *Steeven Burrauws*, een Doorvaart om 't *Noord Ooſte* zoekende, tot op de Breette van 80. graden 7. minuten. Hy zeilde tot aan *Nova Zembla*, en volgens alle waarſchynlykheid Landde hy in Groenland aan, naar de hoedanigheid van 't Land, de Yſchorſſen, en de Voogels daar hy van ſpreekt. *Maarten Frobisher*, deedt in 1576, 1577, en 1578. drie verſcheide Reizen, om een weg ten *Noord Weſten* te vinden. In zyn derde togt geraakte hy door een ſterke Stroom uit den *Noord Ooſten*

ontfong, en vervolgens *Nieuw Holland*, nu *Nieuw York* genaamt, neevens noch

Oosten in de vermeinde Doorvaart, zeilde die meer als zestig mylen in, hebbende steets een schoon Land aan Stuurboort, en voor zich uit een open Zee; zoo dat hy, zonder het streng bevel van zich niet van de andere Scheepen af te scheiden, dien weg zou vervolgt hebben, niet twyffelende of hy zou 'er door in de *Zuid Zee* konnen koomen, en vervolgens tot aan *Catay* doordringen; dewyl, hoe verder hy in de Zee kwam, hoe meer ze verbreedde en schooner van Ysschorssen wierdt, om dat 'er zulk een snellen Stroom inging, dat de Schorssen die hy 'er in aantrof, altemaal naar het *Ooste* en 't *Noorde* gedreeven wierden. Zommigen van zyn Volk vonden zelfs aan Bakboort een Bevolkt Land, vrugtbaar in Weiden, overvloedig in Vee en in allerlei Wilt, als Patryzen, Leeuwerken, Haazen, &c.; en zy ruilden zelfs van de Inwooners Voogels en Pelteryen teegen Messen, Bellen en Spiegels. *Arthur Pet* en *Karel Jackman*, doorkruisten in 1580. al die Zeên van 't *Noorden*, en steevende de Straat van *Waigatz* in, houdende hun streek naar 't Ooste van *Nova Zembla*, zoo veel de Ysschorssen hen toelieten; maar niet verder konnende doordringen, moesten zy op het eind van 't Jaar te rug keeren. In 1583. zeilde *Humphrey Gilbert*, op het aandryven van den Secretaris van Staat *Walsfingham*, naar *New Foundland*, of *Terneuf*, en de Groote Rivier *Sant Laurens* in *Kanada*. Hy nam bezit van dat Land in den naam der Koningin *Elizabeth*

noch eenige andere Landen van *Nieuw Engeland.* 't Is ondertusschen ten onrecht

zabeth, en regte 'er de befaamde Vissery van *Terneuf* op. In 1585. hadt *Joan Davids* bevel een Doorvaart om den *Noord Westen* te zoeken. Hy deedt verscheide Ontdekkingen, en zeilde driemaal naar den kant van 't *Noord Weste*; maar moest echter weer door de Straat die zyn naam voert vrugteloos te rug keeren. *Willem Barentz*, een Hollander, ondernam in 1594, 1595, en 1596. drie verscheide Reizen om den *Noord Oosten*, ten einde de Doorvaart naar de *Oost Indien* te zoeken. Op zyn derde Reis in 't Ys bezet raakende, moest hy op de Kusten van *Nova Zembla* omtrent de 78ste. graat Noorder Breette overwinteren. Hy, en verscheiden van zyn Scheepsvolk storven op die Reis. Geduurende dien zelfden tydt deedt *Jan Huigens van Linschooten* twee Reizen, ten dien einde, langs *Noorweegen*, *Lapland*, *Nova Zembla*, het *Waigat*, de mond van den *Vloedt Oby*, de Kusten van *Tartaryen*, naar den kant der Uitwaatering van dien Vloedt, en de *Witte Zee*, &c. *Thomas Button*, een zeer bekwaam Wiskundigen in dienst van den Prins *Henrik*, vervolgde in 1611. de ontdekking om den *Noord Westen*, op verzoek van zyn Heer. Hy voer door de *Straat van Hudson*, en laatende de Baai van dien naam ten Zuiden van zich leggen, zeilde hy meer dan twee hondert mylen ver om den *Zuid Westen*, in een Zee van 80. vademen diep. In die Schiptogt wierdt *Nieuw Walles* door hem ontdekt, en noch een groot Land, dat hy *Carys*

recht dat men die Straat en Baay met den naam van *Hudson* doopt, dewyl de geen

Swans Nest noemde. *Jacob Hall* en *Willem Baffin*, geraakten voor, op, en na dien tyd, met *Hudson*, mede ver om den *Noord Westen*. De Koning van *Deenemarken* liet in 1605, en 1606, en 1607. de Ontdekkingen in de Noord Zeên insgelyks voortzetten. *Thomas Marmaduke* van *Hull*, drong in 1612. door tot op de 82. graad, Noordelyk. *Johan Munk*, van den Koning van *Deenemarken* in 't Jaar 1619. uitgezonden, moest, den weg van *Frobisher* en *Hudson* houdende, op de hoogte van 63. graden 20. minuten overwinteren, in een Haaven door hem de *Winterhaaven van Munk*, en 't gansche Land *Nieuw Deenemarken* genaamt. Eenige *Engelschen* overwinterden ook in de Jaaren 1630, 1633, en 1634. in *Groenland*; maar de laatste storven 'er altemaal. *Lucas Fox*, verzelt van *Joan Westerholme*, hielden in 1630. den weg van *Frobisher*, *Hudson*, *Davis*, *Baffin* en *Button*, om een Doorvaart om den *Noord Westen* te zoeken. *Thomas James* deedt in 't volgende Jaar, onder 't verlof van Karel de I., den zelfden togt. In 't Jaar 1667. hervatte men het voorneemen om die Doorvaart te vinden. Een Genoodschap van Engelsche Edellieden en Kooplieden zonden toen *Zacharias Gillam* uit, om die ontdekking te doen. Hy drong door tot op de Breette van 75. graden, en liep vervolgens ten Zuiden neederwaarts, tot by de 51. graat, in een Rivier, die de Engelschen *Prins Ruperts Rivier* genaamt hebben; daar hy de

geen die ze eerſt ontdekte, den *Deen Frederik Anſchild* is, van wien ik zoo eeven gemeld heb; zynde de eerſte *Europiaan* die de Landen van het *Noordelyk Amerika* gezien, en aan anderen den weg gebaant heeft. Het was in 't vervolg, op de Aanteekeningen van *Hudſon*, dat de *Engelſchen* verſcheide togten ondernaamen om met de *Amerikaanen* een Koophandel op te rechten.

de Schans *Karels Sterkte* bouwde, en een voordeeligen Koophandel oprechte. In 1671. ondernam *Frederik Martens*, een Hamburger, de Reis naar *Groenland*, om aan de keurige Navorſſingen van 't *Koninglyk Genoodſchap* van Londen te voldoen. Kapitein *Wood* vertrok in 1676. door bevel van Karel de II. om door 't *Noord Ooſte* een Doorvaart naar *Ooſt Indien* te zoeken. Hy kwam niet verder dan op de Breette van 76. graden, door 't blyven van zyn Schip op *Nova Zembla*. Ondertusſchen is het vry zeeker, volgens de gedachten van *Thomas James*, *Kapitein Wood*, den beroemden Heer *Witſen*, en anderen, dat 'er noch ten *Noord Weſte* noch ten *Noord Ooſte* eenige Doorvaart is, ſchoon de *Hollanders*, welke op de Kuſt van *Corée* Schipbreuk leeden, verzeekeren dat zy 'er een Walviſch hadden gezien die een Gaskonſch Harpoen in 't lyf hadt; en 'er dus van omſtreeks *Spitsbergen* door een arm der Zee zou moeten gekoomen zyn.

aten. Het groot getal Bevervellen en ndere schoone Pelteryen, die hy 'er geduurende den Winter van de Wilden inruilde, verlokte eenige *Engelschen* Kooplieden zoodaanig, dat zy een Maatschappy oprechte, om die Nieuwe Handeldryving te onderneemen. Zy verzorgden ten dien einde eenige Scheepen aan Kaptein *Nelson*, die 'er zommige van, naar den kant van de Straat, in het ys verloor, na zelfs byna vergaan te zyn. Hy liep nochtans in de Baay, en wierp het anker aan den mond van een groote Rivier, die omtrent het Meir der *Assinipoualers* ontspruit, en zich in die Baay ontlast, ter plaats daar hy een Schans liet opwerpen, door eenige Stukken Kanon verdeedigt (1). Ten

(1) *Nelson* Landde heel laat in de Herfst aan den Noordkant der Rivier, die lang naar hem benoemt is, en teegenwoordig de Rivier van *Bourbon*, maar by de Wilden *Paouirinioua gaou* word genaamt, 't welk *Aanlanding der Vreemdelingen* beteekent. Al de Wilden hadden zich reets in 't diepst der Bosschen vertrokken, zoo dat hy niemant vondt die hem eenige onderrechting van dat Land kon geeven. En vreezende het zelfde lot te ondergaan, aan een Deens Schip overgekoomen, 't geen 'er eenige Jaaren te vooren door de Yschorssen weggesleept en vergaan was, vergenoegde hy zich

Ten einde van drie of vier Jaaren bouwden de *Engelschen* andere kleine Sterktens, in de omleggende ſtreeken van die Rivier; 't geen aan den Koophandel der *Franſchen* een aanmerkelyk naadeel toebragt; die aan den Noordkant van 't *Opperſte Meir* de Wilden niet meer vonden, met welke zy gewoon waaren Pelteryen in te ruilen. Ik weet niet door wat geval twee *Kanadiers*, *Grozeliez*, en *Ratiſſon* genaamt, in dat groote Meir eeni-

ge

zich met 'er een Paal op te rechten, daar hy de Waapens van Engeland, ten bewys van Bezitneeming, aan ophong, met een groot berdt, waar op een Schip geteekent ſtondt. Hy hong ook aan den tak van een Boom een groote Keetel vol kleine Snuiſteryen, daar de Wilden zich in de Lente van bedienden, toen zy weeder naar de Zeekant kwaamen afzakken. Dewyl zy reets door het vergaan van het Deenſche Schip eenige kennis van die ſoorten van Koopmanſchap hadden, twyffelden zy niet of dezelfde Lieden zouden 't volgende Jaar weeder keeren. Zy wachtte dus tot het laatſte Jaargety. En de Engelſchen daar inderdaad te rug koomende. vonden 'er die Wilden, welk hen minzaam ontfongen, en met hun Schip zeeve mylen de Rivier op aan een Eilanden bragten, daar de Engelſchen hun eerſte Sterkte opwierpen.

ge *Clistinoërs* aantroffen, welke beloofden dat zy hen aan het binnenste van de Baay zouden brengen, daar de *Engelschen* noch niet waaren doorgedrongen. Inderdaad, zy hielden hen hun woord; zy bragten 'er hen, en toonde hen verscheide andere Rivieren, aan welker oevers men naar alle schyn Volkplantingen kon oprechten, bekwaam om een grooten Koophandel van Pelteryen te dryven, door verscheide Wilde Volkeren derwaarts te trekken. Die *Franschen*, keerden langs den zelfden weg naar 't *Opperste Meir* te rug; en daar van daan vervoegden zy zich te *Quebek*, alwaar zy aan de voornaamste Kooplieden voorsloegen, eenige Scheepen in de *Baay van Hudson* te willen inbrengen, maar men spotte met hun ontwerp (1). Zy

(1) Zie hier een omstandiger en netter Bericht dien aangaande. *Grozeliez* zeer onderneemende en een groot Reiziger zynde, zich met de Wilden van *Kanada* in het Land der *Outaouaers* bevindende, drong zoo ver door, dat hy tot aan de *Baai van Hudson* kwam. Op zyn te rug komst te *Quebek*, voegde hy zich by eenige Burgers, ruste een Bark uit, en ondernam die Baai ter Zee te ontdekken. Hy gelukte daar in, en landde aan een Rivier, die de Wilden *Pinosieuetchiouen* noe-

Zy zich dus afgeweezen ziende, vertrokken naar *Vrankryk*, geloovende dat zy

noemen, 't geen *Snelle Rivier* wil zeggen; die maar een myl van de Rivier van *Bourbon* af is. Daar zetten hy zich aan den Zuidkant needer, op Eilanden, drie mylen ver in de Rivier geleegen. De Rivieren geduurende den Winter toegevrooren zynde, ontdekte eenige *Kanadiers*, die met hem waaren, terwyl zy zich op de Jagt bevonden, een Wooning van Europiaanen aan den mond van de Rivier *Nelzon*, nu *Bourbon* genaamt; 't geen hen zeer verbaasden. Zy gongen 'er, zonder zich te ontdekken, hun Gezaghebber kondſchap van geeven; die 'er terſtondt, aan 't hooft van zyn Volk, naar toe trok. Op hun aannaadering, vonden zy niet dan een kleine ſlegte ſtroo Hut, met groene Zooden gedekt; en 'er de deur van open vindende, traaden zy 'er gewaapender hand binnen; daar ze zes *Engelſche* Matroozen aantroffen, die van honger en koude vergingen. Deeze achten zich gelukkig dat ze door de *Franſchen* gevangen wierden, als hun daar door in veiligheid ziende. En die zes Matroozen waaren door een Schip aan Land gelaaten, dat te *Boſton* in *Nieuw Engeland* was uitgeruſt, en niet de minſte kennis hadt van de eerſten welk te *Londen* uitgeruſt waaren. Zie hier hoe dit bygekoomen was. De Kapitein heel laat in 't Jaar aan den mond van de Rivier van *Bourbon* ten anker koomende, zondt de Sloep met vyf Mannen aan Land, ten einde een plaats te zoeken om te overwinteren. Maar het vroor des nachts zoo fel, dat de Yſ-

zy aan 't Hof beeter ingang zouden vinden. Ondertusschen, na Verzoekschriften op Verzoekschriften overgeleevert, en zeer veel gelt verkwist te

schorssen welke die Rivier kwaamen afdryven, het Schip medesleepte, daar men zeedert nooit meer van gehoort heeft. Eenige Wilden kwaamen vervolgens aan den Heer *Groiseliez* berichten, dat 'er zeeven myl ver in de Rivier van *Bourbon* een *Engelsche* Sterkte was. Hy bragt terstond alles in gereedheid om ze aan te tasten, en nam zyn maatreegelen zoo wel, dat hy hen op den Geboortendag van hun Koning overviel, zoodanig door dronkenschap bevangen zynde, dat zy, schoon 80. Mannen sterk, niet de minste teegenstant konden doen. Dus bleef hy meester van het gansche Land; en liet des Zomers, met zyn Schoonbroeder *Ratisson* naar *Kanada* te rug keerende, zyn Neef *Chouart* met vyf Man in de door hem verooverde Sterkte. Maar schoon zy te *Quebek* aankwaamen, zeer wel voorzien van Pelteryen, en andere Engelsche Koopmanschappen, en dat zy, volgens alle waarschynlykheid, hun plicht vry wel gedaan hadden, om wel ontfangen te worden, nochtans deedt men hen veel moeite aan over een voorgegeeve Plundering, daar zy de Uitreeders geen kennis van hadden gegeeven. Dit, en hun slegt onthaal in Vrankryk, deed hen naar *Engeland* oversteeken, na *Chouart* alvoorens uit de *Hudsons Baai* afgehaalt te hebben.

te hebben, was al de vrugt die zy 'er van trokken, dat men hen voor Inbeeldelyke Droomers aanmerkten. De Afgezant des Konings van *Engeland*, verzuimde toen de geleegenheid niet, van hen te overreeden om naar *Londen* te vertrekken. Daar zy zoo wel aangehoort wierden, dat men hun verſcheide Scheepen gaf, welke zy met vry veel moeielykheid in die *Baay* bragten; en zy bouwden 'er, op verſcheide plaatzen, zeer voordeelig geleege Sterktens voor den Koophandel. Men hadt toen in Vrankryk berouw, maar te laat, dat men op hun Verzoekſchriften geen meer acht hadt geſlaagen; en daar niet meer in konnende voorzien, beſloot men 'er de *Engelſchen* met alle magt van daan te verjaagen. Inderdaad, men gelukte daar in, na hun heftig te Zee en te Land aangetaſt te hebben; uitgezondert dat zy de Sterkte *Nelſon* inhielden, daar men hen naar alle waarſchynlykheid niet zoo gemakkelyk uit zou konnen verdryven. De *Engelſchen* beſlooten eenige jaaren daar na al hun vermoogen in te ſpannen, om die Sterktens te herneemen, 't geen zy gelukkig uitvoerden; want 'er

niet met ſchande van willende te rug keeren, verdreeven zy de *Franſchen* op hun beurt; en deze bereiden zich tegenwoordig om hen met gelyke munt te betaalen (1). Voorts is het in dat Land ge-

(1) In 1694. kwam de Heer van *Iberville*, met zyn Broeder *Serigni*, op de Scheepen de *Poli* en *la Charante*, na te *Quebek* hondert *Kanadiers* tot verſterking aan Boort genoomen te hebben, den 24. September uit Vrankryk op de Reede van *Nelſons Haaven* ten anker. Hy bragt al zyn Volk aan Land, met de Veltſtukken, de Mortieren en andere Krygsbehoeftens. De Sterkte die hy hadt aan te taſten, beſtondt uit vier Bolwerken. Tuſſchen twee derzelven was een ſoort van Halvemaan, met 8. ſtukken agtponders beplant; en aan den voet der Halvemaan, een Schietkat, die waterpas ſchoot, door zes zwaare ſtukken Kanon verdeedigt. De Bezetting beſtondt uit 53. Koppen; die hy den 14. October tot de overgaaf dwong. Hy vernoemde die Veſting *de Sterkte Bourbon*, en de Rivier waar op ze geleegen is, *Sante Thereſiaas Rivier*, om dat de Veſting op den dag van die Heilig overging. By zyn vertrek naar Europa, den 20. July 1695. liet hy 'er 67. Soldaaten, onder 't bevel van den Heer *Foreſt*. De *Engelſchen* landden daar aan mét 4. Scheepen, en een Bombardeer Galjoot, den 2en. September van 't Jaar 1696. En *Serigni* de Broeder van *Iberville*, die met twee kleine Oorlog Scheepen van *Rochel* vertrokken was, te weeten de *Hardi* en de *Dragon*, kwam 'er twee

gedúurende zeeven of agt maanden van 't jaar zoo kout, dat de Zee tien voeten dik

twee uren na de *Engelschen*; maar dewyl deze reets op de Reede laagen, kon hy de Bezetting geen hulp toebrengen. Hy was genootzaakt naar Vrankryk te keeren. Het Schip de *Hardi* ftrande met Mr. *La Motte-Egron*, op de reis naar *Kanada*; en de Fransche Bezetting zag zich eindelyk tot de overgaaf gedwongen. Den 6en September van 't volgende Jaar, liet de Heer *d'Iberville*, die van noch drie Scheepen ftond gevolgt te worden, op de Reede der Sterkte *Bourbon* het anker vallen. Hy zag 'er dien zelfden dag drie *Engelsche* Oorlogscheepen op hem afkoomen. Dit deedt hem de ankers opwinden, en ze in 't gemoed zeilen. Een derzelve wierdt door hem, met eerfte laag, verovert. Toen tafte hy den Admiraal aan, die hy in den grondt schoot; en vervolgde daar op het derde Schip, 't welk het in den nacht ontvlugte. Twee daagen daar na hadt hy het ongeluk van door een heevige Storm, met zyn Prys, op de Kuft geworpen te worden. De Scheepen vergingen, met 23. Mannen, die verdronken; al de andere geraakte, geduurende de Ebbe, aan Land. By de aankomft der drie andere Scheepen wierdt de Sterkte weeder beleegert, en zonder veel teegenftant veroovert. *Iberville* liet 'er zyn Broeder *Serigny* als Gezaghebber, toen hy den 24en. September naar Europa keerde. Zeedert bleef die Vefting in handen der *Franschen*, tot den Heer *Ieremie*, die 'er in 't Jaar 1714. in geboot, van 't Hof bevel kreeg ze volgens de *Utrecht-*

fe

dik bevrieſt; dat de boomen en ſteene zelfs opſplyten; dat 'er tien of twaalf voeten hoog Sneeuw valt, die de aarde meer dan zes maanden lang bedekt; en dat men geduurende dien tyd niet uit zyn hut kan koomen, zonder gevaar te loopen dat de neus, de ooren, en de voeten bevriezen zullen. De Schipvaart van *Europa* naar dat Land is ook zoo gevaarlyk, ter oorzaake der yſchorſſen en ſtroomraafelingen, dat men tot de uitterſte armoede moet gebragt, of van een verblindheid, tot zotheid toe, dient bezeeten te zyn, om die hagchelyke Reis te onderneemen.

Het is tyd dat ik teegenwoordig van de (1) *Baay van Hudſon* tot het *Opperſte*

ſe Vreede weder aan de *Engelſchen* over te geeven.

(1) Zie hier voor 't laatſt eenige korte byzonderheden van die Baai. De *Deenſche Rivier*, die 'er allereerſt in ontdekt is, is aan haar uitwatering niet meer dan 500. ſchreeden wyt, en zeer diep; 't welk een ſterke Stroom veroorzaakt, wanneer 'er de Zee by elke Vloed en Ebbe met veel ſnelheid in en uit bruiſt. Een vierendeel myls hooger op verbreedt zy, en is heel bevaarbaar, ter lengte van 150. mylen; daar zy door een aaneenſchaakeling van Bergen onbevaarbaar wordt, uit

ſte Meir overga. Die Reis is op papier gemakkelyker af te leggen, dan in haar

uit oorzaake der zwaare waterſtortingen en geſtaadige ſtroomraafelingen; waar na zy haare gewoone en ſtille loop weeder herneemt, en een zaamenvloeijing heeft met de *Herte Rivier*. Al het Land daar omſtreeks is zonder Geboomte, uitgezondert de Eilanden, met welke die Rivier als doorſneeden is. Vyftien mylen van de *Deenſche Rivier*, Noord op, naar den Zeekant, is die der *Zeehonde*, zoo genaamt om dat 'er zeer veel van die Dieren gevonden worden. Tuſſchen die twee Rivieren onthouden zich een ſoort van Oſſen, die men *Muskes Oſſen* heet, ter oorzaake dat zy in een zeekeren tyd van 't Jaar zoo ſterk naar muskus ruiken, dat men 'er 't vleeſch niet van eeten kan. Zy hebben zeer ſchoone wol op het lyf, langer dan die der Biskaaiſche Schaapen; en ſchoon ze veel kleiner zyn dan de Oſſen in Europa, hunne hoorens nochtans, die bezyden de oogen tot aan de muil neerbuigen zyn veel dikker en langer. Die *Zeehonden Rivier* vloeid tot in 't Land van een Volk, *Hondsribbers* genaamt; daar een Myn is van zulk een zuiver *Rood Kooper*, en zoo overvloedig, dat zy het niet behoeven in de Smiſſe te ſteeken, maar 'er, zoo als 't uit de Myn komt, door het tuſſchen twee ſteenen te kloppen, alles van maaken wat zy begeeren. Langs den Zeekant naar 't Noorden, verhaalen de Wilden, dat in 't binnenſt van die Baai een Zee Engte is, welkers beide boorde men gemakkelyk van de een tot de ander zyde kan be-

haar weezenlykheid; want men moet digt by de hondert mylen de Rivier der

beschouwen. Naar hun zeggen is ze 't gansche Jaar met Yßchorssen, die door de Stroomen dan aan den eenen dan aan den anderen Wal gedreeven worden, en hen tot nu toe belet hebben de Straat ten einde te vaaren. Volgens alle waarschynlykheid heeft die Arm der Zee gemeenschap met de *West Zee*; en 't geen tot die gissing aanleiding geeft is, dat wanneer de Winden uit den Noorden opsteeken, de Zee zich door die Straat in zulk een overvloet uitstort, dat het Water in de gansche *Baai van Hudson* zomtyds tien voeten hooger dan naar gewoonte vloeid. Die Wilden zeggen ook, dat zy, na verscheide Maanden om den West Zuid Westen voortgereisd te zyn, een Zee hebben gevonden op welke zy groote Kanoos (versta hier Scheepen door) met Mannen zaagen, die gelaarst, en met mutsen op 't hooft, op den Oever der Zee (dat is te zeggen aan de mond der Rivieren) Goud raapten. Zestig mylen van de *Deensche Rivier* is de *Rivier Bourbon*, welke al de handeldryvende Wilden koomen afvaaren. Zy is van een zoo groote uitgestrektheid, dat zy door verscheide groote Meiren loopt, waar van het eerste, omtrent 150. mylen van de Zee geleegen, by de 100. mylen in zyn omtrek heeft. De Wilden noemen het *Tatusquoyaou-Secahigan*, 't welk Meir der Sterktens gezegt is. In dat Meir ontlast zich ten Noorden een Rivier, *Quissquatchiouen*, anders de Groote Stroom geheeten. Die Rivier ontspruit

der *Machakandibiers* opvaaren ; welke zoo ſnel afſtroomt, en zoo vol groote wa-

ſpruit uit eeu Meir, meer als 300. mylen van het eerſte afgeleegen, *Michinipi*, of 't Groote Water genaamt, om dat het inderdaad het grootſte en diepſte van al de Meiren is. Het is meer dan 600. mylen in zyn omtrek; daar ontlaſten zich verſcheide Rivieren in, waar van 'er eenige met de *Deenſche Rivier* gemeenſchap hebben, en de anderen door 't Land der *Hondsribbers* vloeien. Rondom dat Meir, en langs de Rivieren, woonen een meenigte Wilden, die gedeeltelyk *Lieden van 't Groote water* (*Nichipikotoners*) en de anderen *Aſſinibouelers* heeten. (Zie van dit alles verder, by de Lyſt der Volkeren van *Hudſons Baai.*) De Rivier van *Sant Therezia*, daar de Sterkte *Bourbon* inlegt, is aan haar uitwatering niet booven een halve myl wyt; en aan de Sterkte *Philippaux*, en een groot Voorraadhuis, twee mylen ten Zuiden van 't eerſte, in 't Jaar 1700. gebouwt, om by een vyandlyken aanval tot een inwyk te dienen, begint die Rivier met Eilanden doorſneeden te worden. Twintig mylen hooger op verdeelt zy zich in twee takken, en de Spruit die naar 't Noorde vloeid, welke de Wilden *Apitſibi*, of Vuurſlag Rivier noemen, heeft gemeenſchap met de *Rivier Bourbon*. Noch twintig mylen hooger is een andere Spruit, die van 't Zuiden afkomt, by de Wilden *Guiché Mataouang*, of *Groote Tak* genaamt. Deze heeft gemeenſchap met de *Heilige Oly* Rivier. En de Spruit die van 't Weſten afvloeid, ſchoon zy ſteets den naam van

waterſtortingen is, dat naawlyks zes Ka-

van *St. Terezia* behouwt, is nochtans niet zeer uitgeſtrekt. Zy verſpreid zich in verſcheide kleine Beeken, daar ze haar oorſpronk uit trekt; en aan dewelke een groot getal Bevers, Lochen, Sabels en andere kleine bonte Dieren zyn. Tuſſchen de Sterktens *Bourbon* en *Philippaux* is een kleine Rivier, de *Verdwaalde* genaamt. Laager, en geheel aan den mond der Zee, vindt men een ander, *La Gargouſſe* geheeten; daar, met de Vloed een groot getal Bruin Viſchen inkoomen. Langs den Zeekant, naar 't binnenſte van de Baai, is 'er niets aan te merken dan de *Heilige Oly Rivier*, 100. mylen ten Zuide der Sterkte *Bourbon* geleegen, daar de *Engelſchen* eertyds een Sterkte hadden, om met de Wilden te handelen; maar zy zich door de *Franſchen* aangetaſt ziende, ſtaaken ze zelf in brandt, met alles dat 'er in was. Deez' Sterkte wierdt tot in 't Jaar 1702. verlaaten, wanneer de *Franſchen* die Poſt weder oprechten; doch ze twee Jaren daar na, uit oorzaake der zwaare onkoſten, weder lieten vaaren. Verders is de ſtrekking van die Baai binnewaarts, gemeenlyk het agterſte van de Baai genaamt, dat gedeelte dat door de *Engelſchen* bezet is, die 'er met de Wilden handelen; en de *Heilige Oly Rivier* aan haar uitwatering heel vlak van grond, zoo dat 'er niet dan Vaartuigen van 50. of 60. ton in konnen loopen; anders zou men 'er vry wel Poſt konnen houden, om dat 'er het hout overvloediger is dan op al andere genoemde plaatzen.

Kanoos Vaarders, in eene ligte Kanoo, die togt in dertig of vyf en dertig daagen konne afleggen. Men vind aan den oorſpronk van die Rievier een klein Meir van den zelfden naam, aan 't welke men genootzaakt is een dragt van zeeven mylen ver over land te doen, om in de Rivier der *Michipikotoners* te koomen; die men vervolgens in tien of twaalf daagen afvaart, ſchoon men daar insgelyks met eenige torſſingen over Landengtens wordt opgehouden. 't Is waar dat men 'er in 't afkoomen verſcheide watervallen afvaart, daar men in het opvaaren genootzaakt is de Kanoos over land te draagen, of ze teegen den ſtroom op te trekken. Zie hier ons dan in het *Opperſte Meir*, 't welk men acht vyf honderdt mylen in zyn omtrek te beſlaan, de omvaarten der Inhammen en kleine Zeeboezems daar onder begreepen. Die kleine zoete Zee ſtroomt vry ſtil van het begin der Maandt Mei, tot aan het eindt van September. De Zuidwal is de veiligſte voor de Schipvaart der Kanoos, door de meenigte der Baaien en Rivieren, daar men by ſtorm kan inloopen. Ik weet niet dat 'er eenig Wild Volk, 't welk

een vaſte Woonplaats houdt, aan de boorden van dat Meir gezeeten is. 't Is waar dat verſcheide Volkeren van 't Noorden daar geduurende den Zoomer op zeekere plaatzen koomen Viſſen, en Jaagen; wanneer zy 'er ook de vellen der Bevers brengen welke zy, ſtaande den Winter, gevangen hebben, om ze met de Boſchloopers te verruilen; die niet in gebreeken blyven van hen 'er jaarlyks te koomen vinden. Deez' verzaamelplaatzen zyn *Bagouaſch*, *Lemipiſaki* en *Chagouamigon*. 't Is reets eenige jaaren geleeden dat 'er Mr. *Dulhut* een Sterkte van paalen hadt opgeworpen, waar in hy Voorraadhuizen hadt, met allerlei ſoort van Koopmanſchap opgevuld. En die Sterkte, *Camanistigoyan* genaamt, deedt ongemeen veel naadeel aan de *Engelſchen* van de *Baay van Hudſon*, om dat het aan zeer veel Volkeren de moeite beſpaarde hunne Pelteryen naar die Baay te voeren.

In de omſtreeks leggende Landen van 't Meir zyn Koopermynen, welker erts zoo overvloedig en zoo zuiver is, dat men 'er geen zeevende gedeelte aarde onder vindt. Het bevat in zich verſcheide Eilanden, vol van Elanden en

Wilde Ezels; maar daar zyn weinig Wilden die 'er voordachtelyk heen varen om te gaan Jaagen, ter oorzaake van de hagchelykheid des overtogts. Voorts is dat Meir overvloedig in Steuren, Forellen, en Witvisſchen. De koude is 'er geduurende zes Maanden van 't Jaar ongemeen fel; en de Sneeuw zich met de Vorſt paarende, doedt het water van dat Meir doorgaans tot tien of twaalf mylen ver in de breete bevriezen.

Van het *Opperſte Meir* ga ik tot dat der *Huronners* over, aan 't welk ik een omtrek geef van vier hondert mylen. Om in 't zelven te koomen moet men de *Waterſprong Santa Maria* afvaaren, waar van ik u in myn vyftienden Brief heb geſprooken. Dat Meir is, gelyk gy in myn Kaart kond zien, onder een zeer ſchoone Luchtſtreek geleegen. De Noordkuſt is de bevaarbaarſte voor de Kanoos, ter oorzaake van de meenigte Eilanden waar agter men zich by ſtormachtig weer in veiligheid kan ſtellen. En die van 't Zuiden is de ſchoonſte en de gemakkelykſte voor de jagt der rosvaale Dieren, welke 'er in groote meenigte zyn. Het beloop van dat

Meir is ten naasten by die van een gelykhoekigen driehoek. Onder zyn Eilanden is dat van *Manitoualin* het aanzienlykste, zynde meer dan twintig mylen lang, en tien breet. De *Outaouaërs* van den Landaard van den *Hiel* en van 't *Zand* gebynaamt, woonden 'er eertyds; maar de vrees voor de *Iroquoiers* heeft hun genootzaakt zich met de anderen naar *Missilimakinac* te begeeven. Regt teegen over dat Eiland woonen, aan den vasten wal, de *Nockeërs* en de *Missitaguërs*, in twee verscheide Dorpen, twintig mylen ver van malkanderen geleegen. Naar 't Oostelyk eind van dat zelfde Eiland, vindt men de *Rivier der Franschen*, daar ik in myn zestiende Brief van gesprooken heb. Zy is alzoo breet als de *Seine* te *Parys*; en van haar oorspronk af, die ze uit het Meir *Nepicerini* ontfangt, tot aan haar uitwaaring, heeft zy ten hoogsten een loop van veertig mylen. Men ziet ten Noord Ooste van die Rivier, de Baay *Toronto*, die vyf en twintig mylen lang is, en vyftien breet. Daar ontlast zich een Rivier in, welk uit het kleine Meir van dien zelfden naam ontspruit, en verscheide onbevaarbaare waterstortingen

zoo

zoo in 't afkoomen als het opvaaren, in zich vormt. Het Mensche Hooft 't welk gy op myn Kaart zult gestelt vinden, beteekent een groot *Huronsch* Dorp, dat de *Iroquoiers* verwoest hebben. Van haar oorspronk kan men in het Meir van *Frontenac* koomen, door een dragt over land te doen, tot aan de Rivier van *Tanaouaté*, die zich 'er in ontlast. Gy kond ook op de Kaart, aan den Zuidelyken kant van de Baay *Toronto*, de *Vooronderstelde Sterkte* zien, waar van ik in myn drie en twintigsten Brief gemeld heb; en, dertig mylen verder naar 't Zuiden, vindt men het Land der *Theonontaters*, 't welk de *Iroquoiers* geheel van *Huronners* ontvolkt hebben. Daar van daan ga ik reegelregt tot myn Sterkte over, zonder my op te houden met eene onnutte beschryving der verscheide Landschappen die men in de tusschenwytte van meer dan dertig mylen ontdekt. En ik heb u zoo dikmaals van die Sterkte gesprooken, dat ik maar verder tot de Baay van *Sakinac* overspring, zonder u te spreeken van een meenigte Riffen en Klippen, welk 'er zich, tot twee mylen in de breette, onder

water uitstrekken. Die Baay is zestien of zeeventien mylen lang, en zes breet; in welkers midden twee kleine Eilanden van zeer veel nut voor de Reizigers leggen, als die anders den meesten tyd de Baay veel eer zouden moeten omvaaren, dan zich in gevaar te stellen van die overtogt in Kanoos te waagen. De Rivier van *Sackinac* ontlast zich aan het binnenste of agterste eind van die Baay. Haar loop is van zestig mylen, en hare strooming vry stil; zynde 'er niet dan drie kleine Watervallen op, welke men zonder gevaar kan afvaaren. Zy is al zoo breet als de *Seine* aan de Brug van *Seve*; en de *Outaouaers* en *Huronners* zyn gewoon daar alle twee jaaren groote jagtpartyen van Bevers te koomen houden. Van die Rivier tot aan *Missilimakinac*, is niet een eenige plaats die verdient dat men 'er van spreekt; gelyk ik u ook van die Sterkte, zoo wel voor den Koophandel geleegen, by het zenden van derzelver grondschets alles gezegt heb wat 'er van gemelt kan worden. Dus' zal ik tot de beschryving van *'t Meir Erria* overgaan, my errinnerende u die van *'t Meir der Ilinoiers* in myn

myn zeftienden Brief toegezonden te hebben.

'tIs met regt dat men aan *'t Meir Erria* een zoo doorlugtige naam heeft gegeeven, als die van *Conti* is; want het is zeekerlyk het fchoonfte Meir des Aardboodems. Men kan van de goedheid zyns luchtftreek oordeelen door de Breettens onder welke de omleggende Landen geleegen zyn. Deszelfs omtrek is van twee hondert dertig mylen; maar over al van zulk een bekoorelyk gezicht, dat men langs zyn boorden, op een vlakke grond, heele dreeven van Eike, Olm, Kaftanje, Noote, Appel, en Pruimboomen befchouwt, omflingert met Wyngaarden, met hun fchoone druivetroffen tot aan den top der Boomen belaaden; 't geen genoeg moet zyn om 'er zich het aangenaamfte denkbeeld der weerelt van te vormen. Ik kan u daar en booven het groot getal der vaale Dieren en Kalkoenen niet uitdrukken, welke men in de boffchen en ruime weilanden ziet, die men aan de Zuidkant ontdekt. De Wilde Buffels onthouden zich aan den binnenften boord van 't Meir, op de oevers van twee fchoone

Rivieren, welke 'er zich, zonder snelle stroomingen of waterstortingen in ontlasten. Het heeft overvloed van Steur en Witvisch; maar de Forellen zyn 'er in klein getal, zoo wel als de andere Visschen welke men in de *Meiren der Huronners* en *Ilinoiers* vindt. Daar zyn ook geen Riffen noch Klippen, of Zandbanken; en 't is van 14. tot 15. vadem diep. De Wilden verzeekeren, dat 'er de onstuimige Winden niet waaien, dan in December, January, en February, alhoewel zeldzaam; 't geen ik reeden heb om te gelooven, door de weinige stormen die 'er my op beliepen, geduurende den Winter dat ik het in 't jaar 1688. naar myne Sterkte overvoer, schoon het vlak teegen over 't Meir der *Huronners* is geleegen. De boorden van dat Meir worden doorgaans niet bezogt, dan door Krygslieden, 't zy *Iroquoiers*, *Ilinoiers*, *Oumamiers*, of anderen, zynde dus 't gevaar van 'er zich met Jaagen op te houden veel te groot; 't welk maakt dat de Harten, de Geitebokken, en de Kalkoenen, in de gansche uitgestrektheid der Landen welke het omringen, met heele hoopen langs de oevers loopen

graa-

graazen. De *Ernérononers*, en de *Andeſtoguérononers* die aan den boord van dat Meir in de omſtreeks leggende oorden woonden, zyn 'er, zoo wel als andere Volkeren in myne Kaart aangeweezen, door de *Iroquoiers* uitgerooid. Men ontdekt 'er een punt of uithoek land aan den Noordkant, die vyftien mylen ver in 't Meir uitſpringt, en dertig mylen verder naar 't Ooſten vindt men een kleine Rivier, welke uit de Baay van *Ganaraske* in het *Meir Frontenac* ontſpruit, en tot een korten doorvaart van het eene Meir tot het ander zou konnen verſtrekken, zoo 'er geen watervallen op waaren. Daar van daan tot aan de Engte, dat is te zeggen, aan de uitwatering van dat Meir, is 'er een afſtand van dertig mylen; en die Engte, of Straat, is 'er veertien lang en een wyt. De *Vooronderſtelde Sterkte* welke gy daar ter plaats op myn Kaart zult zien, is een der geenen waar van ik u in myn drie en twintigſten Brief geſprooken heb. Van die Sterkte, of anders den oort daar ik ze wilde opwerpen, reekent men, tot aan de Rivier van *Conde*, twintig mylen. Die Rivier loopt zeſtig mylen ver, zonder

waterstortingen, zoo men de Wilden mag gelooven; welke my verzeekert hebben, dat men van haren oorspronk in eene andere kan koomen, die zich in de Zee ontlast, en dit alleen door een landengte van een myl over te trekken. Van die zoo digt by een geleege Rivieren heb ik niet dan aan den mond van die van *Condé* geweest, daar myn *Outaouaërs* het op een loopen stelden, gelyk ik u in myn vyftienden Brief gemeld heb. De Eilanden welke gy op myn Kaart in 't binnenste van 't Meir ziet leggen, zyn Diergaarden van Geitebokken, met Vrugtboomen beplant, welke de Natuur daar wilde laaten ontspruiten, om de jonge Kalkoenen, de Faisanten, en de Rosvaale Jagtdieren met haar vrugten te voeden. Met een woord, zoo de Schipvaart van *Quebek* af, tot in dat Meir, vry en open was, men zou 'er het schoonste en het rykste Koninkryk der Weerelt van konnen maaken; want behalven al de schoonheeden waar van ik u zoo eeven gesprooken heb, zyn 'er, 28. mylen landewaarts in, langs een zeekere heuvel Zilvermynen geleegen, van waar de Wilden zwaare steenen hebben me-

de

de gebragt, die dit duurbaare metaal zonder heel veel verlies of afval hebben uitgeleevert.

Uit het *Meir Erria* kom ik in dat van *Frontenac*, van 't welk ik my niet heb konnen onthouden in myn derden en zeevenden Brief te ſpreeken. Dat Meir bevat, gelyk als ik u toen reets gezegt heb, 180. mylen in zyn omtrek. Zyn beloop is ovaal, en zyn diepte van 15. tot 20. vaam water. Daar ontlaſten zich aan den Zuidkant verſcheide kleine Rivieren in; te weeten die der *Tſonontouaners*, der *Onnontaguaers* en de *Hongersnoot Rivier*; gelyk ook aan den Noordwal, die van *Genaraské* en van *Ténontaté*. Zyn boorden zyn beplant met hooggeſtamde Boſſchen, op een vry gelyke grond; want men ziet 'er geen ſpitſche heuvels, werdende aan den Noordkant verſcheide kleine Inhammen gevonden. Men kan 'er door de Rivier van *Tanaouaté* in 't *Meir der Huronners* koomen, door een dragt van zeeven of agt mylen tot aan die van van *Toronto*; 't welk 'er zich door de Rivier van den zelfden naam in ontlaſt. Ook kan men 'er in 't *Mier Erria*, door de Baay van *Genareské*, uit overgaan, mits een

een andere dragt tot aan een kleine Rivier vol watervallen. De Dorpen der *Onnontaguers*, *Tſonontouaners*, *Goyoguoaners*, en *Onnoyouters* zyn niet zeer ver van 't Meir *Frontenac* geleegen. Die *Iroquoiſche* Volkeren zyn zeer voordeelig gezeeten. Hun Land is ſchoon en vrugtbaar; maar de Geitenbokken, en Kalkoenkuikens, ontbreeken hen zoo wel als de Viſch, want hunne Rivieren hebben 'er geen; zoo dat zy zich genootzaakt zien die in 't Meir te koomen vangen, en vervolgens in de lucht te droogen, om ze te konnen bewaaren en naar hun Dorpen te voeren. Zy zyn ook genootzaakt zich van hunne Landſtreeken te verwyderen, om geduurende den Winter op de Beverjagt te gaan; 't zy naar den kant van *Genaraské*, van 't Meir *Torento*, of van de groote Rivier der *Outaouaers*; daar men hen gemakkelyk zou konnen verſlaan, zoo men 'er omtrent te werk ging gelyk ik u in een myner laatſte Brieven heb gemelt. Ik heb u ook van de Sterktens van *Frontenac* en *Niagara*, en van den Vloed *Sant Laurens* geſprooken die de Meiren ſchynt verlaaten te hebben, om, binnen enger boorden, langs *Monreaal*

en

en *Quebek* te vloeien; daar zyn wateren, zich met die der Zee vermengende, zoo zout worden dat zy niet meer drinkbaar zyn.

My blyft nu noch maar over de Beſchryving van *Acadia*, en het *Eiland Terneuf* te doen; dat Landen zyn die veel van malkanderen verſcheelen. De Kuſten van *Acadia* ſtrekken zich uit, van *Kenebeki* af, 't welk de Grensveſting van *Nieuw Engeland* is, tot aan het *Doorboort Eiland*, aan den mond van den *Vloed Sant Laurens* geleegen. Dat Land van *Acadia* bevat in zich een Zeekuſt van digt by de drie hondert mylen, langs welke men twee bevaarbaare Baayen vind, te weeten die der *Franſchen*, en der *Hettens*. Daar zyn een meenigte kleine Rivieren, welkers monden veilig zyn, en diep genoeg voor de grootſte Scheepen. Zy krielen van Zalm, daar men een aanzienlyke Viſſery van zou konnen oprechten, als men het wilde onderneemen; gelyk men ook in de meeſten van die Riviren, en de kleine Zeeboezems welke 'er voor leggen, een meenigte Kabbeljauw van dezelfde deugt als aan 't *Doorboort Eiland* zou konnen Viſſen; want die

Viſch

Viſch loopt geduurende den Zoomer in overvloed naar de Kuſt, en voor al omſtreeks de *Eilanden van Kaap Breton*, en van *Sant Jan*. Het is waar dat de Haavens van 't eerſte niet konnen dienen dan om Barken in te bergen, en dat het tweede 'er in 't geheel geen heeft; maar als die twee Eilanden bevolkt waaren, konden de Inwooners hunne Sloepen daagelyks ter Viſſery uitzenden; en wanneer hunne Kabeljauwen op het eind van Auguſtus in gereetheid waaren, zouden de Scheepen digt aan den wal voor anker konnen koomen, en 'er zich meede bevragten. De Rivier van *Sant Jan*, daar de Heeren d'*Amour* van *Quebek* een Komptoor hebben voor den Koophandel der Bevervellen, is zeer ſchoon, en haare boorden heel vrugtbaar in graan, maar zy is niet booven de elf mylen van haare uitwatering te bevaaren. Tuſſchen den Uithoek van *Acadia* en het *Eiland van Kaap Breton*, vindt men een Kanaal, of Zee Engte, van omtrent twee mylen wyt, en diep genoeg om de grootſte Franſche Scheepen te doen vlotten, den *doorvaart van Canſeaux* genaamt; die meer bevaaren zou worden als nu geſchiet,

ſchiet, zoo de Koopvaardyſcheepen welke op *Quebek* vaaren, omſtreeks den 15. Maart uit Vrankryk wilden vertrekken; want zy zouden dan door die Straat konnen zeilen, verzeekert zynde datze in alle tyden van 't Jaar dat Kanaal zouden open vinden, inplaats dat de Kil, of Engte van *Kaap de Raze*, of de *Kale Kaap*, in de Maand April dikmaals vol ys is; zoo dat op die wys de Scheepen te *Quebek* in 't begin van Mei zouden moeten aankoomen. Byna al de Landeryen van *Acadia* zyn vrugtbaar in Kooren, Erweten, Vrugten, en Pelgewaſſen; en de vier Jaargetyden onderſcheiden 'er zich ook vry wel, ſchoon de drie Wintermaanden 'er ongemeen kout zyn. Verſcheide Oorden leeveren 'er zulke zwaare Maſtboomen uit, als die van *Noorweegen*, en men zou 'er, zoo het noodig was, alle ſoorten van Vaartuigen konnen bouwen, want de Eiken overtreffen 'er in deugt die van *Europa*, zoo men de Timmerlieden mag gelooven. Met een woord, dat Land is in allen deelen heerlyk; de luchtſtreek redelyk getempert, de lucht zuiver en gezond, de wateren luchtig en klaar, en
de

de Jagt en Viſſery is 'er in overvloed. De Bevers, Otters, en de Zeehonden, zyn de Dieren welken 'er algemeenſt gevonden worden; ja zelfs in zeer groot getal. En de Liefhebbers van 't vlees deezer Beeſten hebben wel veel verplichting aan de Leeraars welke de Pauzen overreeden, die Landdieren in Viſſchen te herſcheppen; want zy konnen 'er vry zonder ſchroom, geduurende de Vaſten hun hart aan ophaalen. Wat verder belangt, de kennis die ik van dat Land heb, doet my voorzien dat 'er de Engelſchen zich eens vroeg of laat meeſter van zullen maaken. De reeden welke ik 'er van zou konnen geeven, zyn baarblykelyk. Zy hebben reets een aanvang gemaakt met den Koophandel der Pelteryen te bederven, die de *Franſchen* gewoon waaren met de Wilden te dryven; en zy zullen ze wel haaſt te niet doen loopen. De *Franſchen* willen hunne Waaren te duur verkoopen, ſchoon zy zoo goet niet zyn dan die der *Engelſchen*, welke ze nochtans goedkooper geeven. Het zou jammer zyn dat men aan die Volkeren een Land zou laaten, welkers Koophandel in Pelteryen en de Kabeljaauw Viſſery

hun

hen zoo dikmaals hebben doen onderneemen het met de Wapenen te verooveren. 't Is onmoogelyk dat men hun kan beletten de Sterktens der Kuſten van *Acadia* weg te neemen, zoo ver als zy van malkanderen geleegen zyn; en 't is vaſt dat zy 'er in gelukken zullen, gelyk ze reets gedaan hebben. De *Franſche* Gouverneurs hebben dezelfde beoogingen als die van heel veel andere Overzeeſche Veſtingen. Zy merken hun Bediening aan als een Goudmyn, welke men hen geeft om 'er zich uit te verryken; en 't Gemeene welzyn gaat dus nooit voor hun Eigenbelang. Mr. van *Meneval* liet *Port Royal* van de *Engelſchen* wegneemen, om dat de Veſting maar met enkele ſtaketzels van ſtormpaalen omwalt was. En waarom was zy niet beeter verſterkt? 't Is om dat hy geloofde tyds genoeg te zullen hebben om zyn beurs te vullen, eer de *Engelſchen* te raaden zouden worden de Plaats aan te taſten. Deez' Gouverneur had Mr. *Perrot* afgeloſt, die ſchandelyk wierdt afgezet, om dat zich te verryken zyn voornaamſte bezigheid was geweeſt; en die vervolgens naar Vrankryk gekeert, met verſcheide Scheepen

met Koopmanſchappen gelaaden te rug kwam, om in dat Land het beroep van een byzonder Koopman te pleegen. Deze liet in den tyd van zyn Beſtiering verſcheide zeer voordeelige Sterktens door de *Engelſchen* verooveren, zonder zich in 't minſt te ontruſten. Hy vernoegde zich met in zyn Barken van de eene Rivier tot de andere te varen, om met de Wilden te handelen; en na zyne afzetting niet te vreede zynde zyn Koophandel op de Kuſten van *Acadia* te dryven, wilde hy het verder op die der *Engelſchen* bezoeken, maar dit ſtont hem duur; want eenige Zeeroovers hem overvallen hebbende, verooverde zyn Barken, en deeden hem vervolgens de ſtraf van 't kielhaalen ondergaan, daar hy terſtond aan ſtorf.

De drie voornaamſte Wilde Volkeren die aan de Kuſten woonen, zyn de *Abenakiers*, de *Mikemakers*, en *Canibaers*. Daar zyn noch eenige omzwervende, die van *Acadia* naar *Nieuw Engeland* heen en weer trekken, welke men *Mahinganers*, *Soccokiers*, en *Oponangoers* heet. De drie eerſten, die een vaſte woonplaats houden, zyn met de

Fran-

Franſchen zeer naauw in vriendſchap en een zelfde belang verbonden; en men kan zeggen, dat zy in Oorlogstyd zulke ſchadelyke Strooperyen voor de *Engelſche* Volkplantingen doen, dat wy voor al zorg moeten draagen van met hen ſteets in goede verſtandhouding te leeven. De Baron van *Sant Caſteins*, een Edelman van *Oleron in Bearn*, heeft zich onder de *Abenakiers* zoo geacht gemaakt, door zeedert twintig en meerder jaaren, naar de wys der Wilden te leeven, dat zy hem teegenwoordig als hun Beſcherm God aanmerken. Hy was eertyds Officier in 't Regiment van *Carignan* in *Kanada*, maar zoodra dat Regiment wierdt afgedankt, begaf hy zich by die Wilden, welker Taal hy geleerd hadt. Hy trouwde op hun wys, ſchattende de Boſſchen van *Acadia* booven de *Pirineſche* Gebergtens, daar zyn geboorteland mede omringt is; en leefde de twee eerſte jaaren met hen op een wys, om 'er zich ongemeen bemind by te maaken. Zy verkooren hem tot Groot Opperhoofd, die als de Oppervorſt is der Landaart; en hy maakte allengs een Fortuin, daar alle anderen buiten hem

zich van zoude bevoordeelen, door uit dat Land meer dan twee of driemaal hondert duizend kroonen te voeren, die hy aan zuiver goude munt in zyn Koffers heeft. Hy bedient 'er zich ondertuſſchen niet van dan om 'er Koopmanſchappen voor te koopen, welke hy aan zyn Broeders de Wilden wegſchenkt; die hem vervolgens, als zy van hun Jagt afkoomen, Bevervellen vereeren, ter waarde van driemaal zoo veel als ze genooten hebben. De Gouverneurs Generaal van *Kanada* ontzien hem; en van die van *Nieuw Engeland* is hy gevreeſt. Hy heeft verſcheide Dogters, alleen zeer voordeelig aan *Franſchen* uitgetrouwt, als aan elk derzelven eene zwaare Bruidſchat mede ten huwelyk gegeeven hebbende. Schoon naar de wys der Wilden gehuwt, is hy nooit van vrouw verandert, om aan hen te leeren dat God de onſtandvaſtige Menſchen niet bemindt. Men zegt dat hy die arm verblinde Volkeren zoekt te bekeeren, maar dat zyn reedenen van niet de minſte vrugt zyn. Het is dan onnut datde Jeſuiten haar de waarheden van het Kriſten Geloof Prediken. Die Vaders werden 'er

noch-

nochtans niet van afgeſchrikt; zy achten dat den Doop, aan een ſtervend Kind bediend, de moeite en het hartzeer van met die Volkeren om te gaan, honderdvoud opweegt.

Port Royaal, de Hoofdſtad, of de eenige van *Acadia*, is, alles wel ingezien, niet dan een zeer klein Neſt, zeedert het begin van den Oorlog des jaars 1689. een weinig vergroot, door de aankomſt van een meenigte Bewooners der Nabuurſchappen van *Boſton*, Hoofdſtadt van *Nieuw Engeland*. Daar begaaven 'er zich veel binnen die Veſting, uit vrees dat de *Engelſchen* hun mogten plunderen, en naar hun Land voeren. Mr. *van Meneval*, gelyk ik reets gezegt heb, gaf die Plaats aan de *Engelſchen* over, ze niet konnende verdeedigen met de weinige *Franſchen* die hy onder zich hadt, om dat de Stormpaalen laag en in ſlegten ſtaat waaren. Hy maakte zyn verdrag met den Gezaghebber der Party welke hem aantaſte; maar deze hieldt hem geen woord, want hy wierd door hem met alle ſoort van ſmaadheid en ſtrafheid behandelt. Die Stadt legt op de Breette van 44. graden en 40. mi-

nuten, aan den oever van een zeer ſchoone Kom, of Inham, van twee mylen lang en een breet; aan welkers mondt, aan den eenen kant, (want het *Geitenbokken Eiland*, dat in de midden legt, ſchynt ze in tween te verdeelen) omtrent zeſtien of agtien vaam waters is, en aan de andere zes of zeeven. De ankergrond is 'er over al zeer goedt, en aan 't binnen eindt van die Kom ziet men een uithoek land, die de twee Rivieren van een ſcheidt, in welke den vloed der Zee tien of twaalf mylen ver oploopt. Zy zyn met zeer ſchoone Weilanden omzoomt, daar zich in de Lente en in de Herfſt allerlei ſoorten van Rivier Vogels onthouden. *Port Royaal* is dan niet anders dan een klein getal huizen van twee verdiepingen, en waar in weinig Lieden van aanzien woonen. Het beſtaat niet dan door den Koophandel der Pelteryen, die 'er de Wilden teegen *Europiſche* Waaren koomen verruilen. De Maatſchappy der Pagters hadt 'er eertyds Voorraadhuizen, daar den Gouverneur Komies van was; en 't zou my niet veel moeite zyn eenigen derzelven te noemen, zoo ik niet vreesde dat

dat anderen dan gy deze Gedenkschriften mogten leezen.

Het (1) *Eiland van Terneuf* is drie hondert mylen in zyn omtrek. Het legt omtrent zes hondert vyftig mylen van *Vrankryk*, en veertig of vyftig van de groote Bank des zelven naams. De Zuidkust behoort aan de *Franschen*, die 'er verscheide Gehugten hebben voor de Kabeljaauw Vissery. De Oostkust is door de (2) *Engelschen* bewoont, welke daar ette-

(1) Dat Eiland is, naar 't voorgeeven der *Franschen*, door hen in 't Jaar 1504. ontdekt, eer 'er noch eenige *Europiaan* wa's aangeland. De *Portugeezen* hebben 'er lang op gevaaren. Nochtans meenen de *Engelschen* dat zy 'er de eerste van alle geweest zyn. Het is, om zoo te spreeken, tusschen de *Europiaanen* die 'er op de Groote Bank kwaamen Visschen, langen tyd in 't gemeen geweest; omtrent als *Spitsbergen*, &c. in opzichte der Walvischvangst. Zoo dat de Hutten, de Gereedschappen, de Vischtuigen, en die om de Kabbeljaauw te droogen, vervolgens in handen der geenen zyn gevallen die het eerst in bezit hebben genoomen.

(1) Deeze zetten 'er zich in 't Jaar 1610. ter needer, naar den kant van de *Ontfankenis Baai*, door hen *de Baai der Drieëenheid* genaamt, op de Breette van 49. graaden om de West geleegen. Zeeder dien tyd is 'er hun Vaart

ettelyke aanzienlyke Plaatzen bezitten; in Haavens, Baaien en aan Reen geleegen, die zy verſterkt hebben. De weſtkuſt is woeſt, en heeft tot heeden geen meeſters gehadt. Dat Eiland, welks beloop driehoekig is, is met Bergen en onbruikbaare Boſſchen vervult. Men vindt 'er groote Weilanden, of, om beeter te zeggen, groote Heiden, meer met mos dan met gras bedekt. De Landeryen deugen 'er niets ter weerelt, want de aarde is met puin, zant, en ſteenen

Vaart altyd vry geweeſt, uitgezondert in Oorlogstyd met *Vrankryk*, door 't welk 'er hunne Volkplantingen in de Jaaren 1695. en 1696. ſchier geheel wierden uitgerooidt. In 't Jaar 1622. zondt den Ridder *Georg Calvert*, een Volkplanting op zyn eigen koſten naar *Terneuf*, door de Engelſchen *New Foundland*, of Nieuwgevonde Land geheeten. En het ſchynt dat die *Engelſchen* zich 'er wel bevonden, volgens 't verhaal van hun Opperhooft. Zy braakten 'er eenige Landen tot den Akkerbouw, zaaiden 'er Kooren, Gerſt, Haver, Erweeten en andere Pelvruchten, die 'er allen wel zouden opgekoomen zyn. De Winter kwam 'er hen niet te ſtreng voor; zy vonden een middel om 'er zeergoed Zout te maaken; en al de Planten en Zaaden die zy 'er overbrachten, teelden 'er, volgens hun voorgeeven, naar wenſch voort.

ſteenen vermengt; zoo dat het enkel om 't nut is 't welk men van de Visvangſt trekt, dat de *Engelſchen* en *Franſchen* zich daar neergezet hebben. De Jagt der Rivier Vogels, der Patryzen, en der Haazen, is 'er vry overvloedig; maar wat de Harten belangt, 't is byna onmoogelyk ze te vangen, ter oorzaake van de hoogte der Bergen, en de digtbewaſſenheid der Boſſchen. Men vindt op dat Eiland, eeven als op dat van *Kaap Bretton*, Porphyrſteen van verſcheide kleur; waar van men eenige Blokken, of Zarken, tot een ſtaal naar Vrankryk heeft afgeſcheept, die men zeer fraai heeft bevonden, ſchoon hart in 't bewerken. Ik heb 'er roode gezien, met Preigroene vlakken, welk de uitmuntenſte der Weerelt ſcheen, maar hy ſchilfert zoo ſterk in 't uithakken uit de ſteengroef, dat men hem alleen kan gebruiken om in te leggen.

Men graaft ook op 't Eiland van (1) *Kaap*

(1) Het legt op de Breette van 45. graden 45. minuten, en 22. mylen van 't Vaſte Land, naar den kant van *Campſeau*. Zyn Ooſtelykſte uithoek is 87. Franſche mylen van den Zuide-

Kaap Bretton een zwart Marmer, of een soort van Zarksteen, met gryze aderen doorloopen, die hart is, en bezwaarlyk om te polysten. Deez' steen is het schilferen, of uitspringen, zeer onderworpen, ter oorzaake der draaden welken 'er in teegen malkander loopen; en zelfs ook heel moeielyk te bebeitelen, door de ongelykheid van zyn hartheid, en der knobbels welke 'er in gevonden worden. Daar zyn op 't Eiland *Terneuf* geen (1) Wilden die 'er zich vast met der woon onthouden. De *Es-*

Zuidelykften hoek van *Terneuf*; en zyn grootste lengte van 25. mylen. Tusschen zyn Westelyke Uithoek en *Campseau* is een zeer aanzienlyke Baai, die zich tot neegen of tien mylen in 't Land uitstrekt, en aan den Zeeboezem van *Sant Laurens* uitloopt. Dat Eiland heeft niet volkoomen een driehoekige gedaante, door de onreegelmaatigheid van zyn Baaien en Kaapen. Het is omtrent tagtig mylen in zyn omtrek, en van een Bergachtigen grond. De Kabbeljauwsvangst is daar zeer overvloedig; nochtans loopen 'er de Stroomen zeer heftig, en de Vloeden heel onreegelmaatig.

(1) De Berichten der *Engelschen* koomen hier mede, zoo wel als met het volgende overeen, meenende dat de Wilden die men omstreeks de Vesting *Plaizance* in de Bosschen en

Eskimauxers alleen vaaren 'er zomtyds door de Straat *Bellisle* met groote Sloepen

en op de Gebergtens vindt, daar van 't Westen en 't Noorden door den Zeeboezem koomen, die hen van de *Esquimauxers* en andere Wilden afscheidt, om dat men doorgaans noch Wooningen noch eenige merkteekenen van Gehugten onder hen vindt. En ze merken 'er omtrent aan, dat die Wilden, die ten Noorden en ten Westen van 't Eiland woonen, veel overeenkomst met die van *Kanada*, de *Esquimauxers*, en andere hebben. Zy zyn klein van gestalte, of ten hoogste middelmaatig, breet van weezen, met weinig baarts, groote oogen, en in 't algemeen platneuzig. Dus gelyken zy ook vry wel naar de Wilden van 't Noordelyke Vaste Land, en der omstreeks leggende Oorden van *Groenland.* Zy beschilderen hun gansche Lichaam met roode verf, en zyn teegen de koude met Beestevellen bedekt. Hunne Schuitjes, van Boomschorssen, zyn ruim agtien voeten lang, en vier breet; in de midden rond uitgesneeden, en geheel van beloop als de wassende Maan. Derzelver Hutten worden dezer wys gebouwt. Zy plantten in een ronde kring verscheide paalen in de aarden, en verbinden ze dan van booven zeer vast aan malkander, zoo dat zy van onderen ter wytte van tien of twaalf voet van een wyken; 't welk die Hutten van verre naar een zeer verwydde A doet gelyken. Verder dekken zy ze van buiten met Beestevellen, en in de midden is een soort van haardsteede. Men kan noch Burgerlyke Reegelwetten, noch eeni-

pen naar toe, om het Bootsvolk der Vissersscheepen aan de kleine Noort te overvallen. Onze Sterktens zyn te *Plaizance*, op 't *Sant Pieters Eiland*, en in de *Doodenmans Baay.* Van de *Kaale* tot aan de *Roode Kaap* is de Kust zeer zuiver en veilig; maar van *den Hoed* tot de (1) *Kaale Kaap*, maaken de Klippen ze vry gevaarlyk. Daar zyn twee vry groote verhindernissen om dat Eiland aan te doen. De eerste is, dat 'er de Mistnevels geduurende den Zomer tot twintig mylen ver in de ruime Zee zoo dik zyn, dat 'er geen Zeevaarend Man is, hoe bekwaam of ervaaren

eenige wys van Regeering onder hen bemerken, en byna niet een eenig bewys van Godsdienst. Het eenige dat men in hen ziet, zyn eenige twyffelachtige teekenen van verwondering, of van verbaastheid, wanneer het stormt of dondert, en als men hen door teekenen doedt begrypen dat 'er een God is die de Weereldt bestierdt, &c.

(1) De Naalde van 't Kompas heeft tusschen die Kaap en de Groote Bank, een onvaste beweeging, of Miswyzing van 23. graden, en volgens naauwkeurige waarneemingen heeft men in die Zeestreek 22. en een half graad Miswyzing, Oost Zuid Oost, van die Kaap naar de gezegde Bank gevonden.

ervaaren hy mag zyn, die 't hart heeft om geduurende dezelve op den wal aan te houden; zoo dat men dus steets genootzaakt is een helderen dag af te wachten, om het Land aan te doen. De tweede, en wel de moeielykste zwarrigheid, zyn de Stroomratelingen, die heen en weer loopen, zonder dat men die verwisseling kan bespeuren; 't welk oorzaak is dat de Scheepen teegen de Kust aanschokken, in een tyd dat men meent tien mylen in ruime Zee te zyn; maar het aller ergst is, dat de Deining ze als ongemerk op de Klippen werpt, zonder dat men het kan vermyden, om dat 'er geen grond zynde, men 'er onmoogelyk ten anker kan koomen. 't Is op die wys dat het Konings Schip *de Joli* in 't Jaar 1692., gelyk veele anderen in verscheide geleegenheden, verging.'

Plaizance is voor den Koning de voordeeligste en de nuttigste Plaats van 't geheel *Noorder Amerika*, ten opzicht van de schuilplaats welke 'er de Scheepen vinden, die, zoo in 't zeilen naar *Kanada*, als op de te rug reis, verpligt zyn in die Haaven aan te loopen; en zelfs voor de geenen welk van

't

'*t Zuidelyk Amerika* wederkeeren, 't zy datze 'er water of leevensmiddelen gebrek hebben, of ook wel door eenige ſtorm maſteloos of anderzins beſchadigt zyn geworden. Die Stad is geleegen op de Breette van 47. graden en eenige minuten, byna aan het binnenſte der Baay van dien zelfden naam, die over de twintig mylen lang is, en tien of twaalf in de wytte. De Sterkte legt aan den oever van een *Hals*, of kleine *Zee Engte*, van zeſtig ſchreeden wyt, en zes vaam water diep. De Scheepen moeten, om zoo te ſpreeken, den hoek der Bolwerken ſtrykende voorby zeilen, willen zy in de Haaven loopen, die omtrent een myl lang is, en een agtſte van een myl in de wytte. Voor de Haaven legt een groote en ſchoone Ree, van anderhalve myl in zyn uitgeſtrektheid; maar zoodanig blootgeſtelt voor de *Noord Weſte* en *Noord Noord Weſte* Winden, (die de felſt en de langſt aanhoudende van alle Winden zyn) dat nog Kabels, noch Ankers, noch zwaare Scheepen magtig zyn hun woedend geblaas te verduuren; 't geen egter niet dan in 't Najaar te dugten is. Een Konings Schip

van

van den tweeden rang, van 64. Stukken, *La Bon* genaamt, vergong 'er door in 't zelfde jaar dat het Oorlogschip de *Jolie* bleef; en als de vier of vyf andere Scheepen niet zoo voorzigtig waaren geweest van in de Haaven te loopen, zy zouden onfeilbaar het zelfde lot ondergaan hebben. Die Ree, die dus enkel bloot legt voor de *Noord Weste* en *Noord Noord Weste* Winden, heeft aan den Noordkant eenige Klippen onder water, behalven die van den *Groenen Uithoek*, daar verscheide Inwooners gewoon zyn te Visschen. Al 't welk gy kond zien op het Grondbestek 't geen ik u by myn drie en twintigsten Brief heb laaten toekoomen. Daar koomen jaarlyks doorgaans dertig of veertig Scheepen te *Plaizance* aan, en zomtyds meer dan zestig. De eenen om 'er te Visschen, en de anderen om een ruiling van Waaren met de Inwooners te doen, die des Zoomers aan de andere zyde der Sterkte woonen. De Landstreek der Gehugten, of van den Bewoonden grond, heet het *Groote Gruisveld*, om dat het inderdaad niet dan gruis en dryfzand is, op 't welk men de Kabeljaauw uitspreidt, om ze

'er

'er, na zy gezouten zyn, in de Zon te doen droogen De Inwooners en de Visschersscheepen zenden hun Sloepen daagelyks twee mylen ver van de Sterkte, om te Visschen; die zomtyds zoo zwaar gelaaden te rug koomen, dat zy als in de Zee begraaven schynen, hebbende de Barkhouten maar eeven booven water (1). Men moet de zaak gezien hebben, om ze te gelooven. Die Vissery neemt zyn aanvang in 't begin van Juny, en eindigt half Augustus. De *Prikken* worden in de Haaven gevangen, dat is te zeggen, de kleine Visschen, die men tot aas aan de Kabbeljaauw

(1) Behalven de Kabbeljaauw vangt men noch omstreeks de *Groote Bank* een Visch, die naar de *Pladys* zweemende, grysachtig op den rug, maar wit aan de buik is, en door de Fransche *Flutan* wordt genaamt. Hy is vyf voeten lang, twee of drie voeten breet, en anderhalve voet dik. De kop 'er van is vet, en zeer lekker; de graaten vol van een zeer smaakelyk murg; en de oogen, die hy heel kloek heeft, zyn, zoo wel als de nek en de staart, van een uitmuntende smaak. De Matroozen werpen het overschot voor de *Kabbeljauwen*; welke die doode Visch alzoo graag opeeten, als zy 'er door verslonden worden, wanneer hy in 't leeven is.

jaauw hoeken ſlaat. De Zandvlaktens ontbreeken te *Plaizance*, 't welk maakt dat het zoo bevolkt niet is als het moeſt zyn. Indien ook de Gouverneurs den dienſt des Konings booven hunne Schraapzugt ſtelde, 't is zeeker dat men 'er een aanzienlyke Plaats van zou konnen maaken, en daar zeer veel lieden, op hun koſten, meerder vlaktens door 't omhouwen der Boſſchen zouden koomen maaken; maar zoo lang de Gouverneurs de goederen der Gemeente zullen plunderen, onder het ſchoon voorwendzel van den Dienſt des Konings, met wiens naam zy in alles ſpeelen, zie ik geen waarſchynlykheid dat die Bewooning zich ooit zal vergrooten en uitbreiden. Is het den Vorſt en zyn Bediening geen ſchanden aangedaan, als men voor Viſſcher, Koopman, Herbergier, en hondert andere Beroepen der vuilſte ſchraapzugt ſpeelt? Is het geen tierranny, de Inwooners te nootzaaken uit zulk of zulk een Schip de Waaren, welke zy noodig hebben, te koopen, en de Kabeljaauwen aan geen andere Scheepen te verkoopen, dan daar Mynheeren de Gouverneurs de grootſte Scheepsparten

in hebben? Is het de Bevelschriften van *Lodewyk de XIV.* niet schendig overtreeden, als men zich het want en het touwerk der gestrande Scheepen toeeigend; het Volk der Koopvaardyscheepen tot de Vissery gebruikt; de Gehugten verkoopt; het hoogerbieden op de Waaren by openbaare verkooping geveilt, belet, om zich die door 't enkel gezag toe te eigenen; de Levensmiddelen der Krygsbenden in de Voorraadhuizen verandert, daar goede beschuit uit haalende, om bedorve in de plaats te stellen, en even eens te werk gaat omtrent het gezoute Vlees en Spek, ten dienst der Bezetting geschikt; en de Inwooners nootzaakt hun Knegts en Timmerlieden te geeven, om ze aan werken, of in den dienst van Zyne Majesteit tot minder dagloon te gebruiken, dan 'er toegestelt is, en men in reekening brengt? Zie daar de misbruiken waar in voorzien diende te worden, zoo men wil dat de Koning wel gedient zy. Men verzuimt het nochtans, 't is my onbekent uit wat reede; maar men kan 'er den Kommies van Mynheer van *Pontchartrain* naar ondervraagen. Ik ben verzeekert

dat

dat al die Rooveryen niet tot kennis des Konings koomen, want hy is te rechtvaardig om ze te dulden. Wat verder belangt, daar groeit geen Tarw, noch Rogge, noch Erweten te *Plaizance*, want den grond deugt 'er in 't geheel niet. Behalven dat ingeval zy al zoo goed ter bezaaying en zoo vrugtbaar waar als die van *Kanada*, niemant zich op zou houden met hem te bebouwen, want een Man wint meerder met geduurende den Zoomer Kabbeljaauw te Viſſen, dan tien anderen met het Land te bebouwen. Daar zyn noch eenige andere kleine Haavens in de *Baay* van *Plaizance*, in welke de *Biskaaiers* ook gaan Viſſen. Te weten het klein en groot *Graveer Yzer*, *Sant Laurens*, de *Martelaars Haaven*, den *Rooden Hoedt*, en anderen.

Lyſt der Wilde Volkeren van Kanada, *en* Acadia.

De *Abenakiers*.
De *Mikemacers*.
De *Canibaërs*.
De *Mahinganers*.
De *Openangoërs*.
De *Soccokiers*.
De *Etecheminers*.

} Deze allen zyn goede Krygslieden, radder, en zoo wreet niet dan de *Iroquoiers*. Hun Taal verſcheelt weinig van de *Algonkinſche* Taal.

Van den Vloed Sant Laurens, *van de Zee af te reekenen, tot aan* Monreaal.

De *Papinachoiers.*
De *Montagniers.*
De *Gaſpeſieners.*
} Deze ſpreeken de *Algonkinſche* Taal.

De *Huronners* van *Lorrette*, welke *Iroquoiſch* ſpreeken.

De *Abenakiers* van *Schiller.*
De *Algonkiners*
} De *Algonkinſche* Taal.

De *Agniers* van *Sant Lodewyks* Waterval, ſpreeken *Iroquoiſch*, en zyn goede en dappere Krygslieden.

De *Iroquoiers* van den Berg van *Monreaal*, ſpreeken *Iroquoiſch*, en zyn goede Soldaaten.

Van 't Huronſche Meir.

De *Huronners*; ſpreeken *Iroquoiſch.*

De *Outaouaërs.*
De *Nockeërs.*
De *Miſſaguers.*
De *Attikamekers.*
} Deze ſpreeken de *Algonkinſche* Taal.

De *Outehipouers*, *Springers* gebynaamt; zyn goede Krygslieden.

Van

Van 't Meir *der* Ilinoiers, *en de daar omstreeks leggende Landen.*

Eenige *Ilinoiers* te *Chegakou.* De *Oumamiers*, goede Soldaten. De *Maskoutoners.* De *Kikapouers*, goede Soldaten. De *Outagamiers*, goede Soldaten. De *Malominiers.* De *Pouteouatamiers*, of *Stinkers.* De *Ojatinoners*, goede Soldaten. De *Sakiers.*	Spreeken *Algonkinsch*, en zyn heel radt.

Van de omleggende Streeken van 't Meir Frontenac.

De *Tsonontouaners.* De *Goyoguaners.* De *Onnantaguers.*	Spreeken een Taal die van de *Algonkinsche* verscheelt.

De *Onnoyouters* en *Agniers*, een weinig afgeleegen.

Van de omleggende Oorden van de Rivier der Outaouaers.

De *Tabitiers.* De *Manzaers.* De *Machakantabiers.* De *Nopemeners* van *Achirini.* De *Nepiſiriniers.* De *Tamiskaminkers.*	Spreeken de *Algonkinſche* Taal, en zyn altemaal Bloodaarts.

Ten Noorden van Miſſiſipi, *en omſtreeks het* Opperſte Meir *en* (1) *de* Hudſons Baay.

De *Aſſimpoualers.* De *Sonkaskitoners.*	Spreeken *Algonkinſch.*

De

(1) Zie hier een nader Beſchryving van de ſtrekking der Landen daar omſtreeks, en de Wooningen der ondergemelde Volkeren. Aan het eind van 't Meir der Sterktens, (daar wy in onze voorige aanteekening op de *Hudſons Baai* van gemeld hebben), hervat de *Rivier vvn Bourbon* zyn loop, ontſpruitende uit een ander Meir, *Aſriſquaouigamou* genaamt, 't welk zaamen voeging der twee Zeên wil zeggen, om dat de Landen zich in zyn midden byna allen aan malkander voegen. Het gedeelten ten Ooſten van dat Meir, 't geen zich

De *Ouadbatoners.* } Spreeken
De *Atitoners.* } *Algonkinſch.*

De

zich ten naaſtenby in de lengte Noord en Zuid uitſtrekt, is met digt bewaſſe Boſſchen beplant, waar in zich veel *Bevers* en *Elanden* onthouden. Daar is 't dat het Land der *Criſtinauxers*, door Lahontan *Chriſtinoërs* genaamt, zyn begin neemt. De Luchtſtreek begint 'er gematigder te worden, dan aan de Sterkte *Bourbon*. De Weſtelyke Landſtreeken van dat Meir zyn vol ſchoone Weiden, in welke een groot getal der *Buffels* graazen, daar in de bovengemelde Aanteekening van geſprooken is. Het zyn de *Aſſinibouelers*, (in den text *Aſſimpoualers*) die dat ganſche Land bewoonen. Het Meir heeft omtrent vier hondert mylen in zyn omtrek, en legt 200. mylen van het eerſte. Hondert mylen hooger op, in *'t Weſt Zuid Weſte*, ſteets lang dezelfde Rivier, is een ander Meir, dat zy *Ouenipigouchich*, of de Kleine Zee heeten. 't Is 'er ten naaſtenby een zelfde Landsdouw als aan 't voorige; en de *Aſſinibouelers*, de *Chriſtinauxers* en de *Springers* bewoonen de omſtreeks leggende Oorden van dat Meir. Het is omtrent 900. mylen in de rondte. Aan het eindt is een Rivier die in een ander Meir uitwatett, 't welk *Tacamamiouen* genaamt, zoo groot niet is als de voorigen. In dat Meir ontlaſt de *Herte Rivier*, die van zulk eene groote uitgeſtrektheid is, dat de Wilden, Vrienden der Franſchen, noch niet tot aan haar oorſpronk hebben konnen doordringen. Door die Rivier kan men in een andere koomen, die naar 't Weſten loopt, inplaats dat al de geenen daar wy van geſprooken hebben, in de *Baai van*

(1) De *Clistinoérs*, dappere Krygslieden, en zeer radt. De *Eskimauxers*.	Spreeken *Algonkinsch*.

Lyst

Hudson of in de Rivieren van *Kanada* uitwateren. De Franschen hebben meenigmaal getragt eenige Wilden naar dien kant af te zenden, om te weeten of 'er niet de een of de ander Zee is, in welke zich die Rivier ontlast; maar zy zyn in Oorlog tegen een Volk dat hen den doortogt sluit. Eenige Gevangenen van dien Landaart hebben bericht, dat zy Oorlog voerden tegen een ander Volk, veel Westelyker dan zy geleegen. Deeze zeggen dat ze gebaarde Mannen tot Nabuuren hebben, die Sterktens van steen bouwen, en in huizen van dezelfde stof woonen, welk gebruik de Wilden onbekent is; en dat die gebaarde Mannen op een andere wys dan zy gekleet gaan, en zich van witte keetels bedienen. Men toonde toen aan de Gevangenen een zilvere drinkschaal, waar op zy verklaarden dat het van dezelfde stof was, daar hem de andere van gesprooken hadden. Zy zeiden ook dat die Menschen de Aarde bebouwden met gereetschappen van dat wit Metaal. Na de uitbeelding die zy van 't Graan gaven, 't geen door die Volkeren aangekweekt wierdt, moet het *Maiz*, of *Turks* Koren zyn. Al het welke zeer veel overeenkomst heeft, met het geen Lahontan op zyn Reis langs de lange Rivier van de *Tahuglaukers* meldt. Aan het eind van den Zuid Westkant van dat Meir *Tacamamiouen*, is een Rivier, die zich in een ander Meir ontlast, het *Honden Meir* genaamt, dat niet ver van het *Opperste Meir* is.

(1) Zoo woest en wreedt als de *Esquimauxers*

zyn

Lyſt van Dieren der Zuidelyke Landen van Kanada.

Wilde Buffels.
Kleine Hartbeeſten.

Gei-

zyn, zoo Menſchelyk en minzaam zyn deze en al de andere Volkeren, die in de *Hudſons Baai* met de Europianen Koophandel dryven. Zy hebben in het algemeen meer geneegenheid voor de Franſchen, dan voor de Engelſchen, welke zy zeggen, dat te geveinſt zyn, en nooit de waarheid ſpreeken; 't geen hen haatelyk is. Schoon zy Wilden zyn, zy zyn nochtans dood Vyanden van de loogen; 't welk vry ongemeen is voor Volkeren die, zonder afhankelykheid en tugt leeven. Het eenig gebrek dat men hen kan te laſt leggen is, dat zy eenigzins kwaadſpreekend zyn. Zy vloeken nooit, en hebben zelfs geen bewoording in hunne Taal, die naar 't vloeken zweemt. Zie hier eenige byzonderheden derzelven, en wel voornaamentlyk der genen die zich naaſt aan de Baai onthouden. Zy hebben geen andere middelen tot onderhoud van 't leeven, dan de Jagt van allerlei Wilt, 't geen zy met Snaphaanen of met Pylen vellen. De Landbouw, om eenige Pelvrugten te doen voortkoomen, is hen geheel onbekent. Steets omzwervende, houden ze hun verblyf nooit geen agt dagen in een zelfden oort. En wanneer zy ſterk door den honger gedrongen worden, dooden de Ouders hunne Kinderen; vervolgens eet de ſterkſte van de twee, de andere; dat vry dikmaals gebeurt, dewyl zy, zeedert de Europiaanen

Geitebokken, van driederlei ſoort.
Wolven, als in *Europa*.

Mu-

piaanen hen Schietgeweer hebben aangebragt, het ſchieten met pyl en boog meeſt vergeeten hebben; en dat zy door de moeielykheid der reis naar de *Hudſons Baai* dus meenigmaal gebrek aan de noodige Koopmanſchap lyden. Een derzelven, na zyn Vrouw en zes Kinderen opgegeeten te hebben, zei: *Dat hy door geen medelyden bewoogen was geweeſt, dan over het laatſte 't welk hy opgegeeten hadt, om dat hy het meer dan de anderen beminde; en dat hy het hoofd openende, om 'er de herſſens uit te eeten, van de natuurelyke teederheid was aangedaan geweeſt, die een Vader over zyn Kinderen moet hebben, en zich niet in ſtaat hadt bevonden, om de beenen van 't zelve te breeken, ten einde het murg daar uit te zuigen.* Schoon die Lieden dus veel gebrek uitſtaan, bereiken ze nochtans een hoogen Ouderdom; en wanneer zy ſtok oudt zyn, en buiten ſtaat om te werken, alsdan laaten ze een Gaſtmaal toebereiden, ingeval zy 'er vermoogen toe hebben, op 't welke zy hun ganſche Geſlagt noodigen. Na een lange aanſpraak, waar in hy hen tot een goed gedrag en eenigheid vermaant, kieſt hy de bemindſte zyner Kinderen uit, die hy een touw aanbiedt 't geen hy zelf om zyn hals doedt, en verzoekt dat hy hem wil verworgen, om hem uit deze Weerelt te verloſſen, daar hy anderen tot een laſt is geworden. Het liefdadige Kindt gehoorzaamt zyn Vader terſtont, en verworgt hem ten ſpoedigſte. De Gryzaarts achtten zich gelukkig als zy

Michibichi, een ſoort van bloode Tyger.

Fretten

zy in dien Ouderdom ſterven, om dat zy, volgens hunne meening, wanneer zy oudt ſterven, in de andere Weereld weder als zoogende Kinderen herbooren worden, en zoodanig de ganſche Eeuwigheid door leeven; inplaats dat zy, wanneer ze jong ſterven, oud herbooren worden, en by gevolg altyd ongemakkelyk zyn, gelyk al de oude Lieden. Zy hebben geen zweem van Godsdienſt, elk maakt zich een God naar zyn eige zinlykheid, daar zy in den nood hun toevlugt toe neemen, byzonder als ze ziek zyn. 't Is alleen die ingebeelde God, welke zy al zingende en gillende rondom den Zieken om hulp aanroepen, onder verwringingen en gebaarden, bekwaam hem van ſchrik te doen ſterven. Daar zyn Zangers van beroep onder hen, (*of een ſoort van Guichelaars*,) in welke zy zoo veel vertrouwen ſtellen als wy in onze Doctoren en Wondheelers; en dit met een zoodanige verblindheid, dat zy hen niets durven weigeren. Zoo dat den Zanger alles wat hy begeert van den Zieken verkrygt; en wanneer het een jonge Vrouw, of Vryſter is, die 'er door wenſt geneezen te worden, ſtelt die Kwakzalver zyn konſt niet te werk, dan na hy 'er eenige gunſt van genooten heeft. Schoon die Volkeren in de diepſte onweetenheid leeven, ze hebben nochtans een verwarde kennis van de Schepping der Weerelt, en den Zondvloedt, daar de Gryzaarts de ongerymſte Vertelsſels van doen. Zy neemen zoo veel

Vrou-

Fretten.
Wezels. } als in *Europa.*

Aschkleurige Eekhoorentjes.

Haazen.
Konynen. } als in *Europa.*

Witte Bevers, maar zeldzaam.

Rosachtige Beeren.

Muskes Rotten.

Rosachtige Vossen, als in *Europa*.

Krokodillen te *Missisippi.*

Ossas. te *Missisippi.*

Die van de Noordelyke Landstreeken zyn:

Elanden.

Woud-Ezels.

Zwarte

Vrouwen als zy konnen voeden, en vooral al de Zusters, om dat zy zeggen, dat deze beeter overeen koomen dan of ze vreemdt waaren. Verders zyn ze zeer liefdaadig omtrent de Weduwen en Weezen; zy geeven 'er alles aan, met de uitterste onbaatzugtigheid. Alle goederen zyn ook onder hen gemeen. Hunne Tenten zyn van Elanden of Woudezelsvellen, die ze des Zomers op den rug dragen, als ze van den eenen oort naar den anderen verhuizen; en des Winters sleepen zy ze over de Sneeuw. In dien tyd bedienen zy zich ook van Raketten aan de voeten, gelyk de Wilden van *Kanada*.

Zwarte Vossen.
Zilverhairige Vossen.
Een soort van Wilde Katten, *Duivels Kinderen* genaamt.
Egels.
Aardvarkens.
Sabels
Wezels, of een soort van tamme Sabels, als in *Europa*.
Zwarte Beeren.
Witte Beeren.
Fluiters.
Vliegende Eekhoorentjes.
Witte Haazen.
Bevers
Otters.
Muskis Rotten.
Zwitzertze Eekhoorentjes.
Groote Harten.
Zeehonden.

Beschryving der Dieren, van welke ik in myn Brieven niet gesprooken heb.

Zuidelyke Dieren.

DE *Michibichi* is een soort van *Tyger*, maar kleiner, en zoo sterk niet

niet gevlakt. Hy vlugt zoodra hy iemant gewaar wordt, en als hy een boom aantreft, klimt hy 'er vaardig teegen op. Daar is geen Dier dat hy niet aanvalt, en niet gemakkelyk overwint; en 't geen hy byzonders heeft booven alle andere Dieren is, dat hy de Wilde te hulp komt, wanneer hy ze in 't najaagen der *Beeren* en *Wilde Buffels* ontmoet; dan schynt het dat hy niemant vreest, hy valt dan op 't gejaagde Dier verwoet aan. De Wilden zeggen dat het *Manitouers* zyn, dat is te zeggen, *Menslievende Geesten*; waarom zy die Dieren tot zulk een uitterste eeren en achten, dat zy liever zouden willen sterven, dan 'er een eenig van te dooden.

De *Witte Bevers* zyn om hare zeldzaamheid zeer hoog geschat; schoon haar bont zoo lang noch zoo fyn niet is dan dat der gewoonen *Bevers*. Daar worden ook zoo weinig Witte gevonden, als volkoome Zwarte.

De *Rosachtige Beeren* zyn boosaardig, en koomen stout op de Jaagers af, inplaats dat de Zwarten wegvlugten. De eerste zyn kleiner dan de anderen, en ook radder.

De

De *Krokodillen* van *Miſſiſſippi* verſchelen in 't minſt niet van de geenen die zich in de *Nyl* of op andere plaatzen onthouden. Ik heb die van *Angoulême* gezien, die van 't zelfde maakzel is als dezen; ſchoon kleiner zynde. De gewoonſte wys op welke de Wilden die Dieren leevendig vangen is, hun dikke touwen van baſten van boomen met ſtrikken om den hals, de midden van 't lichaam, en de pooten te werpen; zoo dat zy ze, na die touwen ſtyf toe te trekken, tuſſchen tien of twaalf ſtaaken inſluiten, daar zy haar aan vaſt binden, na ze met het buik omhoog te keeren. In die geſtalte villen zy ze, zonder aan den kop en den ſtaart te raaken, en bekleeden ze vervolgens met Denneboomen baſten; daar zy den brand in ſteeken, te gelyk de touwen die haar gebonden hielden los ſnydende. Dit doet die Dieren een verſchrikkelyk geſchreeuw en gehuil maaken. Voorts werden 'er de Wilden heel dikwyls van verſcheurt, zoo, wanneer zy de Rivieren overzwemmen, of op de oevers in ſlaap vallen. Zie wat *Arioſte* van dat Dier zegt in het 68. Octaaf vaa zyn 15. Gezang.

Vive

Vive ſu'l lito e dentro a la Rivera:
E i Corpi Umani ſon le ſue vivande
De le perſone miſere e incaute
Di viandanti e d'infilici naute.

Men moet zoo dwaas zyn als ik ben, om zich tot Poëet en Vertaaler op te werpen. Wat zwaarigheid, zie hier hoe ik dat halve Octaaf vertolk.

Hy leeft op 't water der Rivier, of op het ſtrand;
Verſcheurt den Reiziger met doodelyken tand;
En voed zich met het vlees der arme Inboorelingen,
En 't Scheepsvolk, 't welk hy uit zyn ſchuilplaats komt beſpringen.

De *Oſſas* zyn kleine Dieren, als *Haazen*, daar ze vry wel na gelyken, uitgezondert de ooren en de agterſte pooten; zy loopen enkel, en klouteren nergens teegen op. De Wyfjes hebben een ſoort van zak onder aan den buik, daar haar jongen in kruipen, zoodra zy na gejaagt worden; ten einde zich met de Moeder te redden, die dan terſtont de vlugt kieſt.

Zui-

Noordelyke Dieren.

De *Zilverhairige Vossen* zyn, zoo wel als de zwarte, van maakzel als de Vossen in *Europa*. Men vindt 'er heel weinig van die laatsten; en wanneer men een Zwarte Vos kan vangen, is men verzeekert dat men zyn vel voor zoo veel Goud kan verkoopen als het zwaar weegt. 't Is in de koudste Landstreeken dat men van die soorten aantreft.

De *Witte Beeren* zyn gedrogtelyk groot, en ongemeen lang; hun kop is verschrikkelyk, en het hair lang en zeer zwaar. Zy zyn zoo woest, dat ze stoutelyk op een Sloep, met zeeven of agt Man, in Zee afkoomen. Zy zwemmen, na men voorgeeft, vyf of zes mylen ver, zonder moede worden, en leeven van Visch en Schulpen op het Zeestrant, daar zy zelden van afwyken. Ik heb 'er maar een van my leeven gezien, die my zou verscheurt hebben, zoo ik hem niet van verre hadt ontdekt, en geen tyds genoeg hadt gehadt om in de Sterkte *St. Lodewyk* op *Plaizance* te vlugten.

De *Vliegende Eekhoorentjes* zyn van

dikte als een groote *Rot*, zilvergrys van kleur, en zoo vadzig als de anderen vlug en wakker. Men noemt ze vliegende, om dat ze van den eenen boom op den anderen vliegen, door middel van een zeeker vlies, 't welk zich in de gedaante van een vlerk uitspreid, als ze die kleine overvlugt doen.

De *Witte Haazen* zyn het alleen des Winters, want van de Lente af beginnen zy grys te worden, en neemen allengs weer een zelfde kleur aan als die van *Vrankryk*, welke zy tot in 't laatste van den Herfst behouden.

De *Zwitzersche Eekhoorentjes* zyn kleine Dieren, als kleine *Rotten*. Men noemt ze *Zwitzers*, om dat zy op 't lyf hair hebben met zwarte en witte streepen, naar de wys der *Zwitzersche Wambussen*; en dat die zelfde streepen, op elke dy rond loopende, zeer veel gelykenis hebben naar een *Zwitzersche* Murs.

De *Groote Harten* zyn niet kloeker noch dikker dan die wy in *Europa* hebben. Men noemt ze groot, om dat 'er naar 't Zuiden twee andere verschillende soorten zyn. Het vlees van

le kleinen is ongelyk lekkerder.

De *Zeehonden*, welke eenigen *Zeekalveren* noemen, zyn van groote als Bulhonden. Zy onthouden zich byna altyd in 't water, en wyken nooit ver van het Zeeſtrant. Die Dieren kruipen meer dan ze loopen, want zoodra zy zich uit het water hebben begeeven, doen ze niet dan op het zand of de modder voort te glyen. Haar kop is van maakzel als die van een *Otter*, en haare pooten, zonder beenen, zyn als de pooten van een *Gans*. De Wyfjes leggen haare Jongen op Klippen, of kleine Eilanden, digt by de Zee. Die Dieren leeven van Viſch, en zoeken de koude Landen. 't Is verwonderlyk in zulk een groot getal als zy in de omleggende Oorden der uitwatering van den Vloed *Sant Laurens* zyn.

Van de overige Dieren van *Kanada*, heb ik u in myn Brieven geſprooken.

Ik ſchryf u de wys niet op welke de Wilden die vangen, want dan hadt ik nooit gedaan werk. 't Geen 'er zeeker van is, is dat zy zeldzaam vrugteloos ter Jagt gaan, en zich niet van hun honden bedienen dan op de Elanden Jagt, en zomtyds om Bevers te Jagen;

gelyk ik u in de Verhandeling der *Wilde Jagtpartyen* zal melden.

Vogelen der Zuidelyke Landſtreeken van Kanada.

Gieren.
Schreeuwers.
Zwaanen.
Zwarte Ganzen.
Zwarte Eendvogels. } zoodanig als in *Europa*.
Duikelaars.
Waterhoenders.
Kalkoenen.
Bruine Patryzen.
Faizanten.
Groote Arenden.
Kraanvogels. } zoodanig als in *Europa*.
Meerlen.
Ringel Duiven.
Papegayen.
Ravens. } zoodanig als in *Europa*.
Zwaluwen.
Verſcheide ſoorte van Roofvogels, die in *Europa* niet bekent zyn.

Noch, Nachtegaalen, van een ſoort, zoo wel als andere kleine *Vogels*, van verſcheidden kleuren, en onder ande-

ren

ren een die men *Vliege Vogel* noemt, en een meenigte *Pellikaanen*, in Europa onbekent.

Vogels der Noordelyke Landen van Kanada.

Trapganzen. } zoodanig als
Witte Ganzen. } in *Europa.*
Eendvogels van tien of 12. ſoorten.
Teelingen.
Maluwen.
Slokkers.
Zee Papegayen.
Een ſoort van Roerdompen.
Waterraven.
Houtſnippen.
Waterſnippen.
Duikelaars. } zoodanig als
Plavieren. } in *Europa.*
Kievitten.
Reigers.
Krombekken.
Valsflaanders
Witte Patryzen.
Kloeke zwarte Patryzen.
Rosachtige Patryzen.
Koorn of Berkhoenderen.
Tortelduiven.

Witte Koorenkneuters.
Spreeuwen. } zoodanig als
Ravens. } in *Europa.*
Gieren.
Sperwers.
Havikken. } zoodanig als
Zwaluwen. } in *Europa.*
Zaagbekken, een soort van Eendvogels.

Ongediertens, die in Kanada *gevonden worden.*

Slangen.
Adders.
Ratelslangen.
Bulkende Kikvorschen.
Zee Muggen, of Neeven.
Wespen.
Branders.

Beschryving der geenen daar ik in myn Brieven niet van gemeld heb.

Vogels der Zuidelyke Landen.

DE Schreeuwers zyn Rivier Vogels van kloekte als *Ganzen*, en zo[...] dom[...]

dom als Ezels. Haar veederen zyn zwart en wit, en de bek ſpits. Zy hebben een zeer korte hals, en doen gedurende den Zomer niet dan duikelen, als zich niet van haar vleugels konnende bedienen. De Wilden ſtellen 't zich tot een uitſpanning, geduurende dien tyd 'er jagt op te maaken. Zy begeven zich in zeeven of agt Boomſchuiten, of Kanoos, welke zich hier en gins verſpreiden, om die Vogels te nootzaaken weder onder te duiken, zoodra zy adem willen ſcheppen; en zy hebben my verſcheidemaalen die aangenaame tydkorting gegeeven, geduurende de Reizen welke ik met hun afgelegt heb.

De *Bruine Patryzen* zyn ſchuw, klein, en zeer verſchillende van de *Roſſe Patryzen*, die men in *Europa* ziet; gelyk de *Faiſanten*, welker witte veederen, met roode vlakken geplekt, een zeer fraaie mengeling van kleuren maakt.

De *Ringel Duiven* zyn 'er kloeker dan in *Europa*, maar deugen niet om te eeten. Zy zyn gekuift, en haare kop is ongemeen fraai.

De *Papegaayen* onthouden zich in 't

Land der *Ilinoiers*, en aan den Vloed *Miſſiſſippi.* Zy zyn zeer klein, en verſcheelen nergens in van de geenen welke men uit *Brazil* en *Cayena* brengt.

Het ſoort van *Nachtegaalen* 't welk ik 'er gezien heb, heeft dit byzonderlyke, dat ze kleiner dan die in *Europa*, en blaauwachtig zyn, en hun zang verſcheidender; dat ze in hollen van boomen neſtelen, en zich doorgaans met haar drie of vieren op de takken der digſt beblaaderde boomen by een voegen, om 'er hun gezang te zaamen te houden.

De *Vlieg Vogel*, is een kleine Vogel, van groote als een duim, en zyn veederen van zulk een verwiſſelende kleur, dat men hem naauwelyks een vaſte en eenige kleur kan toeſchryven. Dan ſchynt hy roodt, dan weer vergult, en blaauw of groen; en daar is eigentlyk niet dan de goudkleur en 't roodt waar meede hy bedekt is, die men in den glans der Zon niet ziet veranderen. Zyn bek is als een naalde, en hy vliegt als een *Honingbei* van bloem op bloem, om 'er al vliegende het zap uit te zuigen. Echter ſtrykt hy zomtyds naar

't

't Zuiden op dunne takjes van Pruimen of Kersſenboomen needer. Ik heb 'er in Vrankryk eenige dood overgezonden, (want het is onmogelyk dat men ze in 't leeven houdt); en men heeft ze 'er heel ongemeen gevonden.

Vogels der Noordelyke Landen.

Daar zyn *Eendvogels*, van tien of twaalfderlei ſoort. Die men *Takkelingen* noemt, zyn de fraaiſte, ſchoon ze heel klein vallen. Haar halsvederen zyn zoo luiſterryk, door de verſcheidenheid en de leevendigheid der kleuren, dat een voering van dat ſlag in *Moskovien*, of in *Turkyen*, onbetaalbaar zou zyn. Men noemt ze *Takkelingen*, om dat zy op de takken der boomen gaan zitten. Daar is 'er van een ander ſoort, zoo zwart als zwart agaat, welker bek en de kringen der oogen roodt zyn.

De *Maluween*, en de *Slokkers*, zyn Vogels die onophoudelyk over de Zeên, de Meiren, en de Rivieren vliegen, om kleine Viſſchen te vangen. Zy deugen niet om te eeten; behalven dat zy byna geen lyf hebben, ſchoon zy

zoo groot als *Duiven* schynen, door de dikte hunner veederen.

De *Zeepapegaaien* voeren den naam van Papegaai, om dat hun bek eveneens is als die der Landpapegaaien. Zy verlaaten de Zee noch haare stranden nooit, en vliegen ook onophoudelyk over de oppervlakte der wateren, om kleine Visschen tot een prooi weg te voeren. Zy zyn zwart, en haar groote is als die van een gemest Kuiken. Daar onthouden 'er zich op de *Bank van Terneuf*, en dicht by de Kusten zeer veel; alwaar de Matroozen haar met lynen vangen, die zy aan de agtersteeven van 't Schip hangen, en aan welker hoeken Kabbeljaauw leever tot aas is vastgeslagen.

De soort van *Roerdompen* zyn Vogels van kloekte als *Ganzen*. Zy hebben een korten hals, en breede pooten; en 't geen verwonderlyk is, is dat haar eiren, die de helft grooter dan *Zwaanen* eiren zyn, byna niet dan doir in zich hebben, welke zoo dik is, dat men'er water by moet doen, om 'er eierstruiven van te maken.

De *Witte Patryzen* zyn van groote als

als onze *Roode Patryzen*, en haar pooten met zulk een dik dons bedekt, dat zy naar die van een *Lampree* gelyken. Men ziet ze niet dan gedurende den Winter. Daar zyn jaaren dat 'er zich byna geen vertoonen, en anderen in teegendeel zyn 'er zoo vrugtbaar van, dat die Vogels niet dan tien ſtuivers de twaalf koſten. Dit Dier is het botſte der Weerelt; het laat zich op de Sneeuw met ryskens doodſlaan, zonder eenige beweeging te maaken om te ontvlugten. Ik geloof dat die verdoofdheid ontſtaat, uit den grooten vlugt die het van *Groenland* naar *Kanada* aflegt. Deze giſſing is niet zonder grond; want men heeft opgemerkt, dat die Vogels niet met heele ſchoolen overkoomen, dan na dat den Noorden of Noord Ooſten Wind lang heeft doorgewaait.

De *Zwarte Patryzen* zyn uitmuntende fraai. Zy zyn grooter dan de onze; haar bek, de kringen der oogen, en de voeten, zyn root; en haar vederen van een zeer blinkend zwart. Die Vogels zyn daar en booven fier, en ſchynen in 't voorttreeden een denkbeeld van haar ſchoonheid te hebben.

Het

Het is waar dat zy 'er heel zeldzaam gevonden worden, zoo wel als de *Rosachtige Patryzen*, die in kloekte en vierigheid naar de *Quartels* gelykenen.

De *Witte Koorenkneuters* vertoonen zich in *Kanada* niet dan des Winters, maar ik geloof niet dat het de natuurelyke kleur van haar veederen is. 't Is waarſchynlyk dat zy die weder aanneemen, in wat plaats zy zich begeeven. Men vangt 'er geduurende den Zoomer een groot getal, omtrent de Koorenſchuuren, met netten, welke men op het Stroo uitſpreidt. En ze zyn vry goed als ze vet zyn; dat zeldzaam is.

ONGEDIERTE.

De *Slangen* in *Kanada* doen geen kwaat. Maar de *Adders* zyn 'er gevaarlyk, wanneer men zich naar den kant der Zuidelyke Landen in ſtilſtaande wateren baadt. De *Ratelſlangen* voeren dien naam, om dat zy, aan het eindt van de ſtaart, een ſoort van kooker hebben, waar in zeekere beenen beſlooten zyn, welke, in 't voortkruipen van die Ondieren, een geraatel ver-

veroorzaaken, dat men dertig ſchreeden ver hoort. Zy vlugten zoodra ze iemant hooren aankoomen; ſlaapen doorgaans in de Zonneſchyn, 't zy in de weiden, of de luchte boſſchen; en ze ſteeken niet, dan wanneer men haar op 't lyf trapt.

De *Bulkende Kikvorſchen* worden dus genaamt, om dat zy het geloei van een Os naarbootzen; en ze zyn tweemaal zoo groot dan die van *Europa*. De *Wespen* zyn *Vliegen* eens zoo groot dan de *Honingbyen*, maar van maakzel als een *Vlieg*. Zy ſteeken niet dan van den Middag af, tot drie uuren; doch zoo vinnig, dat het bloed uitde wond loopt. Het is waar dat men ze maar alleen op zommige Rivieren vindt. De *Branders* zyn een ſoort van *Siertjens*, of kleine *Wormen*, welke zich zoo vaſt aan 't vel hechten, dat het ſchynt als of haar ſteek een vuurvonk of gloeiende kool is. Die kleine Diertjes zyn onzichtbaar, en nochtans in vry groot getal.

Viſſchen van den Vloed Sant Laurens, *van zyn uitwatering, af tot aan de Meiren van* Kanada.

Kazelotten.
Boskoppen.
Witte Bruinviſſchen.
Zalmen, als in *Europa.*
Aalen.
Makreelen, als in *Europa.*
Haringen.
Sprot. }
Elften. } als in *Europa.*
Kabbeljauwen.
Pladyzen.
Spieringen.
Tarbotten.
Snoeken.
Goudviſſchen.
Roode Zeebraaſſem. }
Lampreien. }
Bollinken. } als in *Europa.*
Rochen. }
Zee Aalen. }
Zee Koeien.

Schulpviſſchen.

Mannetjes Kreeften.
Kreeften.

Klip-

Klipvisjes.
Mosselen.

Visschen der Meiren en Rivieren welken 'er zich in ontlasten.

Steuren.
Zwaartvisschen.
Forellen.
Witvisschen.
Een soort van Haringen.
Aalen.
Eilbotten.
Vischjagers.
Karpars.
Brazems.
Grondels.
} als in *Europa.*

Visschen van den Vloed Missisippi.

Snoeken, als in *Europa.*
Karpers.
Zeelten.
Baarzen.
} als in *Europa.*
Eilbotten, en verscheide andere Visschen, in *Europa* onbekent.

Beſchryving der geenen waar van ik in myn Brieven niet gemeld heb.

Die van den Vloed tot aan de Meiren

DE *Kazelot* is een ſoort van *Walviſch*; maar kleiner en vleeziger, geevenende naar eevenreedigheid zoo veel traan niet uit als de *Walviſſchen* van 't Noorden. Die Viſſchen zwemmen den Vloed op, tot vyftig en zeſtig mylen ver.

De *Boskoppen* zyn byna van dezelfde dikte, maar korter en zwarter; en ze werpen het water, even als de *Walviſſchen*, door een gat uit, 't welk zy agter 't hooft hebben, wanneer zy haar adem willen haalen, na onder geduikelt te zyn. Deze volgen de Scheepen in den Vloed *Sant Laurens*.

De *Witte Bruinviſſchen* zyn zoo dik als een Os. Zy volgen altyd de ſtroom van 't water; en zwemmen met de Vloed de Rivier op, tot zy by 't zoete water komen, wanneer zy met de Ebbe weder afdryven. Zy zyn heel affchuwelyk Voor *Quebek* worden 'er dikmaals gevangen.

De

De *Sprotten* zyn kleine Visschen, byna als een *Haring*. Zy naderen de Kusten, geduurende den Zoomer, in zulk een meenigte, dat de *Kabbeljaauw* Visschers 'er zoo veel vangen als zy noodig hebben, om in hun Vissery tot aas te dienen; en ze gebruiken ook Haaringen wanneer het Jaargety de *Sprotten* nootzaakt op de kust aan te zwemmen, om haar kuit te schieten. Voorts heeten al de Visschen welken men aan de Kabbeljaauws hoeken tot aas slaat, om die Visch te doen aanbyten, in de Visschers taal *Prikken.*

De *Goudvisschen* zyn lekker van smaak, en omtrent 15. duimen lang. Haar schobben zyn geel, en men maakt 'er veel werks van.

De *Zeekoeien* zyn een slag van *Bruinvisschen*; en grooter dan de Normandysche Ossen. Zy hebben een soort van geblaaderde pooten, gelyk de Ganzen; de kop als die van een *Otter*, en tanden die neegen duimen lang zyn, en twee breet; welke voor het beste Yvoor der weerelt gehouden worden. Men zegt dat die Dieren zich van het

strand naar de zandige en moerassige plaatzen begeeven.

Daar zyn ook *Mannetjes Kreeften* welker soort, naar 't my voorkomt, in 't minst niet verscheelt van de geenen die wy in *Europa* hebben.

De *Klipvissen* zyn gelyk men ze op de Fransche Kusten vangt; uitgezondert dat ze dikker en van een aangenaamer smaak, doch harder om te verteeren zyn.

De *Mosselen* zyn 'er van een ongemeene groote, en goed van smaak; maar het is schier onmoogelyk dat men ze kan eeten, zonder zich de tanden aan stuk te byten, uit oorzaake der *Paarlen* daar zy vol van zyn Ik zeg *Paarlen*, doch het zyn eer Keisteentjes, ten opzichte van haar geringe waarde; want ik bragt 'er vyftig of zestig der kloekste en fraaiste te *Parys*, die men niet hooger dan een stuiver het stuk schatte. Nochtans hadt men meer dan twee duizend Mosselen aan stuk geslaagen, om ze uit te zoeken.

De *Steuren* der Meiren zyn doorgaans vyf of zes voet lang. Ik heb 'er een van tien, en een andere van twaalf voe-

voeten gezien. Men vangt ze geduurende den Winter met netten, en des Zoomers schiet menze met de Harpoen. Eenige willen, dat'er in de kop ettelyke stukken Visch zyn, die als Ossen, Schaapen, en Kalfvlees smaaken; maar na 'er verscheiden van gegeeten te hebben, heb ik 'er die vermeinde overeenkomsten nooit in in konnen vinden, en dat voorgeeven als een regte herssenschim aangemerkt.

De *Zwaartvisch* is drie en een halve voet lang, of daar omtrent; en heeft zulke sterke en harde schobben, dat geen andere Visschen hem eenig leet konnen doen. Zyn Vyanden zyn de *Forellen*, en *Baardvisschen*, of anders de Eilbotten; maar hy weet zich genoeg teegen haare aanvallen te verdeedigen, door middel van zyn spitze snuit, die een voet lang, en alzoo hart als zyn vel is. Hy is lekker om te eeten, en de visch 'er van alzoo vast als ze wit is.

De *Eilbotten* der Meiren zyn een voet lang, maar ongemeen dik. Men noemt ze *Baardvisschen*, ter oorzaak van zeekere baarden, welke haar, ter dikte van een kooren graan, uit den

bek hangen. Die van den *Vloed Missisippi* zyn afschuwelyk om te zien. Zy worden beiden zoo wel met den hoek als in netten gevangen, en haar visch is vry goet.

De *Karpers* van den Vloed *Missisippi* zyn ook van een ongemeene dikte, en heel goed van smaak. Zy zyn van maakzel als die van *Europa*. In de Herfst koomen ze naar het strand toe, en laaten zich gemakkelyk met het net vangen.

De kloekste *Forellen* der Meiren zyn vyf en een halve voet lang, en een voet over 't kruis. Haar Visch is rood. Men vangt ze met zware hoeken, aan gevlogte yzerdraad vast gemaakt.

De Visschen der Meiren zyn beeter dan die der Zee en der Rivieren; voor al de *Witvisschen*, die alle andere soort in deugt en in lekkerheid overtreffen. De Wilden, welke aan de Oevers van die kleine zoete Zeên woonen, verkiezen het Nat van Visch gekookt, booven dat van Vlees, als zy ziek zyn; en gronden zich hier in op de bevinding. Maar de *Franschen*, in teegendeel, vinden dat de Vleesnatten van *Geitenbokken* of *Har-*

Harten gekookt, meer kracht in zich hebben, en herſtellender zyn.

Daar is een groote meenigte andere kleine Viſſchen in de Rivieren van *Kanada*, welke in *Europa* niet bekent ſtaan. Die der Wateren in het Noorderdeel zyn verſchillende van de geenen welke naar den Zuidkant gevonden worden; en de Viſch welke men in de *Lange Rivier* vangt, die zich in den Vloed van *Miſſiſſippi* ontlaſt, zyn zoo grondig, dat men ze onmoogelyk kan eeten. Men moet hier nochtans zeekere kleine Forellen van uitzonderen, welke de Wilden in eenige der omſtreeks leggende Meiren Viſſen, die reedelyk goet om te eeten zyn.

De Rivieren der *Otentaters*, en der *Miſſoriers*, leeveren Viſſchen uit, zoo ongemeen van maakzel, dat men 'er geen nette beſchryving van kan geeven; men zou ze moeten afgeteekent zien, om 'er een juiſt denkbeelt van te vormen Die Viſſchen zyn vry ſlegt van ſmaak. Nochtans maaken 'er de Wilden heel veel werk van; maar dit komt, zoo ik geloof, om dat zy geen beeter ſoort kennen.

Boomen en Vrugten der Zuidelyke Landen van Kanada.

Haage Beukenboomen. } even als in
Roode Eiken. } *Europa.*
Kriekenboomen.
Akornen of Maſthoutenboomen.
Eſſenboomen.
Ipen of Olmboomen. } even als in
Beukenboomen. } *Enropa.*
Lindenboomen. }
Nootenboomen, van tweederlei ſoort.
Karſtanjeboomen.
Appelboomen.
Peerenboomen.
Pruimenboomen.
Kerſſenboomen.
Haazelnootenboomen, even als in *Europa.*
Wynſtokken.
Een ſoort van Citroenboomen.
Watermeloenen.
Zoete Pompoenen.
Wilde Kruis of Doornbezien.
Pynappels,
Tabak, even als in *Spanje.*

Boomen en Vrugten der Noordelyke Landen van Kanada.

Witte Eiken Boomen. } even als in
Roode Eiken Boomen. } *Europa.*
Berkenboomen.
Kriekenboomen.
Akornen, of Masthoutenboomen.
Pynboomen.
Doornboomen.
Dennenboomen van driederlei soort.
Maagdenpalm.
Ceedrenboomen.
Abeel, of zwarte Popelierboomen.
Greenen Boomen
Elzenboomen.
Vrouwen hair, zeeker Geneeskruit.
Aardbezien.
Bramboozen.
Kruisbezien.
Krakebeien, of Blaauwbezien.

Beschryving van die der Zuidelyke Landstreeken

MEn moet aanmerken dat al de Geboomtens van *Kanada* van een goeden aart van hout te zyn. De geen-

nen welke voor de Noorde Winden blootstaan, zyn het bevriezen onderworpen, gelyk men door een soort van roest kan zien, die de Vorst doet opsplyten.

De *Kriekenboom* is hart van hout, zyn schors is graauw, en het hout witachtig. Daar zyn 'er zoo dik als een oxhoofd, en zoo hoog als de hoogste *Eikenboomen.* Die boom groeit met een regte Stam. Zyn bladt is ovaal, en men gebruikt hem om 'er balken, ribben, en andere timmerwerken van te maaken.

De *Akornen*, of *Masthoutenboomen*, zyn byna van dezelfde hoogte en dikte, met dit onderscheid, dat haar schors bruin is, en het hout roodachtig. Zy hebben niet de minste overeenkomst met die van *Europa*. De geenen daar ik van spreek, besluiten een heerlyk zap in zich; en wel zoodaanig, dat 'er geen Limoenade noch Kerssenwater is, dat zoo lekker smaakt; noch geen drank in de weerelt die zoo heilzaam is. Om 'er die vogt uit te trekken, snyt men een gat van twee duimen diep in 't hout, en die inkerving, die tien of twaalf duimen lang moet zyn, wordt schuins afgesneeden, dermaate dat het vogt langs die

die inkerving als in een goot loopende, en het mes aantreffende 't welk 'er dwars overheen ſtrekt, by het zelven in een pot afloopt, welke men 'er ten dien einde onder plaatſt. Daar zyn van dat ſoort van boomen, die 'er vyf of zes fleſſen daags van konnen uitleeveren, en verſcheide Bewooners van *Kanada*, zouden 'er van den ochtend tot den avond twintig Oxhoofden van konnen vergaderen, zoo zy in al de *Akornboomen* hunner Plandadie die inkerving wilden doen. Deez' inſnyding doet aan den boom niet het minſte naadeel. En men maakt van dat ſap een zoo dierbaare Suiker en Stroop, dat men nooit geen beeter Geneesmiddel uitgevonden heeft om de borſt te verſterken. Maar weinige Lieden hebben gedult genoeg om ze te maaken; want gelyk men de zaaken die overvloedig en gemeen zyn, weinig acht, zyn het ſchier de Kinderen alleen welke de moeite neemen die boomen zoodaanig in te kerven. Voorts hebben de *Akornboomen* der Noordelyke Landſtreeken meer ſap dan die der Zuidelyke Deelen; maar haare ſap is zoo zoet niet.

Daar zyn *Nootenboomen* van tweeder-

lei soort. De eene brengen ronde Nooten voort, en de andere langen; maar die vrugten deugen in 't geheel niet, zoo min als de *Wilde Kastanjes*, die naar den kant der *Ilinoiers* gevonden worden.

De *Appelen* welke'er op zeekere *Appelboomen* groeien, zyn gekookt goed, en raauw in 't minst niet. 't Is waar dat men aan den *Vloed Mississippi* een soort vindt die ten naasten by als een *Eppen* Appel smaaken. De *Peeren* zyn 'er goed, maar niet heel gemeen. De *Kerssen* hebben'er geen goede smaak. Zy zyn klein en zeer rood. De *Geitenbokken* lusten ze nochtans, en misschen zelden zich geduurende den Zoomer alle nachten onder de *Kerssenboomen* te laaten vinden, en voor al als 't hart waait.

Daar zyn drie soorten van heerlyke *Pruimen*. Zy gelyken van maakzel en kleur in 't minst niet naar die van *Europa*. De eenen zyn lang en dun, de anderen rond en dik, en de derde gansch klein.

De *Wynstokken* slingeren zich met haare ranken om de boomen, tot aan den top toe; zoo dat het schynt dat de Druive

Druivetrossen de wezendlyke voortbrengzels van die boomen zyn, zoodanig ziet men 'er de takken mede belaaden. In zommige Landstreeken is 'er de korn klein van, en zeer goed van smaaak; maar naar den kant van *Missisippi* is de Druivetros lang en dik, en de korn van gelyken. Men heeft 'er Wyn van gemaakt, die, na langen tyd in de kuip uitgegist te zyn, van dezelfde zoetheid als de *Canarische* Wynen, en van kleur als inkt zoo zwart is bevonden.

De *Citroenen* zyn vrugten welk men alleen dien naam geeft, om dat zy 'er de gedaante van hebben. Ze hebben niet dan een vel, of vlies, inplaats van een schil; en groeien aan een Plant die drie voet hoog uit den grond opschiet. Al wat zy voortbrengt is op zyn hoogst drie of vier van die zoogenaamde Citroenen. Die vrugt is alzoo heilzaam als haare wortel gevaarlyk is; en zoo gezond als de eene is, is de andere een vlug en doodelyk vergift, wanneer men 'er het sap van drinkt. Toen ik in 't jaar 1684. in de Sterkte *Frontenac* was, zag ik 'er eene *Iroquooische* Vrouw, welke besloten hebbende haar Man, die even

ge-

gestorven was, niet te overleeven, van dien doodelyken drank indronk, na, volgens de gewoone wys van die arme verblinde schepzelen, haar vrienden vaarwel gezegt, en het sterflied gezongen te hebben. Het vergift wachte niet lang met zyn uitwerking te doen; want die Weduw, die men in *Europa* met recht als een mirakel van standvastigheid en getrouwheid zou aangezien hebben, hadt het moordende vogt zoodra niet ingedronken, of zy kreeg twee of drie rillingen, en bleef zoo dood.

De *Watermeloenen*, welke de *Spanjaarden Algiersche Meloenen* noemen, zyn rond, en zoo dik als een Bolle, of Schietkloot. Daar zyn roode en witten; met breede kernen, zwart of rood van kleur. In de smaak verschelenze niet van die van *Spanjen* of *Portugaal*.

De *Pompoenen* van dit Land zyn zoet, en van een andere Natuur dan die van *Europa*; daar deze, zoo als verscheide Lieden my verzeekert hebben, niet zouden konnen groeien. Zy zyn van dikte als onze Meloenen; en de vleezigheid derzelven is zoo geel als

Saf-

Saffraan. Men braat ze doorgaans in Ovens, doch op de wys der Wilden onder de asch, is beeter. Zy hebben byna dezelfde smaak als *Appel-Vlees*, of *Marmelade*; maar zoeter. En men kan 'er zoo veel van eten als de graagte toelaat, zonder dat men 'er eenig ongemak van te vreezen heeft.

De *Wilde Kruisbezien* deugen niet, dan gekonfyt; maar men hout zich zelden op met die Soorten van Konfituren te maken, want de Suiker is in *Kanada* te duur, om ze niet beeter te besteeden.

Van de Noordelyke Landen.

De *Berken-boomen* van *Kanada* zyn zeer verscheiden van de genen welke men in eenige Landschappen van Vrankryk vindt, zoo in hoedanigheid als in dikte. De Wilden gebruiken derzelver Schorssen om 'er Kanoes van te maken. Daar zyn witte en roode. Beide zyn zy 'er gelyk bekwaam toe; die de minste adren en barsten heeft, is de beste; maar de roode is de fraaiste, en meer voor 't oog. Men maakt kleine Korfkens van de jonge *Berkeboomen*, die in *Vrankeryk* gewilt zyn. En men kan 'er ook Boeken van maken, welker Blaaderen zoo dun zyn als Papier. Ik weet

weet het by ondervinding, als 'er my zeer dikmaals van bedient hebbende, om 'er Dagverhaalen myner Reizen, by gebrek van Papier, op te 'ſchryven. Verders erinner ik my, dat ik in zeekere Boekery in *Vrankeryk* een Handſchrift van 't Evangelium *Mattheus* in 't Grieks op die zelfde Schorſen heb geſchreeven gezien; en 't geen my verbazend voorkwam is, dat men my zei dat het over meer dan duizend Jaaren geſchreven was. Ik zou ondertuſſchen durven zweeren, dat het van de wezentlyke Schorſſen der *Berkenboomen* van *Nieuw Vrankeryk* is; die, volgens waarſchynlykheid, toen noch niet eens ontdekt waaren.

De *Pynboomen* zyn 'er ongemeen hoog, regt, en dik. Men gebruikt ze om 'er Maſten van te maken. De Fluitſcheepen des Konings voeren 'er dikmaals verſcheiden naar *Vrankeryk*. Men wil dat 'er gevonden worden die groot genoeg zyn om 'er de Oorlogsſcheepen van den eerſten rang uit een enkel ſtuk mede te bemaſten.

De *Doornboomen* zyn 'er een ſoórt van *Pynboomen*, welker bladt ſpits en dikker is. Zy werden tot timmerwerken gebruikt;

bruikt; en de vogt die 'er uyt loopt is omtrent van reuk als de *Wierook*.

Daar zyn drie ſoorten van *Denneboomen*, van dewelken men planken zaagt, door middel van zeekere Molens die de Kooplieden van *Quebek* in eenige oorden hebben laaten oprechten.

De *Pynboom* zou gantſch bekwaam zyn om Scheepen van te bouwen. Die boom is van al het groenen Hout de beſte tot dat gebruik, om dat hy geſlootener of vaſter van Hout is; dat zyn luchtgaten meer verdikt zyn; en dat hy minder waater inzuigt dan de anderen.

Daar zyn twee ſoorten van *Cederboomen*, witte en roode. En men moet 'er al heel digt by ſtaan, om ze uit malkandere te onderſcheiden, om dat de Schors byna even eens is. Die Boomen zyn laag, digt bewaſſen, vol takken, en met kleine bladeren, die in beloop wel naar de maly van een ryg ſnoer gelyken. Het hout 'er van is ſchier al zoo licht als Kork. De Wilden gebruiken het om 'er de dekberdren, en de ribben of knien hunner Kanoos van te maken. Het roode is ganſch ongemeen; men kan 'er zeer ſchoone ſtukken Huisraad

van

van maaken, die fteets een aangenaame reuk behouden.

De *Abeel*, of zwarte *Papelier-boomen* zyn korte Stamboomtjes, die aan de oevers der Binneplaffen, der Rivieren, en der waterachtige en moeraffige gronden groeien. Dat hout is het gemeene geregt der Bevers; die 'er, naar 't Voorbeelt der Mieren, gedurende den Herfft omftreeks hunne Hutten een grooten hoop van by een zamelen, om 'er van te leeven, wanneer het ys haar des Winters als gevangen houdt.

De *Greineboom* is van een middelmatig beloop, niet te dik, noch te klein. Hy is byna alzoo ligt van hout als de *Ceder*, en alzoo makkelyk te bewerken. En de Inwooners van *Kanada*, gebruiken ze om 'er kleine Schuitjes van te maken, dienende om 'er mede uit viffen te gaan, en de Rievieren mede over te varen.

Het *Vrouwen Hair* (een Geneeskruit) is alzoo gemeen in de bosfchen van *Kanada*, als het *Varenkruit* in die van *Vrankryk*. Het wort voor beeter gefchat dan dat van andere Landen; en men ftookt 'er te *Quebek* een meenigte Sieroop van, om naar *Parys*, *Nantes*,

tes, *Rouaan*, en verſcheide anderen Steeden van het Koninkryk verzonden te worden.

De *Aardbeziën* en de *Bramboozen* worden 'er groot, en in overvloed gevonden. Zy zyn van een zeer goede ſmaak. Men heeft 'er ook witte *Kruisbezien*; maar ze deugen niet dan om 'er een ſoort van azyn van te maken, die heel ſterk is.

De *Krakbeien*, of *Blaauwbeſſen*, zyn zekere kleine kerſſen, maar zwart, en gantſch rond. De Plant die ze voortbrengt, is van grootte als de *Brambooze ſtruiken*. Zy dienen tot verſcheide gebruiken als men ze in de Zon of op den Oven heeft laten droogen. Men maakt 'er Konfituren van, men mengt ze in taarten, of men zet ze op Brandewyn. De Noordelyke Wilden verzamelen 'er gedurende den Zomer een grooten voorraad van, die hen van een groot behulp is; en vooral wanneer zy de Jagt miſſen.

De Koophandel van Kanada *in het algemeen.*

Zie hier, in weinig woorden, en in het algemeen, waar den Koophandel van *Kanada* in beſtaat, van welke ik my

erinner u reets in myn Brieven iets gemeld te hebben. De *Normandyers* zyn de eerſten geweeſt die deez' Koophandel ondernomen hebben; en de afladingen geſchieden te *Havre de Grace*, of te *Dieppe*; maar de *Rochelers* zyn hen daar in opgevolgt, want de *Rochelſche* Scheepen brengen nu de noodige Koopmanſchappen aan voor de Inwooners van dat vaſte Land. Daar zyn nochtans eenige Scheepen van *Bordeaux* en van *Bayonne*, die 'er wyn, brandewyn, tabak, en yzer naar toe voeren.

De Scheepen welke uit *Vrankryk* naar dat Land vertrekken, betaalen niet de minſte uitgaande Rechten van haar Lading, zoo min als eenige Inkomende, wanneer zy te *Quebek* aan landen; uitgezondert van de *Braziel* Tabak, die vyf ſtuivers van elk pondt betaalt, dat is te zeggen, dat een rol van vier hondert ponden zwaar, hondert gulden aan Inkomende Rechten aan het Komptoir der Pagters moet betalen. De andere Koopmanſchappen zyn 'er vry.

De meeſte Scheepen die geladen naar *Kanada* vertrekken, keeren naar *Rochel*, of andere Plaatſen, leedig te rug. Eenigen nemen Erweten in, als die in de

Volk-

Volkplanting goed koop zyn; en anderen gewoone, en zeer dikke eike planken. Daar zyn 'er die aan het Eiland van *Kaap Breton* steenkoolen gaan laden, om die vervolgens naar de Eilanden van *Martinique* en *Guadeloupe* te voeren, daar 'er zeer veel in de Zuikerrafineerderyen verstookt worden. Maar de genen welke aan de voornaamste Kooplieden van 't Land beschreven zyn, of hen toebehooren, vinden 'er een goede lading Pelteryen, daar veel winst op zit. Ik heb 'er eenige Scheepen gezien, die, na hun last te *Quebek* gelost te hebben, te *Plaizance* Kabbeljauw gingen innemen, welke men 'er met gereet gelt inkogt. Daar is zomtyds winst mede te doen, maar meesten tyds is het verlies. Den Heer *Samuel Bernon* van *Rochel* is de geen die de grootste Koopmanschap in dat Land dryft. Hy heeft Pakhuizen te *Quebek*, uit welke de Kooplieden der andere Steden de Waaren halen die ze noodig hebben. Niet dat 'er geen ryke Handelaars genoeg zyn, die voor hun eigen Scheepen uitrusten, welke van *Kanada* op *Vrankryk* heen en weer varen. Deze hebben hun Korrespon-

denten te *Rochel*, welke de Ladingen dier Scheepen Jaarlyks ontfangen, en ze weder met anderen Koopmanschappen te rug zenden.

Daar is geen ander onderscheid tusschen de Zeeroovers die de Zeên doorkruissen, en de Kooplieden van *Kanada*, dan alleen dat de eersten zich zomtyds eensslags door een goede Prys verryken, en dat de laatsten hun Fortuin niet maken dan in een Handeldryving van vyf of zes jaar, zonder hun leeven in gevaar te stellen. Ik heb meer dan twintig kleine Kraamerties gekent, die niet boven duizend Kroonen aan Kapitaal hadden toen ze in 't Jaar 1683 te *Quebek* aan kwamen; en die, toen ik 'er uit vertrokken ben, reets meer dan twaalfduizend Kroonen aan winst hadden opgelegt. Het is zeker dat zy op al de Koopmanschappen dooreen, vyftig ten hondert winnen; 't zy dat ze die by het aanlanden der Scheepen koopen, of ze uit *Vrankryk* ontbieden; en daar zyn zekere Snuisteryen, als Linten, Kanten, Verguldsels, Snuifdoozen, Orlogien, en honderde andere kleine fraaiheden, daar zy een kapitaal en anderhalf kapitaal aan gelt op winnen.

Het

Het Oxhoofd *Bordousche* Wyn, inhoudende 250 fleſſen, koſt 'er, in Vredens-tyd, 40 gulden Franſch gelt, of daar omtrent, en 60 in tyd van Oorlog. Dat met *Nanteſche* of *Bajoenſche* Brandewyn, van 80. tot 100. guldens. De fles Wyn gelt in de Herbergen 6. *Franſche* ſtuivers, en de fles Brandewyn een gulden. Wat de Drooge Waaren belangt, zy koſten dan eens meer, dan weer minder. De *Braziel* Tabak gelt 40. ſtuivers het pondt in 't klein, en 35. in 't gros; en de Suiker voor 't minſt een gulde, zomtyds zelf tot 25, of 30. ſtuivers toe.

De eerſte Scheepen vertrekken doorgaans uyt *Vrankryk* in het laatſt van April, of in het begin van Mei; doch my dunkt dat zy die togten eens zoo kort zouden afleggen, als ze half Maart vertrokken, en vervolgens langs de Eilanden de *Ancores* aan den Noordkant heen liepen; want de *Zuiden* en *Zuid-Ooſtelyke* Winden waaien doorgaans in die Zeeſtreeken van het begin van April af tot in 't laatſte van Mei. Ik heb 'er verſcheidemaalen met de ervarenſte Stuurlieden over geſprooken; maar zy zeiden my dat de vrees voor zeke-

re klippen niet toelaat dien weg te nemen. Ondertusschen vertoonen zich die vermeinde Klippen niet dan op de Kaarten. Ik heb eenige Beschryvingen der Havens, Reeden, en Kusten van die Eilanden en der nabuurige Zeên gelezen, door *Portugezen* te neder gestelt, die wegens de Klippen welke men op al die Kaarten aangeweezen ziet, niets vermelden. Zy zeggen dat de Kusten van dat Eiland heel zuiver zyn, en dat men meer dan twintig mylen ver in ruime Zee nooit geen kennis van die ingebeelde Klippen heeft gehadt.

Zoo dra de Scheepen uyt *Vrankryk* te *Quebek* zyn aangekoomen, laten de Kooplieden van die Stadt, die in de andere Steeden Factoors hebben, hunne Barken met Koopmanschappen aflaaden, om ze derwaarts over te voeren. De genen die in de Stadt der *Drie Rievieren*, of te *Monreaal*, voor hun eigen rekening Koophandel dryven, komen dan zelf naar *Quebek* af, om 'er hun Inkoop te doen; en ze bevragten vervolgens eenige Barken, welke die goederen tot hunnent brengen. Als zy in Pelteryen betalen, koopen zy de Waaren goeder koop dan dat zy die met gelt of wisselbrie-

brie-

brieven voldoen, om dat den Verkooper, by zyn te rug komſt in Vrankryk, op die Vellen aanmerkelyke winſt doet. Nu moet men aanmerken dat zy al die Vellen van de Inwooners, of de Wilden ontfongen, op dewelke zy een ongemeen voordeel trekken. Stel, by voorbeeld, dat een Inwooner der Gehugten omſtreeks *Quebek* twaalf *Sabel-* vyf of zes *Voſſche-*en een gelyk getal *Wilde Katten-*Vellen by een Koopman komt veilen, om 'er laken, linden, geweer, krygsbehoeftens &c. in ruiling voor te hebben; zie daar dan een dubbel voordeel voor den Handelaar. Eerſt, om dat hy voor die vellen maar half zoo duur betaalt dan hy ze vervolgens in 't gros aan de Factoors der Scheepen van *Rochel* betaalt; ten anderen, door de onmaatigen opſlag van de prys der Koopmanſchappen, welke hy 'er aan die arme Inwooners voor in betaaling geeft. Moet men zich, na de bewuſtheid dezer behandeling, verwonderen dat het beroep der Kooplieden beeter is dan zoo veele andere in de Werelt? Ik heb u in myne zevenden en agſten Brief over de byzondere Handeldryving van dat Land geſchreeven, en boven al van

deze, welke men met de Wilden dryft, daar men de Bevervellen en de andere Pelteryen van ontfangt; dus blyft my niet overig dan de Koopmanſchappen aan te tekenen die van hunne gading zyn, en de Vellen die zy 'er in ruiling tegen geven, nevens derzelver nette waarde.

Korte en ligte Snaphaanen.
Buskruit.
Kogels en kleine Hagel.
Groote en kleine Bylen.
Meſſen met Scheeden.
Degenklingen, om Werpſpietſen van te maaken.
Ketels, van allerlei ſlag van grootte.
Schoenmaakers Elſen.
Viſhoeken, van allerlei grootte.
Vuurſteenen, om op Snaphaanen te ſchroeven.
Mutſen van blaauwe Sergie.
Hemden van linden als in Bretanje.
Dikke en korte Kouſſen, half zyde half ſaai.
Braziel Tabak.
Dik wit Gaaren, om Netten te breien.
Naaigaaren van verſcheiden kleur.
Bindgaaren, of Zeilgaaren.
Vermiljoen, van een Dakpannekleur.

Groo-

Groote en kleine Naaldens.
Venetiaanſche Snoeren
Eenige yzere Flitſen, of punte van pylen, maar niet veel.
Wat Zeep.
Eenige Sabels.
Maar de Brandewyn is 'er goede waar.

Naamlyſt der Vellen die zy in ruiling geven, met haare Prys daar nevens.

Winterſche *Bevervellen*, *Moſcoviſche* genaamt, die aan 't Pakhuis der Algemeine Pagters gelden. -	4. gl. 10. ſt.
Vette *Bevervellen*, welke zulken zyn daar de lange hairen zyn uitgevallen, gedurende de Wilden ze gebruikt hebben.	5. gl.
Ruige *Bevervellen*, dat is te zeggen, die in de Herfſt gevangen zyn. -	3. gl. 10. ſt.
Schraale *Bevervellen*, of gemeene. - - - - - -	3. gl.
Zoomerſche *Bevervellen*, dat is, die des Zoomers gevangen zyn. - - -	3. gl.
Witte *Bevervellen* hebben	

geen prys, zoo min als die van git zwarte *Vossen.* - - - - - - -

Zilvergraauwe *Vossen* Vellen. - - - - - - - 4. gl.

Gemeene *Vossenvellen.*, in goeden staat. - - - 2. gl.

Gemeene *Sabelvellen.* - - 1. gl.

De fraaiste. - - - - 4. gl.

Vellen van rosse en gestreepte *Otters.* . . 2. gl.

Wintersche Bruine *Ottervellen* - - 4 gl. 10. st. of meerder.

De fraaiste zwarte *Beerevellen.* - - - - - 7. gl. - -

De onbereide *Elandsvellen*, dat is te zeggen ruig, gelden het pont omtrent. - - - - - - 12. st.

Die der *Harten*, het pont omtrent. - - - - - - - 8 st.

De *Peckans*, Wilde *Katten*, of *Duivelskinderen* vellen. 1 gl. 13. st.

De *Zeehonden* vellen. - - 1. gl. 15. st. of meerder.

De *Fretten*, *Wezels*, en Tamme *Sabels* vellen. - - - 10. st.

De vellen der *Muskes Rotten.* - - - - - - - - 6. st.

Haare

Haar Ballen. - - - - - ſ. ſt.
De *Wolfs* vellen. - - - 2. gl. 10. ſt.
De Witte *Elandsvellen*, dat is, door de *Wilde* getouwt, gelden. - -8. gl. of meer.
De *Hartevellen.* - - -ſ. gl. of meer.
De Wilde *Ezels* vellen. - 6. gl.
Die der *Geitenbokken.* - - 3. gl.

Voorts moet men aanmerken, dat die vellen zomtyds duurder zyn, en op andere tyden weder op de boovengeſtelde prys; doch dat verſcheelt zelden iets van belang.

Van de Regeering van Kanada *in het algemeen.*

DE Staats Regeering, de Burgelyke, de Kerkelyke, en die der Krygszaaken zyn, om zoo te ſpreeken, niet dan een zelfde zaak in *Kanada*, dewyl zelfs de doorſleepenſte Gouverneurs Generaal hun gezag aan dat der Kerkelyken onderworpen hebben. De geenen die daar toe niet beſluiten wilden, hebben 'er zich zoo kwaalyk by bevonden, dat men hen ſchendelyk herroepen heeft. Ik zou 'er verſcheiden konnen by brengen die, door zich niet

aan de gevoelens des Biſſchops en der Jeſuiten te gedraagen, en hunne magt niet in handen van die onfeilbaare Vaders overgegeeven te hebben, van hun Ampten afgezet, en vervolgens aan 't Hof als Botterikken en Ruſtverſtoorders zyn aangemerkt. Mr. van *Frontenac* is een der laatſten, die dat haatelyk lot heeft ondergaan. Hy raakte in oneenigheid met Mr. van *Ducheſnau*, Intendant van *Kanada*; welke zich door de Geeſtelykheid voorgeſtaan ziende, dien doorlugten Generaal met voorbedachten raad hoonde; die het ongeluk hadt van onder de onderdrukking van een Kerkelyk Bondgenootſchap te bezwyken, door de heimelyke ſtreeken welke het, teegen alle grondreegels van eer en gewiſſen, in 't werk ſtelde.

De Gouverneurs Generaal die zich van de geleegenheid om hun fortuin of hunne beurs te maaken, bevoordeelen, hooren twee Miſſen daags, en zyn genootzaakt eens in de vier en twintig uuren te biegten. Zy hebben ſteeds eenige Kerkelyken by zich, die hen als klitten aanhangen, en ze overal verzellende, eigenlyk geſprooken

hunne

hunne Raaden zyn. Alsdan hebben de *Intendanten*, de byzondere *Gouverneurs*, en den *Grooten Raad* het hart niet van aan hun gedrag te tarnen; ſchoon zy 'er reeden genoeg toe mogten hebben, ten opzichte der Ontrouheden welke zy onder de beſchutting (der Kerkelyken in hun Ampt begaan, die hen veiligen voor alle beſchuldingen welke men teegen hen zou konnen inbrengen.

De Gouverneur Generaal van *Quebek* heeft een jaargelt van twintig duizend kroonen; de betaaling der Kompagnie van zyn Lyfwacht, en het byzondere Gouverneurſchap der Sterkte daar onder gereekent. Booven dat geeven de Pagters der Beevervellen hem noch een geſchenk van duizend kroonen. Daar by betaalt zyn Wyn, en alles wat men hem uit Vrankryk zend, geen vragt; zonder te reekenen dat hy noch voor 't minſt, door zyn handelingen, zoo veel geld uit het Land weet te trekken. De Intendant heeft jaarlyks agtien duizend kroonen, en God weet hoe veel hy door andere weegen kan inſchraapen. Maar ik wil die ſnaar niet roeren, uit vrees dat men my onder het getal van die Kwaadſpreekers mogt ſtellen,

die

die al te oprechtelyk de waarheid zeggen. Den Bisschop trekt zoo weinig inkomste van zyn Bisdom, dat als den Koning de goedheid niet hadt gehadt van 'er eenige Kerkelyke Waardigheeden, in *Vrankryk* geleegen, by te voegen, dien Kerkvoogt alzoo maager zou soppen als hondert anderen van zyne Waardigheid in het Koninkryk van *Napels*. De Majoor van *Quebek* heeft zes hondert kroonen 's Jaars. De Gouverneur van de Stadt der *Drie Rivieren* duizend, en die van *Monreaal* twee duizend. De Kapiteins der Krygsbenden hondert twintig gl. alle maandt; de Luitenants negentig; de Afgedankte Luitenants vyftig; de Onder Luitenants veertig; en de Soldaten zes stuivers daags, na de munt van 't Land.

Het Gemeen stelt veel vertrouwen in de Kerkelyken daar te Land, gelyk in alle andere plaatsen. Men is 'er Godsdienstig in schyn; want men zou niet uit de groote Mis, noch uit de Preek durven blyven, zonder een zeer wettige reeden. 't Is nochtans gedurende dien tyd dat de Vrouwen en Dogters hun spel speelen, in de verzekering dat de Moeders, of de Mans, in de Kerken

ken worden opgehouden. Men noemt in de Predikatien de Menſchen by haar Naamen. Men verbiedt, op ſtraf van den Kerkelyken ban, het leezen der Romans en der Komedien, zoo wel als het draagen van Maskers, en het *Ombre* en *Lanſquenet* Spel. De Jeſuiten en de Recollets komen al zoo weinig over een, als de Moliniſten met de Janſeniſten. De eerſten willen dat de laatſten geen recht in 't minſt hebben om Biegt te hooren. Herlees myn agtſten Brief, gy zult 'er den ombeſcheiden yver der Kerkelyken in vinden. De Gouverneur Generaal heeft de beſchikking der Krychsampten. Hy begeeft de Kompagnien, en de Luitenants en de Onder Luitenants plaatſen, aan die 't hem goed dunkt, onder de goedkeurig van zyn Majeſteit; maar het is hem niet geoorlooft van de byzondere Gouverneursſchappen, de Luitenantſchappen des Konings, noch der Plaats Majoorſchappen te beſchikken. Hy heeft zelfs de magt van aan de Edelen, gelyk ook aan de Inwooners, Landeryen en Wooningen in de gantſche uytgeſtrektheid van *Kanada* toe te ſtaan; doch die Toeſtaningen geſchieden ge-

za-

zamenlyk met den Intendant. Hy kan ook vyf-en-twintig verlof of vergunning brieven geven, aan de genen die 't hem luſt, om by de Wilde Volkren van dat groote Land te gaan Handelen. Hy heeft het regt van de uitvoering der Vonniſſen omtrent de Misdadigen op te ſchorten; en door die vertraaging kan hy ligt hun Vergiffenis bekomen, zoo hy in voordeel van die ongelukkigen wil ſpreeken. Maar hy kan van 's Konings gelt niet beſchikken, zonder toeſtemming van den Intendant; die alleen de magt heeft van het uyt de Koffers der Schatkamer (*Treſaurie*) der Zeevaart te laaten neemen.

De Gouverneur Generaal kan zich niet onthouden zich van Jezuiten te bedienen, om Vredenhandelingen met de Gouverneurs van *Nieuw Engeland* en *Nieuw Jork* aan te gaan, zoo min als met de *Iroquoiers*. Ik weet niet of dit is ten opzichte van den verſtandigen raad van die goede Vaders, die het Land en de waare belangen des Konings volmaaktelyk kennen; of wel ter oorzaake dat ze de Taalenvan zoo veele verſcheide Volkeren, welker belangen geheel

heel teegenſtrydig zyn, verwonderlyk wel verſtaan en ſpreeken; of dat het moogelyk zy door de inwilliging en de onderwerping welke men verplicht is voor die waardige Medemakkers des Zaligmaakers te hebben.

De Raadsheeren welken den Hoogen Raad van Kanada uitmaaken, konnen hunne Ampten niet aan anderen verkoopen, of wegſchenken, of ze aan hunne Erfgenaamen nalaaten, zonder de toeſtemming des Konings, ſchoon zy minder waardt zyn dan een enkel Luitenantsſchap van 't Voetvolk. Zy zyn gewoon de Prieſters, of de Jezuiten, om raad te vraagen, wanneer ze over eenige teedere en neetelige zaak moeten vonniſſen; maar als het eenig geding raakt dat die goede Vaders betreft, zoo zy het verliezen is het zeker dat hun recht dus ſlegt moet zyn, dat de doorſleepenſte en de liſtigſte Rechtsgeleerde daar geen goede draai aan weet te geven. Verſcheide Lieden hebben my verzeekert dat de Jeſuiten een grooten Handel in *Europeſche* Koopmanſchappen en Pelteryen van *Kanada* dryven; maar ik heb moeite om het te geloovven; of zoo het waar is, moeten ze al

zulke geheime en doorsleepe Korespondenten, Kommizen en Factoors hebben, als zy zelfs zyn; dat niet waar kan wezen.

De Edellieden van dat Land hebben zich omtrent de Kerkelyken wel naauwkeurig te wachten, om het goed en het kwaad 't welk zy 'er middelyk van konnen ontfangen. Den Bisschop en de Jesuiten hebben vermoogen genoeg op den geest van de meeste Gouverneurs Generaal, om Bedieningen te verkrygen voor de Zoonen der Edelen die zich geheel tot hun zeer neederigen dienst overgegeeven hebben; of om voor hen Verlofbrieven te bekoomen, daar ik u in myn agsten brief van gesprooken heb. Zy konnen ook krachtig belang neemen in het uithuwelyken der Dochters van die Edelen, door voordeelinge Partyen voor hen op te doen. Een enkele Parochi Priester moet ontzien worden, want hy kan goed of kwaat doen aan de Edelliedën in welker Heerlykheden zy, om zoo te spreeken, niet dan Zendelingen zyn, alzoo 'er geen vaste Parochdy in *Kanada* is, 't welk een misbruik is dat men dienden te verbeeteren. De Offi-

ciers

ciers moeten ook trachten in goed verſtand met de Kerkelyken te leeven, zonder 't welke het onmogelyk is dat zy zich ſtaande konnen houden. Haar gedrag moet niet alleen regelmaatig zyn, maar dat van haar Soldaten insgelyks, door de wanorders voor te komen die zy in hunne Kwartieren zouden konnen veroorzaaken.

De Krygsbenden zyn doorgaans gehuisveſt by de Bewooners der Kuſten, of Heerlykheden van *Kanada*, van de maand October af tot die van Mei. Den Inwooner, die maar alleen het gereetſchap aan zyn Soldaat verzorgt, gebruikt hem doorgaans om hout te hakken, boomſtronken te ontwortelen, en Landeryen ter bebouwing bekwaam te maaken; of om gedurende al dien tyd Kooren in de Koorenſchuren te dorſſen, mits hem tien ſtuivers daags, behalven de koſt, te betaalen. De Kapitein vindt 'er ook zyn rekening by; want om zyn Soldaten te verplichten hem de helft van hun bezolding af te ſtaan, nootzaakt hy ze van driemaal des weeks tot zynent te komen, om de Waapenſchouwing te doen. Dewyl nu de Gehugten 'er vier of vyf bundren

land van malkander leggen, en dat een Kuſt, of Heerlykheid, twee of drie mylen gronds in de lengte beſlaat, willen zy liever een verdrag met hem aangaan, dan zoo dikwils zoo veel wegs in de ſneeuw en de ſlyk af te leggen. Alsdan is 't *Volentinen fit injuria* (Men ſtraft niemant om 't geen hy met medeweeten verricht.) Zie daar het Voorwendzel van den Kapitein. Wat de Soldaten belangt die goede handwerken kennen, hy is verzeekert hun geheele Bezolding te trekken, uit kracht van een Verlofbrief die hy hen geeft, om in de Steeden of elders te gaan werken. Voorts trouwen byna al de Officiers in 't algemeen in dat Land; maar den Hemel weet welke ſchoone Huwelyken dat zy doen, in Vryſters te neemen die elf Kroonen, een Haan, een Hinne, een Os, een Koe, en zomtyds ook het Kalf tot een Bruidſchat aanbrengen, gelyk ik 'er verſcheide gezien heb; welkers Minnaars, na de zaak ontkent, en het ſlegte gedrag hunner Minnareſſen voor den Rechter beweezen te hebben, ondanks al hun tegenſtant, half goedſchiks en half gedwongen, door de overreeding der Kerke-

kelyken, genootzaakt wierden de pil door te ſlikken, met de beproefde Vryſters te trouwen. Daar zyn 'er inderdaad eenigen die een goed huwelyk gedaan hebben, doch dit is vry zeldzaam. 't Geen nochtans maakt dat men daar te Land heel ligt trouwt, is de bezwaarlykheid om met de Vrouwelyke Kunne te verkeeren. Men moet zich na het afleggen van vier bezoeken by de Dogters, aan de Vaders en Moeders verklaaren; men moet van trouwen ſpreeken, of alle verkeering afſnyden, en zonder dit miſt de Kwaadſpreekenheid niet de Jongman en Jongedochter heerlyk uit de kunſt af te ſchildren. Men kan de Vrouwen niet bezoeken, zonder dat men 'er ſchandelyk van ſpreekt, en de Mans met den naam van inſchikkelyke Goedharten doopt. Met een woordt, men moet leezen, drinken, of ſlaapen, om zyn tyd in dat Land door te brengen. Nochtans zyn 'er heimelyke Minnehandelingen genoeg, maar die geſchieden met alzoo veel omzichtigheid als in *Spanje*, daar de deugt der Vrouwen niet beſtaat dan in haar ſpel wel te bedekken.

By deez' gelegenheid dat ik van Trouwen ſpreek, moet ik u het klugtige geval van een jong Kapitein verhaalen, die men tegen zyn dank wilde uithuwelyken, om dat al zyn Makkers getrouwt waren. Het gebeurde dat die Officier by de Dogter van een Raadsheer eenige Bezoeken afgelegt hebbende, men begeerde dat hy zich zou verklaaren; en zelfs Mr. van *Frontenac*, als Peeter over de Juffer, die buiten tegenſpraak een der volmaaktſte van haar eeuw is, deedt alle moeite der weerelt ten einde den Officier te beweegen om 'er mede te trouwen. Deze de taafel van dien Gouverneur alzoo zeer naar zyn ſmaak vindende, dan het gezelſchap der Juffer, welke 'er zich vry dikmaals aan liet vinden, beſloot, ten einde zich uit de zaak te redden, eenigen tyd te verzoeken, om 'er zich op te bedenken. Men ſtond hem twee maanden toe, na welker verſchyning hy het Spel noch langer willende rekken, wenichte noch twee maanden uitſtel te mogen hebben; die den Biſſchop hem deedt toeſtaan. Deze laatſten eindelyk ook verſtreeken zynde, tot groot hartzeer van den Edelman, die 't vermaak van een goede

goede taafel en 't gezelſchap zyner Juffer genoot, zoo was hy genootzaakt zich op een groot Gaſtmaal te laten vinden, 't welk Mr. van *Nelſon*, een *Engelſch* Edelman (daar ik in myn 23^en. Brief van heb geſprooke,) aan de aanſtaande Getrouwden, den Gouverneur, den Intendant, Mr. den Biſſchop, en aan eenige andere Perzoonen van aanzien wilde geven. En alzoo dien edelmoedigen *Engelſman* een Vriend was van den Vader en de Broeders der Juffer, uit reden van Koophandel, boodt hy aan hen duizend kroonen, op den troudag te willen ſchenken; die, gevoegt by duizend kroonen welke den Biſſchop gaf, en duizend anderen die zy voor haar Moeders bewys hadt, met zeven of agt duizend welke Mr. van *Frontenac* in Verlofbrieven aanboodt, zonder eene onfeilbaare vordering in Bediening te rekenen, een vry voordeelig Huwelyk voor den Edelman uitmaakte. Zoo dra de maaltyd geeindigt was, drong men by hem aan dat hy 't huwelyksverdrag zou teekenen; maar hy antwoorde dat hy eenige boordevolle glaazen van een verhittende wyn gedronken hebbende, niet in ſtaat was

om te regt te konnen oordeelen van de Voorwaardens die 'er in vervat waaren; zoo dat men genootzaakt was de zaak tot den volgenden dag uit te stellen. Dat uitstel was oorzaak dat hy zyn kaamer hielt, tot Mr. van *Frontenac*, by wien hy gewoonlyk spyzigde, hem liet haalen, ten einde zich op staande voet te verklaaren. Daar was nu geen waarschynlykheid van eenig wettig Voorwendzel te vinden; hy moest dien Gouverneur een beslegtend antwoord geeven, die hem met korte woorden aansprak, en hem de goedheid voorhielt welke men voor hem hadt over gehadt, in hem zoo veel tyd van bedenking te geeven. Maar den Officier zei hem met duidelyke woorden, dat elk Man die bekwaam kan zyn om te trouwen, na 'er zich vier maanden op bedagt te hebben, zot genoeg was om opgeslooten te worden. Ik zie, vervolgde hy, dat ik het ben; de drift die in my is om met Mejuffer D. . . ten Trouw te gaan, overtuigt my van myne zotheid. Indien gy achting genoeg voor haar hebt, laat niet toe dat zy met een Edelman in den echt treedt, die zoo gereedt is om uitspoorigheden

te

te begaan. Wat my belangt, ik verklaar u, Mynheer, dat dit weinige verſtand en oordeel 't geen my noch overig blyft, my zullen dienen om my te trooſten van 't verlies 't welk ik in haar lyde, en om berouw te hebben dat ik haar zoo ongelukkig heb willen maaken als ik zelf ben. Die reden verbaasden den Biſſchop, den Gouverneur, den Intendant, en in het algemeen al de andere getrouwde Officieren, de welke blyden zouden geweeſt zyn dat deze zich ook, na hun voorbeeld, in de Fuik hadt laaten vangen, zoo waarachtig is het, (*Solamen, Miſeris ſocios habuiſſe doloris*) Dat het trooſtelyk is Medemakkers in den druk te hebben. Men verwachtte niets minder dan die herroeping; welke den armen afgedankten Kapitein ook ſlegt opbrak. Mr. van *Frontenac* deedt hem eenigen tyd daar na een vry groote onregtvaardigheid, door een opengevalle Kompagnie, in zyn benaadeeling, aan den Neef van Mevrouw van *Pontchartrain* te geeven, ondanks de daar tegenſtrydende beveelen van het Hof; 't welk hem noodzaakte met my in 't Jaar 1692. naar Vrankryk over te vaaren.

Om den draad van myn Verhaal weder op te vatten, moet gy weeten dat de *Kanadiers*, of *Kreolers*, welgemaakt, grofgespiert, kloek, sterk, moedig, onderneemende, dapper en onvermoeid zyn. Daar ontbreekt hen niets dan de kennis der weetenschappen. Zy zyn laatdunkende en vol eige inbeelding, zich achtende booven alle Volkeren der weereldt; en zy hebben ongelukkiglyk de eerbied niet die zy voor hunne Ouders moesten hebben. Het Vrouwvolk van *Kanada* is heel fraai; de Vrouwen zyn 'er algemeenlyk schoon. Bruinetten vindt men 'er zeldzaam; de Kuische zyn 'er vry gemeen; en de Luien heeft men 'er in vry groot getal. Zy beminnen de pragt ten uiterste, en 't is onder haar om strydt wie de Mans 'er best in kan bedriegen.

Daar zouden groote misbruiken in *Kanada* te hervormen zyn. Men moest 'er een begin van maaken, door de Kerkelyken te beletten zulke meenigvuldige bezoeken by de Inwooners af te leggen, van welken zy heel onvoegelyk de kennis hunner huizelyke zaaken tot de minste omstandigheden afvergen; 't geen vry dikmaals om rede-

denen, u niet onbekent, strydig met het welweezen der zamenleeving kan zyn. Verder, de Officiers verbieden de Bezolding der Soldaaten in te houden, en zorg te draagen van hen op de Heilige Daagen en des Zondags hunne Krygs oeffeningen te laaten verrigten. Ten derde, de Koopmanschappen op een redelyke prys stellen, dat 'er den Koopman zyn rekening en voordeel by kan vinden, zonder de Inwooners en de Wilden te villen en te scheeren. Ten vierde, het overvoeren van goudlaaken, Passementen, goude en zilvere Linten, en Kanten van een hoogen prys, uit *Vrankryk* in *Kanada* verbieden. Ten vyfde, de Gouverneurs Generaal beveelen geen Verlofbrieven te verkoopen, om by de Wilden der groote Meiren te gaan handelen. Ten zesde, vaste Parochdyen oprechten. Ten zeevende, het gewaapend Landvolk te oeffenen, en onder Krygstugt te brengen, om 'er zich in de geleegentheden met alzoo veel nut van te bedienen als van de Soldaaten. Ten agste, Weeveryen op te regten van Linnens, Stoffen, &c. Maar de voornaamste zaak zou zyn te beletten dat de Gouver-

verneurs, de Intendanten, den Hoogen Raad, den Bisschop en de Jezuiten zich in Partyschappen verdeelen, en teegen malkander zamenspannen; want de gevolgen daar van konnen voor den dienst des Konings en de gemeene rust niet dan schaadelyk zyn. Na dit alles zou dat Land eens zoo veel waardt zyn als het nu is.

Het verwondert my dat men, in plaats van de *Protestanten* uit *Vrankryk* te doen vertrekken, die zich by onze Vyanden begeevende, zoo veel naadeel aan 't Koninkryk hebben veroorzaakt, door 't gelt welke zy in derzelver Landen overvoerden, en door de Weeveryen die zy 'er opgerecht hebben, niet bedacht is geweest om ze naar *Kanada* te zenden. Ik ben verzeekert dat als men haar goede verzeekeringe voor de vryen oeffening van hun Godsdienst hadt gegeeven, een meenigte derzelven geen zwaarigheid zou gemaakt hebben van 'er zich te needer te zetten. Eenige lieden hebben my daar op geantwoort, dat het hulpmiddel erger dan de kwaal zou geweest zyn, dewyl zy niet zouden nagelaaten hebben van 'er de Roomsgezinden, met hulp der *Engel-*

schen

ſchen, vroeg of laat uit te verjaagen. Maar ik gaf hen te verſtaan, dat de *Grieken* en de *Armeniers*, Onderdaanen van den *Grooten Heer*, ſchoon in Landaart en Godsdienſt van de *Turken* verſcheelende, byna nooit den byſtant van vreemde Moogendheden hebben verzogt om op te ſtaan, en het Juk af te ſchudden; en dat men meerder reeden hadt om te gelooven dat de *Hugenooten* de getrouwheid, aan hun Vorſt verſchuldigt, ſteets onſchenbaar zouden bewaart hebben. Wat 'er van zy, ik ſpreek byna als dien Koning van *Arragon*, die zich vermeete dat hy aan God een goede raad voor de overeenkomſt en den loop der Starren zou hebben konnen geeven, zoo hy zich verwaardigt hadt met hem te raade te gaan. Ik zeg ook dat als den Raad van Staaten de myne hadt gevolgt, *Nieuw Vrankryk* in den tydt van dartig of veertig Jaaren een Koninkryk zou geweeſt zyn, ſchooner en bloeiender dan verſcheiden in *Europa*.

Be-

De Belangen der Franschen, *en der* Engelschen *van 't* Noordelyk Amerika.

DEwyl *Nieuw Vrankryk* en *Nieuw Engeland* niet bestaan dan door de *Kabbeljaauw Vissery*, en door den Koophandel van allerlei soorten van Pelteryen, is het van 't belang van die twee Volkplantingen, hun best te doen om het getal der Scheepen te vermeerderen welke tot die Vischvangst gebruikt worden; en de Wilden tot de Jagt der Bevers aan te moedigen, door hen het geweer, en de krygsbehoeftens die zy noodig hebben, te bezorgen. Een ieder weet dat de *Labberdaan*, of *gezoute Kabbeljaauw*, van een groote vervulling is in alle Zuidelyke Landen van *Europa*, en dat 'er weinig Koopwaaren zyn die schielyker en beter aftrek hebben, voor al wanneer zy goed en welgestelt is.

De geenen die willen dat de uitrooing der *Iroquoiers* aan de Volkplantingen van *Nieuw Vrankryk* voordeelig zou zyn, verstaan de waare belangen van dat Land niet; dewyl, in geval

dit

dit zoo waare, de Wilden, die teegenwoordig Vrienden der *Franſchen* zyn, dan hun grootſte Vyanden zouden weezen, als niets meer van anderen te vreezen hebbende. Zy zouden niet in gebreeken blyven de *Engelſchen* in te roepen, ter oorzaake van hunne Koopmanſchappen, daar zy meer werk van maaken dan van de onze. En al den Koophandel van dat groote Land zou gevolgelyk voor ons verlooren zyn.

Het zou dan van 't belang der *Franſchen* weezen, dat de *Iroquoiers* verzwakt waren, maar niet geheelyk verdelgt. 't Is waar dat zy teegenwoordig te magtig zyn, zy brengen daagelyks eenigen onzer Wilden omhals. En hun oogmerk is al de Volkeren uit te roeien die hun bekent zyn, hoe ver zy ook van hunne Landpaalen moogen woonen. Men moeſt dus trachten hen tot de helft van hun getal te verminderen, zoo het doenlyk waar; maar men gaat ten dien einde niet te werk gelyk het behoorde. 't Is langer dan dartig jaaren dat hunne Gryzaarts niet ophouden van aan de Krygslieden der Vyf Volkeren voor te houden, dat het noodig is al de

de Wilde Volkeren, van *Kanada* uit den weg te ruimen, ten einde den Koophandel der *Franſchen* te bederven en hen vervolgens uit dat vaſte Land te jaagen; 't welk de reeden is die hen tot vier of vyf hondert mylen ver van hun Land den Oorlog doet voeren, na verſcheide onderſcheide Volkeren in veele oorden uitgerooidt te hebben, gelyk ik u dit reets by tyd en geleegenheid verklaart heb.

Het zou aan de *Franſchen* niet moeielyk vallen de *Iroquoiers* in hun party te trekken, hen te beletten hunne Bondgenooten niet langer te kwellen, en te gelyk met de vyf *Iroquoiſche Volkeren*, al den Koophandel te dryven die zy met de *Engelſche* van *Nieuw Jork* doen. Dit kon gemakkelyk uitgevoert worden, mits een zom van tien duizend kroonen, die het den Koning jaarlyks zou koſten. Zie hier op wat wys. Voor eerſt moeſt men aan de *Sterkte Frontenac* weder Barken bouwen, gelyk 'er eertyds geweeſt zyn, ten einde daar mede in de Rivieren der *Tſonontouaners* en der *Onontaguers* de Koopmanſchappen te brengen, welke by die Volkeren gewildt zyn, en ze hen

niet

niet te verkoopen dan tot den prys die ze in *Vrankryk* zullen gekoſt hebben; dat ten hoogſten op tien duizend kroonen aan overvoeren zou koomen te ſtaan. Op dien voet ben ik verzeekert dat de *Iroquoiers* zoo zot niet zouden zyn van een eenig Bevervel by de *Engelſchen* te brengen, en dit om vier reedenen. De eerſte, om dat zy, inplaats van genootzaakt te zyn de Peltcryen zeſtig of zeventig mylen op hun rug naar *Nieuw Jork* te torſſen, niet dan zeeven of agt mylen van hunne Dorpen tot aan de oevers van *'t Meir van Frontenac* zouden hebben af te leggen. De tweede is, dat de *Engelſchen* hen de Koopwaaren onmoogelyk zoo goed koop kunnende geeven, zonder daar merkelyk op te verliezen, alle Kooplieden die Handeldryving gewis zouden laaten vaaren. De derde reeden beſtaat in de zwaarigheid welke 'er is om op den weg van hunne Dorpen naar *Nieuw Jork* te beſtaan, dewyl zy die reis, uit vrees van overrompeling, in groot getal onderneemen; want ik heb reets op verſcheide plaatzen gezegt dat de Jagtdieren in hun Land ontbreeken. En de vierde is, dat zy zich van hunne

Dorpen verwyderende om zoo ver heen te trekken, hunne Vrouwen, de Kinderen en de Gryzaarts aan 't gevaar blootstellen van ten prooi hunner Vyanden te zullen zyn, die hen geduurende dien tyd konnen dooden, of wegvoeren, gelyk tweemaal geschiet is. Men zou hen daar en booven jaarlyks geschenken moeten geeven, hen vermaanende de Wilde onze Bondgenooten in vrede te laaten leeven; die zoo zot zyn van malkander te beoorloogen, inplaats van zich teegen de *Iroquoiers* te vereenigen, welke de gedugste Vyanden zyn die zy te vreezen hebben. Met een woord, men moest het ontwerp ter uitvoering brengen daar ik u in myn 23. Brief van heb gesprooken.

't Is dwaasheid dat men zegt, dat die Barbaaren van de *Engelschen* afhangen. Het is 'er zoo ver van daan, dat als ze hunne Pelteryen te *Nieuw Jork* gaan verruilen, zy zoo stout zyn, dat ze de Koopmanschappen die ze noodig hebben zelf op prys stellen, wanneer de Kooplieden die te duur willen verkoopen. Ik heb reets verscheidenmaalen gezegt, dat zy hen niet aanmerken dan voor zoo ver zy ze benoodigt hebben;

dat

dat zy hen geen Vrienden en Broeders noemen, dan uit die enkele reeden; en dat zoo de *Franschen* hun de benoodigdheden van het leeven en de krygsbehoeftens &c. beeter koop gaaven, zy zich niet dan zeldzaam naar de *Engelschen* Volkplantingen zouden begeeven. Zie daar een der voornaamste zaaken over welke men zyne gedagten moest laaten gaan; want als dit zoo waare, 't is zeker dat zy zich wel wachten zouden de Wilden onze Vrienden en Bondgenooten zoo min als ons zelf te beleedigen. De Gouverneurs Generaal van *Kanade*, diende de bekwaamste lieden van 't Land; te gebruiken, die onze verbonden Volkeren kennen, om hen te beweegen dat zy met malkanderen in goede verstandhouding leeven, zonder onder een Oorlog te voeren; want de meesten der Volkeren van 't Zuide verdelgen den een den anderen allengs, 't welk aan de *Iroquoiers* tot vermaak strekt. Daar zou gemakkelyk in konnen voorzien worden, met ze te bedreigen dat men anders geen Koopmanschappen meerder aan hunne Dorpen zou brengen; en men moest noch daar en booven twee of drie Volkeren

trachten te beweegen, om te zaamen te woonen, gelyk de *Outaouaërs* en de *Huronners*, of de *Sakiers* en de *Pouteouatamiers*, (*Stinkers* gebynaamt) doen. Zoo al die Volkeren onze Bondgenooten eensgezind waaren, en dat hunne oneenigheden op hielden, zy zouden zich dan enkel met de Beverjagt beezig houden, 't welk den Koophandel overvloediger zou maaken; en ze zouden buiten dit in ſtaat zyn om zich te zaamen te verbinden, wanneer de *Iroquoiers* wilden onderneemen een van hen aan te taſten.

Het belang der *Engelſchen* is, de *Iroquoirs* gedurig in te ſcherpen dat de *Franſchen* niet toeleggen dan om hen te verderven; dat zy geen andere beooging hebben dan om ze uit te rooien, wanneer zy 'er de geleegenheid toe zullen vinden; dat hoe *Kanada* meerder bevolkt wordt, hoe meer zy te vreezen hebben; dat zy zich wel moeten wachten eenige Koophandel met hen te dryven, uit vrees van door allerlei ſoorten van weegen verraaden te worden; dat het van het uitterſte gewigt is niet te willen dulden dat de *Sterkte Frontenac* weeder herſtelt wordt, zoo min als de

Barken,

Barken, dewyl men in vier-en-twintig uren tyds aan den voet van hunne Dorpen zou konnen aanlandden, om hunne Gryzaarts, hunne Vrouwen en hunne Kinderen weg te voeren, terwyl zy geduurende den Winter met de Beeverjagt zouden beezig zyn; dat het hun belang is den Oorlog van tyd tot tyd te voeren, verwoestende de Kusten en de Gehugten van den hoofdhoek des Lands, ten einde de Inwooners te noodzaake het Land te verlaaten, en te gelyk de geene af te schrikken die het mogt lusten Vrankryk te verlaaten, om zich in *Kanada* needer te zetten. En dat het in Vreedens tyd voor hen van gewigt is de Boschloopers aan de Watervallen van de Rivier der *Outaouaërs* aan te houden, om het geweer en de krygsbehoeftens welke zy aan de Wilden der Meiren brengen, verbeurt te verklaaren.

Het waar ook noodig dat de *Engelschen* de *Tsonontouaners*, of de *Goyogoaners* bewoogen zich te gaan neederzetten naar den kant van den mond der *Rivier van Condé*, aan den oever van 't *Meir Herria*; en dat zy 'er ten zelfden tyde een Sterkte en lange Barken, of

Barkentyns bouwden; welke Sterkte de voordeeligste en de bekwaamste van dat heele Land zou zyn, om een meenigte van reedenen, die ik verplicht ben geheim te houden. Behalven die Sterkte moesten zy eene andere opwerpen, aan de uitwatering van de *Rivier der Franschen*; 't is vast dat het alsdan aan de Boschloopers onmoogelyk zou vallen ooit weder een voet in die Meiren te zetten.

Noch is het van hun belang de Wilden van *Acadia* in hun party te trekken, dat ze met weinige kosten konnen doen. Die van *Nieuw Engeland* moesten'er op bedacht zyn, zoo wel, als op het versterken der Haavens daar zy *Kabbeljauw* vissen. Wat belangt het uitrusten van Vlooten, en de Volkplantingen te verooveren, ik zou hen niet raaden zich daar mede op te houden; want vooronderstelt dat zy van den goeden uitslag hunner onderneemingen verzeekert waren, daar zyn maar eenige Plaatzen van welke men zou konnen zeggen, dat het Spel de onkosten der Kaarssen waardig is.

Ik besluit en eindig, met te zeggen, dat de *Engelschen* van die Volkplan-

plantingen niet genoeg in de weer, en een weinig te ongevoelig zyn. De *Franſche* Boſchloopers zyn onderneemender dan zy, en de *Kanadiers* buiten teegenſpraak werkzaamer en vlytiger. Het was dan noodig dat die van *Nieuw Jork* hun beſt deeden om hunne Koophandel van Pelteryen te vermeerderen, door wel overlegde onderneemingen te doen; en dat die van *Nieuw Engeland* alles inſpanden om de *Kabbeljauw* Viſſery voordeeliger voor die Volkplanting te maaken, door 'er op een wys in te werk te gaan, die veele andere lieden ter uitvoering zouden brengen, ingeval zy even zoo wel als zy gezeeten waaren. Ik ſpreek niet van de Grensſcheidingen van *Nieuw Vrankryk* en *Nieuw Engeland*, dewyl zy tot heden nooit wel geregelt zyn geweeſt; ſchoon het ſchynt dat in verſcheide Vreedehandelingen tuſſchen die twee Ryken, de eindpaalen in zeekere Plaatzen als aangeweezen zyn. Wat 'er van zy, de beſlegting daar van is teeder voor een Man die 'er niet van zou konnen ſpreeken, zonder zich ſlegte zaaken op den hals te haalen.

Beschryving der Kleederen, Wooningen, Gesteldheid en aart der Wilden.

DE *Griekſche* Tydbeſchryvers, welke de tyden verdeelt hebben in ἄδηλον 't geen verborgen is μυθικὸν en ἡρωικὸν, in 't geen ze fabelachtig, en ἱστορικὸν 't geen zy waarachtig gehadt hebben; hadden de moeite wel moogen ſpaaren van hondert droomeryen over den oorſpronk der Volkeren van de Aarde te ſchryven, dewyl de Schryfkonſt hen voor de Beleegering van *Trooien* niet bekent geweeſt zynde, zy zich hebben moeten gedraagen aan de fabelachtige Handſchriften der *Egiptenaaren* en der *Chaldeen*, dat regte Droomers en Bygeloovige waaren. En nu al eens vooronderſtelt dat deez' de Uitvinders van die Schryfkonſt zyn, hoe zal men geloof konnen ſlaan aan alles wat zy zeggen voor den tyd der uitvinding van die konſt geſchied te zyn? 't Is waarſchynlyk dat zy 'er noch verlichter noch verſtandiger Tydbeſchryvers in waren, dan de *Amerikaanen*; zoo dat zy op dien voet heel verleegen zouden ge-

geſtaan hebben om de Gevallen, en de Daaden hunner Voorouders getrouwelyk te verhaalen. Ik ben teegenwoordig overtuigt dat de Overleevering te verdacht, ongeſtadig, duiſter, onzeeker, bedriegelyk en in 't wilt is, om 'er op te betrouwen. Dat denkbeeld ben ik aan de Wilden van *Kanada* verſchuldigt, die niet weetende wat 'er twee hondert jaaren geleeden in hun Land is voorgevallen, my de echtheid en de onbederfelykheid der Overleevering doen in twyffel trekken. Het is, volgens dien grondreegel, ligt te oordeelen dat die Volkeren alzoo min hunne Geſchiedenis en hun Oorſpronk kennen, als de *Grieken* en de *Chaldeen* de hunne geweeten hebben. Laaten wy ons Mynheer dan vernoegen met te gelooven dat zy, eeven als gy en ik, van den goeden Vader Adam zyn afgeſtamt.

Ignaras Hominum ſuſpendum Numina mentes.

Ik heb eenige Geſchiedeniſſen van *Kanada* geleezen, in verſcheide tyden door Geeſtelyken opgeſtelt. Zy heb-

ben zommige vry eenvoudige en naauwkeurige beſchryvingen gedaan der Landen die bekent waaren; maar zich groovelyk bedroogen in het verhaal 't geen zy ons van de Zeeden, de Gewoontens en andere omſtandigheden der Wilden geeven. De *Recolets* ſpreeken 'er van als van botte, lompe, boerſche Menſchen, onbekwaam om ergens de gedachten over te laaten gaan. En de Jeſuiten uitten een zeer verſchillende taal, want zy houden ſtaande dat ze een gezond verſtand, een goed geheugen, en leevendigheid van geeſt hebben, met een goed oordeel vermengt. De eerſte zeggen, dat het vrugteloos is zyn tyd te verſlyten met het Evangelium te preediken aan Menſchen die minder verligt zyn dan de Dieren. De anderen geeven in teegendeel voor, dat die Wilden regt vermaak ſcheppen in Gods Woord te hooren, en dat zy de Schriftuur heel gemakkelyk verſtaan. Ik weet de reedenen welke hen beiden zoodaanig doen ſpreeken; zy zyn genoeg bekent aan Lieden die weeten dat deez' twee Ordens van Geeſtelyke in *Kanada* niet al te wel over een koomen. En ik heb reets zoo

veele

veele Reisbeſchryvingen geleezen, opgepropt met ongerymtheeden, ſchoon de Schryvers derzelven voor Heiligen gehouden worden, dat ik teegenwoordig begin te gelooven dat de ganſche Geſchiedſchryving een geſtadige Twyffeling is. Als ik de Taal der Wilden niet verſtaan hadt, zou ik alles wat men ten hunner opzichten heeft geſchreeven konnen gelooven; maar zeedert ik met die Volkeren gereedeneert heb, ben ik daar geheel anders van verlicht geworden, wetende dat de Recolets en de Jeſuiten zich vernoegt hebben met over zeekere zaaken ligt heen te loopen, zonder te ſpreeken van den grooten teegenſtant die zy van den kant der Wilden gevonden hebben, in hun de waarheid des Kriſtelyken Godsdienſtes te verkondigen. De eenen en de anderen hebben om goede reedenen zich wel gewacht die ſnaar te roeren. Ik waarſchouw u dat ik niet dan van de Wilden van *Kanada* ſpreek, zonder daar de geenen onder te begrypen die aan geene zyden van den Vloed *Miſſiſſippi* woonen; welker zeeden en gewoontens, ik niet naar behooren heb konnen onderzoeken, om dat hunne

Taa-

Taalen my onbekent waaren, en dat daar by de omſtandigheid van den tyd my niet toeliet lang genoeg in hun Land te verblyven. In het Dagverhaal van myn Reis op de *Lange Rivier* heb ik gezegt dat zy ongemeen beſchaaft waaren; 't welk genoeg te oordeelen is uit de omſtandigheden die gy 'er hebt konnen opmerken (1).

Die

(1) Zie hier in 't kort derzelver zeeden en gewootens. Zy zyn doorgaans kloek, vry wel gemaakt, en van een fier gelaat, voor al de Volkeren die langs den Vloed *Sant Lodewyk* woonen. Hun gelaatskleur is hoog geel, zy hebben kleine oogen, een plat voorhoofd, en hunne kruin loopt ſpits op, byna op de wys als een Myter. Maar zy worden zoo niet gebooren, dit is een verziering welke men 'er in hunne teederſte jeugt aan toebrengt. 't Is niet om aan te zien, en byna ongeloofelyk, zoo als een moeder met het hoofd van haar kind leeft, om het die vorm te doen aanneemen. Zy legt het op een ſoort van wieg, die niet anders dan een plank is, met een beeſtevel overſpannen. Aan 't eind van die plank is een gat, daar 't hoofd inſchiet, 't welk zy 'er agterover indrukt; vervolgens legt zy een klomp klei op het voorhoofd en onder het hoofd, 't welk ze uit al haar kracht tuſſchen twee kleine planken klemt en vaſtbind; zoo dat het Kind niet alleen ſchreeuwt en zwart wordt, maar zelfs door de geweldige perſſing een wit ſlymig vogt

uit

Die de *Wilden* zoo ruig als Beeren hebben afgeſchildert, hadden 'er nooit geen

uit neus en ooren looſt; en 't is in dien ſtaat dat het nacht aan nacht moet ſlaapen, tot de herſſenpan de vorm aangenoomen heeft die 'er in de Mode is. Het Huwelyk is onder hen even als by de Wilden van *Kanada*, uitgezondert eenige omſtandigheden. De ongebondenheid der Vryſters is het zelfde; maar zoodra zy getrouwt zyn behoorenze geheel aan de Mans, die regt hebben haar over een ongetrouwheid met de dood te ſtraffen, ſchoon het hen vryſtaat echtbreuk te begaan. Een Wilden trouwt 'er ook zoo veel Vrouwen als hy begeert, en hy is 'er zelfs in zeekere omſtandigheden toe genootzaakt. Als de Vader en de Moeder van zyn Vrouw ſterven, en dat zy verſcheide Zuſters heeft, alsdan neemt hy ze allen ten echt. Die eerſt Moeder wordt, heeft haare voorrechten; welke beſtaan in van het zwaare werk van 't huishouwen bevryt te zyn. Hy zugt niet lang ter verkryging van een Vryſter die hem behaagt. Met eenige geſchenken aan haar Vader te brengen, en het Geſlagt van zyn Minnares te vergaſten, is de zaak klaar; zy werd hem dan terſtond toegeſtaan, en hy geleid ze naar zyne Hut. Man en Vrouw konnen 'er zich insgelyks van malkanderen ſcheiden; maar een verſtoote Vrouw, of die van haar Man afſcheid heeft genoomen, wordt daar weer door haar Ouders uitgetrouwt. De Vrouwen van *Miſſiſſippi* zyn vry vrugtbaar, alhoewel het Land niet zeer bevolkt is, door het ſterven van 't grootſte getal der Kinderen, ter oorzaake van de

geen gezien, want zy hebben noch hairigheid, noch baart, op eenige plaats van het lichaam; zoo min als de Vrouwen, welke het zelfs niet onder de oxels hebben, zoo men lieden mag gelooven die het beeter dan ik dienen te weeten. Zy zyn in 't algemeen regt, welgemaakt, van een fraaie gestalte, en evenreediger voor de *Amerikaansche* als voor de *Europiaansche* Vrouwen. De *Iroquoiers* zyn grooter, dapperder, en listiger dan de andere Volkeren; maar zoo vlug noch zoo behendig niet, zoo in den Oorlog als op de Jagt; daar zy nooit dan in groot getal gaan.

De

de harde wys hunner opvoeding; waar by de Koortzen en de Kinderpokjes, (daar zy geen ander geneesmiddel voor hebben, dan dat zy zich baaden, hoe koudt dat het ook mag zyn) een zeer groote meenigte van hen in 't graf sleept. Dezelfde kunsjes teegen 't zwanger worden, zyn daar by de Vrysters even als in *Kanada* in gebruik. Die Wilden trouwen zeldzaam buiten hunnen Landaard. De oneenigheid welke 'er tusschen die Volkeren heerst, is daar oorzaak van. En de haat en de jaloezy, is zoo groot onder hen, dat het geen werk zou zyn de een door de ander uit te rooien; dat de wreede Staatkunde der Spanjaarden in hunne ontdekking geweest is.

De *Ilinooiers*, de *Oumamiers*, de *Outagamiers*, en eenige andere Landaarden, zyn van een middelmaatige gestalte, en loopende zoo snel als Haazen, zoo het my geoorlooft is die vergelyking te maaken. De *Outaouaërs* en de meeste andere Wilden van 't Noorden (uitgezondert de *Springers*, en de *Clistinoërs*) zyn bloodaarts, leelyk en mismaakt. Maar de *Huronners* zyn kloekmoedig, onderneemende en vernuftig; en zy gelyken in gestalte en gelaat naar de *Iroquoiers*.

De *Wilden* zyn altemaal bloedryk, van een byna olyve kleur, en hun gelaaten doorgaans fraai, zoo wel als hunne gestalte. Men ziet 'er heel zeldzaam kreupelen, eenoogigen, gebochelden, blinden, of lammen onder. Zy hebben groote zwarte oogen, en 't hair van gelyke kleur; tanden zoo wit als yvoor, en den adem die uit hun mond komt zoo zuiver als de lucht die zy inademen, schoon zy byna nooit brood eeten; 't welk een bewys is dat men zich in *Europa* bedriegt, wanneer men gelooft dat vlees zonder broodt te eeten een sterken adem veroorzaakt. Zy zyn zoo sterk noch zoo krachtig
niet

niet dan de meeſten onzer *Franſchen*, in 't geen de krachten van 't lichaam aangaat, om zwaare laſten te draagen; noch in de armen, om een zwaar pak op te lichten, en het op de ſchouders te laden. Maar daar en teegen zyn ze onvermoeid, gehardt in de ongemakken, trotzende de koude en de hette, zonder daar ongemak van te hebben en ſteets in beweeging, hier en daar loopende, 't zy op de Jagt, of tot de Viſſery; altyd danſende, en ſpeelende zeekere Balſpeelen, waar in de vlugheid der beenen wel te pas koomen.

De Vrouwen zyn van een meer als middelmatige geſtalte, en zoo fraai gemaakt als men 't zich kan verbeelden; maar zoo onaardig, zoo vet, en zoo log, dat zy niet dan Wilden konnen verlokken. Zy draagen haar hair agter op den rug in een lint gerolt, en die rol hangt hen tot aan de middel. Zy ſnyden het nooit, maar laaten het haar ganſche leeven voortgroeien, zonder daar aan te raaken, inplaats dat de Mans het alle maanden ſnyden. Het waar te wenſchen dat die Wilden de andere Leſſen van den Apoſtel *Paulus* door dezelfde gevalligheid opvolgden, als zy deze

ze naarkoomen. Zy zyn van den hals af tot onder de knien bedekt, en leggen de beenen kruiſſelings over een, als ze gaan zitten. De Vryſters doen het desgelyks, van de wieg af. Ik bedien my van die uitdrukking oneigentlyk; want de wieg is onder de Wilden niet bekent. De Moeders gebruiken zeekere kleine plankjes, met boomwol gevult, op welke het ſchynt dat hunne Kinderen met den rug vaſtgelymt zyn. Buiten dat zyn ze op de *Europiſche* wys gebaakert, met luuren, door kleine banden vaſtgebonden, welke men door eenige zygaaten in die planken ſteekt. Zy binden ook touwen aan die planken, om haare Kinderen aan takken van boomen op te hangen, als ze in de Boſſchen zyn en iets te doen hebben. De Gryzaarts, en de getrouwde Mans, draagen een ſtuk ſtof, 't welk hen de billen en de helft der dyen bedekt; inplaats dat de Jongelieden zoo naakt zyn als de hand. Zy zeggen dat de naaktheid de betaamelykheid niet ergert dan door de gewoonte, en door het denkbeeld 't welk de *Europiaanen* aan dien ſtaat verbonden hebben. De eenen en de anderen draagen nochtans een dekkleed van beeſ-

tenvellen, of scharlaaken, achteloos om den rug geslingert, wanneer zy uit hunne Hutten treeden, om in de Dorpen te wandelen, of een bezoek te gaan afleggen. Zy draagen Mutzen, geschikt naar het jaargety, als zy ter Oorlog trekken; zoo om zich des Winters voor de koude te beveiligen, als des Zoomers voor de Muggen. Dan bedienen zy zich van zulken die de gedaante van een Hoed hebben; en van Schoenen, of eerder halve Laarzen, van *Elands* of *Harte* huiden, die hen tot halverweegen de kuit koomen (1). Hunne Dorpen zyn om-

(1) De dragt der Wilden van *Mississippi*, die zedert hunne handeldryving met de Franschen de Beestevellen waar mede zy zich kleede zoo veel hen moogelyk is afgelegt hebben, is een hemd, dat zy zoo lang aanhouden, zonder het te wassen, tot het geheel versleeten is. De eenen draagen over dat hemd een soort van een groove wolle Kiel, wanneer het koudt is, en loopen des Zoomers enkel in 't hemd. De anderen, zoo als de Opperhoofden, hebben roode of blaauwe kleederen van Limburgs Laaken, die de Franschen hen gemaakt verkoopen. De zeedige kleuren zyn van hunne verkiezing niet; maar niet een eenige Wilden in Amerika draagt een Broek. Zy vernoegen zich met een lap laaken, of met een vel, 't welk zy tusschen de beenen omslaan, en voor en agter in een

Sauuage allant a la chasse
Een Wilden die te Jagt gaat.

Sauuage marie ou viellard se promenant dans le village
Een getrouwde Wilden of Gryzaart, die in't Dorp rond wandelt.

Ieune Sauvage se promenant dans le village
Een ongehuwde Wilden in het Dorp om Wandelende.

Village des Sauvages de Canada
Het Dorp der Wilden.

enfant attache a une branche d' arbre
Een Kint aan een tak van een boom gehangen.

Een Wildin die haar Kind op den arm draagt.
femme Sauuage portant son enfant entre ses bras

Plechtigheid opgeſchikt, ziet men 'er niet een

fchen de beenen omflaan, en voor en agter in
een

omſchanſt, of afgeperkt, met dubbele ſtakketzels paalen van zeer hart hout, zoo

een gordel vaſtſteeken. Inplaats van kouſſen ſlingeren zy een ander ſtuk ſtof om het been, 't geen zy onder de knie vaſtbinden, en *Mitaſſes* wordt genaamt. Hunne ſchoenen zyn een ſtuk leer, naar de voet geſneeden en toegenaait. Verſcheide Vrouwen, en voor al die der Opperhoofden, hebben hemden aan, en draagen doorgaans een ſoort van onderkleetzel dat hen van den gordel tot aan de knien afhangt. De beſt uitgedoſten draagen Wolle Overkleeden; maar de anderen gaan van den middel tot den hals naakt, ten zy dat de koude hen genootzaakt zich met een beeſtevel te dekken. Zy zyn allen bloots-hoofd, en het hair is haar op de kruin met gekleurde Linten vaſtgebonden. Haar grootſte opſchik beſtaat in ſnoeren kraalen van allerlei kleur, die ze om den hals en in de ooren hangen; daar zy, zoo wel als de Mans, gaaten in hebben zoo groot dat zy 'er een ey door heen konnen ſteeken, die dus verwydert zyn door de zwaarte en de dikte van 't geen zy 'er van kindsbeen inhangen. Beiden Mans en Vrouwen beſchilderen zich 't gelaat met verſcheide kleuren. Het rood, het blaauw, het zwart en het wit, koomen in dat afzetzel van hun vel. Zomtyds ziet men de helft van een aangezicht rood, of wit, en een ander met ſtreepen van ſtrydige kleuren zoo breed als een duim geteekent. Onder een Bende Wilden tot de eene of de andere Plechtigheid opgeſchikt, ziet men 'er niet een of

zoo dik als de dyen van een Menſch, vyftien voeten hoog, met kleine vierkante gaaten in het midden der Gordynen. Hunne Hutten zyn doorgaans 30. voeten lang, 25. of 30. voeten breet, en 20. hoog.

of zy zyn verſchillende gevlekt, dat de bewoording is waar mede zy hunne wys van ſchilderen uitdrukken. Die kwintigſt gevlakt zyn, worden meeſt aangezogt. Een gedeelte van hun hoofd wordt ook beſchildert, en hun hair dat zwart, heel grof, lang en dik is, ſtrengelen zy van agtren, en vlegten 'er Vederen in van de verſchillenſte kleuren die ze konnen bekoomen. Maar dewyl al dat verfzel door den tyd verdwynt, en dat zy voor vercierzels zyn die ſtandt houden, zoo laaten zich de meeſt verſcheide teekens in 't gelaat, en op de armen, de beenen en de dyen in drukken; want wat op het lichaam belangt, dit is een recht dat niet dan aan de Krygslieden toekomt, en zy moeten zich door de dood van een Vyand hebben doen uitmunten, om het te verdienen. Die Vercierſelen, of Eerteekenen, welke men op de borſt indrukt, geſchieden niet zonder pyn. Men teekent ze eerſt op het vel; daar op prikt men ze af met een naalde, of een geſcherpt beentje, tot bloedens toe, naar 't beloop der teekening; waar na men de geprikte plaats met een poeier vryft, van zoodanigen kleur als de geen die zich laat merken begeert. Welke kleuren tuſſchen vel en vlees ingedrongen zynde, nooit vergaan.

20. hoog. Zy zyn met baſten van Olmboomen bedekt, of met wit hout. Men vindt 'er twee verheeve plaatzen in, de een aan de linker, en de ander aan de regte hand, van neegen voeten breet, en een voet hoog uit den grond. Tuſſchen die twee verheeve plaatzen is hunne haartſteede, daar ze vuur ſtooken, en de rook vliegt de Hut uit, door openingen op den top derzelve gemaakt. Men ziet 'er ook kleine afgeſchoote Vertrekken langs de verheeve plaatzen opgeſlaagen, in welke de Vryſters, of gehuwde Lieden, gewoon zyn op kleine bedden te ſlaapen, die ten hoogſten een voet booven den grond ſtaan. Voorts woonen 'er drie of vier huisgezinnen in een zelfde Hut.

De *Wilden* zyn heel gezond, en van een meenigte ziektens bevryd, daar wy in *Europa* door aangetaſt worden; gelyk by voorbeeld, van Lammigheid, Waterzugt, Jigt, Teering, Aamborſtigheid, Graveel en Steen. Maar ook weder in teegendeel de Kinderpokjes en de Zydeween, of *Pleuriſſen*, ſterk onderheevig. Als een Man op zyn zeſtigſte jaar ſterft, zeggen ze dat hy jong geſtorven is, om dat zy doorgaans den ouderdom

van hondert jaaren bereiken; en ik heb 'er zelfs twee gekent die 'er ver over heen waaren. Nochtans zyn'er genoeg die door hun eigen ſchult het leeven zoo ver niet rekken, want zy vergeeven zich zomtyds, gelyk ik u elders zal melden. Het ſchynt dat zy in die geleegenheid de grondregels van *Zeno* en der *Stoiſche* Filozoofen vry wel opvolgen, als die ſtaande hielden dat het geoorloofd is zich zelven het leeven te beneemen; daar ik uit opmaak dat zy al zoo zot als die Filozoofen zyn.

Beſchryving der Zeeden en Gewoontens der Wilden.

DE *Wilden* kennen noch het *myn*, noch het *dyn*, (of *uw goed* en *myn goed*) want men kan zeggen dat het geen aan den een behoort, ook aan den anderen toekomt. Wanneer een *Wilden* op de Beverjagt geen goede vangſt heeft opgedaan, bezorgen zyn Medebroeders hem van onderſtand, zonder dat zy 'er om verzogt worden. Als zyn Snaphaan berſt, of aan ſtuk ſpringt, elk van hen is even yverig om hem een ander aan te bieden. Zoo zyn Kinderen

en door de Vyanden gevangen of gedood zyn, geeft men hem zoo veel Slaaven als hy noodig heeft om hem te doen bestaan. En daar is 'er geen dan de geenen die Kristenen zyn, en die digt by onze Steeden woonen, onder welke het gelt in gebruik is. De anderen willen het nooit handelen, noch het zelfs zien; noemende het de Verleiduivel der *Franschen*. Zy zeggen, dat men onder ons malkanderen om 't gelt dood, plundert, lastert, bedriegt en verraat; dat de Mans hunne Vrouwen en de Moeders haare Dochters om dat metaal verkoopen. Het komt hun vreemt voor dat de eenen meerder gelt hebben dan de anderen; en dat die 'er rykelykst van voorzien zyn, meer geacht worden dan de geenen welke 'er minder van bezitten. Met een woord, zy zeggen, dat den naam van *Wilden*, daar wy hun mede benoemen, ons vry beeter zou voegen dan die van *Mensch*, dewyl 'er niets minder in al onze daaden is, dan 't geen naar een wys *Mensch* gelykt. De zulken die in *Vrankryk* geweest zyn, hebben my dikwyls gekwelt over al het kwaat dat zy 'er hebben zien bedryven, en over de onge-

regeldheden die 'er in onze Steeden om 't gelt gepleegt worden. 't Is vergeefs reeden by te brengen om hen te doen begrypen dat 'er een eigendom der goederen noodig is, tot inſtandhouding der zaamenleeving; zy ſpotten met alles wat men daar over zeggen kan. Wat verder belangt, daar is nooit geen oneenigheid onder hen, zy vegten nooit met malkander, noch berooven den een den ander, noch ſpreeken ooit eenig kwaat van hun evenmenſch. Zy lachen met de Konſten en Wetenſchappen, en dryven den ſpot met de groote afhankelykheid die zy onder ons bemerken. Zy noemen ons Slaaven, zeggende dat wy elendigen zyn, welker leeven als aan een draat hangt; dat wy door ons gedrag van onze ſtaat ontaarden, door ons te verneederen tot de dienſtbaarheid van een eenig Man, die alles vermag, en geen andere wet heeft dan zyn wil (1); dat wy onophoudelyk

(1) Dit is by de Wilden van *Miſſiſſippi* het teegendeel. De meeſten van hen leeven onder een ſoort van Opperhoofdigheid, en eenigen zelfs onder een volſtrekte vrymagtige Regeering. By de *Natchéers*, een Volk eerſt door *La Salle* ontdekt

lyk met malkander vegten en twiſten ; dat onze Kinderen met hunnen Ouders de

ontdekt, die algemeen de Zielverhuizing gelooven, is hun Opperhoofd zelfs voor meer dan iets menſchelyks aangemerkt. Zy hebben van ongedenkbaare tyden af een ſoort van Tempel onder zich, waar in ze een eeuwig brandend vuur bewaaren, dat door een Man die het opzicht over den Tempel heeft, geduurig aangeſtookt wordt. Die Tempel is aan de Zon gewyt, van welke zy vermeinen dat hun Opperhoofd is afgeſtamt. De beendederen van die Opperhoofden worden daar zeer zorgvuldig en met groote Plechtigheid in opgeſlooten. Wanneer ze Sterven verbeeld zich het Volk dat hunne Zielen naar de Zon te rug keeren. En dewyl men gelooft, dat zy van derzelver Geſlagt zyn, noemt men hen met een naam die *de Zon* beteekent. Het Opperhoofd van den ganſchen Landaart is de groote Zon, en zyn Bloedverwanten de kleine Zonnen; die min of meer geacht zyn, volgens den graad der Bloedverwandſchap daar zy met het groote Opperhoofd in zyn. De eerbied welke die Wilden voor hun Opperhoofd en zyn Geſlagt hebben, gaat zoo ver, dat zoodra hy maar ſpreekt, 't zy goed of kwaad, men voor hem op de knien valt, en hem door een gegil dankzegt en eerbiedt betoont. Al die Zonnen hebben verſcheide Wilden, die zich geheel aan hen overgegeeven hebben; die hunne Slaaven zyn geworden, en noch jaagen, noch arbeiden, dan voor hen alleen. Zy waaren eertyds verplicht zich zelven te dooden, als hunne

de gek ſteeken; dat wy nooit eensgezint zyn; dat wy malkander gevangen zetten, en zelfs de een den ander openlyk verdelgen. Zy achten zich boven alles wat men zich verbeelden kan, en geeven 'er voor reeden van, dat ze allen even groote Heeren zyn, om dat de Menſchen, van een zelfde klei gemaakt, daar geen onderſcheiding van rang noch afhankelykheid onder hen moet zyn. Zy vermeinen dat hun vernoegtheid van geeſt onze rykdommen verre overtreft; dat alle onze Weetenſchappen deze niet opweegen, dat men 't leeven in een volmaakte gezontheid weet door te brengen. En ze zeggen, dat een Man by ons geen Man geacht wordt, dan voor zoo ver hy ryk is; maar dat 'er onder hen, om een Man te zyn, vereiſt, dat hy de gaaven heeft van wel te konnen loopen, jaagen, viſſen, met de boog en het musket te ſchieten,

Heeren overleeden. Eenigen van hunne vrouwen volgden ook die gewoonte; maar de Franſchen hebben 'er hen van af getrokken. Al de Bloedvriendén van dat Opperhoofd *de Zon*, merken de andere Wilden aan als een verachtelyk ſlyk, en ze noemen hen *Stinkers.*

ſchieten, een Kanoo te ſtuuren, den Oorlog te verſtaan, de Boſſchen te kennen, met weinig ſpys weeten te leven, Hutten te bouwen, Boomen om te hakken, en honderdt mylen in de Boſſchen te konnen afleggen, zonder een andere wegwyzer en mondbehoeften dan zyn boog en pylen Hier voegen zy noch by, dat wy Bedriegers zyn, die hen zeer ſlegte Koopmanſchappen in ruiling voor hunne *Bevervellen* viermaal duurder verkoopen dan ze waardig zyn; en dat onze Snaphaanen ſchier elk oogenblik berſten, en hen verminken, na ze duur betaalt te hebben. Ik wenſchte dat ik de tyd had om u al de dwaasheden te verhaalen die ze over onze Gewoontens uitrammelen; daar was ſtofs genoeg om u 'er tien of twaalf daagen mede beezig te houden.

Zy eeten niet dan gebraad, en gekookte ſpys, en gebruikende een groote meenigte Vlees-en Viſchnatten. De ſmaak van 't Zout en der Speceryen, is voor hen onverdrachelyk; en 't verwondert hen dat wy dertig jaar konnen leeven, uit oorzaake van ons Wyndrinken, het gebruik van Speceryen, en de onmaatige genieting der Vrouwen.

wen. Hunne middagmaaltyden geschieden doorgaans met hun veertigen of vyftigen te gelyk, en zomtyds zyn ze meer dan drie hondert sterk. De voorbereiding is een dans van twee uuren voor de maaltyd, elk van hen zingt 'er zyne Krygsdaaden, en die van zyn Voorouders. De geen die danst is in die geleegenheid alleen, de anderen zyn op hunne billen in 't rond nedergezeeten, de maat slaande door een Stemtoon, *Hé*, *hé*, *hé*, *hé*, *hé*, en een iegelyk staat op zyn beurt over eind, om dien dans te doen.

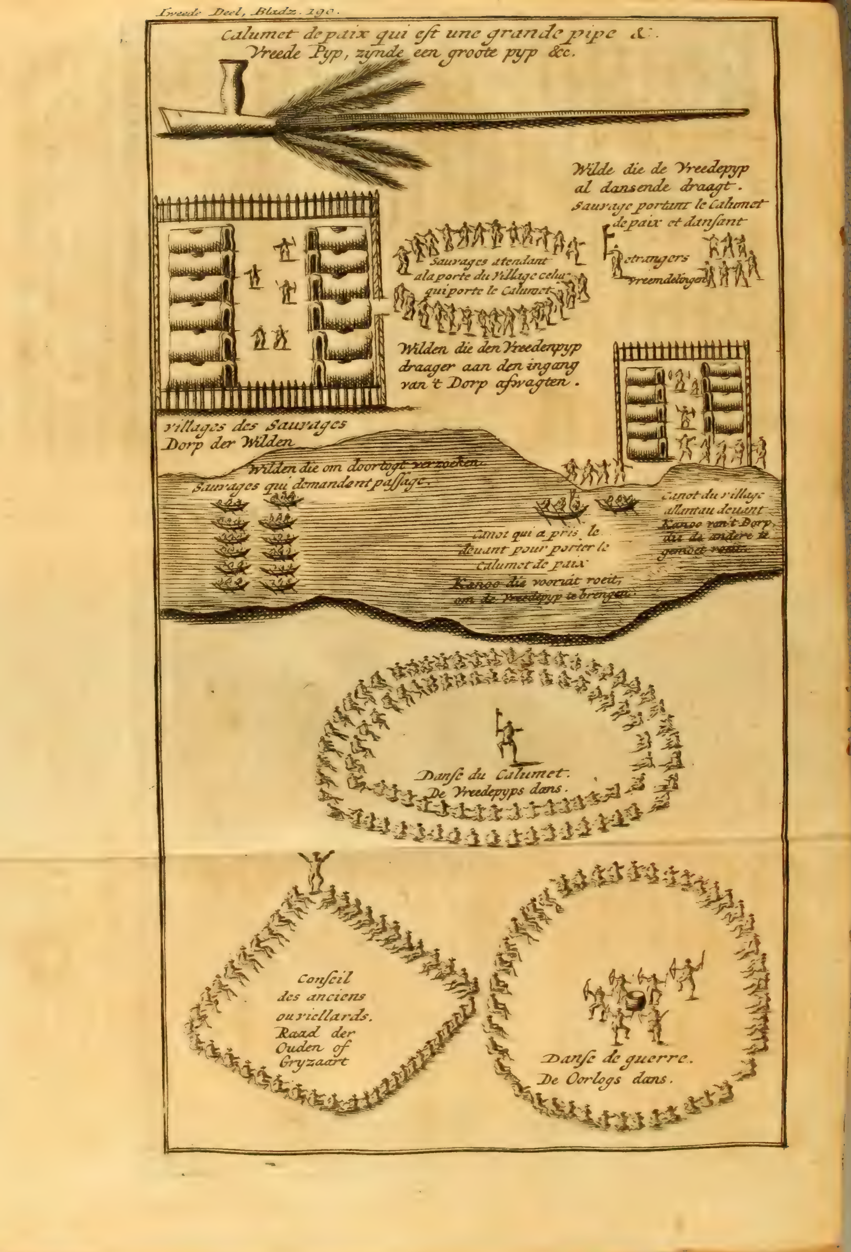
De Krygslieden onderneemen nooit iets zonder de beraading van den *Raad*, die uit al de Ouden des Volks bestaat; dat is te zeggen, uit de Gryzaarts booven de zestig jaaren. Eer den *Raad* vergaadert, komt een Uitroeper deszelfs zitting in al de straaten van het Dorp aan te kondigen. Dan begeeven zich die Ouden van daagen naar zeekere Hut, ten dien einde geschikt, daar zy in een ruidsgewyze kring met de billen op den grond gaan nederzitten; en na men beraadslaagt heeft over 't geen oorbaar is dat tot welzyn des Volks uitgevoert werde, treed den Redenaar

uit

uit de Hut, en de Jongelingen ſluiten hem in 't midden van den kring die zy om hem heen maaken. Vervolgens luiſteren zy met heel veel aandacht naar 't geen de Gryzaarts beraadſlaagt hebben, ſteets op het einde van elke zin uitroepende, *Zie daar, dat is goet.*

Zy hebben verſcheide ſoorten van Danſſen. De voornaamſte is die van den *Vredenpyp*; de anderen zyn de *Opperhoofd-Dans*, de *Oorlogs-Dans*, de *Huwelyks-Dans*, en de *Offer-Dans*. Ze verſcheelen van malkander, zoo in opzicht van de maat, als der ſprongen. Maar het is my onmoogelyk daar eenige beſchryving van te geeven, door de geringe overeenkomſt welke die Danſſen met de onze hebben. Die van de *Vredepyp* is de fraaiſte en de deftigſte. 't Is waar dat men hem alleen in zeekere geleegenheden danſt, dat is te zeggen, wanneer de Vreemdelingen door hun Land trekken, of dat hunne Vyanden Gezanten aan hen zenden, om voorſlaagen van Vrede te doen. Zoo het in die beide gevallen over Land is dat zy het Dorp naaderen, zenden ze een uit hen af, zoo als ze aan den ingang van 't zelven gekoomen zyn; die, by

by het Dorp koomende, uitroept, dat hy de *Vredepyp* brengt; en de anderen houden zoo lang stil tot men hen toeroept, dat ze vry moogen aankoomen. Als dan koomen 'er eenige Jongelingen uit het Dorp, aan welkers Poort zy een ovale kring slaan, en de Vreemdelingen tot zoo ver toetreedende, dansten zy allen te gelyk, een tweede Ovale kring maakende, rondom de geen die de *Vredepyp* draagt. Deez' Dans duurt een half uur. Daar na komt men de Reizigers plechtig inhaalen, om hen naar 't Gastmaal te geleiden. En dezelfde plechtigheden worden omtrent de Vreemdelingen die te water koomen in acht genoomen, met dit onderscheid, dat zy een Kanoo afzenden, die tot aan den oever van het Dorp vaart, met de *Vredepyp* op den voorsteeven, en dat 'er een van het Dorp afroeit, om de andere in 't gemoet te koomen. De *Oorlogs-Dans* geschiet in 't rond, geduurende dewelke de Wilden op den grond zyn nedergezeeten. De geen die danst zwiert al dansende dan aan de rechte, en dan weder aan de linker zyde; en hy zingt te gelyk de Krygsbedryven van zyn Voorvaderen.

Calumet de paix qui est une grande pipe &c.
Vreede Pyp, zynde een groote pyp &c.
Wilde die de Vreedepyp al dansende draagt.
Sauvage portant le Calumet de paix et dansant
Etrangers
Vreemdelingen
Sauvages atendant a la porte du Village celui qui porte le Calumet
Wilden die den Vreedepyp drager aan den ingang van 't Dorp afwagten.
Villages des Sauvages
Dorp der Wilden
Wilden die om doortogt verzoeken.
Sauvages qui demandent passage.
Canot du village allant au devant
Kanoo van 't Dorp die de andere te gemoet roeit.
Canot qui a pris le devant pour porter le Calumet de paix
Kanoo die vooruit roeit, om de Vreedepyp te brengen.
Danse du Calumet.
De Vreedepyps dans.
Conseil des anciens ou viellards.
Raad der Ouden of Gryzaart
Danse de guerre.
De Oorlogs dans.

vaderen. Op het einde van elke Krygsdaad geeft hy een ſlag met een Knots op een paal, die in 't midden van den kring geplant is, digt by zeekere Speelers welke op een ſoort van Keteltrom de maat ſlaan. Elk der omzitters ſtaat ook op zyn beurt over einde, om het Lied te zingen, en dit geſchiet doorgaans wanneer zy ten Oorlog trekken, of uit den zelven te rug koomen.

De grootſte hartstogt der Wilden is, den onverzoenlyken haat die zy hunne Vyanden toedraagen; dat is te zeggen, aan alle Volkeren waar meden zy in openbaaren Oorlog zyn. Ze hebben ook een ongemeene eerzugt om voor dapper bekent te ſtaan; maar buiten dat zyn ze over alle zaaken van een allergrootſte wezenloosheid. Men kan zeggen dat zy zich geheel aan hunne neiging overgeeven, en dat hun ganſche zaamenleeving tuigwerkelyk is. Zy hebben noch Wetten, noch Rechters, noch Prieſters, en uit den aart een neiging tot ſtatigheid; 't geen hen heel omzigtig in hun Woorden en Bedryven doet zyn. Zy houden een zeeker midden tuſſchen de vrolykheid, en de droefgeeſtigheid. Onze luchtgeeſtigheid ſchynt

ſchynt hen onverdraachelyk, en 't zyn de Jongelieden alleen die onze gewoontens goedkeuren.

Ik heb dikmaals Wilden gezien die, van een verre reis komende, teegen hun Huisgezin voor alle begroeting zeiden: *Ik kom van de reis, ik wenſch aan u allen zeer veel eer.* Zy rooken vervolgens hun pyp uit, zonder iets te vraagen; en wanneer ze uit is, zeggen ze: *Hoort Ouders, of Bloedmaagen, ik kom van zoodanigen plaats, ik heb zoodanige zaak gezien, &c.* Zoo men hen ondervraagt, hun antwoord is dan beknopt, en byna eenwoordelyk, als ja en neen, ten zy dat ze in den *Raad* zyn; anderzins zal men hen op zyn beſt hooren zeggen: *Zie daar dat is goed; dat deugt niemendal; dat is verwonderlyk; dat is reedelyk; dat is van waarde.*

Wanneer men een Vader des huisgezin komt aan dienen dat zyn Zoonen zich teegen de Vyanden hebben doen uitmunten, en verſcheide Slaaven hebben bekoomen, zal hy niet anders antwoorden dan door een, *Zie daar dat is goed*, zonder naar het overige te vernemen. Als men hem zegt dat zyn Zoons gedood zyn, antwoord hy terſtondt:

ſtont: *Dat deugt niemendal*, zonder te vraagen hoe de zaak is by gekoomen. Laat een Jezuit de Waarheden van den Kriſtelyken Godsdienſt, de Prophetien, en de Wonderwerken &c. Prediken, zy zullen het met een, *Dat is verwonderlyk!* betaalen, en ook niets meer (1). Zoo een *Franſchman* hen onderhoudt

(1) Het gebeurt noch wel, als men hen over die Stoffen ſpreekt, dat ze de Zendelingen gelyk geeven, en al het gezegde in het algemeen goedkeuren. Zy zouden meenen een groote beleediging te doen, zoo zy het minſte vermoede van ongeloovigheid, ten opzichte van 't geen men hen voorſteld, lieten blyken. Maar na al de reedenen over die Stof goed te keuren, vermeinen zy dat de Zendelingen ook alle bedenkelyke aanmerking behooren te hebben voor de Vertelzels die zy weegens hun Land en Godsdienſt beuzelen. Wanneer men hen zegt, dat het geen zy verhaalen niet waarachtig is; antwoorden zy, dat ze alles wat men hen gemeld heeft toegeſtemt hebben, en dat het onverſtandig is iemand in de reeden te vallen, en hem ſtaande te houden, dat hy onwaarachtige zaaken voorrbrengt, *Alles wat gylieden ons, raakende de zaaken van uw Land, hebt te verſtaan gegeeven*, zeggen ze, *is zoodanig als gy het gezegt hebt; maar 't is niet eeveneens omtrent ons, die van een anderen Landaart zyn, die de Landen bewoonen welke aan deez' zyde van 't groote Meir* (de Zee) *leggen.*

houdt van de Wetten van 't Ryk, van de Regtvaardigheid, de Zeeden en de Gewoontens der *Europiaanen*, zy zullen hondert maal herhaalen : *Dat is redelyk.* Ingeval men hen van eenige onderneemingen spreekt die van gewigt is, of moeielyk om uit te voeren, of die vereischt dat men ze in overweeging neeme, hun antwoord zal zyn, *dat het van waarde is*, zonder zich duidelyker te verklaaren; en ze zullen, tot op 't laatste, met zeer veel aandagt toeluisteren. Men moet nochtans aanmerken dat wanneer ze by Vrienden in vryheid zyn, en voor al onder vier oogen, zy met zoo veel vrymoedigheid redeneeren als in den Raad. 't Geen verwonderlyk zal voorkoomen is, dat zy, geen Study bezittende, en het enkel licht der Natuur volgende, ondanks hunne boersheid in staat zyn om stof genoeg te verschaffen voor gesprekken die, zomtyds langer dan drie uuren duurende, over alle soorten van zaaken handelen; en waar in zy zich zoo wel kwyten, dat men den tyd nooit beklaagt welke men met die boersche Filozoofen doorbrengt.

Wanneer men een *Wilden* gaat bezoek-

zoeken zegt men, by het intreeden der Hut, *ik kom een zoodanige zien.* Als dan gaan 'er de Vaders, de Moeders, de Vrouwen, en de Kinderen uit, of begeeven zich afzonderlyk naar een der hoeken van de Hut; en niemant wie het ook zy, komt het gesprek ſtooren. De gewoonte van de geen die het bezoek ontfangt is, dat hy eeten en drinken, of een pyp tabak aanbiedt; en dewyl de Plichtbetuigingen by dat Volk niet gangbaar zyn, gaat men tot hunnent met een volkome vryheid te werk. Zoo 't gebeurt dat men de Vrouw of de Dogter van den zelfden Wilden bezoekt, zegt men by het inkoomen, *ik kom een zoodanige zien.* Een iegelyk vertrekt dan op gelyke wys, en men blyft met de geen die men komt bezoeken alleen. Voorts ſpreek men haar nooit van Minnaryen geduurende den dag, gelyk ik het elders zal verklaaren.

Niets heeft my zoo zeer verwondert dan de uitkomſt der geſchillen te zien die 'er in 't Spel tuſſchen de Kinderen ontſtaan; Zy zeggen teegens malkander, drie of vier ſchreeden van een ſtaande, na zich een weinig vergramt te

hebben: *Gy hebt geen verstant, gy zyt ondeugent, gy hebt een bedorve hart.* Hunne Makkers ondertusschen, die hen als in een kring besluiten, hooren alles aan, zonder party te kiezen, tot zy het Spel weder hervatten; en zoo zy by geval handgemeen willen worden, alsdan verdeelen de anderen zich in twee benden, en leiden ze naar hun Hutten te rug.

Schoon de Wilden niet de minste kennis van de Aardrykskunde hebben, zoo min als van de andere Wetenschappen; nochtans maaken ze van de hen bekende Landen de netste Kaarten der Weerelt, in dewelken niet dan de *Breetens* en de *Lengtens* der Plaatzen ontbreeken. Zy wyzen het regte *Noorde* volgens de *Noordstar* aan, en de Reên, de Haavens, de Rivieren, de Armen der Zee, neevens de Kusten der Meiren, de Weegen, de Bergen, de Bosschen, en de Afstanden, by heele en halve Dagreizen der Krygslieden; bestaande elke Dagreis uit vyf mylen. Die byzondere Landsbeschryvende Kaarten maaken ze op basten van Berkenboomen; en zoo meenigmaal als de Gryzaarts een Krygs- of Jagt-Raadt houden, ver-

verzuimen ze niet die naauwkeurig in te zien.

Het Jaar der *Outaouaërs*, der *Outagamiers*, der *Huronners*, der *Springers*, der *Ilinoiers*, der *Oumamiers*, en van eenige andere *Wilden*, beſtaat uit twaalf Omloopende Maan Maanden; met dit onderſcheid, dat zy ten einde van dertig Omloopen der Maan, altyd een tot een toegift laaten verloopen, die zy de verloore Maan noemen; waar na zy als van te vooren beginnen te reekenen. Voorts hebben al die Maan Maanden haar eigenlyke naamen. De *Maart* noemen ze de *Wormen Maand*, om dat die Dieren gewoon zyn in dien tyd uit de reeten der boomen voor den dag te kruipen, daar zy zich geduurende den Winter in verſchoolen hebben. Die van *April*, de *Gewas Maand*. *Mei* de *Zwaluw Maand*; en zoo verder al de anderen. Ik zeg dan, dat ten einde van dertig Maan Maanden, de eerſt daar aan volgende byvoegelyk is, en van hen niet getelt wordt; als by voorbeeld: Wy zyn teegenwoordig in de Maand van *Maart*, die ik vooronderſtel de dertigſte Maan Maand te zyn, en bygevolg de laatſte van dat Tydbeſtek. Op

dien voet zou die van *April* haar onmiddelyk moeten opvolgen; ondertusschen zal het de verloore Maan zyn, die eerst zal voorby loopen, om dat zy de een en dertigste is. Vervolgens zal die van *April* invallen, en men zal ten zelfden tyden het Tydbegin aanvangen van die dertig Omloopende Maan Maanden, die omtrent twee Jaaren en een half uitmaaken. Dewyl zy geen weeken hebben, zyn ze genootzaakt van den eersten tot den zes en twintigsten dag van dat soort van Maanden te tellen; welke net den tyd in zich bevatten die 'er verloopt van 't oogenblik dat de Sneede haarer Wassing zich op den avond begint te laaten zien; tot zy, na haaren omloop geeindigt te hebben, des morgens byna onzichtbaar wordt, 't welk men de *Verlichting Maand* noemt. By voorbeeld, een Wilden zal zeggen, ik vertrok den eersten van de *Steur Maand*, (welke die van *Augustus* is); en ik kwam den neegen en twintigsten van de *Indische Kooren Maand* (die de Maand *September* is) te rug; vervolgens rustte ik den volgenden dag uit, die den laatsten was. Dewyl het ondertusschen noch drie daagen en een half donkere

Maan

Maan blyft, geduurende de welken men ze onmoogelyk zien kan, hebben zy dezelven met den naam van *Nachtdaagen* gedoopt.

Zy gebruiken de uuren ook alzoo min als de weeken, als nooit zoo vernuftig geweest zynde van Orlogies of Zandloopers te maaken, om den Natuurlyken dag, door middel van die kleine Werktuigen, in gelyke deelen te verdeelen; zoo dat zy genootzaakt zyn de Konstdag, even als de Nacht, by een vierendeel, half vierendeel, de helft, drie vierendeel, Zons opkomst en ondergang, den Dageraad, en den Avondstond te reegelen. Maar naardien zy een weergaloos denkbeeld hebben van alles wat onder het bereik van hun verstand is, als de kennis van zeekere zaaken door een lange ervarendheid en door gewoonte verkreegen hebbende, gelyk daar is, Bosschen hondert mylen ver te doorkruissen, zonder te verdwaalen, en de voetstappen van een Mensch of een Dier op het gras, of de afgevallen Boombladeren naauwkeurig te volgen, zoo weeten zy ook zeer net wat uur het op den dag is, schoon, het een betrokken lucht zynde, de Zon en de an-

andere Hemel Lichten zich niet konnen vertoonen. Welke begaaftheid ik toeſchryf aan eene ongemeene oplettendheid, die niet eigen kan weezen dan aan Lieden zoo min afgetrokken als die Wilden zyn. Zy ſtaan verbaasder over eenige kleine Werkelyke Voorſtellen van Meetkunde ter uitvoering te zien brengen, dan wy zouden zyn door 't Water in Wyn te zien veranderen. Myn (1) *Halvekring* wierdt van hen voor een *Geeſt* aangezien, niet konnende begrypen dat men de Afſtanden der Plaatzen zonder toovery kan weeten, als men ze niet tuigwerkelyk met ſnoeren of roeden afmeet. De Lengte Meeting behaagt hen ongelyk meer dan de Hoogte Meeting, om dat zy gelooven dat het noodiger is de wydte van een Rivier te weeten, dan de hoogte van een Boom, als anders. Ik errinner my dat ik op een tyd te *Miſſilimakinac* in het Dorp der *Outaouaërs* zynde, een Slaaf in de Hut daar ik my bevondt een ſoort van een Mudde bragt, uit een dik ſtuk zagt hout

(1) Een Wiskunſtig Werktuig der Landmeetery, in 18. Graaden verdeelt.

hout gemaakt, door hen konſtig uitgeholt, die hy wilde gebruiken om 'er Palmboom Waater in goed te houden. Al de Wilden welke dat kleine Vat zaaggen, begonnen te redeneeren hoeveel vogt het in zich zou konnen bevatten. En een van hen een pot in de hand houdende, en willende, om hun verſchil te beſliſſen, waater laaten aanbrengen om het te meeten, was dit genoeg om my aan te zetten van teegen hen om een Gaſtmaal te wedden, dat ik beeter dan zy het konden vinden, zou uitreekenen hoe veel waater dat Vat kon inhouden; zoo dat ik vervolgens naar myn opcyfering bevindende dat het 284. potten, of daar omtrent hield, daar terſtond de proef van liet neemen. 't Geen hen te meer verbaasde was, dat het maar een of twee potten ſcheelde, of ik hadt het net getroffen; en ik hielt hen ſtaande, dat die een of twee potten in dat nieuwe hout ingetrokken waaren. Maar het vermaakelykſt was, dat zy my allen verzogten hen de Lichaams-Meeting te willen leeren, ten einde 'er zich in de benoodigheid van te konnen bedienen. 't Was vergeefs dat ik hen

zei, dat het my onmoogelyk zou zyn hen dit te doen begrypen, daar ik verſcheide redenen toe by bragt, die elk een, buiten Wilden, zouden overtuigt hebben. Zy volharden zoo geweldig my daar om aan te zyn, dat ik eindelyk genootzaakt was hen te zeggen, dat de Jezuiten alleen bekwaam waaren om dat uit te voeren.

De Wilden ſchatten de kleine bolle, of uitgeboogen Spiegels van twee duim over 't Kruis, booven alle andere ſoorten, om dat men 'er de puiſten en wratten die op het aangezigt groeien, zoo klaar niet in ontdekt als in de grooten. My gedenkt dat ik te *Miſſilimakinac* zynde, een Boſchlooper daar een vry groote uitgebooge Spiegel bragt, welke het gelaat dienvolgens zich zeer mismaakt deedt vertoonen. Al de Wilden die dat Spiegelkonſtige Stukwerks zaagen, vonden het al zoo wonderbaarlyk als de Orlogien met een Wekker, de Tooverlantaarens en de Beeltjes met raaderwerk. 't Geen 'er vermaakelykſt van was, is, dat 'er zich in den drang der Aanſchouwers een Jonge *Huronnin* bevondt, die teegen den Boſchlooper al lachende zei, dat zoo

zyn

zyn Spiegel kracht genoeg hadt om de voorwerpen weezenlyk zoo kloek te maaken als zy ze verbeeldden, al haar Gespeelen hem daar meer Bevervellen in ruiling voor zouden geeven dan hy noodig hadt om zyn fortuin te maaken (1).

De Wilden hebben het gelukkigste geheugen der Weereldt. Zy errinneren zich zulke lang geleede zaaken, dat

(1) Die ziekte is al de Wildinnen van het geheele groote vaste Land van *Amerika* eigen, als ze Vryster zyn. Men heeft 'er weinigen onder welker Kuisheid onwrikbaar is, hoewel 'er gevonden worden, die noch Man noch Minnaar begeeren; daar moogelyk een grilligen aart alleen de oorzaak van is, dewyl de Kuisheid by de Wilden niet minder dan voor een deugt wordt geacht. 't Is nochtans verwonderlyk, aangemerkt de ongebondenheid der Vrysters, dat de gehuwde Wildinnen in *Kanada* haare plicht, volgens alle beste Schryvers, zelden of nooit te buiten gaan. Dit is in *Missisippi*, daar de Wilden ook vry Jaloerscher zyn, op verre na zoo gemeen niet; en *Tonti* getuigt, onder anderen, wanneer hy by het Opperhoofd der *Taencaërs* ter gehoor geleid, een van deszelfs Vrouwen hem, op het overgeeven van een Tuigje, de hand teeder drukte, *dat die Vrouwen niet geheel woest van hart zyn*, en dat zy zich genoeg aan de *Europiaanen* zouden konnen gewennen.

dat wanneer onze Gouverneurs, of hunne Medehelpers, met hen Raad houden over zaaken van Oorlog, van Vreede, of van Koophandel, en dat zy hen dingen voorſlaan, ſtrydig met het geen men hen over dertig of veertig jaaren voordroeg, zy daar dan op antwoorden, dat de *Franſchen* zich zelven teegenſpreeken, en dat zy elk uur van gevoelen veranderen; dat het zoo veel jaaren geleeden is, dat zy hen dit en dat gezegt hebben; en om de waarheid van hun zeggen te beeter te verzeekeren, laaten zy de *Porcelaine Snoeren* brengen, welke men haar in dien tyd gegeeven heeft. Want die zyn een ſoort van Verdragſchriften (gelyk ik het in myn zeevenden Brief verklaart heb) zonder welke het onmoogelyk is eenige zaak van gewigt met de Wilden ten einde te brengen.

Zy eeren de Grysheid ongemeen. Zulk een Zoon die de Raadgevingen van zyn Vader belacht, beeft nochtans voor 't gezigt van zyn Grootvader. De Gryzaarts worden van hen als Godſpraaken aangehoort. Zoo het gebeurt dat een Vader teegen zyn Zoon zegt, dat het tyd is dat hy trouwt, of dat hy

ten Oorlog trekt, of op de Jagt of uit Viſſen gaat; hy zal 'er zomtyds op antwoorden, *dat is van waarde, ik zal 'er op denken*: Maar als zyn Grootvader hem 'er over aanſpreekt, zal hy terſtont zeggen, *zie daar dat is goed, ik zal het doen.* En wanneer het by geval geſchiet dat een Wilden Patryzen, Ganzen, of Eendvogelen ſchiet, of een lekkere Viſch vangt, hy miſt niet van ze aan zynen Oudſten Bloedverwant te vereeren.

Verder zyn ze Lieden zonder zorg, die niet doen dan eeten, drinken, ſlaapen, en te nachtraaven, als zy in hunne Dorpen zyn. Zy hebben geen gezette uuren voor hunne maaltyd. Zy eeten als ze honger hebben; en doen het doorgaans, zoo hier als elders, met goed gezelſchap op gaſtmaalen. De Vryſters en de Vrouwen doen het zelfde tuſſchen malkanderen, zonder dat de Mannen van hun gezelſchap konnen zyn. De Slavinnen is den laſt bevoolen van het *Indiſch Kooren* te zaaien, en in te oogſten; en de Slaaven moeten op de moeielykſte Jagtpartyen en Viſſeryen uitſnuiven, ſchoon hunne Meeſters dikmaals de moeite neemen van hen daar

in

in te helpen. Zy hebben drie soorten van Spellen. Dat der *Strootjes* is een Spel van Getallen, waar in de geen die deez' *Strootjes* best weet op te tellen, te verdeelen, en af te trekken, of te vermeerderen, verzeekert is het te zullen winnen; zynde het enkel een Vernuft Spel. Dat der *Nooten* is een Lotspel; zy zyn zwart aan den eenen, en wit aan den anderen kant, en men speelt het alleen met agt te gelyk. Men legt ze in een kleine Schootel, welke men op den grond zet, na die *Nooten* in de lucht te doen vliegen. De zwarte zy is de goede; het oneeven getal wint, en de acht witten of zwarten wint dubbel; 't welk zeldzaam voorvalt. Het *Bal spel* is een Spel van Oeffening. De Bal is twee vuisten groot, en de Raketten daar zy zich van bedienen, zyn ten naasten by van maakzel als de onzen, uitgezondert dat het handvat drie voeten lang is. De Wilden, die het doorgaans met haar drie of vier honderden te gelyk speelen, steeken twee Stokken, vyf of zes hondert schreeden van een, in den grond; vervolgens verdeelen zy zich in twee gelyke Benden, en werpen den Bal, halfweegen de twee Stokken, in de lugt.

Dan

Dan tracht elken hoop hem tot aan zyn Stok voort te ſlaan; de eenen loopen naar de Bal, en de anderen plaatzen zich aan de regte en linker zyde, om te konnen toeſchieten ter plaats daar zy weeder ſtaat needer te vallen. Met een woord, dat ſpel is zoodaanig afmattende, dat zy malkander dikmaals met hunne Raketten de ſcheenen ſchillen en kneuzen, door om ſtryd te trachten wie de Bal zal voortſlaan. Voorts geſchieden al die Speelen om Gaſtmaalen en om eenige kleinigheden; want men moet aanmerken, dat alzoo zy het Gelt haaten, zy 'er nooit om ſpeelen; ook kan men zeggen, dat het belang nooit geen verdeeldheid tuſſchen hen veroorzaakt heeft (1).

Men

(1) Buiten de genoemde Speelen, vermaaken zich de Wilden met een Spel, 't geen in de *Iroquoiſche* Taal *Ounonhayenti* genaamt wordt; maar het is eer een Koophandel dan een Spel. Zy plaatzen zich in twee Hutten, zes in de eene, en zes in de andere. Vervolgens neemt 'er een van hen Kleederen, eenige Pelteryen, of iets anders dat hy verruilen wil, en gaat het in de andere Hut brengen. Daar zynde, geeft hy een zeekere ſchreeuw, en de geene die in de Hut zyn antwoorden 'er op, door een ſoort van Eecho, of Wederkaatzing van 't zelfde geluit.

De

Men kan niet ontkennen dat de Wilden niet veel verſtand hebben, en dat

De eerſte nadert dan, en zegt al zingende overluidt, dat hy 't geen hy in de hand heeft wil verruilen, of verkoopen, herhaalende gedurig het woord *Ounonhayenti*. De in de Hut zynde Wilden antwoorden 'er met een holle ſtem vyfmaal *Hon* op. En wanneer den Zanger zyn Lied geeindigt heeft, werpt hy zyn Koopmanſchap in de Hut needer, en keert naar de zyne te rug. Alsdan zenden de zes anderen, naar de waarde van die goederen onderzogt te hebben, een van hen af, om den Verkooper te vraagen, of hy 'er een Muts, een Hemt, een paar Schoenen, of iets diergelyks in ruiling voor wil hebben. Een tweede onder hen gaat dan in de andere Hut de gelyke waarde brengen van 't geen men hen gebragt heeft; of anders geeven ze de Koopmanſchap weerom, als ze hen niet aanſtaat.

De Kinderen der Wilden hebben noch een ander Spel. Zy bedienen 'er zich in van een Boog en twee Stokken, de eene groot, de andere klein. De kleine wordt van hen in de regterhand gehouden. Vervolgens doen zy ze in de lugt vliegen, door 'er met de grootſte op te ſlaan. Een ander gaat hem dan zoeken, en werpt de Stok naar den geenen die hem deed opvliegen. Zy maaken ook een kluwe van Biezen, of van blaaderen van Indiſch Kooren, dat ze in de lucht werpen, en op de punt van een ſpitze ſtaak vangen. Men moet in 't algemeen aanmerken dat, ſchoon de Wilden om geen geld ſpeelen, zy 'er niet min driftig en heet naar zyn; voor al

dat zy de belangen van hunne Volkeren niet volmaakt verſtaan. Zy zyn groote Zeedenpredikers, voor al wanneer het te doen is om de Zeeden der *Europeanen* te beriſpen; 't geen zy zich wel wachten in hun byzyn te verrichten, ten zy het met eenige *Franſchen* hunne byzondere Vrienden is. Buiten dat zyn zy ongeloovig, en ten uitterſte hardnekkig, onbekwaam om eene herſſenſchimmige Stelling van een verzeekerde Grondregel te onderſcheiden, en een wel afgeleidt Gevolg van een valſch, gelyk ik het u in het volgende Hoofddeel zal verklaaren, dat over hun

al in 't Spel van de rood en zwart geteekende Ballen, waar aan eenigen zoodaanig overgegeeven zyn, dat zy 'ér tot hun Muts en hunne bonte Rok in verſpeelen. De Speelers ſchreeuwen uit al hun magt, en met zoo veel gewelt, als of het om de heele weerelt te doen was. Dat geraas word door hen gemaakt, net of ze het Lot wilden dwingen hen gunſtig te zyn; en ze ſlaan hunne armen ook ganſch bont en blaauw wanneer zy de Schootel zullen opvatten om de Ballen in de lucht te doen ſtuiven. Het Spel der *Strootjes* wordt ook van de Kinderen geſpeelt; maar de Vrouwen noch de Vryſters durven zich met dat Spel in 't minſt niet beezig houden, zonder dat men 'er de reeden van weet.

hun Geloof handelt; waar in gy, zoo als ik my verzeeker, zaaken zult vinden, die u verbaast zullen doen staan.

Beschryving van het Geloof der Wilden, en de Hinderpaalen van hun Bekeering.

AL de Wilden houden staande dat 'er een God moet zyn, dewyl men niets onder de Stoffelyke dingen ziet, dat nootzaakelyk en door zich zelven bestaat. Zy bewyzen zyn Bestaan door de Orde en Overeenstemming van 't Heel al, waar door men tot een Opperst en Almagtig Weezen wordt opgeleid. Daar uit volgt (zeggen ze) dat de Mensch niet by geval gemaakt is, en dat hy het Werkstuk is van een Beginzel, Oppermagtig in Wysheid en in Verstand; 't welk zy de GROOTE GEEST, of den *Heer van het Leeven* noemen, en die zy op de afgetrokkenste wys der Weerelt aanbidden. Zie hier hoe zy zich zonder een bepaaling die voldoen kan uitdrukken. De bestaanlykheid van God onafscheidelyk met zyn Weezen vereenigt zynde

zoo vervult hy alles, hy vertoont zich in alles, hy werkt in alles, en geeft de beweeging in alle dingen. Met een woordt, alles wat men ziet, en alles wat men kent, is die God; die, bestaande zonder bepaaling, zonder eindens, en zonder lichaam, niet verbeeld moet worden onder de gedaante van een Oud Man, noch onder wat gedaante het zou moogen zyn, hoe schoon, ruim of wyt uitgebreid het ook mag weezen. 't Geen de oorzaak is dat zy hem aanbidden in alles dat zich in de Weerelt vertoont. Dit is zoo waar, dat zoodra zy iets schoons, byzonders, of verbaazende zien, voor al de Zon en de andere Hemellichten, zy dus uitroepen: *O, Groote Geest, wy zien u over al!* En 't is op die wys dat zy over de minste beuzelingen haar gedagten laatende gaan, een Scheppend Weezen, onder den naam van *den Groote Geest*, of *Heer van 't Leeven*, erkennen (1).

Ik

(1) De meeste Wilden eeren 't Opperweezen 't geen zy erkennen, in de Zon, als het heerlykste dat hen in de Geschaapenheid voorkomt; gelyk wy reets door zommige voorbeelden getoont hebben. Eenigen echter, en on-

Ik vergat u te berichten, dat de Wilden alles wat de Jezuiten hen Prediken, zon-

der anderen de *Tensaers* aan den Vloed *Missisippi*, hebben byzonderlyk een zoo krachtige eerbied voor 't Vuur, dat zy 'er in zommige geleegenheeden hunne Kinderen aan opofferen. Zie hier een voorbeeld. De Heer van *Iberville* die Rivier in een van zyn Togten opvaarende, bevondt dat de Donder op den Tempel der *Tensaers* gevallen zynde, den zelven in brandt hadt gezet, en dat zy reets drie leevendige Kinderen ter verzoening in de Vlam geworpen hadden. Zy stonden gereed om daar in voort te vaaren, toen de *Fransche* Krygsbenden by hun aankwaamen, welk hen den brandt hielpen blusfen, en een Jezuit, die onder de *Franschen* was, hadt veel moeite om hen die wreede Offerhanden te doen staaken. De *Ozotoniers*, mede omtrent dien Vloed geleegen, bidden ook wel een enkele Godheid aan, maar die zich in zoodanig een Diér vertoont als hun *Guichelaar*, of *Priester*, daar toe lust te bepaalen. Dus is het dan eens een Os, dan een Eland, dan weeder een Hondt of eenig ander Dier. En als die zigtbaare God dood is, is 'er een algemeene Rouw onder het Volk; die echter wel haast in een groote Blydschap verandert, door de Verkiezing van een nieuwe sterfelyke Godheid, welke steets onder de onreedelyke Dieren gekooren wordt; dat vry sterk naar het Feest van den Os *Apis* der Egyptenaaren zweemt. De *Taençaërs*, van eenige *Tacucaërs*, en van zommige *Tensaërs* genaamt, hebben noch dit byzonderen in hun Godsdienst aan de Zon, dat zy

zonder teegenſpreeken aanhooren, zich vergenoegende met onder malkander te ſpotten over de Predikatien welke die Vaders voor haar in de Kerk doen; en zoo het gebeurt dat een Wilden daar teegen een *Franſchman* openhartig van ſpreekt, 't is zeeker dat hy dan wel te deeg van zyn beſcheidenheid en zyn vriendſchap moet verzeekert zyn. Ik heb my vyftigmaal in hunne Gezeldſchappen bevonden, in een ongemeene verleegenheid om op hunne onbeſcheide teegenwerpingen te antwoorden; want zy konnen, ten opzichte van den Godsdienſt, geene andere doen. En ik heb my altyd uit de zaak geredt, door hen te noodig-

zy elke Lente met een groote Bende, in de een of de andere afgeleegen Oort, van een groot ſtuk Lands het geboomte gaan omhakken, en den grondt braaken, die ze geheelyk op 't geluit van een ſoort van Trommel omſpitten, en vervolgens gelyk maaken. Dat Veld word dan *de Woeſteny*, of het *Veldt van den Geeſt* genaamt. 't Is ook inderdaad daar ter plaats dat zy zich met hunne Droomeryen gaan ophouden, en de inblaazing van hunne vermeinde Godheid afwachten. Het beſt 'er van is, dat zy op die wys hunne Landeryen allengs geheel braaken, en deeze hen daar door een goeden Oeſt uitleeveren.

noodigen en aan te zetten, dat zy aan de reedenen der Jezuiten het oor zouden leenen (1).

Laat

(1) De Hinderpaalen hunner Bekeering zyn verscheiden; maar de zwaarigheid ontstaat in het algemeen uit de onverschilligheid die zy voor alle soorten van zaaken hebben. Een andere Hinderpaal is, dat zy niet altydt een vaste woonplaats houden; teegen dat de Zendelingen hunne Taal magtig zyn, zetten zy zich elders needer; of zoo zy al op een zelfde plaats blyven, onthouden zy 'er zich niet dan geduurende den Zaaitydt en den Oegst, werdende al het overige van 't Jaar door hen op de Jacht en met de Krygstogten doorgebracht. Buiten dit worden ze ook steets door hunne *Guichelaars* en *Gryzaarts* op gestookt, als welker belang het geenzins is. Voeg hier by de listen, de loogens, het bedrog, en al de eerelooze middelen die de Kooplieden omtrent hen te werk stellen, zoo om hunne Waaren duur te verkopen, als om 'er de Pelteryen byna voor niet teegen te ontfangen. 't Is over de geheele Nieuwe Weereldt, zonder uitzondering, waarachtig dat het slegte verbeeld der Kristenen de Heidenen van hun Godsdienst afschrikt, het grootste getal Geestelyken daar zelfs onder begreepen zynde. En een derde Reeden, in opzichte der *Amerikaansche* Wilden, is, de verschillende Leerwyzen van welke men zich bedient om hun te onderwyzen. De eenen willen door het Dierelyke Deel beginnen, de andere met het Geestelyke. Een ieder acht dat hy het best begreepen heeft,

en

Laat ons tot hunne redeneering over de Onsterflykheid van de Ziel overgaan. Zy gelooven allen de Onsterflykheid van dat Weezen; doch niet om dat het een en enkel is, en dat de vernietiging van een Weezen in de Natuur niet geschieden kan, zonder de scheiding zyner deelen: Zy kennen die redeneering niet; en zeggen alleenlyk, dat zoo de Ziel Sterfelyk was, al de Menschen in dit leeven even gelukkig zouden zyn, dewyl God gansch volmaakt en gansch wys zynde, de eenen niet zou hebben konnen Scheppen om hen

en schat zyn Leerwys de verzeekerste te zyn. Men zou ook in het algemeen konnen aanmerken, dat de Roomsche Kerk aan die Wilden, naar het denkbeeld 't geen ze van een God hebben, daar omtrent, in veele van haare gebruikelykheden, te stoffelyk voorkomt. Ik begeer my hier tot geen Zendeling op te werpen; maar daar zouden moogelyk goede reeden konnen gegeeven worden op wat wys men die Wilden, zonder de eene of de andere Godsdienst meer of minder toe te vallen, en zich enkel en zuiver aan de geopenbaarde Waarheden te houden, in hen een denkbeeld te geeven van een Weezen dat zy reets onbegrypelyk en alvermogend achten, en van die Reeden, die zy zelfs bekennen dat 'er een Gaave van is, naar alle waarschynlykheid vry beeter tot het Kristendom zou konnen overhaalen.

hen gelukkig te doen zyn, en de anderen om ongelukkig te weezen. Zy bewyzen dan de Onſterflykheid van de Ziel, door de droevige ongevallen daar de meeſten der Menſchen gedurende dit Leeven aan bloot geſtelt zyn, voor al de eerelykſte Lieden, wanneer zy gedoodt, verminkt, en gevangen worden, of andere rampſpoeden ondergaan; want zy vermeinen dat God wil, door een Beſtiering die onze verlichtingen te boven gaat, dat een zeeker getal Schepzelen in deeze Weerelt zullen lyden, om het hen in de andere te vergoeden. 't Geen de reeden is dat zy niet konnen dulden dat de Kriſtenen zeggen, dat zoo of zoo een zeer ongelukkig is geweeſt van gedoodt, verbrandt, of tot Slaaf gemaakt te zyn; willende dat het geen wy gelooven een ongeluk te weezen, geen ongeluk is dan in onze inbeelding, dewyl 'er niets door de Raadsbeſluiten van dat Oneindig Volmaakt Weezen geſchiet, welkers wys van te werk gaan kwintig en eigenzinnig is, (gelyk zy valſchelyk voorgeeven dat de Kriſtenen het ſtellen;) en dat het in teegendeel een geluk is, dat aan die Lieden overkomt die gedoodt, verbrandt, of gevangen

vangen &c. wierden. (1) 't Is jammer dat die arm Verblinde Menschen zich

(1) Het denkbeeld 't geen zy van de Onsterflykheid der Ziel en van de Belooningen Hiernamaals hebben, is nochtans geheel stoffelyk, en buitenspoorig. Zy zeggen doorgaans dat 'er naar 't Weste een zeer heerlyk Land is, waar in men zoo veel Dieren op de Jagt dood als men wil. 't Is daar, volgens hun gevoelen, dat de Zielen zich heen begeeven, en dat zy malkander hoopen weeder te zien. Zy voegen 'er by, dat de Zielen der Keetels, der Snaphaanen, der Vuurslaagen, en der Waapenen, die ze digt by de Graaven hunner Dooden plaatsen, met hen gaan, om in 't Zieleland even als hier tot hun gebruik te dienen. En wanneer men hen zegt dat zy 'er niets van dat alles noodig hebben, dewyl men 'er geen Voedzel noodig heeft, leggen ze de handt uit verwondering op den mondt, en zeggen: *Gy zyt een groote Loogenaar. Kan men leeven zonder te eeten?* Zy schynen ook te stellen dat de Ziel niet terstont na de doodt het Lichaam verlaat; want zy begraaven met het Lichaam Boog en Pylen, Indisch Kooren, en vet Vlees, ten einde, zeggen ze, dat de Dooden zich konnen voeden, tot zy in 't Zielenland aangekoomen zyn. Dewyl zy aan alle de gevoelbaare Dingen een Ziel geeven, meenen ze ook dat de Menschen noch, na hun doodt, de Zielen der Bevers en van alle andere Jagtdieren vervolgen; en ze hebben het zelfde denkbeeld omtrent de Vissery. Hunne Gryzaarts styven hen hier in, door de uitspoorigste vertellingen, en maaken hen wys dat

zich niet willen laaten onderrechten, daar hun gevoelen niet in alles teegen het Licht van het Evangelium ſtrydt. Zy gelooven dat God zich, om ondoorgrondelyke reedenen, van het lyden van eenige eerelyke Lieden bedient, om zyn Rechtvaardigheid te doen zien. Wy konnen hen daar niet in tegenſpreeken, dewyl dit een der Hoofdpunten van het Kortbegrip onzes Godsdienſtes is; maar wanneer zy beſluiten dat wy de Godheid voor een hoofdig en eigenzinnig Weezen doen doorgaan, hebben zy dan niet het grootſte ongelyk der Weereld? De eerſte Oorzaak moet ook de wyſte zyn in het uitkiezen der middelen die tot een zeeker einde leiden. Zoo het dan waar is, gelyk het een onbetwiſtelyke Grondregel van onzen Godsdienſt is, dat God het lyden

dat 'er, buiten die Jagt en Viſſery Vermaaken, groote Gaſtmaalen gehouden worden. Een derzelven zou dit zelf na zyn dood gezien en bygewoont hebben, en vervolgens met die verhaalen te rug gekoomen zyn. 't Is waar dat zommige Wilden dit niet gelooven; en wanneer men hen vraagt wat zy daar van denken, tot antwoord geeven: *Dat hunne Gryzaarts het zeggen, maar dat zy het moogelyk liegen.*

den van de Onschuldigen toelaat, zoo voegt het ons zyn Wysheid te aanbidden, en geenzins ons in te laaten om met hem te twisten. Een van die Wilden, naar zyn ruwe bevatting redeneerende, zei my, dat wy een denkbeeld van God vormen als van een Man die, maar een kleine overvaart hebbende af te leggen, een omweg van vyf of zes honderd mylen zou neemen. Die klugtige uitval liet niet na my in verleegenheid te brengen. Waarom, zei hy, slaat God, die de Menschen gemakkelyk tot het eeuwige geluk kan leiden, door de Verdienste en de Deugt te beloonen, dien bekorten weg niet in? Waarom leidt hy een Rechtvaardigen door den Weg van Smerte tot het doel der eeuwige Gelukzaligheid? 't Is deezerwys dat die Wilden zich zelven teegenspreeken; en dit doet zien dat *Jesus Christus*, onze Leermeester, ons alleen Waarheden leert die zich staande houden, en niet het minste letzel van teegenstrydigheid ontfangen.

Zie hier een zeldzaame krankzinnigheid van die Ongelukkigen, die zich bepaalt tot niets dan de zichtbaare en bewyzelyke Zaaken volstrekt te gelooven.

looven. Dit is het voornaame Hoofd punt van hun afgetrokken Godsdienſt. Alsmen hen ondertuſſchen vraagt hoe zy konnen bewyzen dat zy meerder reeden hebben om God in de Zon dan in een Boom of een Berg aan te bidden; antwoorden ze, dat zy het ſchoonſte dat in de Natuur is uitkiezen, om dien God opentlyk te eerbieden.

De Jeſuiten gebruiken allerlei middelen om hen het gewigt der Zaligheid te doen begrypen. Zy verklaaren hen onophoudelyk de Heilige Schrift, en de wys op welke de Leer van *Jeſus Chriſtus* zich in de Weereld heeft geveſtigt; de verandering die zy 'er in heeft aangebragt, neevens de Profetien, de Openbaringen, en de Wonderwerken. Maar 't is 'er wel ver af dat die ongelukkigen ſtiptelyk antwoorden op de bewyzen en blyken van Waarheid, Opregtigheid, en Goddelykheid, die zich in de Schrift ontdekken; zy zyn ten uiterſte ongeloovig, en alles wat die Vroome Vaaders van hen konnen verkrygen, bepaalt zich tot eenige Wilde Toeſtemmingen, ſtrydig met hunne gedachten. By voorbeeld: Als zy hen de Menſchwording van *Jeſus Kriſtus*

Preed-

Preediken, antwoorden zy, *dat is Verwonderlyk*; wanneer zy hen vraagen of ze Kriſten willen worden, is hun antwoordt, *dat het van waarde is*; 't geen wil zeggen, dat zy 'er op denken zullen. En zoo wy *Europianen* hen vermaanen zich in gedrang naar de Kerk te begeeven, om 'er Gods Woordt te hooren, zeggen ze, dat *het reedelyk is*; 't geen zoo veel zegt, als dat zy 'er komen zullen. Maar alles ingezien, is het enkel om eenige Pypen Tabak te bekoomen, dat zy die Heilige Plaats naaderen, of om met de Prieſters den ſpot te dryven, zoo als ik u reets heb te verſtaan gegeeven; want zy hebben zulk, een ſterken geheugen, dat ik 'er meer dan tien ken die de Heilige Schrift van buiten weeten. Maar laat ons zien wat zy van de Reeden zeggen, zy, die by ons als Beeſten geacht worden.

Zy houden ſtaande, dat de Menſch zich nooit van de Voorrechten der Reeden moet ontblooten, dewyl zy het edelſte Vermoogen is daar God hem mede verrykt heeft; en dat dewyl de Godsdienſt der Kriſtenen niet aan het Oordeel van die Reeden onderworpen is, het volſtrekt moet zyn dat God

met hen den ſpot heeft gedreeven, in hen te beveelen met haar te raaden te gaan, om het goede van het kwaade te onderſcheiden. Waar uit zy ſtaande houden, dat men haar niet de minſte Wet moet opleggen, noch haar in die noodzaakelykheid ſtellen van iets goed te keuren dat ze niet begrypt. En dat, ten laatſten, 't geen wy Artykelen van 't Geloof noemen, een drank is die de Reeden niet moet verzwelgen, uit vrees van dronken te worden, en vervolgens van haaren weg te verdwaalen; te meer, naardien men door dat voorgegeeven Geloof, de Loogen zoo wel als de Waarheid kan veſtigen. En zoo men daar door verſtaat, een gemakkelykheid van te gelooven, zonder iets te doorgronden, vermeinen zy, zich van onze Kriſtelyke Taal bedienende, dat zy 't zelfde recht konnen hebben van ſtaande te houden, door de Reeden uit te ſluiten, dat hunne Gevoelens Onbegrypelyke Verborgendheden zyn; en dat het ons niet paſt Gods Geheimen te doorgronden, die te ver boven het bereik van ons verſtant zyn.

't Is vergeefs dat men hen voor oogen ſtelt, dat de Reeden niet dan flikkeringen

ringen, en een bedriegelyk licht heeft; 't welk de geenen ten verderf leidt, die op dat valſche licht voortwandelen, en zich aan de leiding van die Ongetrouwe overgeeven; die, een Dienaares van 't Geloof zynde, haar blindeling en zonder teegenſpreeken moet gehoorzaamen, gelyk een gevange *Iroquoier* zynen Meeſter. 't Is vergeefs, zeg ik, dat men hen voorhout, dat de Heilige Schrift niets in zich kan bevatten dat reegelregt teegen de zuivere Reeden ſtrydt. Zy, ſpotten met al die betoogingen, om dat zy zulk een groote ſtrydigheid tuſſchen de Schriftuur en de Reede vooronderſtellen, dat het hen onmoogelyk ſchynt (als niet door de verlichting der eene van de onfeilbaarheid der andren overtuigt zynde) dat men geen twyffelachtige Gevoelens voor zeekere en klaarblykelyke Waarheeden aanneemt. Dat woordt van *Geloof* maakt hen baloorig. Zy ſpotten 'er mede, en zeggen dat de Schriften der voorleedene Eeuwen valſch, verzierdt, verandert, of bedorven zyn, dewyl de Geſchiedſchriften van onzen Tydt het zelfde lot zyn onderworpen. Datmen zot moet zyn, om te ge-

gelooven dat een Almagtig Weezen gedurende een ganſche Eeuwigheid in de Werkeloosheid is gebleeven, en niet te raaden is geworden Schepzelen voort te brengen, dan zeedert vyf of zeſduizend Jaaren; en dat hy *Adam* heeft geſchaapen, om hem door een boozen Geeſt te laaten verzoeken, ten einde van een Appel te eeten, welker genieting al de Ongelukken zyner Nakoomelingſchap, door de voorgegeeve Overerving van zyn Zonde, heeft veroorzaakt. Zy lachen met de Saamenſpraak tuſſchen *Eva* en de *Slang*, vermeinde dat het God gehoont is te onderſtellen, dat hy het Wonderwerk heeft verricht van 't gebruik der Spraak aan dat Dier te geeven, in 't voorneemen om het ganſche Menſchelyke Geſlacht te doen verlooren gaan. Dat vervolgens, ter verzoening van die Zonde, God, om God te voldoen, God heeft doen ſterven; dat zyn Menſchwording, de Schande van zyn Straf, de Vrees voor de Doodt, en de Onweetenheid van zyne Leerlingen, om de Weerelt den Vreede aan te bieden, ongehoorde zaaken zyn. En des te meerder, door dien de Zonde van dien geerſten Vaader meer kwaadt heeft gedaan,

daan, dan de doodt van dien God geluk heeft veroorzaakt, dewyl zyn genuttigden Appel al de Menſchen deedt verlooren gaan, en het Bloedt van *Jeſus Chriſtus* de helft derzelven niet behouden heeft. Dat de Kriſtenen, op de Menſchelykheid van dien God, een Godsdienſt gebouwt hebben, zonder grondregels, en aan de verandering van alle Menſchelyke dingen onderworpen. En dat, ten laatſten, die Godsdienſt verdeeldt en geſmaldeeldt zynde in zoo veel Gezindheden als die der *Franſchen*, der *Engelſchen*, en der andere Volkeren, het noodwendig een Menſchelyk Werk moet zyn, dewyl, zoo God 'er den Inſteller van was, zyn Voorzienigheid al die Verſcheidenheid van Gevoelens zou voorgekomen hebben, door beſlegtende uitſpraaken zonder dubbelzinnigheid: Dat is te zeggen, dat zoo die Evangeliſche Leer uit den Hemel was gezonden, men 'er de duiſterheden niet in zou vinden, die het onderwerp der oneenigheid zyn; en dat God, de toekoomende zaaken voorziende, in zulke duidelyke en klaare woorden zou geſprooken hebben, dat hy 'er geen ſtof voor de haairkloovery in zou hebben overgelaaten.

Maar vooronderstelt, (zeggen ze) dat die Leer, of dat Woordt, een Goddelyk Werk is; aan welke van al die Kristen Gezindheden moeten wy ons houden, dewyl men, na onder hen wel te deeg uitgekoozen te hebben, noch gevaar loopt van zyn Zaligheid, door de teeggenstemming van een oneindig getal andere Kristenen? Het groote Hoofdstuk, en 't geen zy de meeste moeite hebben om te begrypen, is de Menschwording van een God. Zy schreeuwen 'er geweldig teegen, dat het Goddelyke Woordt neegen maanden in de ingewanden van een Vrouw is beslooten geweest. Vervolgens stellen zy het als uitspoorig, dat die zelfde God in deze Weereld een aarde, of stoffelyk Lichaam is koomen aanneemen, om het in zyn Hemel in te voeren; en zy gaan noch verder, wanneer zy den spot dryven met de ongelykheid der Wil van *Jesus Christus*. Zy zeggen, dat hy gekoomen zynde om te Sterven, het in 't vervolg blykt dat hy 'er niet toe gezint is, en dat hy de doodt vreest; dat zoo God en den Mensch in hem niet dan een zelfde Perzoon waaren geweest, hy niet zou hebben behoeven te bidden, of iets te verzoek-

zoeken; dat, als zelfs de Goddelyke Natuur de Overheerſchende al niet mogt geweeſt zyn, hy de doodt echter niet hadt moeten vreezen, dewyl het verlies van het tydelyke leeven niets is, wanneer men de verzeekering heeft van eeuwig te zullen herleeven; en dat *Jeſus Chriſtus* dus met meer vermaak naar de doodt zou hebben moeten gaan, dan zy, (wanneer ze zich vergeeven, om hunne Bloedverwanten in 't Land der Zielen te gaan gezelſchap houden) dewyl hy verzeekert was naar wat plaats hy zou overgaan.

Zy noemen den Apoſtel *Paulus* een Droomer van Gezichten, ſtaande houdende dat hy zich zonder ophouden teegenſpreekt, en erbarmelyk reedeneert. En dat meer is, zy ſpotten met de lichtgeloovigheid der eerſte Kriſtenen, die ze als eenvoudige en bygeloovige Lieden aanmerken; daar zy geleegenheid uit neemen om te zeggen, dat dien Apoſtel heel veel moeite zou gehadt hebben om de Volkren van *Kanada* te overtuigen, dat hy tot aan den derden Hemel was opgetrokken geweeſt. Zie hier een plaats der Schriftuur die hen ergert, *multi vocati, pauci verò electi.*

(veelen zyn geroepen, maar weinig uitverkooren): „God, (redeneeren ze) „ heeft gezegt, dat 'er veelen geroepen, „ maar weinig uitverkooren zyn; zoo „ God het gezegt heeft, is het vast, en „ zoodaanig dat het moet weezen, want „ daar is niets dat het beletten kan. Nu, „ zoo 'er van drie Menschen maar een „ behouden wordt, en dat de twee „ anderen verdoemt zyn, dan is den „ staat van een Hertedier ver te „ schatten booven die van een Mensch, „ als zelfs de party al gelyk zou staan; „ dat is te zeggen, dat 'er maar een „ van de twee verdoemt zou zyn. " 't Welk de Tegenwerping was die de *Rot*, dat Fyne en Staatkundige Opperhoofd der *Huronners*, daar ik u zoo dikmaale van gesprooken heb, my op een tydt deedt dat ik my met hem op de Jagt bevondt. Ik antwoordde hem, dat *hy moest tragten dien welgelukzaligen Uitverkooren te zyn, door de Wet en de Leerreegels van Jezus Christus op te volgen*; maar hy zich met die reeden niet vernoegende, uit aanmerking van 't groot gevaar van twee Menschen, die door een onveranderlyk Besluit verlooren gaan, teegen Een die behouden wordt,

wordt, zoo verzondt ik hem naar de Jezuiten, hem niet durvende verzeekeren dat het alleen aan hem hong Verkooren te zyn; want hy zou my noch ongenaadiger gehandelt hebben dan zy met den Apostel *Paulus* omspringen. Dien Wilden daar ik van spreek, was, vooral in opzicht van den Godsdienst, (daar zy bewyslykheid in begeeren,) zoo ontbloot niet van een gezondt verstandt, dat hy niet bekwaam zou geweest zyn om regtmaatig te denken, en goede overweegingen over den Godsdienst te maaken; maar de vooringenoomenheid dat het Geloof der Kristenen strydig met de Reede is, was zoo vast by hem ingewortelt, dat ik hem niet heb konnen overtuigen, na verscheidenmaalen getracht te hebben hem van zyn Voortoordeelen te geneezen. Als ik hem de Openbaaringen van *Mozes* en der ander *Propheeten*, de byna algemeene Overeenstemming van al de Volkeren in *Jesus Christus* te erkennen, de Marteldood van zyne Leerlingen en der eerste Geloovigen, de geduurige opvolging van onze Heilige Godspraaken, de gansche ondergang der *Joodsche* Republick, en de Verwoesting

van *Jeruſalem*, door onzen Zaaligmaaker voorzegt, voor oogen ſtelde; vraagde hy my: „ Of myn Vaader, of myn
„ Grootvaader al die Gebeurteniſſen ge-
„ zien hadt; en of ik Ligtgeloovig ge-
„ noeg was om my te verbeelden dat
„ onze Schriften waarachtig waaren,
„ ziende dat de Verhaalen van hun
„ Land, zeedert vier daagen geſchreeven,
„ zich vol Fabelen bevonden? Dat het
„ Geloof waar meede de Jezuiten hen
„ 't hooft moe maakte, niets anders is
„ dan *Tirerigan* (dat is te zeggen, *Over-*
„ *reeding*); dat overreedt, of overtuigd
„ te zyn, is, een zaak met zyn eigen
„ oogen te zien, of die door klaare en
„ bondige reeden te erkennen; en dat
„ die Vaaders, en ik, wel ver van hen
„ de waarheid der Verborgenheden van
„ onzen Godsdienſt te doen zien, of ze te
„ bewyzen, niet anders deeden dan hun
„ Verſtant met heele wolken van dui-
„ ſterheid te bezwalken. " Zie daar tot hoe ver de hoofdigheid van die Volkeren gaat. Gy kont daar uit lichtelyk hunne hardnekkigheid opmaaken; en ik vlei my dat die omſchryving u zal verluſtigt hebben, zonder dat gy 'er door geergert zyt. Ik acht u te vaſt en te

onwan-

onwankelbaar in ons Heilig Geloof, dan dat al die godloosheden den minften gevaarlyken indruk op u zouden maaken; verzeekerd zynde dat gy u met my zult vereenigen, in de betreurlyke Staat van die Onweetenden te beklaagen. Laaten wy te zaamen de dieptens der Goddelyke Voorzienigheid aanbidden, die toelaat dat die Volkren zoo veel verwydering en afkeer voor onze Goddelyke Waarheden hebben; en laat ons een goed gebruik maaken van het voordeel 't geen wy booven hen genieten, zonder het verdient te hebben.

Hoor nu, vervolgens, wat die zelfde Wilden ons gaan verwyten, zoodra zy zich in de Zeedenkunden als verfchanft hebben. „ Zy zullen voor eerft zeg-
„ gen, dat de Kriftenen met de Leer-
„ reegels van die Zoon van God den
„ fpot dryven; dat zy zyn Gebood-
„ en voor fpel opneemen, en niet
„ gelooven dat hy in ernft heeft ge-
„ fprooken, dewyl zy 'er onophoude-
„ lyk teegen overtreeden; dat zy de
„ Aanbidding, aan hem verfchuldigt, aan
„ 't Gelt, aan de *Bevervellen*, en aan
„ 't Eigenbelang doen, morrende teeg-
„ en zyn Heemel, en teegen hem, zoo-

„ dra hunne zaaken kwaalyk gaan; dat
„ zy op de daagen tot Godsvrugt ge-
„ heiligt, eeven als in den overigen
„ tydt, werken, speelen, dronkedrink-
„ en, met malkander vegten, en de
„ een den ander schelden; dat inplaats
„ van hun Vaaders te ondersteunen,
„ zy die van honger en kommer laaten
„ sterven; dat zy spotten met hunne
„ raadgeevingen; dat zy zich zelfs tot
„ zoo ver vergeeten, van om hun doodt
„ te wenschen, die zy vol ongedult
„ verwachten; dat, uitgezondert de
„ *Jezuiten*, al de anderen nacht aan
„ nacht van hut tot hut loopen, om de
„ *Wildinnen* tot ontucht te brengen;
„ dat zy malkander daagelyks den hals
„ breeken, om Beleedingen, of om
„ Vrouwen; dat zy de een den ander
„ plunderen en berooven, zonder de
„ minste aanmerking te hebben voor het
„ Bloed en de Vriendschap, zoo dik-
„ maal alsze geleegenheid vinden om
„ het straffeloos te pleegen; dat zy zich
„ onder malkander schenden en lasteren,
„ door gruwelyke kwaadspreekendhe-
„ den, liegende zonder de minste
„ schroom, zoodra het om hun belang
„ te doen is; dat zy zich niet vernoeg-
„ ende

„ ende met het genot der Meisjes van „ Pleizier, noch de getrouwde Vrou- „ wen verleiden; en dat die overſpeel- „ ige Vrouwen, in 't afweezen van „ hunne Mans, Kinderen voortbrengen „ welker Vaders ver te zoeken zyn; dat „ eindelyk de Kriſtenen, na een ge- „ noegzaame onderwerping van geeſt „ gehadt te hebben om de Menſcheid „ van dien God te gelooven, ſchoon „ dit de ſtrydigſte zaak der Weerelt „ teegen de Reeden is, aan zyn Ge- „ booden en Leerreegels ſchynen te „ twyffelen, als dezelven, ſchoon zeer „ heilig en reedelyk, geduuriglyk over- „ treedende. “ Ik zou nooit gedaan hebben zoo ik ondernam hunne Wilde redeneeringen omſtandig te Beſchryven. Dus achte ik dat het beeter is reegelrecht overtegaan tot de aanbiddingen welke zy doorgaans aan *Kitchi Manitou* (dat is te zeggen, de groote Geeſt, of God,) bewyzen; dan u met die Filozofie te vermoeien, die in den grondt maar al te waar is, en alle Vroome Zielen, van de Waarheid des Kriſtelyken Geloofs overtuigt, moet doen zugten.

Beschryving van de Aanbidding der Wilden.

EEr ik ter zaak treede, is het noodig aan te merken, dat de Wilden alles wat het begrip van hun verstandt te booven gaat, en waar van zy de oorzaak niet begrypen konnen, een *Verstandig Weezen*, of *Geest* heeten. Zy gelooven dat 'er goede en kwaade zyn. De eersten zyn de Geest der Droomen; de *Michibichi*, daar ik in de Lyst der Dieren van gesprooken heb; een *Zonnewyzer*, *een Wekker*, en honderdt andere dingen die haar onbegrypelyk voorkoomen. (1). De laatsten zyn de Donder, de

(1) Buiten dit zyn 'er eenigen zoo bygeloovig, dat zy steets een opgevulde Raaven by zich draagen, die ze zeggen *den Heer van hun Leeven* te zyn Anderen hebben een Uil, en zommigen een Been, of een Zeeschulp, of iets anders in een zelfde beooging by zich. Deeze hooren geen Uil schreeuwen, of zy trekken 'er een kwaat voorteeken uit. Ik heb ook reets gemeldt dat zy de beendren der Bevers en der Otters niet van hunne honden laaten eeten. De voornaamste reeden die zy daar van geeven is, dat 'er zich een *Otkon*, of Geest, in de Bosschen onthoudt, die het

de haagel die op de kooren velden valt; een zwaare ſtorm; met een woordt, alles wat hen ſchaadelyk is, en waar van hen de reeden onbekent zyn. Zoodra een Snaphaan een Man verminkt, door te berſten, om dat hy van ſlegt yzer was, of door overlaaden te zyn, zeggen zy dat de *Booze Geeſt* zich daar in verſchoolen hadt; zoo by geval een tak van een boom een Jaager eenoogig maakt, 't is dan de *Booze Geeſt* die het gedaan heeft; als een rukwindt hen overvalt, wanneer zy met een Kanoo in 't midden van het overvaaren der Meiren zyn, is het de *Booze Geeſt* die de lucht ontroerdt; en ingeval iemand van hen door een overblyfzel van heftige ziekte het gebruik der Reeden verlieſt, 't is niet anders dan de *Booze Geeſt* die hem pynigt. Zie daar 't geen zy *Matchi Manitous* noemen, onder welker getal zy ook het Goudt en Zilver ſtellen. Men moet nochtans aanmerken dat zy al kortswylende van die Geeſten ſpreeken, en

het aan de Bevers en Otters zou overbrengen. En als men hen vraagt wat dit voor een Geeſt is, dan antwoorden ze, dat het een Vrou is, die alles weet, en Voogdeſſe van de Jagt is.

en ten naaſtenby als onze Sterke Geeſten, of die niet Lichtgeloovende Verſtanden, den ſpot dryven met de Bezweerders en Toovenaars. Ik kan my niet weerhouden van noch eenmaal te zeggen, dat het met de Reisbeſchryvingen van *Kanada* geleegen is als met de Aardrykkundige Kaarten van dat Land; dat is te zeggen, dat ik 'er maar eene oprechte van heb gezien, in handen van een Edelman van *Quebek*, welke men vervolgens verboodt te *Parys* te drukken, zonder dat ik 'er de reeden van weet. Ik zeg dit ten opzichte van den *Duivel*, van wien men vermeind dat de Wilden eenige kennis hebben. Ik heb honderde zotheeden over dat onderwerp geleezen, geſchreeven door Kerkelingen, die ſtaande houden, dat die Volkeren zaamenſpraaken met hem hebben; dat zy met hem raadpleegen, en hem eenige ſoort van hulde bewyzen. Al die vooronderſtellingen zyn belachelyk; want de *Duivel* heeft zich nooit aan de *Amerikanen* doen zien. Ik heb by een groot getal Wilden vernoomen, of het waar was dat men hem ooit onder eenige gedaante van een Menſch, of Dier hadt gezien; en ik heb daar over zoo

veel

veel bekwaame *Guichelaars* ondervraagt, (welke een ſoort van Kwakzalvers zyn, die veel vermaak geeven, gelyk ik u in 't vervolg zal verklaaren) dat het met reeden te vermoede is, dat zoo de *Duivel* hen verſcheenen was, zy niet gemiſt zouden hebben het my te zeggen. Dus heb ik geoordeelt, na alles aan te wenden wat moogelyk was om 'er volmaaktelyk van onderrecht te zyn, dat die Kerkelyken dat groote Woordt van *Matchi Manitou*, ('t welk *Booze Geeſt* wil zeggen, als zaamengeſtelt van *Matchi*, dat *Boos* beteekent, en van *Manitou*, 't geen in 't duits *Geeſt* is) geenzins verſtaan hebben; byaldien men niet door het woord *Duivel* de dingen verſtaan wil die haar ſchaadende zyn. 't Welk, volgens de wys van ſpreeken in onze Taal, over een kan koomen met de uitdrukkingen van *Noodlottigheid*, *Rampzalig Lot*, *Ongeluk* en anderen; en niet met die Booze Geeſt die men in *Europa* als een Man met een lange ſtaart, een paar klouwers van hoorens op de kop, en met klaauwen verbeeld.

De Wilden offeren nooit geen leevendige Schepſelen aan *Kitchi Manitou*; 't zyn doorgaans Koopmanſchappen, die zy

met

met de *Franſchen* teegen *Bevervellen* verruilen. Verſcheide geloofwaardige Lieden hebben my verhaalt, dat zy 'er in een enkelen dag voor de waarde van vyftig duizend kroonen door de vlam aan opgeofferd hebben. Ik zelf heb nooit geen Plechtigheid van zulk een hooge prys gezien. Wat 'er van zy, zie hier de omſtandigheid van die Offerhande. De dag moet helder en klaar zyn, de Gezichteinder, of de Kim, onbetoogen zonder de minſte bezetheid van wolken, en het weer ſtil. Alsdan brengt elken Wilden zyn Offerhande op de Houtmyt. De Zon vervolgens in top geſteegen zynde, ſchaaren de Kinderen zich rondom den Houtſtaapel, met aangeſtooke boomſchorſſen, om hem aan brandt te ſteeken; en de Krygslieden danſſen en zingen 'er rondom heen, tot dat alles verbrandt en verteert is, terwyl de Gryzaarts hun Aanſpraak doen aan *Kitchi Manitou*, de Zon van tydt tot tydt ontſtooke Pypen Tabak aanbiedende. Die Gezangen, die (1) Danſſen,

(1) Omtrent de Danſen der Wilden in 't algemeen is aan te merken, dat zy allen konnen ver-

Soleil a midi
De Zon op den
middag.

Soleil levant
De opgaande Zon.

Soleil Couchant
De ondergaande Zon.

ſen, en die Aanſpraaken duuren tot dat de Zon ondergegaan is, alhoewel zy echter eenige tuſſenpoozingen neemen, om uitteruſten, en, needergezeeten, op hun gemak te rooken.

My blyft nu noch maar overig dat ik, (eer ik dit Hoofdſtuk eindige) de eigen Woorden van die Oude Redenaars, met de Gezangen der Krygslieden, verhale. „ Groote Geeſt, Heer van ons
„ leeven, Groote Geeſt, Heer der
„ Zichtbaare en Onzichtbaare Dingen,
„ Groote Geeſt, Heer der andere Geeſ-
„ ten, zoo goede als kwaade, (zeg-
„ gen ze) beveel aan de goede dat zy
„ uwe Kinderen de *Outaouaërs*, (of eenig
„ ander Volk) gunſtig zyn; en aan de
„ kwaade, dat zy zich van hen verwy-
„ deren. O! Groote Geeſt, behouw
„ de kracht en den moedt in onze
„ Krygs-

vergeleeken worden met de *Pyrohiqua* van *Minerva*; want de Wilden neemen in 't Danſſen met een zonderlinge deftigheid de Maat van zeekere Liederen in acht, welke de Krygsliedenen van Achilles *Hyporchematiques* noemden. 't Is bezwaarlyk om te weeten of de Wilden ze van de Grieken leerden, dan of de Grieken die van de Wilden geleert hebben.

„ Krygslieden om de woede on-
„ zer Vyanden te weederstaan. Be-
„ waar de Gryzaarts, welker lichaamen
„ noch niet geheel vervallen zyn, om
„ goeden Raadt aan de Jeugt te geev-
„ en. Behoe onze Kinderen, vermeer-
„ der het getal derzelven, bevry hen
„ van de Booze Geesten, en van de
„ handt der booze Menschen, ten ein-
„ de zy ons in onzen ouderdom doen
„ bestaan, en ons vervrolyken. Be-
„ veilig onze Oogsten, en de Jagtdier-
„ en, zoo gy niet wilt dat wy
„ van honger sterven. Bewaak onze
„ Dorpen, en de Jaagers op hunne Jagt.
„ Bevry ons van doodelyke overrompe-
„ lingen, gedurende den tydt dat gy
„ ophoudt ons het licht der Zon te
„ gunnen, die ons uwe grootheid en uw
„ vermoogen te kennen geeft: Boot-
„ schap ons door den Geest der Droo-
„ men, wat u behaagt dat wy doen of
„ laaten zullen. Als het u zal believen
„ dat onze leeven een einde neemt,
„ zendt ons dan in het groote Zielen
„ Landt, daar zich die van onze Vaad-
„ ers en Moeders, van onze Vrou-
„ wen, van onze Kinderen, en van
„ onze andere Bloedverwanten onthoud-
„ en.

„ den. *O! Groote Geeſt*, verhoor de „ Stem van het Volk, verhoor alle uwe „ Kinderen, en gedenkt ſteets aan „ hen “.

Zie hier dezelfde bewoordingen van welke zich de Krygslieden in hunne Liederen bedienen, die tot aan Zons ondergang duuren. „ Hou moed, de „ *Groote Geeſt* geeft ons zulk een ſchoo- „ ne Zon, myne Broeders; laat ons „ moed vatten! Wat zyn zyne Wer- „ ken groot! Of, wat heeft den dag „ zich ſchoon vertoont! Hy is goed, „ die *Groote Geeſt*; hy is het die alles „ doet werkende zyn. Hy is Heer van „ alles. Hy ſchept behaagen in ons „ aan te hooren; myn Broeders laat „ ons moed neemen! Wy zullen onze „ Vyanden overwinnen; onze Velden „ zullen Kooren draagen; wy zullen „ op de Jagt groote vangſten doen, en „ al te zaam welvaarende zyn; onze „ Gryzaarts zich verheugen, hunne „ Kinderen vermeerderen, en den Land- „ aart in voorſpoet toeneemen. Maar de „ *Groote Geeſt* bemind ons. Zyne Zon „ is vertrokken, zy heeft de *Outaoua-* „ *ërs* (of eenig ander Volk) gezien. 't Is „ gedaan; Ja, 't is gedaan! De *Groote Geeſt*

„ is vernoegt. Myn Broeders, laat ons
„ moet vatten (1)!

Men

(1) Na die Beschryving van hun soort van Geloof en Godsdienstigheden, zullen wy hier tot besluit aanteekenen wat zy van de Schepping der Weereldt gevoelen. Het grootste gedeelte der Wilden die het *Noordelyk Amerika* bewoonen, gelooven algemeenlyk een soort van Schepping van 't Heelal. Zy zeggen, dat den Hemel, de Aarde, en de Menschen door een Vrouw gemaakt zyn, die de Weerelt met haar Zoon bestierdt. Om welke reeden zy hun Geslagtlysten moogelyk van de Vrouwen reekenen. Zy voegen 'er by, dat die Zoon het beginzel is van allen de goede dingen, en de Vrouw de eerste oorzaak van al het kwaadt. Beiden genieten ze, naar hun gevoelen, een volmaakte gelukzaligheid. Zy zeggen noch, dat die Vrouw bevrugt uit den Hemel viel, en op den rug van een Schilpadde ontfangen wierdt, die haar voor verdrinken behoede. En als men hen over de belachelykheid van dit hun Geloof eenige teegenwerpingen doedt, antwoorden zy doorgaans, dat die teegenwerping goed is voor de geenen die ze maaken; maar dat zy van geen kragt is voor hen, om dat zy op een andere wys geschapen zyn dan de *Europiaanen*. Andere Wilden van 't zelfde vaste Land gelooven, dat een zeekere Geest, welke de *Irequooiers*, *Otkon*, die van *Virginy*, *Okée*, en andere woeste Volkeren, welke beneeden aan den Vloed *Sant Laurens* woonen, *Atakouta* heeten, de Schepper der Weereld is; en dat een Geest, *Messou* genaamt, daar na den Zondvloed den Herstel-
ler

Men moet aanmerken dat de Vrou-
wen ook doorgaans by het ryzen der
Zon

ler van is geweest. 't Is dezerwys dat zy de kennis die hunne Voorouders van den algemeenen Zondvloed gehadt hebben, door hunne Overleeveringen vervalschen en verwarren. Zy zeggen, dat die *Messou*, of *Otkon*, op een tyd op de Jagt gaande, in een groot Meir verdronk, 't welk zyn oevers koomende te overstroomen, de gansche Aarde in korten tyd bedekte, en van 't Heelal niet dan een Afgrond maakte. En ze voegen 'er by, dat die *Messou*, of *Otkon*, door 't behulp van eenige Dieren een weinig Aarde verzamelde, en zich van die Aarde bediende om de Weereld te herstellen. Verders gelooven zy, dat de *Europiaanen* een Weereld bewoonen die van de hunne verscheelt. Wanneer men hen dan uit hunne dwaasheden wil te regt helpen, en ze een regte kennis van de waare Schepping der Weerelt geeven, is hun antwoord, dat het alles waarachtig kan zyn omtrent de Weereld die wy bewoonen; maar dat het gansch ander met de hunne gestelt is. En zy vraagen zelfs heel dikmaals, of 'er in *Europa* een Zon en Maan is, gelyk in hun Land.

Daar zyn andere Wilden, die booven aan de Vloeden van *Sant Laurens* en *Mississippi* woonen, welke, byna als de eersten verhaalen, dat een Vrouw uit den Hemel daalde, en eenigen tyd in de lucht bleef zweeven, zonder iets te konnen vinden om haar voet op needer te zetten. De Visschen der Zee medelyden met haar hebbende, raadpleegden onder malkanderen wie van haar die Vrouw op zyn rug

Zon aanspraaken aan hem doen, met hunne Kinderen aan dat Hemellicht aan

zou ontfangen. De Schildpadde bood zich daar toe aan, en stak zyn rug ten dien einde ver booven 't water uit; op welke zy nederdaalde en haar wooning vestigde. De onreinigheden van de Zee vervolgens rondom die Schildpadde aangespoeld zynde, vormde zich 'er allengs een groot stuk Lands van, dat het geene zou zyn 't welk wy teegenwoordig *Ameriko* heeten. Zy voegen 'er by, dat de eenzaamheid die Vrouw geenzins behaagde, en dat zy verdrietig was dat ze niemand hadt met wien zy zich kon onderhouden, om haar leeven aangenaamer door te brengen. Daar daalde toen een Geest uit den Hemel, die ze van droefheid in slaap gevallen vindende, haar ongevoelyk bekende, en van die bekenning kwaamen twee Zoonen voort, die ze uit haar ribbe baarde. Deez' twee Kinderen konden in 't vervolg nooit overeenkoomen. De een was een beeter Jaager dan de ander, en zy hadden dagelyks eenig verschil. Dit ging eindelyk zoo ver, dat zy malkander niet meer smogten zien. Een derzelven was booven al van een ongemeenen woesten aart. Hy hadt een doodelyken haat op zyn Broeder; die van zagter inborst was. Deze de slegte behandeling welke zyn Broeder hem aandeed, niet langer konnende verdraagen, zach zich op 't laatste genootzaakt van hen te scheiden. Hy begaf zich dan naar den Hemel, uit welke hy, om zyn gevoeligheid te toonen, zyn Donder verscheidemaalen booven 't hoofd van zyn boozen Broeder deed klaateren.

Eenigen

aan te bieden. De Krygsliieden gaan ook uit het Dorp, als het op het punt ſtaat om onder te gaan, ten einde den
Dans

Eenigen tyd daar na daalde den Geeſt nochmaals by de Vrouw needer, en daar wierdt een Dogter uit gebooren; van welke de Wilden zeggen dat al de Volkeren zyn geſprooten die teegenwoordig dat grootſte gedeelte der Aarde bewoonen.

Hoe fabelachtig die Geſchiedenis is, daar ſchynen nochtans eenige waarheden door heen. De Slaap van die Vrouw, en de geboorte van haar twee Zoons, hebben eenige overeenkomſt met den ſlaap van *Adam*, geduurende den welken God een van zyne ribben nam, om 'er *Eva* uit te vormen. De oneenigheid der twee Broeders is de Schildery van *Kain* en *Abel*. Het vertrek van den eenen, die naar den Hemel voer, verbeeld ons de dood van *Abel*; en de Donder die uit den Hemel klaatert, beteekent vry wel de vervloeking die God tegen dien ondeugenden *Kain* uitſprak, die zyn Broeder onmeſchelyk hadt omgebragt. De bedenkingen desweegen zal men in de Aanteekeningen op het begraaven hunner Dooden vinden. Hier dient alleen voor 't laatſt, dat deez' uitſpoorige gevoelens der Wilden hier door ons aangeteekent zyn, om den Leezer eenigzins een denkbeeld te geeven van de Sprookjes waar mede de Gryzaarts de Jonge Wilden ophouden; dat wel door *La Hontan* op verſcheide plaatzen wordt te kennen gegeeven, maar zonder te melden waar die in beſtaan.

Dans van den Grooten Geest te danssen. Nochtans is 'er geen vasten dag, noch bepaalden tyd voor die Offerhanden, zoo min als voor de byzondere Danssen van de een en de ander.

Beschryving van de Minnaryen en Huwelyken der Wilden.

DAAR zouden duizende ongemeene zaaken te zeggen zyn ten opzichte der Minnaryen en 't Huwelyk van die Volkeren; maar dewyl my dit te veel tyd zou beneemen, en gy moogelyk van een te omstandige Beschryving zoud konnen walgen, zal ik my vernoegen met het weezenlyke te verhaalen.

Men kan zeggen dat de Mans onder hen al zoo onverschillig zyn als de Vrysters Minzugtig. Deze beminnen niets dan den Oorlog, daar in bepaalen zy al hunne staatzucht. Wanneer zy nochtans in hunne Dorpen zonder bezigheid zyn, *loopen ze de Zwavelstok*; 't welk de uitdrukking is die zy gebruiken, om het *Nachtraven*, of *'t Moesjanken by nacht*, te kennen te geeven. De Jongelingen trouwen niet dan op hun der-

tigste

tigſte jaar, om dat zy vermeinen dat de genieting der Vrouwen hen zoodanig ontzenuwt, dat zy dezelfde kracht niet meer hebben om groote vermoejingen uit te ſtaan, of de Knieſchyven ſterk genoeg, om lange togten te doen, en hunne Vyanden na te jaagen. Dat, met een woord, de geenen die onder hen hebben willen trouwen, of wat te meenigvuldig de *Zwavelſtok loopen*, dikwyls van de *Iroquoiers* gevangen zyn, door in hunne beenen een verzwakking gevoelt, en bevonden te hebben dat hunne kragt verflaauwt was. 't Is nochtans niet gezegt dat zy de Kuisheid tot die ouderdom bewaaren, want zy vermeinen dat alzoo een te groote onthouding hen opſtygende dampen, lendepynen, en opſtopping van waater veroorzaakt, het volſtrekt nootzakelyk is, ter onderhouding der gezondheid, dat zy eens ter week de *Zwavelſtok loopen.*

Zoo de Wilden bekwaam waaren om zich aan 't gebied der Liefde te onderwerpen, ze zoude een ongemeene kragt van geeſt moeten noodig hebben, ter ontveinzing van de regtmatige jaloersheid die zy over hunne Minnareſſen zouden konnen opvatten;

en om zich te weerhouden hunne Medeminnaars geen beleedingen aan te doen. Ik ken de geestneiging der Wilden beeter dan een meenigte *Franschen* die al hun leeven met hen omgegaan hebben; want ik heb hunne zeden met zoo veel naauwkeurigheid nagespoort, dat alle hunne handelwyzen my al zoo volmaakt bekent zyn, dan of ik myn gansche leeftyd met hen hadt doorgebragt. Dit doedt my zeggen, dat zy nooit die blinde vervoerdheid gehad hebben welke wy *Liefde* noemen. Zy vernoegen zich met eene teedere geneegenheid, en die geenzins aan al de uitspoorigheden onderheevig is welke die hartstogt veroorzaakt in de geenen die 'er van bezeeten zyn. Met een woordt, zy beminnen zoo gerust, dat men hunne liefde eene enkele welvoechelykheid zou konnen noemen. Zy zyn 'er bescheidener in als men zich kan verbeelden; hunne genegenheid, hoe krachtig ook, is zonder vervoertheid, als steets op hun hoede zynde om de vryheid van 't hart te behouden, die zy als de dierbaarste schat der Weerelt aanmerken. Waar uit ik besluit, dat zy zoo geheel geen Wilden zyn als wy zyn.

Zy

Zy twisten nooit onder een, noch lasteren hun eevennaaste ooit; en zyn al t' zaam eeven groote Heeren, want alles is onder hen gemeen. Geen Dogter, of Vrouw, heeft ooit onder die Lieden onneenigheid verwekt. De Vrouwen zyn (1) Kuisch en hunne Mans van gelyken; maar de Vrysters minziek, en de Jongelingen bedryven 'er vry dikwyls malligheden mede. Het is haar geoorlooft haar lust te volgen; de Vaders, Moeders, Zusters, of verdere Vrienden, hebben niet op haar gedrag te berispen. Zy zeggen, dat zy Meesteresse

(1) Zie hier iets 't geen 'er moogelyk ten bewys van kan verstrekken De zorg voor haar Kinderen is zoo groot, dat zy geen vleeschelyke gemeenschap met haar Mans hebben, en derzelver verkeering zelfs eenigzins vermyden, tot dat haar Kinderen den ouderdom van twee of drie jaaren bereikten, en in staat zyn om als de anderen gevoedt teworden. De reden is, dat het onder de *Wildinnen* geen gebruik is de Zuigelingen, by gebrek van 't zog der Moeders, door Koemelk, of die van andere Dieren op te voeden. Zy vermyden dan de gemeenschap des Mans, terwyl ze zoogende zyn; want als zy op nieuw zwanger raakte, is het zeeker dat haar Kinderen onfeilbaar zouden moeten sterven, dewyl zy in den ouderdom van vyf of zes Maanden, by voorbeeld, in geen staat zonden zyn om gerookt Vleesch te eten.

Meestresse en Voogt van haar lichaam zyn; dat het hen, door recht der Vryheid, geoorloft is te doen wat zy willen. De Vrouwen integendeel de vryheid hebbende van haar Mans te verlaaten als 't-haar behaagt, zouden lievver willen sterven dan Overspel begaan te hebben; en de Mans, die van gelyken dat voorrecht genieten, zouden meenen dat zy als eerloozen stonden aangemerkt te worden, zoo zy hunne Echtgenooten ongetrouw waaren.

Men spreekt nooit des daags teegen de *Wildinnen* van Minnary; want zy willen 'er niet naar luisteren, zeggende dat de tydt van den nacht daar bekwaamst toe is. Zoo dat ingeval een Jongeling des daags teegen een Vryster ging zeggen, *Ik bemin u meer dan het Licht der Zon* ('t welk der Wilden spreekwys is) *luistert dat ik u van Liefde spreek* &c. Zy hem in 't heen gaan eenige malligheden zou antwoorden. 't Is een algemeenen reegel dat wanneer men de achting der Vrysters voor zich wil verkrygen, men hen op den dag van gansch andere zaaken moet spreeken. Men heeft zoo veel mondtgesprekken met haar onder vier oogen als men begeert. Men kan

van

van duizende gevallen ſpreeken, die alle oogenblikken voorvallen; daar zy aardig op antwoorden. Haar blygeeſtigheid en vrolyken aart zyn onbegrypelyk; zy lachen vry ligt, en dit op de verlokkenſte wys der Weereld. 't Is in die Geſprekken dat de Wilden aan haar gezicht ontdekken wat zy in 't hart voeden; en ſchoon de onderwerpen waar over men handelt dikmaals onverſchillig zyn, men laat daarom niet met de oogen over een andere ſtof te redeneeren. Zoodra een Jongeling vermoedt, na twee of drie bezoeken by zyn Minnares afgelegt te hebben, dat zy hem gunſtig is; zie hier hoe hy zich gedraagt, om daar geheel van verzeekert te zyn. Men moet aanmerken dat de Wilden geen *Myn*, noch *Dyn*, noch meerderheid van macht, noch afhankelykheid onder zich hebbende, en, overeenkomſtig met de gevoelens der Natuur, in een ſoort van gelykheid leevende, de Roovers noch de byzondere Vyanden onder hen te vreezen zyn; 't welk maakt dat hunne Hutten nacht en dag oopen ſtaan. Men moet daar by weeten, dat de Gryzaarts, of de Slaaven, die nooit in de Hut van hun Meeſters ſlaapen, zorg draagen van twee uren

na

na Zons ondergang het vuur in te reekenen eer zy vertrekken. Als dan sluipt den Jongen Wilden heel bedekt in de Hut van zyn Schoone, steekt een soort van een Zwaavelstok aan 't vuur aan, begeeft zich vervolgens, na de deur van haar Slaapvertrek te openen, ten eersten naar haar bedt; en zoo zy zyn Zwaavelstok uitblaast, of uitdooft, kruipt hy by haar onder, maar als zy zich in het dek verschuilt, treedt hy te rug en vertrekt, want dat is een teeken dat zy hem niet wil ontfangen. Voorts drinken zy het sap van zeekere Wortelen, dat hen belet Zwanger te worden, of hunne Vrucht doet sterven, en afdryft; want zoo het gebeurde dat een Vryster een Kindt ter Weerelt hadt gebracht, zy zou nooit geen weederpaar, tot het Huwelyk vinden. Het ongemeenst daar in is, dat zy aan eenigen vergunnen aan het Voeteneinde van hun bedt te gaan neederzitten, enkelyk om een praatje te houden; en dat een uur daar na een andren op 't mat koomende, die van haar smaak is, zy niet eens in beraadt neemen hem de laatste gunst toe te staan. De reeden daar van is, (volgens het verhaal van eenige doorsleepen

Wil-

Wilden) dat zy van haar Minnaars niet willen afhangen; beneemende aan de eenen en de anderen alle reeden tot vermoeden, ten einde naar haar Zinnelykheid te werk te gaan.

De *Wildinnen* houden meer van de *Franschen*, dan van de Jongelingen hunner Landaart, om dat die eersten zich minder over 't bewaaren van hunne kracht bekommeren; en dat ze daar en booven haar Minnaressen gestaadig opwachten en dienen. De Jezuiziten wenden ondertusschen alles aan om die Minnaryen te dwarsboomen; en ten einde daar in te gelukken, hebben ze in al de Hutten Gryzaarts op hun handt, die hen, als getrouwe Verspieders, alles aanbrengen wat zy zien, of hooren. De geenen die het ongelukkig te beurt valt dat men ze ontdekt, worden oopenlyk van den Preedikstoel by hunne naamen opgenoemt; aan den Bisschop en den Gouverneur Generaal aangegeeven; in den Kerkelyken ban gedaan, en als verbreekers der Wetten gehandelt. Maar ondanks al de behendigheid en teegenkantingen van die vroome Vaaders, is het vast dat 'er in de Dorpen een meenigte heimelyke Minnaryen omgaan, daar zy

niet

niet de minſte kennis van hebben. Voorts vinden de Jezuiten nooit iets te beriſpen op de gemeenſchap der Jonge Wilden met de Vryſters; want zoodra zy zich aanmaatigen hen daar over te beſtraffen, en met dezelfde vrymoedigheid te behandelen als zy de *Franſchen* doen, antwoordt men hen kort af, dat zy zich kwaat maaken om dat men met hunne Minnareſſen wil onder kruipen. Dit is het antwoordt dat een *Huronner* op een tydt in de volle Kerk aan een *Jezuit* gaf, die, hem aanſpreekende, met een Apoſtoliſche Vryheid teegen het nachtloopen der Wilden Preedikte.

Die Volkeren konnen niet begrypen dat de *Europiaanen*, welke zich heel veel verſtand en bekwaamheid toeſchryven, zoo verblindt en onweetende zyn van niet te zien dat het Huwelyk voor hen een welbron van moielykheid en kwelling is. Die verbintenis voor het leeven veroorzaakt hen eene verwondering daar men ze niet van kan doen herkomen. Zy zien het als een gedrogtelyke zaak aan, zich met malkander te verbinden buiten hoop van de knoop ooit te breeken. Met een woordt, wat goede reedenen men hen 'er van mag geeven, zy

blyven

blyven vaſt en onveranderlyk by hun zeggen, dat wy in de Slaaverny gebooren worden, en geen ander lot verdienen dan dat der dienſtbaarheid. (1).

Hun Huwelyk zou by ons met regt voor een zondige gemeenſchap gehouden worden. By voorbeeld, een Wilden die zich den roem heeft verkreegen van een dapper Krygsman te zyn, in zich verſcheidenmaalen teegen de Vyanden van den Landaart te hebben doen uitmuntent, zich door een verdrag, of, om beeter te zeggen, door een Huurceel van dertig Jaaren in den Echt willende verbinden, in de hoop van in zyn Ouderdom een Geſlagt te zullen aangewonnen hebben dat hem zal doen beſtaan: Deez' Dapperen zal dan eene Wildinne uitkiezen, die hem welgevalt; en de twee Gelieven het vervolgens

(1) Hun Huwelyksverdrag is ſteets maar voor een zeekeren tydt. En wanneer men met hen over hunne ſcheiding redeneert, zeggen zy: *Ziet gy niet dat gy geen verſtandt hebt. Myn Vrouw is niet met my gedient. Ik kan my niet naar haar ſchikken. Zy zal beeter overeenkoomen* met een zoodaanigen, *die met de zyne niet overweg kan. Waarom zoudt gy willen dat wy met ons vieren voor al den overigen tydt van ons leeven ongelukkig waaren?*

gens eens geworden zynde, geeven hun voorneemen aan hunne Ouders te kennen. Deeze zouden 'er niet durven teegenſpreeken, zy moeten het toeſtemmen; en om getuigen te zyn van de Plechtigheid, vergaaderen zy zich in de Hut van den oudſten Bloedverwant, daar het Gaſtmaal zich op den vaſtgeſtelden dag gereedt vindt. De tafel is in overvloedt opgediſt met alles wat 'er uitgeleezenſt is, en de vergaadering doorgaans talryk. Men zingt 'er, men danſt 'er, en men vermaakt'er zich naar 's Lands wys. Na het einde van de maaltydt en der tydkortingen, vertrekken al de Bloedverwanten van den Bruidegom, uitgezondert de vier oudſten. Vervolgens vertoont zich de Bruit aan een der deuren van die Hut, vergezelt van haar vier oudſte Bloedvriendinnen. Terſtont komt den ſtokoudſten haar ontfangen, en geleidt ze by haar Bruidegom, in een plaats daar de twee Gelieve op een fraaie mat overeind blyven ſtaan, houdende te zaamen, elk aan een eind, een ſtokje in de handt, terwyl de Gryzaarts zeer korte Aanſpraaken doen. In die geſtalte ſpreeken de twee Getrouwden malkander beurtelings aan,

en

en danſſen, al zingende, te zaamen, het ſtokje ſteets vaſt houdende, 't welk zy vervolgens in zoo veel ſtukken breeken als 'er zich getuigen bevinden, om die aan hen uit te deelen. Als dit gedaan is, leidt men de Jonggetrouwde Vrouw buiten de Hut, alwaar de Vryſters haar opwachten, om haar plechtiglyk naar haar Vader te rug te leiden; daar de jonggetroud Man verplicht is haar te gaan bezoeken als 't hem luſt, tot zy een Kindt heeft gebaart; want alsdan laat zy haare kleederen by haaren Man brengen, om 'er te woonen, tot het Huwelyk verbrooken wordt. (1).

Het

(1) Eenigen van die Volkren trouwen zomtyds Dogters uit van neegen of tien Jaaren out, niet om de Jongelieden te zaamen te doen woonen, dat haare Jaaren niet toelaaten; maar zy verwachten eenig voordeel van den Schoonzoon die zy verkiezen. Inderdaad, wanneer hy van de Jagt komt, heeft de Dogter de beſchikking der Pelteryen, en van 't Wildt dat hy gevangen heeft. Maar zy moet ook de Broodtbol, of liever de Pap van Indiſch Kooren, en de toebereide Spyze voor de maaltydt van haar Man verzorgen. Wanneer zy te zaamen trouwen, houden ze groote gaſtmaalen, daar zomtyds het ganſche Dorp op genoodigt wordt; maar zy trouwen ook dikmaals zonder eenig gerugt of om-

Het is aan de Man en de Vrouw geoorlooft van malkander te ſcheiden wanneer het hen luſt. Zy waarſchouwen de

ſtandigheid, en een enkel woordt is daar toe genoeg. De Wilden zegt, zonder eenige omſtandigheden, teegen de Vryſter, of de ongehuwde Vrouw die hy ten echt aanzoekt. *Wilt gy met my gaan? gy zult myn Vrouw zyn.* Zy antwoordt in 't begin niet; maar ze peinſt eenigen tydt, houdende haar hoofd tuſſchen beide de handen. Terwyl zy dus zit te peinzen op 't geen ze doen wil, houdt de Man zyn hoofdt op dezelfde wys gevat, en ſpreekt niet een enkel woordt. Na dat de Vrouw, of de Vryſter, eenigen tydt in gepeins is geweeſt, antwoordt zy *Netho*, of *Niaoua*, 't geen beteekent, *ik ben 'er mede te vreeden.* De Man ſtaat dan terſtondt op, en zegt tot haar, *Oné*, 't welk is, *zie daar dat is gedaan.* Des avonds neemt de Vrouw, of de Vryſter, een yzere Byl; en zoo haar Landaart geen handeldryft met de Europianen, neemt zy 'er een die van een geſcherpte ſteen gemaakt is, en gaat een dragt ſchoon hout in 't boſch kappen; waarna zy zich aan de deur der Hut van dien Wilden vervoegt, haar hout op den grondt legt, binnen treedt, en by hem gaat neederzitten, zonder dat hy haar de minſte vriendelykheid bewyſt. Als zy lang genoeg ſpraakeloos hebben gezeeten, zegt den Man tot haar, in de *Iroquoiſche* Taal, *Sentaouy*, het is tydt om naar bedt te gaan, waar ſlaapt gy? Eenigen tydt daar na begeeft hy zich by haar, en legt zich insgelyks te ruſt.

de een den ander doorgaans agt daagen van te vooren, daar reeden van geevende, dat het is om te heuſcher van een te ſcheiden; maar meeſtentyds zeggen zy malkander niets anders, dan dat zy ziek zynde, de ruſt hen beeter is dan het Huwelyk. Als dan worden de kleine ſtokjes van den gebrooken ſtok, die aan de Vrienden der Getrouwden zyn uitgedeelt, in de Hut gebragt daar de Plechtigheid geſchiedt is, om 'er in hun byzyn verbrant te worden. Men moet aanmerken dat die Scheidingen geſchieden zonder oneenigheid, twiſt, of teegenſtrydigheid. De Vrouwen zyn alzoo vry als de Mans om weeder te trouwen met dien het haar luſt: Maar zy wachten doorgaans drie maanden, en zomtyds zes, eer zy tot een tweede huwlyk treeden. Wanneer zy van een ſcheiden, worden de Kinderen gelykelyk onder hen verdeelt, want de Kinderen zyn den Schat der Wilden. En zoo het getal oneeven is, krygt 'er de Vrouw een meer dan den Man.

Alhoewel de vryheid om te veranderen volkomen is, vindt men nochtans Wilden die nooit meer dan een zelfde Vrouw gehadt hebben, dewelke zy

hun ganſche leeven hebben gehouden (1). Ik heb reets gezegt dat zy malkander geduurende al den tyd van het Huwelyk eene onſchenbaare getrouwheid betoonen (2); maar 't geen

(1) Men moet aanmerken dat 'er onder de Wilden, even als onder de *Europiaanen*, allerlei ſoorten van inborſten zyn. De eenen beminnen haar Vrouwen zeer teederlyk, de anderen verachten ze geheelyk. Daar zyn 'er die ze ſlaan en mishandelen; maar dit duurt niet lang, dewyl zy hen dan verlaaten. Eenigen zyn ook zoo jaloers, dat zy haar Vrouw ſlaan, wanneer ze met een ander heeft gedanſt. In hun ouden dag verlaatenze haare Vrouwen heel zeldzaam, en niet dan om groote reeden.

(1) Dit is onder de meeſte Wilden van *Kanada* algemeen waar; maar onder de *Iroquooiers* en anderen met deze uitzondering. Als zy in de Lente tyd op de Beverjagt gaan, laaten zy hunne Vrouwen heel dikmaals in 't Dorp, om *Indiſch Kooren*, en *Pompoenen* te Zaaien. Zy huuren dan eene andere om met hen te gaan. Als ze weder gekoomen zyn, geeven zy deze een of twee Bevervellen, en zendenze naar haar Hut te rug. Ze vervoegen zich dan vervolgens weeder by hunne Vrouwen, als of 'er niets voorgevallen was. Zoo de laatſte hen nochtans beeter behaagt, neemen zy ze inplaats van de eerſte, die ze zonder veel omſtandigheden verſtooten. De Vrouwen onder de *Iroquoiers* gebruiken ook een diergelyk ſoort van recht, en hebben meer dan eens teegen Europiſche

geen noch ſtigtelyker is, is dat zoodra de Vrouw heeft verklaart zwanger te zyn, de twee Verbondenen zich naauwkeurig van 't recht des Huwelyks onthouden, en die onthouding ſtip in acht neemen, tot den dertigſten dag na het in

piſche Vrouwen gezegt, als haare Mans voor eenigen tyd afweezig waaren. *Gy hebt geen verſtandt. Neemt voor teegenwoordig een ander Man; en wanneer de uwe te rug zal gekoomen zyn, kont gy den laaſt aangenoomen weeder laaten vaaren.* 't Is onder de Zuidelyke Volkeren, en de geenen die aan den Vloed *Miſſiſſippi* woonen, eeven eens geſtelt omtrent die omſtandigheid en geſtadige verandering van Vrouwen. Daar heerſt zelfs de Veelwyvery, gelyk wy reets aangetoont hébben. Wanneer nochtans een van die Vrouwen een ongetrouwheid begaat, dan ſnyt de Man haar neus en ooren af, of geeft haar met een ſteene mes een ſneede in 't aangezigt. Als hy ze dood, raakt hy vry met aan de Ouders, of de Bloedvrienden van de overleedene een geſchenk te doen, om hunne traanen af te droogen. Daar is ook een gewoonte onder hen, dat als een Wilden die geen Vrouw heeft door het Dorp reiſt, hy 'er een voor een nacht of twee huurt, of voor zoo lang als hy zich daar ophoudt. De Ouders vinden daar niets op te zeggen. In teegendeel, zy doen 'er veeltyds de eerſte ſtap toe, en zyn blyde dat hunne Dohters eenige Kleederen of eenige Pelteryen verdienen.

in de kraambevallen. Wanneer de Vrouw op het punt is om te baaren, begeeft zy zich in een zeekeren Hut, tot dien einde geschikt, daar haare Slavinnen haar vergezellen, haar dienen, en in alles wat haar moogelyk is te hulp koomen. Voorts ontlast'er zich de Vrouwlyke Kunne van het Pak der Natuur, zonder het behulp der Vroedvrouwen, want de *Wildinnen* brengen haare Kinderen met een gemakkelykheid ter Weereldt, die onze *Europische* Vrouwen moeite zouden hebben om te begrypen (1); en de tyd van hun Kraamhouden duurt niet langer dan twee of drie daagen. Zy neemen, geduurende dertig daagen een soort van Zuivering in acht, als het een Mannelyke Vrugt is; en veertig dagen lang, wanneer het een Dogter is, keerende niet dan na 't verloopen van dien tyd naar de Hut van haar Man te rug.

Zoodra

(1) Het wordt algemeen betuigt dat zy genoegzaam zonder smert baaren; ten minsten zonder eenige toebereiding, of zonder omstandigheden, en zomtyds al voortreizende. Al haar uitreeding daar toe is niet dan haar eigen Gordel, of eenige Vellen, die zy in zulke omstandigheden draagen:

Zoodra de Kinderen ter Weerelt koomen, dompelen zy dezelven in laauw water tot aan de Kin; vervolgens baakeren zy ze op kleine planken met Boomwol gevult, daar zy haar, in de lengte uitgestrekt, met de rug op neerleggen, gelyk ik gemeldt heb in het Hoofddeel der Kleederen, Woningen, Gesteldheid &c. der Wilden. Zy bedienen zich nooit van Minnens, ten zy dat ze ziek zyn; en ze speenen haare Kinderen nooit, haar zoo lang de borst geevende als zy zog hebben, daar zy zeer wel van voorzien zyn.

Na de vyftig jaaren vindt geen Vrouw iemandt meer die haar ten huwelyk wil neemen; want de Mans van dien Ouderdom zeggen, dat zy geen Kinderen meer konnende krygen, het dwaasheid zou zyn haar te trouwen; en de Jongelingen houden van gelyken staande, dat haare verslenste schoonheid geen vermoogen genoeg heeft om hen te bekooren, in een tyd dat zy zoo veel jonge Vrysters te kust en te keur hebben. De bedaagde Mans haar dus niet tot Vrouw begeerende, noch de Jongelingen haar tot Minnares, zoo zyn zulke genootzaakt, als ze van een ver-

liefde geſteldheid zyn, de een of de andere Krygsgevangen die men haar geeft, tot Zoon aan te neemen, om zich van hem in die dringende benoodigheid te bedienen.

Als de Man of de Vrouw komt te ſterven, duurt den Rouwtyd maar zes Maanden; en zoo de geen die van beiden overgebleeven is, twee nachten agter een, geduurende den ſlaap, van den anderen droomt, als dan vergeeft hy zich koelzinnig, en met een ganſch vernoegt gelaat, zingende zelfs met een toon die men kan zeggen dat uit den grondt van 't hart komt. Maar wanneer de Weduwenaar, of de Weduwe, maar eens van den Overleeden droomt, zeggen zy dat den *Geeſt der Droomen* niet wel verzeekert geweeſt is dat den Dooden in *'t Zielen Land* verdrietig was, dewyl hy niet dan in 't voorby gaan is aangeweeſt, zonder weeder te durven koomen; en dat zy zich niet verplicht achten hem gezelſchap te gaan houden.

De Wilden hebben geen aandoening van (1) jaloersheid, en kennen die hartstogt

(1) Dit is enkel te verſtaan van die van *Kanada*. Die van de Warmer Luchtſtreeken, als reets

togt niet. Zy ſpotten daar over met de *Europianen*, noemende het misvertrouwen van een Man omtrent zyn Vrouw een volſlaage zotheid, net als of zy niet verzeekert waaren, (zeggen ze) dat het aan dat brooze Schepzel onmogelyk is haar trouw te bewaaren. Zy voegen daar door een verkeerde bereedenering by, dat argwaan niet dan een twyffeling is; en dat dus te twyffelen van 't geen men ziet, is verblind of gek zyn, zoodra de zaak weezenlyk en klaarblykelyk is. Dat het, met een woordt, onmoogelyk is dat den dwang en de agtervolgelykheid die zich in onze Huwelyken bevinden, of de aanlokzelen van 't gelt, geen Vrouw verplicht-en

reets getoont is, zyn zelfs zoo agterdochtig in dat ſtuk, dat zy zich veeltyds verwonden, en zy dooden zich zelf zomtyds door een onbegrypelyke vervoertheid van Liefde, die hen tot die woede verrukt. De eerſte zyn in teegendeel zoo ſpotachtig desweegen, dat de meeſten onder hen, by het ſcheiden van haare Vrouwen, als zy de Kinderen geheelyk aan de Moeder overlaaten, dat onder de *Iroquooiers* dikwyls gebeurt, daar voor reeden van geeven, dat zy niet verzeekert zyn noch gelooven dat ze van hen zyn.

en, walgende van 't genot van een zelfden Man, dat zy haar luſt opſcherpe door zich met een ander Man te vermaake. Ik ben verzeekert dat een Wilden eer de verminking zou willen ondergaan, dan de Vrouw van zyn Buurman geſtreelt te hebben. De *Wildinnen* zyn niet minder van eene ſtrenge Kuisheid. Ik geloof niet dat in den tyd van vyftig jaaren Man of Vrouw eenig aanzoek op het echte bedt van een ander heeft gedaan. Het is waar dat de *Franſchen* de Vrouwen niet van de Vryſters konnende onderſcheiden, zomtyds ſterk by haar aanhouden, wanneer zy haar alleen op de Jagt in 't Boſch vinden, of op den tyd als zy in hun velt gaan wandelen; maar de geenen die getrouwt zyn antwoorden haar met deze woorden: *De Vriend die voor myn oogen is belet my u te zien.*

Die Volkeren voeren altyd den naam van hunne Moeder. Ik ga dit door een voorbeeld ophelderen. Het Opperhoofd van 't *Huronſche* Volk, die *Saſtaretſi* heet, met de Dogter van een ander *Huronſch* Geſlacht getrouwt zynde, daar hy verſcheide Kinderen by ſtaat te teelen, verſterft den naam van dat

Op-

Opperhoofd by zyn doodt, om dat zyn Kinderen zich niet langer dan met den naam van hun Moeder zullen laaten noemem. Hoe komt het dan dat die naam zeedert zeeven of acht hondert jaaren in weezen is gebleeven, en dat hy het noch zal blyven? De reeden daar van is, dat de Zuster van dien *Sastaretsi* met een anderen Wilden komende te trouwen, die wy *Adario* zullen noemen, de Kinderen welken uit dat Huwelyk staan geteelt te worden, *Sastaretsi* zullen heeten, na den naam van de Vrouw, en geen *Adario*, 't welk des Mans naam is. Toen ik hen naar de reeden van die gewoonte vraagde, hebben zy my geantwoordt, dat de Kinderen hun Ziel van den kant hunner Vaders ontfangen hebbende, en het lichaam van den kant der Moeders, het redelyk was dat zy den Moederlyken naam vereeuwigden. Ik heb hen honderdt maal gezegt dat God alleen den Schepper der Zielen is, en dat het waarschynlyker was te gelooven dat het geschiede om dat zy van de Moeder veezeekert waaren, en niet van den Vader; maar zy begeeren volstrektelyk dat die reeden ongerymt is, zonder

der daar van eenig bewys by te brengen.

Wanneer een Vrouw haar Man verlooren heeft, en dat hy andere Broeders heeft, die noch ongehuwt zyn, trouwt een van hen, na 't verloop van zes Maanden, met de Weduw. De Wilden gaan dus eeven eens te werk omtrent de Zuſters van hunne Vrouw, die, koomende te ſterven, doorgaans door een van haar Zuſters in 't echte bedt wordt opgevolgt; maar men moet aanmerken dat dit niet in acht wordt genoomen dan onder Wilden welke zich beroemen meer verſtand dan de anderen te bezitten. Men vindt Wilden die tot aan hun doodt ongehuwt blyven, en nooit ten Oorlog trekken noch op de Jagt gaan, om dat zy of maanziek, of ziekelyk zyn. Wat 'er van zy, men heeft zoo veel achting voor hen als voor de gezondſte en de dapperſte van 't Land; en zoo men 'er de ſpot mede dryft, dit geſchied nooit in hunne teegenwoordigheid. Onder de *Ilinoiers* werden een meenigte *Hermafroditen* (Half Man Half Vrouw) gevonden. Deze draagen een Vrouwe Kleet, maar zy maaken onverſchillig gebruik van de

de beide Kunnen. De *Ilinoiers* hebben een ongelukkige neiging tot de Sodomie (1), zoo wel als de andere Wilden

(1) Zie hier omstandiger van de *Ilinoiers*, en die Zonde onder hen. Men kan van hen in het algemeen zeggen, dat ze vriendelyke, vleiende, en ten uiterste gedienstige Menschen zyn, maar ook heel loos, behendig, leevendig, vlug, en gedwee voor alle soorten van oeffeningen. Zy zyn welgemaakt, sterk van leeden, van een fraaye gestalte, en hunne gelaatskleur is zwartachtig verbrand van de Zon. Hun drift voor de Bosschen en de Jagt, maakt hen ongemeen ongebonden, en geheel onleerzaam. Zy zyn heel vuurig naar de Vrouwen, en noch meer naar Jongens; ook worden zy byna allen verwyft, door hun te groote wellustigheid, en hunne overgegeevenheid tot het minnespel; 't zy dat het de ondeugt der luchtstreek, of een uitwerking is van hun bedorven verbeelding. 't Geen 'er verwonderlyk in is, is dat zy, ondanks de ongelukkige neiging voor die schandelyke Zonde, zeer strengen wetten gemaakt hebben om ze te straffen. Zoodra een Jongeling zich tot een Schandjongen heeft overgegeeven, wordt hy van zyn Mannelyk Waardigheid afgezet; men verbied 'er hem het kleet en den naam van te voeren, of het minste mannelyk werk te doen. De Jagt zelfs is hem verbooden. Men besluit hem in den rang en de beezichheden der Vrouwen; en deze haaten hem zoo zeer als de Mans hem verachten. Zoo dat dien ongelukkigen zich te gelyk als het Uitvaagzel en de Schand-

den die omstreeks den Vloed van *Missisippi* woonen.

Zie daar alles wat ik u byzonderst kan melden, raakende het Huwelyk en de

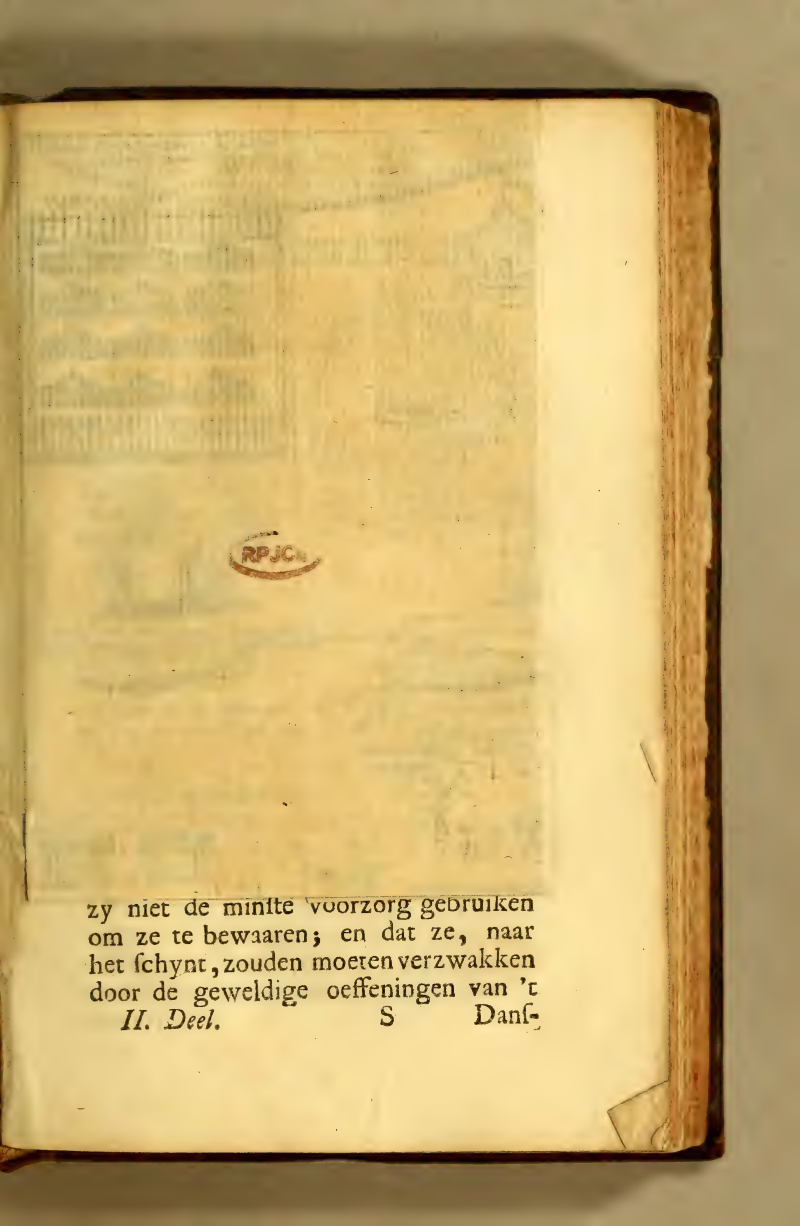
Schandvlek der beide Kunnen aangemerk zien. 't Is dezerwys dat zy zelf hune Beestelyke onbeschofheid erkennende, dezelve weeten te breidelen; en dat, hoe onafhankelyk zy ook zyn, zy zich door een inspanning van redenskracht booven hun eigen wellustigheid verheffen. 't Is ook om hunne drift te verzaadigen dat zy de Veelwyvery onder zich toestaan, in welke zy mede de Zusters of naaste Bloedvriendinnen verkiezen, om de Vrede in hunne Huisgezinnen te onderhouden; en den Man strekt dus tot een nieuwen verbintenis onder haar, om den bandt van 't bloedt tusschen haar te vaster toe te strikken. Zy zyn ook ongemeen Jaloers, en hunne Vrouwen over de minste ongetrouwheid in het aangezicht te schandteekenen, of zelfs wreeder met haar te leeven, is onder hen gemeen. De Vrouwen en de Schandjongers werken zeer fyne en zeer fraaie Matten, met welke zy het binnenste van haar Hut behangen. Wat de Mans belangt, de eenen gaan op de Jagt, anderen braken de Landeryen, bebouwen ze om 'er Indisch Kooren in te Zaaien, en zaamelen 'er schoone Oegsten van in. Hunne Landstreek strekt zich langs de Rivier die hun Naam voert; zy zyn in verscheide Dorpen verdeelt; en zonder hunne ongemeene wellustigheid zouden ze eender strydbaare Volkeren van 't *Noordelyk Amerika zyn.*

de Minnaryen van die *Amerikaanen*; die, wel ver van met losſen toom en als breidelooze Hengſten in 't Veld van *Venus* voort te hollen, 't welk men met recht aan onze *Europiaanen* kan verwyten, ſteets bedacht te werk gaan, als gemaatigt zynde in de genieting der Vrouwen, welke zy niet gebruiken dan tot de voortteeling van hun Geſlagt, en om hunne gezondheid te bewaaren.

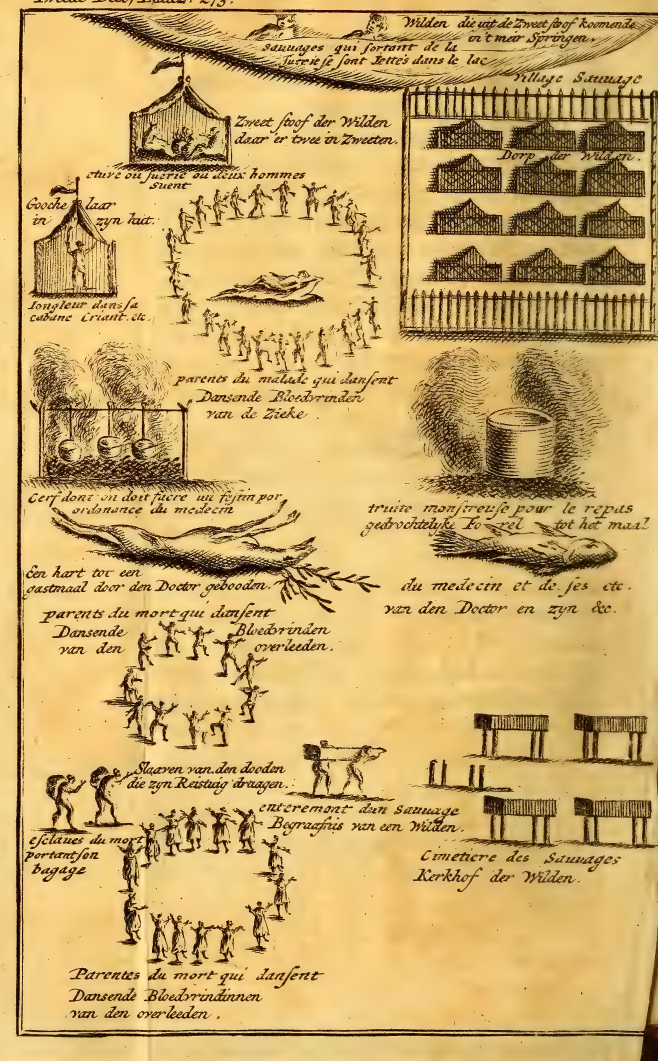
Ik heb u doen aanmerken dat wanneer een Vryſter Kinderen ter Weerelt heeft gebragt, zy nooit geen weederhelft vind; maar ik moeſt 'er byvoegen, dat andere Vryſters van geen trouwen willen hooren ſpreeken, uit een grondbeginzel van ontugt. Deze heetèn *Ickouene Kiouſſa*, dat is te zeggen; *Vrouwen van de Jagt*, om dat zy zich doorgaans met de Jaagers vermaaken, geevende voor reeden, dat zy zich te onverſchillig bevoelen om zich in den Huwelyksbant te verbinden; te achteloos zyn om Kinderen op te kweeken; en te ongeduldig om een ganſche Winter in het Dorp door te brengen. Zie daar op wat wys zy haare ongeregeldheden een glimp weeten te geeven.

Haare Ouders zouden het niet durven denken van haar dat ſlegte gedrag te verwyten. Inteegendeel, zy ſchynen het goed te keuren, met te zeggen, gelyk ik meen u reets gemeldt te hebben, dat hunne Dogters Meeſtereſſen van haar lichaam zyn; dat zy van haar eigen Perzoon beſchikken; en dat het haar geoorloofd is alles te doen wat zy raadzaam vinden. Voorts worden de Kinderen van die Eerloozen wettig geſchat, genietende al de voorrechten der Kinderen van 't Geſlagt; met dit onderſcheid, dat de Krygs en Raads Opperhoofden hen nooit tot Schoon Zoonen zouden willen aanneemen, en dat zy zoo min in eenige andere Oud Geſlagten konnen trouwen, ſchoon die buiten dat niet het minſte recht noch eenige voorrang genieten die haar byzonder zyn. De *Jezuiten* doen al wat hun moogelyk is om de ongeregeldheid van die ontugtige Vryſters te ſtuiten. Zy houden niet op de Ouders voor te Prediken, dat hunne gedoogzaamheid de *Grooten Geeſt* zeer onaangenaam is, en dat zy de geringe moeite die zy neemen om haar Kinderen in de onthouding, en kuiſch te doen

leeven,

zy niet de minste voorzorg gebruiken om ze te bewaaren; en dat ze, naar het schynt, zouden moeten verzwakken door de geweldige oeffeningen van 't

Wilden die uit de Zweet stoof koomende in 't meir Springen.
sauuages qui sortant de la suerie se sont Iettés dans le lac
Village Sauuage
Zweet stoof der Wilden daar er twee in Zweeten.
Dorp der Wilden.
etuve ou suerie ou deux hommes suent
Goochelaar in zyn hut.
Iongleur dans sa cabane Criant. etc.
parents du malade qui dansent
Dansende Bloedvrinden van de Zieke.
Cerf dont on doit faire un festin por ordonance du medecin
truite monstreuse pour le repas
gedrochtelyke Forel tot het maal
Een hart tot een gastmaal door den Doctor gebooden.
du medecin et de ses etc.
van den Doctor en zyn &c.
parents du mort qui dansent
Dansende Bloedvrinden van den overleeden.
Slaaven van den dooden die zyn Reistuig draagen.
enterement dun Sauuage
Begraafnis van een Wilden.
esclaues du mort portant son bagage
Cimetiere des Sauuages
Kerkhof der Wilden.
Parentes du mort qui dansent
Dansende Bloedvrindinnen van den overleeden.

leeven, voor God zullen moeten verantwoorden; dat 'er in de anderen Weereld brandende Vuuren zyn, om hen eeuwig te pynigen, zoo zy niet zorgvuldiger zyn in de Ondeugt te beſtraffen en te verbeeteren.

De Mannen antwoorden: *Dat is verwonderlyk*; en de Vrouwen zyn gewoon teegen die Vroome Vaders ſpottende te zeggen: *Dat zoo hun bedreiging wel gegrond is, het dan moet zyn dat de Bergen van de andere Weerelt van de aſch der Zielen zyn zaamengeſtelt.*

Beſchryving der Ziektens en Geneesmiddelen der Wilden.

DE Wilden zyn grof geſpiert en ſterk, van een bloedryken aart, en een uitmuntende geſteldheid. Zy kennen dat groote getal Ziektens niet, daar de *Europianen* mede overlaaden zyn, als de *Jigt*, het *Graveel*, de *Waterzugt* &c. Hunne Gezondheid is genoegzaam onafgebrooken, ſchoon zy niet de minſte voorzorg gebruiken om ze te bewaaren; en dat ze, naar het ſchynt, zouden moeten verzwakken door de geweldige oeffeningen van 't

Danssen, Jaagen, en de Krygstogten, in welke zy op een zelfden dag van de hette in de koude, en van de koude in de hette overgaan, 't welk in *Europa* een oorzaak van doodelyke Ziektens zou zyn. Het is nochtans waar dat zy 'er zomtyds zwaare *Zydeween*, of *Pleurissen* uit overwinnen; maar dit is alzoo zeldzaam, als het ongewoon is dat zy 'er van herstellen, wanneer zy 'er van aangetast worden; want dat is de eenige Ziekte teegen de welke haare Geneesmiddelen vrugtelooos zyn. De *Kinderpokken* zyn zoo algemeen aan den Noordkant van *Kanada*, als de *Spaanse* naar den Zuidkant. De eerste van die twee Ziektens is des Winters zeer gevaarlyk, door de moeielykheid der uitwaazeming. Schoon zy dus doodelyk is, maaken 'er de Wilden nochtans zoo weinig werk van, dat zy 'er, van aangetast zynde, van Hut tot Hut wandelen, als zy 'er kracht genoeg toe hebben, anders laaten zy 'er zich van haar Slaaven draagen. De *Venusziekte*, is naar den kant van den Vloed *Mississippi* gansch algemeen. Ik errinner my dat ik by de *Akanzaërs* zynde, welke ik op die groote Vloed by het uitvaaren van de

Rivier

Rivier der *Missouriers* aantrof, (gelyk ik het u in myn zestienden Brief gemeld heb) een Wilden onder hen zag, die zich voor my ontblootende, my een gedeelte van zyn lyf vertoonde, dat wegrotte. Hy liet zeekere Wortelen kooken; en hem gevraagt hebbende tot welk een gebruik, antwoordde hy my, door middel van een Tolk: Dat hy verhoopte binnen een Maand geneezen te zullen zyn, door het sap van die zelfde Wortelen te drinken, en gestadig goede Vlees en Vischnatten te gebruiken.

De Brandewyn maakt een schrikkelyke verwoesting onder de Volkeren van *Kanada*, want het getal der geenen die ze drinken, is onvergelykelyk grooter dan 't getal der zulken die 't vermoogen hebben dat zy 'er zich van onthouden. Die drank, die uit zich zelven doodelyk is, en in dat Land niet gebragt wordt zonder vermengt te zyn, verteert hen zoo geweldig, dat men 'er de droevige gevolgen van moet gezien hebben, om het te gelooven. Hy dooft de natuurlyke hette in hen uit, en doet ze byna allen in die kwyning vervallen, die men *Uitteering* noemt. Zy

zien 'er bleek, loodkleurig, en zoo ysselyk uit als geraamtens. Hunne Gastmaalen, dat rykelyk opgediste maaltyden zyn, op welke men het zich tot eer reekent niets over te laaten, bederven hen de maag volstrektelyk. En zy vermeinen dat door heel veel waater, of natten te drinken, de verteering by hen gemakkelyker geschiet, dan by ons *Europiaanen*, die onze maagen overlaaden met Wyn en andere Vogten, welke ons raauwheden aanbrengen. De Wilden staan ook niet verbaast over hunne Ziektens. Zy vreezen de doodt ongelyk minder dan de smert der Kwaalen, en haar langduurigheid. Wanneer zy ziek zyn, gebruiken ze niet dan Natten, en eeten weinig; en als zy zoo gelukkig zyn dat zy konnen slaapen, achten zy zich behouden. Zy hebben my meer dan twintigmaal gezegt, dat de slaap, en de zweetingen, in staat zyn om de Ziekste Mensch der Weerelt te geneezen. Als zy zoo zeer verzwakt zyn dat zy niet uit het bedt konnen opryzen, koomen hunne Bloedvrienden voor hen danssen en kortswylen, om hen te vervroolyken. Verders mist het nooit dat zy door de *Guichelaars* bezocht worden,

van

van welke het tyd werdt hier iets in 't voorby gaan te zeggen.

Een *Guichelaar* is by hen een ſoort van Dokter, of, om beeter te zeggen, een ſoort van Kwakzalver, die zich van een gevaarlyke Ziekte geneezen hebbende, zot genoeg is van zich te verbeelden dat hy onſterflyk is, en de magt heeft om alle ſoorten van Kwaalen te geneezen, in teegen de goede en booze *Geeſten* te ſpreeken. (1) Schoon nu een

(1) Zie hier omſtandig hoe zy zich eigenlyk tot dat handwerk voorbereiden. Om tot die verheeve waardigheid te geraaken, ſluit zich zulk een Wilden in een Hut op, in welke hy zich zonder te eeten, en enkel met eenig waater voorzien, neegen agter een volgende daagen onthoudt. Niemant wie het ook zy, mag hem koomen ſtooren. Daar roept hy, een ſoort van een leedere fles met keizelſteenen gevult in de hand hebbende, met welke hy een geſtadig geraas maakt, de Geeſt overluid aan; verzoekt dat hy hem toe wil ſpreeken, en tot Docter en Bezweerder aanneemen; en dit met een verſchrikkelyk geſchreeuw, gehuil, verwringingen, bonzingen, en ſchokkingen van 't lichaam; tot zoo ver dat hy geheel buiten adem raakt, en 't ſchuim hem op een yſſelyke wys uit den mond pruiſt. Wanneer dat Guichelſpel, 't geen niet dan door eenige oogenblikken ſluimerens wordt afgebrooken, daar hy van vermoeidheid onder bezwykt, ten einde van neeg-

een eigelyk met die *Guichelaars* in hun afweezen den ſpot dryft, om dat men hen aanmerkt als Zotten, die door eenheftige Ziekte 't gezond verſtandt verlooren hebben; dit belet niet dat men hen nochtans by de Zieken laat koomen: 't Zy om hen door hunne vertelzeltjes te vermaaken, of om ze te zien mymeren, ſpringen, ſchreeuwen, en gillen, en ze grinzingen en ſtuipachtige verwringingen te zien maaken, net als of zy bezeeten waaren. Welk geraas en gehaſpel eindigt met een Gaſtmaal van Hertevlees, of van dikke Forellen voor 't Gezelſchap te verzoeken; dat dus

gen daagen volſpeelt is, treed hy in zeegenpraal uit zyne Hut; en beroemt zich dat hy met den Geeſt in geſprek is geweeſt, en van hem de gaaf heeft ontfangen van de Ziektens te geneezen, de Stormen te verjaagen, en het Weer te veranderen. 't Is vry klaarblykelyk dat hun herſſens door zulk een langen vaſten, en de geweldige bonzing die zy met het hooft doen, geheel van hun ſtel geraakt, zy zich dus in een ylhoofdigheid verbeelden met den Geeſt geſprooken te hebben; ten minſten is het vaſt dat zy 'er anderen van verzeekeren; en ze worden van dien tyd voor Guichelaars en groote Geneesheeren erkent.

dus het vemaak van de Smul en der Tydkorting geniet.

Die *Guichelaar* komt den Zieken bezoeken, beziet hem naauwkeuriglyk; en zegt, zoo de booze Geeſt hier is wy zullen hem wel haaſt doen verhuizen. Daar na begeeft hy zich alleen in een kleine Tent, voordachtelyk opgeſlaagen, in de welke hy Danſt en Zingt, huilende als een *Weerwolf*, ('t geen den Jezuiten aanleiding heeft gegeeven om te zeggen, dat de *Duivel* met hem ſpreekt). Na zyn Gezwets geeindigt te hebben, komt hy de Zieken op de een of de ander plaats van zyn lichaam zuigen; en zegt tot hem, eenige Beentjes uit zyn mond haalende: „ Dat „ die zelfde Beentjes uit zyn lichaam „ gekoomen zyn; dat hy moedt „ moet ſcheppen, dewyl zyn Ziekte „ van geen belang is; en dat het „ noodig is, ten einde hy te eerder „ herſteld werde, dat hy zyn Slaaven, „ en die van zyn Bloedverwanten, „ op de Elands, de Harten, of eenige „ andere Jagt uitzende, om 't „ Vlees van die ſoorten van Dieren „ te eeten, daar zyn geneezing vol-

 „ ſtrekt

„ strekt van afhangt “ (1).

Dezelfde *Guichelaars* brengen hen doorgaans zeekere zappen van Planten, of van Geneeskruiden, dat een soort van Buikzuiverende middelen zyn, welke

(1) De Wilden moeten omtrent dat Volk steets met de Geschenken in de hand staan, 't zy ze in een Ziekte hun toevlugt tot dezelven neemen, of om goed Weer te verkrygen. Het gebeurt zomtyds, dat zy ze ontfangen hebbende, de Guichelaar als een Bedrieger wordt om hals gebragt, wanneer de Zieken niet geneest, of dat het Weer niet verandert; 't welk maakt dat de bedreevenste onder hen, geen Geschenken aanneemen, dan wanneer zy eenige waarschynlykheid van geneezing, of van verandering in 't Weer zien. En zy brengen dan voor reeden by, dat ze genootzaakt zynde zich van hunne Vrouwen te onthouden, en drie daagen te vasten, zoo meenigmaal als ze Guichelen, in geen staat zyn om een zoo heilig bedryf te onderneemen. Het is noch een vry en algemeen gevoelen der Wilden, dat elk Volk en Land een Beschermgeest heeft; en 't is uit dien hoofden, dat eenige Guichelaars de overmagt van die der Europiaanen op de hunne erkennende, de Franschen meer dan eens gevraagt hebben van wat kleur hun Geest was? En verzeekerden dat zy die van hun Volk hebben gezien (zynde eigendlyk de Geest welke zy aanroepen, en gen Duivel, als La Hontan wel aanmerkt) en dat hy zwart was.

ke men *Maskikik* noemt; maar de Zieken bewaaren die eer uit inſchikkelykheid, dan dat zy ze drinken, om dat zy gelooven dat de Buikzuiverende middelen het geheele bloed verhitten, en de aderen en ſlagadren door haare geweldige voortſtootingen verzwakken. Zy vernoegen zich met te deeg te doen zweeten, Natten te nuttigen, zich heel warm te houden, te ſlaapen als het doenlyk is, en Meir-of Fontein waater te drinken, zoo wel geduurende de verheffing der Koortzen, als in de andere Kwaalen. En zy konnen niet begrypen hoe wy zoo zot zyn, dat wy ons van Braak middelen bedienen; want zoo dikwils als ze *Franſchen* zien, die deez' geweldige Geneesmiddelen gebruiken, konnen zy zich niet weerhouden te zeggen, dat wy een *Iroquooiſch* inſlikken. Zy vermeinen dat dit ſoort van Geneesmiddel het geheele geſtel ſchudt en ontroert, en dat het aan al de innige deelen geweldige poogingen doet doen; maar zy ſtaan noch verbaasder over het aderlaaten, om dat het bloed, zeggen zy, het lemmet van het leeven zynde, het voordeeliger zou zyn

daar meerder van in de Bloedvaaten te gieten, dan het 'er uit te doen loopen, dewyl het leeven verdwynt als men 'er het beginzel en zyn oorzaak van wegneemt; daar noodwendig uit volgt, dat in 't verliezen van bloedt de Natuur niet langer dan kwynende en flaauwlyk werkt, dat de ingewanden verhitten, en al de deelen verdroogen; 't welk aanleiding geeft tot al de Ziektens waar mede de *Europianen* overlaaden zyn.

De Wilden laaten nooit geen agt daagen voorbygaan zonder te zweeten, 't zy dat ze ziek of gezondt zyn; met dit onderſcheid, dat wanneer ze een volkoome gezondheid genieten, zy, noch ganſch nat van 't zweet, des Zoomers, in de Rivier ſpringen, en des Winters in de Sneeuw gaan wentelen; inplaats dat als ze ziek zyn, zy dan weeder warm in hun bedt gaan leggen. Vyf of zes Wilden zweeten met gemak in een plaats tot dat gebruik geſchikt; welke plaats een ſoort van oven is, met Matten, Beeſtenvellen &c. overdekt. Men zet in de midden een kom vol brandende brandewyn, of dikke gloeiende ſteenen; 't welk een zoo groote hette veroor-

veroorzaakt, dat men in zeer korten tydt ongemeen zweet. (1) Verders bedienen zy zich nooit van warme baaden, zoo min als van klifteeren, zoo zy zich niet door de Jezuiten of door onze Doktooren tot het gebruik van die Geneesmiddelen laaten overhaalen.

Een Wilden zei my op een tydt zeer verftandig, dat de zuivere lucht, de goede waateren, en de vergenoegheid van geeft, wel in waarheid niet beletten dat den

(1) Als zy in dat zweeten eenige pyn aan de dyen of de beenen voelen, neemen ze een mes, of een gefcherpte fteen, en fnyden eenige fchrabbingen in het deel dat hen zeer doedt. Wanneer 'er het bloedt uitloopt, fchrappen zy het met hunne meffen, of hunne fteenen, tot het met loopen ophoudt; en zy vryven die wonden vervolgens met Beeren Oly, en met fmeer van Jachtdieren. Dit is een onfeilbaar geneesmiddel. Zy gaan eeven eens te werk als ze pyn in 't hooft of in de armen hebben. Om de derden of vierdendaagfche Koortfen te verdryven, bereiden ze een Geneesmiddel met een zeekere Schors die zy doen kooken, (en moogelyk een foort van ChinaChina is, als insgelyks niet anders dan een Boomfchors zynde.) Waarna zy het de Zieken ingeeven als de koorts is afgegaan. Zy hebben ook verzeekerde Geneesmiddelen teegen 't vergift der Padden, der Raatelflangen, en andere gevaarelyke Dieren.

den Menſch zyn leeven eindigt; maar dat men ten minſten niet kon ontkennen dat dit alles zeer veel toebragt om hem dat zelfde leeven te doen doorbrengen zonder eenig ongemak te gevoelen. Hy ſpotte te gelyk met de ongeduldigheid der *Europianen*, die wel zoo draa wilden geneezen zyn, als hen de ziekte aankomt; vermeinende dat de vrees welke wy voor 't ſterven hebben, wanner wy van de geringſte koorts aangetaſt worden, de aankooming derzelve zoodaanig verdubbelt, dat die Vrees ons meeſtentyds doodt: Inplaats dat als wy de kwaal, zoo wel als de doodt, voor een beuzeling achte, en met zeer veel moedigheid en gedult bedleegerig bleeven, zonder de Natuur door onze Geneesmiddelen en Droogeryen gewelt aan te doen, die goede Moeder in geen gebreeken zou blyven van ons te verligten, en ons allengs te herſtellen.

De Wilden begeeren zich nooit van onze Wondheelers, noch van onze Doktoren te bedienen. Zy houden ſtaande dat alle vermenging van Geneeskruiden een Vergift is, dat de Natuurelyke hette uitbluſt en de borſt verteert. En ze meenen dat de Kliſteeren niet heilzaam

zyn dan aan de *Europianen*, ſchoon zy ze zich zomtyds laaten zetten, wanneer zich de *Franſchen* in hunne Dorpen bevinden. Hunne gedachte is, dat de Eetreegel, of de Soberheid, het bloedt verhit, en dat het zeer gevaarlyk is aan zyn graagte 't geen daar men trek naar heeft te weigeren; mits dat de voedzels krachtig zyn. Het Vlees wordt van hen half gaar gekookt gegeeten, maar de Viſch willen zy ongemeen gaar hebben. Zy nuttigen nooit geen Sla; vermeinende dat alle ongekookte Groentens den maag met moeite doen kooken.

Daar is geen wonde, noch verſtuiking, die ze niet met Geneeskruiden en Planten geneezen, welker eigenſchap zy kennen; en 't geen iets byzonders is, is dat de *Kanker* zich nooit in hunne wonden zet. Men moet dat echter aan die Kruiden niet toeſchryven, noch aan de lucht van 't Landt, maar veel eer aan hunne goede geſteldheid, om dat de *Kanker* zich, ondanks dezelfde Geneesmiddelen, in de wonden der *Franſchen* openbaart, die buiten teegenſpraak moeilyker te geneezen zyn dan de Wilden. Die Volkeren ſchryven dit toe aan

't zout

't zout dat wy eeten; zich verbeeldende dat het de oorzaak van alle onze Ziektens is, om dat zy niets dat gezouten is konnen eeten, zonder tot stervens toe ziek te worden, en onophoudelyk te drinken. Zy konnen ook niet besluiten waater te drinken in ys verkoelt, vermeinende dat het de maag verzwakt, en de kooking derzelven vertraagt. Zie daar het vreemde Oordeel 't geen zy over alle dingen vellen, door de sterke inbeelding die zy van hunne gewoontens en gebruikelykheden hebben. 't Is vergeefs dat men hen ga bezoeken, wanneer zy op den oever van de doodt zyn, om hen te vermaanen dat zy zich moesten doen aderlaaten, of eenig zuiverend geneesmiddel inneemen: Zy antwoorden dat ze noch zoo geweldig niet lyden om te konnen besluiten hun doodt door de geneesmiddelen der *Franschen* te verhaasten; welke geneesmiddelen, zeggen ze, al zoo ondeugend van hen geacht worden als de geenen die ze geeven.

Zoodra een Wilden overleeden is, kleet men hem zoo net als moogelyk is, en de Slaaven van zyn Bloedvrinden koomen hem beweenen. Noch Moeders,

ders, noch Zusters, noch Broeders schynen in 't minst bedroeft. Zy zeggen dat hy wel gelukkig is, van geen meer smert te lyden; want die goede Lieden gelooven, en zy bedriegen zich daar niet in, dat de doodt een overgang is tot een beeter leeven. Zoodra den Dooden gekleet is, zet men hem op een mat needer, op dezelfde wys als of hy leevendig was. Zyn Bloedverwanten gaan rondom hem zitten, elk van hen doet op zyn beurt een Aanspraak aan hem, of men vertelt hem alle zyne Krygsdaaden, en die van zyn Voorouders; en den Redenaar die laatst spreekt, drukt zich uit in deeze woorden: *Een zoodaanigen, zie daar u by ons gezeeten; gy hebt dezelfde gedaante als wy; daar ontbreeken u noch armen, noch hooft, noch beenen. Nochtans houdt gy op van te zyn, en gy begint te vervliegen als den rook van deeze pyp tabak. Wie is hy die ons toesprak drie daagen geleeden? Gy zyt het niet, want gy zoudt ons anders noch toespreeken. Het moet dan weezen dat het uwe Ziel was, die teegenwoordig in 't groote Zielenland is, met die van ons Volk. Uw lichaam dat wy hier zien, zal binnen zes maanden zyn 't geen het twee hondert Jaaren voorleeden was.*

was. Gy weet niets, gy kent niets, en gy ziet niets, om dat gy niets zyt. Nochtans geeven wy u, door de geneegenheid die wy uw lichaam toedroegen, toen de Geest u bezielde, blyken en bewyzen van de eerbied aan onze Broeders en onze Vrienden verschuldigt.

Zoodra de Aanspraaken geeindigt zyn, gaan de Bloedvrienden uit de Hut, om voor de Bloedvrindinnen plaats te maaken; die hem dezelfde begroetingen doen. Men sluit hem vervolgens twintig uuren in de *Hut der Dooden*, en gedurende dien tydt hout men dansseryen en gastmaalen; (1) die niets minder dan treurig schynen. Als de twintig uren verstreeken zyn, draagen de Slaaven het Lyk op hun schouders, tot aan de plaats daar men het op staaken van tien voeten hoog zet, in een dubbele doodkist van boomschorsen beslooten; in welke men de voorzichtigheid heeft gehadt

(1) Al de geenen welke op die Gastmaalen gaan, geeven 'er Geschenken, en werpen ze voor de voeten der Bloedvrienden, die de naastbestaanden zyn, zeggende: *Zie daar om hem te dekken, om een Hut te maaken, of om een Staketselpaalen om 't graf op te rechten.*

gehadt zyn Waapenen, Pypen, Tabak, en Indiſch Kooren te leggen. Terwyl die Slaaven het Lyk draagen, danſſen de Bloedvrienden en Vriendinnen achter het zelve, en andere Slaaven torſſen het Reistuig, 't welk de Bloedverwanten den Dooden vereeren, en brengen het op zyn Graf. (1) De Wilden langs de oev-

(1) De Wilden in 't algemeen begraaven hunne Dooden met alle moogelyke pracht; voor al hunne Bloedverwanten, en de Kapiteinen of Opperhoofden van hun Gehugten. Zy ſchikken hen op met hunne ſchoonſte verciersſels; beſchilderen het aangezicht en 't lyf met allerlei kleuren; en het dekzel der Doodkiſt, van boomſchorſſen, is doorgaans met zeer ligte puimſteen gladt gepolyſt. Hunne met paalen omzette Graaven, zyn gemeenlyk op de hoogſte plaatſen van hun Gehugten. Zy zenden ook Jaarlyks Afgezanten by hunne Nabuuren, om het Feeſt der Dooden te vieren. Alle Volkeren van 't *Noordelyk Amerika* beſpaaren dan niets tot eer van hunne overleede Ouders, en Vrienden, die ze gaan beweenen; en ze vereeren malkander aanzienelyke geſchenken. Zy geeven dezelven aan de Bloedvrienden van den Overleeden, *om hunne traanen af te droogen*; en geleiden hen naar 't Graf, onder het gemompel van een ſoort van Gebet; 't welk zy met traanen en zugten vergezellen, in teegenwoordigheid van de beendren der geenen welker gedachtenis zy vereeren. Eenigen hebben ook byzondere plech-

oevers der *Lange Rivier* verbranden hunne Dooden, gelyk ik het elders gemeld heb; en zy bewaaren ze zelfs in Grafkelders, tot 'er een genoegzaam getal is, om te zaamen verbrandt te worden; 't welk buiten het Dorp geschiet, in een plaats tot die plechtigheid geschikt. Verders weeten de Wilden van geen rouw te draage, (1) en spreeken van

plechtigheden voor de Kinderen van hunne overleedene Vrienden. Als zy ze willen begraaven, leggen ze hunne lichaamen in een dekkleet, of een bereidt en zeer wit beesten vel, in het by zyn van hunne Bloedvrienden. Dat vel, of kleet, is met verscheide kleuren beschildert. Dan draagen zy ze vervolgens naar 't graf, of zetten ze ten dien einde op een soort van Sleede; maar inplaats van aan de Bloedvrienden der overleeden Kinderen geschenken te geeven, gelyk zy aan die der volwassenen doen, ontfangen zy 'er in teegendeel, om de traanen af te droogen welke ze in overvloedt in 't byzyn der Bloedvrienden storten.

(1) Dit moet enkel verstaan worden van de Wilden van *Kanada*. In de voorige aanteekening is reets gezien, dat 'er in dat groote Vaste Land Volkeren zyn die hunne Dooden beweenen. Men vindt 'er zelfs die het met groote weeklagten doen; en onder eenige Volkeren, byzonder om de Zuid, draagen de Vrouwen een Jaar roouw over haare naaste Bloedverwanten. Geduurende dien tydt onthouden zy zich van alle danssen en gastmaalen, en draagen dan een

Van de Dooden nooit in 't byzonder; dat is te zeggen, hen by hunne naamen noem-
en-

een ſoort van Kap, of Huive, op het Hoofd. Zommigen meenen, zoo om deeze als om andere reeds gemelde omſtandigheden, die veel overeenkomſt hebben met de gewoontens der Jooden; dat de Wilden van *Amerika* van de Jooden zouden afgeſtamt zyn, waar van 'er eenigen door een Schipbreuk in dat gedeelte der Weerelt konden aangeworpen weezen. Maar behalven dat alle Landaarden van 't zelven in hunne Gewoontens geen zweem naar 't Joodendom hebben, is dit te veel in 't wildt gegiſt, om daar eenige zeekerheid op te gronden. Ik zal hier liever, by geleegenheid der overleedenen, iets byzonders van de *Beſcatongers* aanteekenen. Dat Volk, 't welk omſtreeks den Vloed *Miſſiſſippi* woondt, wordt gemeenlyk *Huilers* gebynaamt, om dat op de aannaadering van Vreemdelingen, zoo wel Mannen als Vrouwen bitterlyk beginnen te ſchreien. De reeden daar van is, dat die Lieden zich verbeelden dat hunne overledene Ouders, of Vrienden, op reis zyn gegaan; en dewyl zy ze ſteets te rug verwachten, vernieuwt de aankomſt der Vreemdelingen hun denkbeeld; maar alzoo zy in hen de geenen niet vinden welker afzyn van hen betreurt wordt, vermeerdert dit hunne droefheid. Het reedelyke in 't Geloof van dat Volk is, dat zy ongelyk meerder weenen als hen Kinderen gebooren worden, dan op hun overlyden, om dat zy de doodt enkel aanmerken als een Reis, daar men naar eenigen tydt uit weederkeert; maar de geboorte als een intreeden in een Velt vol gevaaren en ongeluk-

 ken

mende. Zy ſpotten met ons, wanneer zy ons de Leevensloop van onze Ouders, van onze Koningen, van onze Veldooverſtens, en van andere hooren verhaalen.

Een Wilden is zoodra niet geſtorven, of zyn Slaaven trouwen met andere Slaavinnen; en zy woonen te zaamen, als dan vry zynde, dat is te zeggen, geen Heer meer hebbende. De Kinderen welke uit die Huwelyken voortkoomen, worden voor Kinderen van het Volk aangenoomen en geſchat, om dat zy in het Dorp en het Landt gebooren zyn; en het ongeluk haarer Vaders, zeggen ze, niet moeten draagen, noch in de Slaaverny ter Weerelt koomen, dewyl zy gewiſſelyk niets tot hunne geboorte toegebracht hebben. Die zelfde Slaaven draagen zorg van daagelyks, uit erkentenis hunner vryheid, aan den voet van 't Graf hunner Meeſters te gaan, om hen eenige pypen tabak op te offeren. Maar dewyl ik hier van Tabak ſpreek, zal ik u zeggen dat de Wilden byna

ken. Die Volkeren bidden enkelyk de Zon aan, en dat Heemellicht is de Godheid van den ganſchen Landaart.

byna altemaal rooken, maar zy gebruiken ze nooit om te ſnuffen, of aan proppen, om ze te kaauwen. Zy zaaien die Plant, en zaamelen 'er een grooten Oegſt van in; doch zy is verſchillend van die van *Europa*, ſchoon de eerſte zaaizels der laatſte uit *Amerika* zyn gekoomen. En alzoo ze ſchier niets deugt, zyn ze genootzaakt *Brazil* Tabak te koopen; die ze met een zeeker bladt van een aangenaame reuk vermengen, dat men *Sagokomi* heet.

Ik heb niets meer over die ſtof te zeggen, geloovende u een genoegzaame kennis gegeeven te hebben van hunne Ziektens en Geneesmiddelen; die, in myn zin, al zoo wilt zyn als zy zelf. Wat 'er van zy, zy ſterven zelden dan van de Zydeween. Wat de andere ziektens belangt, zy worden 'er door de grootſte gevalligheid der Weerelt uit herſtelt; want buiten den moedt en de geduldigheid, die zy 'er meer dan men zich verbeelden kan in doen blyken, doen ze alles wat men kan doen om zich om hals te helpen; eetende en drinkende in ſterke koortſen, en rookende, op het afgaan derzelven, *Brazil* Tabak, waar van

ik u gesprooken heb; die buiten teegenspraak de zwaarste is van alle de geenen welke ons bekent zyn.

De Vrouwen zyn in dat Land, gelyk elders, aan natuurelyke onpasselykheden onderworpen, daar zy zomtyds aan sterven. 't Is waar dat zy een heerlyk geneesmiddel teegen de droevige gevolgen van dat ongemak hebben, 't welk een zeekeren drank is; maar die van geen kracht kan zyn, ten zy dat zy zich van alle onmaatigheid onthouden, daar zy heel bezwaarlyk toe besluiten. Eenige *Fransche* Barbiers hebben my verzeekert, dat de *Europische* Vrouwen tweemaal zoo veel kwyt raaken, en het veel langer agter een hebben dan de Wildinnen; die ten hoogsten maar twee daagen niet wel zyn. Het andere ongemak dat zy vry dikwyls hebben, is haare te groote zogrykheid; maar om daar van verligt te zyn, laaten zy zich van kleine Honden zuigen.

Beschryving van de Jagt der Wilden (1).

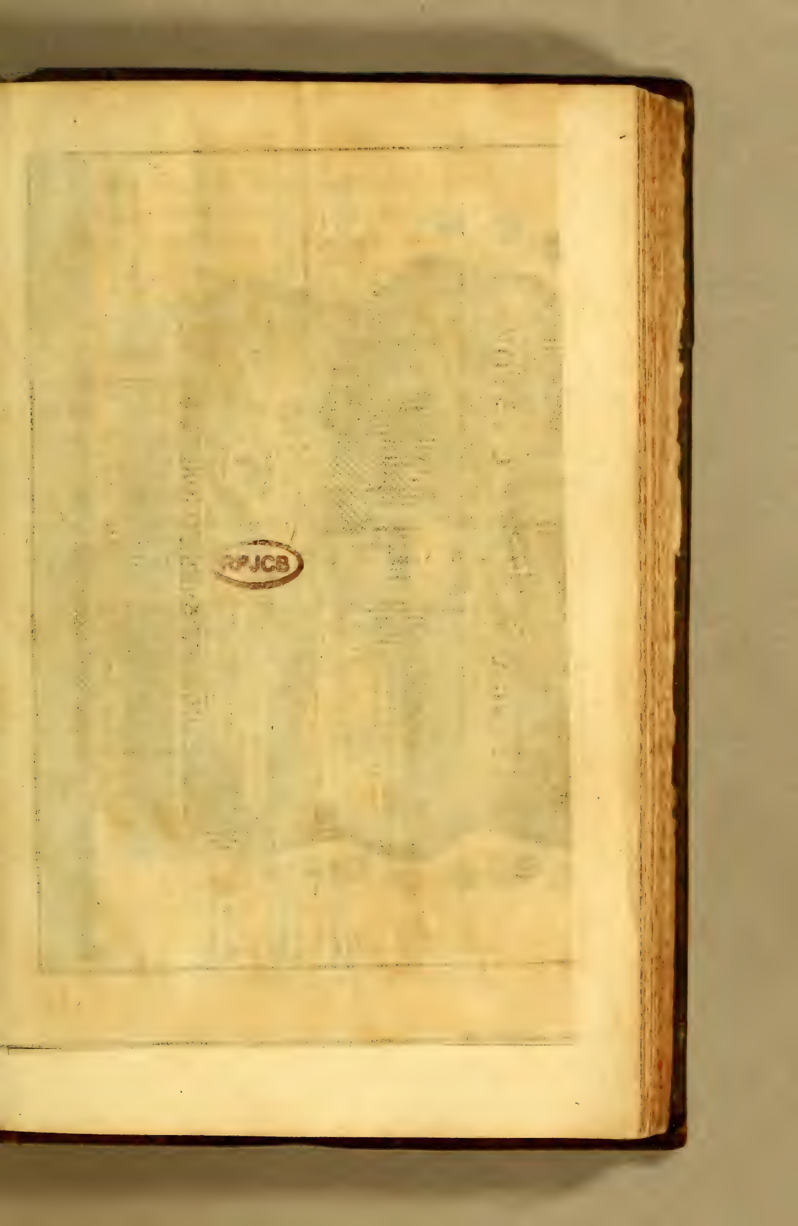
IK heb van de Jagt der *Elanden*, en van eenige andere Dieren van *Kanada*, in myn tienden en elfden Brief gesprook-en,

(1) Zie hier een Plechtigheid, ter voorbereiding van de Jagt, onder de Zuidelyke Volkeren, en byzonder onder de *Iroquoiers*, die in het algemeen veel bygelooviger zyn dan de Noordelyken. Als zy op de Buffelsjagt willen gaan, zenden ze vier of vyf van hunne beste Jaagers op het Gebergte, om 'er de Vreedenpypsdans met zoo veel Plechtigheid te danssen als onder de Volkeren naar welke zy gewoon zyn Gezanten te zenden, om eenige verbonden te sluiten. By de te rug komst van die Jaagers, stellen zy geduurende drie daagen een der grootste Keetels voor elk ten toon, met veeren van allerlei kleur omringt, en een Snaphaan, die dwars booven over de Keetel heen legt. De voornaamste of geliefste Vrouw van een Opperhoofd, draagt die Keetel den tydt van drie daagen op haar rug, met bloemen vercierdt, en in groote Staatsie, aan 't hoofdt van meer dan twee honderdt Jaagers. Zy volgen een Gryzaart, die aan het eind van een Stok een soort van Neusdoek, op de wys als een Vaandel, in de handt voert, houdende in de andere zyn Boog en Pylen. De Gryzaart doet de Jaagers, of de Krygslieden, drie of viermaal stil houden, om de doodt der

ken; waarom ik my eigenlyk niet zal ophouden dan met u een Naauwkeurige Beschryving van de Jagt der Bevers te geeven, dat zoogenaamde halfslagtige Dieren zyn, gelyk ik het u in myn zestienden Brief hebt doen opmerken, toen ik u de Afteekening van die Dieren overzondt. Dewyl nochtans de behendigheid, en de verwonderlyke Ingeschaapenheid van die Beesten, verbaazende zyn, is het goedt u te doen weeten waar zy in bestaan, door u de afschetsing te zenden der Vyvers welken zy konstiger dan de Menschen weeten te maaken.

De

Buffels welke zy verhoopen te dooden, bitterlyk te beweenen. In het laatste stilhouden, zenden de Oudsten van de Bende, twee der bekwaamste Jaagers af, ter ontdekking der Wilde Buffels. By hunne weederkomst luisteren zy hen iets in 't oor, eer zy de Jagt van die Dieren aanvangen Vervolgens steeken ze in de Zon gedroogde Buffelmest aanbrant, en vullen hunne pypen met dat vreemde vuur aan, om de voorloopers die ze op Kondschap hadden uitgezonden, te doen rooken. Terstont na die Plechtigheid, begeeft zich een gedeelte der Jaagers agter het Gebergte, en de overige plaatsen zich aan den anderen kant, om de Buffels in te sluiten.

JCB

Ruisseau
Beek
Sauvage tuant un Castor avec le fusil
Een Wilde die een Beever met een Snaphaan schoot doodt.
Sauvage tuant un Castor avec l'arc
Een Wilden die een Beever met een Pyl velt.
Beever die een boom omver byt.
Castors tirant un arbre ala nage
Beevers een boom Zwemmend Voortsleepende.
Cabane de Castors
Hut der Beevers
Castors pris dans les filets
Beever
ETANGA
Vyver
CASTORS
trous ala glace
Wilde die een Beever harpoent.
Sauvage harponant un Castor.
Hond die een Beever verworgt
Andere hond die een Beever verworgt.
Castor pris au piege
Beever in de val gevangen.
Castors tirant un arbre a la nage
Beevers die een boom Zwemmende Voorttrekken
Beevers die gaan arbeiden.
Digue des Castors
Dyk der Beevers.
Waater dat over den Dyk Stroomt.
eau qui tombe par dessus la digue

De *Bevers* baaren veel bedenking aan de Wilden van *Kanada*, over de hoedaanigheid van haar natuur. Zy zeggen, dat ze te veel verſtand, bekwaamheid, en oordeel bezitten, om te gelooven dat haar Zielen met het Lichaam ſterven; en ze voegen daar by, dat zoo het hen geoorloofd was te redeneeren over onzichtbaare zaaken, die niet onder het bereik der zinnen vallen, zy vrymoedig zouden durven ſtellen, dat ze even als de onze onſterflyk zyn. Zonder my met dat Herſſenbeeldig Gevoelen op te houden, is het zeeker dat men moet toeſtemmen, dat 'er een groot getal Menſchen op aarden zyn, (zonder te willen ſpreeken van de *Tartaarſche*, de *Moſcoviſche*, en de *Noorweegſche* Boeren, of van honderdt andere Volkeren) die niet het honderſte gedeelte van 't verſtandt deezer Dieren bezitten.

Die (1) Bevers laaten zoo veel konſtigheid

(1) Alles wat hier van die Dieren gezegt is, wordt algemeen beveſtigt, en kan gemakkelyk geloof vinden als men zyn gedachten laat gaan over de ongemeene Konſtigheid der Neſten van Zwaluwen, en andere Vogels die in ons Landt gemeen zyn; en over al 't ver-

igheid in hunne Werken blyken, dat men ze niet, zónder zich gewelt aan te doen, aan de enkele ingeſchaapenheid kan toeſchryven; want het is geoorloofd aan zeekere zaaken te twyffelen van welke men in 't minſt geen oorzaak ontdekt, mits dat zy geen verbintenis hebben met den Godsdienſt. Daar is 'er die men zelf wenſchte gezien te hebben, om 'er geloof aan te geeven, zoo ver zyn ze verwydert van 't Gezondt Oordeel, en de Reeden. Wat 'er van zy, ik waag het, u over dat onderwerp verſcheide byzonderheden te ſchryven, die u miſſchien de oprechtheid van myn verhaal zullen konnen doen in twyffel trekken. Ik ga aanvangen, door u te verzeekeren dat die Dieren een zaamenleeving van hondert onder malkander opregten, en dat zy de een den ander ſchynen toe te ſpreeken, en te zaamen te redeneeren, door zeekere onwoordelyke klaagtoonen. De Wilden zeggen, dat zy een onverſtaanbaare taal op zich zelven hebben, door welkers middel zy malkander haar ge-

voe-

verbaazende dat in de Honingbyen en de Mieren is op te merken.

voelens en gedachten bekent maaken. Ik heb nooit geen oog of oor getuigen van die ſoorten van Vergaaderingen geweeſt; maar een groot getal Wilden en Boſchloopers, Lieden die geloof verdienden, hebben my verzeekert dat niets waarachtiger is. Zy voegden daar by, dat de Bevers onder malkander raadpleegen wat zy doen moeten, om haar Hutten, haar Dyken, en haar Meiren in ſtaat te houden; en over alles wat de behoudenis van haar Gemeenebeſt betreft. Die goede Lieden wilden my verzeekeren, dat die Beeſten Schildwachten uitſtellen, terwyl zy digt by haare Meiren arbeiden, om boomen zoo dik als een oxhoofd met de tanden door te knaagen; en dat die Schildwachten, op de aannaadering van Menſchen of Beeſten, een ſchreeuw geevende, al de arbeiders in 't waater ſpringen, en tot aan haar Hutten onder waater wegduikelen. Ik ſtel die zaak ter needer op het verhaal van duizende Lieden, die niet het minſte belang hebben om iemand Fabelen op de mouw te ſpelden; maar zie hier wat ik zelf in 't Jagt Landt der *Outagamiers*, (daar ik in't begin van myn zeſtienden Brief van ſpreek) weegens

die

die ſtof heb opgemerkt. De Bevers zich in een Weide bevindende, met eenige kleine Beeken doorſneeden, beſluiten Dyken en Kaaden op te werpen, welke, den loop van 't waater teegenhoudende, een overſtrooming over die ganſche Weiden veroorzaaken, die zomtyds bevonden wordt twee mylen in haar omtrek te zyn. Die dyk is van boomen gemaakt, welke zy met haar vier ſcherpe ſlagtanden afbyten, en vervolgens al zwemmende voortſleepen. Na die boomen in 't binnenſt van de weiden over dwars van hen geſchikt zyn, belaat zich elk van die Dieren met groentens en klei; welke zy op haar breede ſtaarten aanſleepen, en met zoo veel konſt en vernuftigheid tuſſchen de boomen inwerpen, dat de bekwaamſte Metzelaars zeer veel moeiten zouden hebben om ſterker muuren van kalk en tras op te metzelen. Men hoort haar geduurende den nacht met zoo veel vurigheid en yver arbeiden, dat men zou gelooven dat het Menſchen waaren, als men niet verzeekert was dat het Bevers zyn. De ſtaarten verſtrekken haar tot *Trueelen*, haare tanden tot *Bylen*, de klaauwen tot *Handen*, en de pooten tot *Riemen*. Met een

woordt,

woordt, zy maaken Dyken van vier of vythonderdt ſchreeden lang, van twintig voeten hoog, en ter breedte van zeeven of agt voeten, in vyf of zes maanden tyds, ſchoon zy op zyn hoogſt maar met haar hondert arbeiders zyn. Men moet in 't voorbygaan aanmerken, dat de Wilden die Dyken, uit een naauwgezetheid van gewiſſen, nooit verbreeken; zich alleenlyk vernoegende met 'er een gat in te maaken, gelyk ik in 't vervolg zal aantoonen. Behalven de begaaftheid welke deez' Dieren bezitten van boomen aftebyten, komt my die van ze in 't waater te doen vallen, ganſch verbaazende voor; want daar is oordeel en oplettenheid noodig om 'er in te gelukken, en voor al om den tydt net waar te neemen dat de windt haar kan helpen, om den val van die boomen gemakkelyker te maaken, en ze in haare kleine Meiren te doen neerſtorten. Dit is echter noch het ſchoonſte werk van die Dieren niet, dat van haare Hutten gaat de verbeelding te booven; want zy moeten de behendigheid en de kracht hebben van in den booden van 't waater gaaten te maaken, om 'er zes paalen in te planten, die zy zorgvuldig net in 't midden van

den

den Vyver plaatzen. En het is op die zes paalen, dat ze dat Huisje, van beloop als een Ooven, bouwen; zynde opgetimmert uit klei, groentens, en boomtakken, ter hoogte van drie verdiepingen, om van de eene in de andere te klimmen, als het waater door den reeggen of den dooi aanwast. De zolderingen zyn van biezen, en elke Beever heeft zyn Kaamer afzonderlyk. Zy koomen onder waater in haar Hut, daar men een groot gat in de eerste zoldering ziet, omringt met Popelierboomen hout, aan stukjes gebeeten, om het gemakkelyker in haar kaamertjes te haalen, als zy lusten te eeten: Want alzoo dit haar gewoone voedzel is, gebruiken ze de voorzorg dat zy 'er steets groote hoopen van verzaamelen, en vooral in den Herfst, voorzienden dat haar Meir door de Vorst zal toevriezen, en dat ze dus twee of drie maanden in haar Hutten zullen beslooten blyven.

Daar was geen eind aan, als ik ondernam de verscheide werken van die vernuftige Dieren, de gereegeldheid in haar klein Gemeene best gevestigt, en de voorzorgen te beschryven, welke zy gebruiken om zich teegen de vervolging der

der andere Dieren te beveiligen. 't Geen ik alleen aanmerk is, dat al de Beesten die op aarden zyn, anderen te vreezen hebben, hoe sterk, vlug, of moedig zy moogen weezen; maar deezen daar ik van spreek, hebben niet dan voor de Menschen bedugt te zyn; Want de Wolven, de Vossen, de Beeren, &c. zullen niet onderneemen haar in haar Hutten te gaan aantasten, schoon zy al zelfs het vermoogen hadden van te konnen duikelen. Het is zeeker dat zy 'er haar reekening niet by zouden vinden, want de Bevers zouden 'er zich gemakkelyk van ontslaan met haare felbytende en afsnydende tanden. Het is dan alleen te Land daar zy konnen beleedigt worden; en dit is ook de reeden dat ze, schoon zy zich nooit booven de twintig schreeden van den Oever haarer Vyvers begeeven, steets Schildwachten op de hoeken derzelven stellen (gelyk ik u reets gezegt heb); die, als zy het minste gerugt hooren, een schreeuw geeven om de anderen te waarschouwen. Daar blyft my nu niet meer overig dan de gesteldheid der Landen te verklaaren, in 't welke de Jagt der *Bevers* geschiet; waar van eenigen op myn Kaart zyn aangeweezen.

weezen. Men moet voor eerſt weeten, dat men geen vier of vyf mylen ver in de Boſſchen van *Kanada* kan voortgaan, zonder een klein Meir van Bevers te vinden: Zoo dat men zou konnen zeggen, dat dit geheele wyduitgeſtrekte vaſte Land niet dan een *Jagt Land van Bevers* is, maar dit is 't niet dat ik wil zeggen. Die Jagtplaatſen daar ik van ſpreek, zyn een meenigte Vyvers, of ſtilſtaande Waateren, vol van die Dieren, en welker afſtandt van malkander van geen belang is. By voorbeeld, die van *Saguinan*, van den *Slaapende Beer*, van de *Rivier der Stinkers*, en anderen, zyn van twintig mylen in de lengte, en zoodaanig geſtelt, dat 'er binnen die uitgeſtrektheid van grondt, ſeſtig kleine Bevermeiren, zoo min als meerder, worden gevonden; daar een zeeker getal Wilden geduurende den Winter zou konnen Jaagen. 't Is doorgaans in het laatſt van de Herfſt dat zy uit hunne Dorpen in Kanoos vertrekken, om zich naar die Jagtplaatſen te begeeven; en dewyl zy ze beeter kennen dan de ſtraaten van *Quebek* my bekent zyn, koomen ze op de reis met malkander overeen in wat oort elk Huisgezin zal Jaagen; zoo dat
zy

zy daar ter plaats koomende, zich in *wyken* verdeelen; elke Jaager zyne wooning in 't midden van den grondt van zyn Jachtgebiedt oprechtende, gelyk gy het in deeze Afteekening ziet aangeweezen. Daar zyn agt of tien Jaagers in elke Hut, die voor hun deel vier of vyf Vyvers hebben. In elke Vyver is voor 't minst een wooning van Bevers, en zomtyds twee of drie. Die Jaagers houden zich beezig, zoodra haare Hutten opgeslaagen zyn, met Vallen en Strikken voor *Otters*, *Vossen*, *Beeren*, *Aardbevers*, en *Zabels* op den oever van hunne Vyvers te maaken; die zy vervolgens daagelyks gereegelt gaan bezigtigen. Maar zy zouden voor al eerder van honger willen sterven, dan de scheipaalen, welken zy zich gestelt hebben, te overschryden, om de Beesten, in de strikken van haare Makkers gevangen, te gaan rooven. Zy maaken goede cier geduurende die Jagttydt, die van vier maanden is; als meer *Forellen*, *Haazen*, *Berkhoenders*, en *Beeren* in overvloed vangende, en zomtyds ook *Harten* en *Geitebokken*, dan zy benoodigt hebben.

De *Bevers* worden zeldzaam in ſtrikken gevangen, ten zy men 'er zeeker hout van roode Populier tot aas inplaatſt, daar zy zeer graag naar zyn, en dat niet gemakkelyk te vinden is. Men vangt ze in den Herfſt door een groot gat in haar dyk te maaken, om al het waater der Vyver te doen wegloopen; en de *Bevers* zich vervolgens op het droog bevindende, dooden de Wilden haar altemaal, uitgezondert twaalf Wyfjes, en zes Mannetjes: Waar na zy het gat dat zy gemaakt hebben, weeder met veel naauwkeurigheid toeſtoppen; en zy ſchikken het zoodaanig, dat de Vyver als te vooren vol water loopt.

Wat de Jagt belangt die men des Winters doet, als de Vyver toe gevrooren is, zy maaken dan gaaten omſtreeks de wooning der *Bevers*, in de welke zy Netten ſtellen, die van het eene gat tot het ander reiken. En wanneer ze tedeeg geſtelt zyn, hakken zy het ys met de Byl op, ter plaats daar de Hut van die arme Dieren is; welke zich te waater begeevende, en in die gaaten lucht koomende ſcheppen, in de Netten verwarren. Daar ontſnapt 'er dus niet een; maar

maar dewyl de Wilden haar niet willen uitrooien, werpen ze weeder het zelfde getal Mannetjes en Wyfjes in die gaaten, als ik zoo eeven gezegt heb dat zy in de Herfſt Jagt doen.

Men kan haar ook dooden als zy in 't waater zwemmen, of wanneer zy aan Land koomen, om Boomen af te byten; maar men moet dan te deeg verborgen zyn, en zich niet verroeren; want op het minſte gerugt dat zy hooren, ſpringen zy in 't waater, en duikelen tot aan haar Hutten weg. Deze wys van Jaagen is eigenlyk die der Reizigers, welke zich digt by een Vyver met *Bevers* gelegert vindende, eenigen derzelver traggten te vangen, door zich agter een Boomtronk, of een dikken Boom tot het aankoomen van den nacht te verſchuilen.

De Wilden vangen ook andere Dieren in die Jagt Landen der *Bevers*, in hier en gints te zwerven. Ik heb gezegt dat zy Vallen maaken, in welke de *Voſſen*, de *Wolven*, de *Zabels* en de *Otters* verplettert worden, zoodra ze aan het aas byten; en de wys op welke men die ſoorten van Vallen maakt, is door my in myn elfden Brief verklaart. Deez' Werktuigen verſcheelen niet

dan in grootte van malkander. Die der *Beeren* zyn de kloekſte, maar zy worden 'er niet in gevangen dan in 't begin van den Winter; want als dan zoeken zy dikke Boomen, die aan de kruin der Stammen hol zyn, om 'er in te neſtelen. Verſcheide Lieden hebben moeite gehad om te gelooven datdie Dieren in die ſoorten van gevankeniſſen drie Maanden zonder ander voedzel konnen leeven dan 't ſap 't welk zy uit hunne pooten zuigen, die ze geſtadig likken. 't Is nochtans een onbetwiſtelyke waarheid, die zoo moeielyk niet ſchynt om te gelooven, dan dat zy tot aan die holtens konnen opklouteren, voor al in een tyd dat ze zoo overmatig vet zyn, dat twee Wilden haar met rysjes dryven, werwaarts het hen luſt, als byna niet voort konnende gaan. Dit heb ik drie of viermaal gezien, geduurende den Winter van 't jaar 1687, toen ik in de Sterkte *Sant Jozeph* overwinterde. Want de *Huronners* van de Bende van *Saentſouan* bragten 'er eenigen met zich, die niet de minſte zwarigheid maakte van in de Veſting te treeden.

De Wilden maaken ook Vallen voor de *Aard Bevers*, welk zich, om reeden in myn zeſtiende Brief by gebragt, in de hoolen

holen der aarde als de *Vossen*, de *Konynen*, en de *Dassen* onthouden; en schoon zy 'er door de andere *Bevers* uit verjaagt worden, zy maaken nochtans haare Hoolen omstreeks de Vyvers, de Beeken, of Rivieren. Deze worden heel ligt in de Vallen gevangen, voor al wanneer men 'er de kop van een *Otter* tot aas inhangt; Dewyl 'er een soort van natuurlyke Vyandschap tusschen die twee soorten van Dieren is, die malkander een gestaadigen Oorlog aan doen.

De Wilden hebben my verhaalt, dat zy omtrent de Maand Mei een meenigte *Otters* by een vergadert hadden gezien; die zoo vermeeten zynde van de *Bevers* tot in haare Hutten te gaan aantasten, zich echter met verlies lieten afslaan, en uit de Vyver verjaagen. En zy voegden 'er by, dat een *Bever* zich moediglyk met tanden en staart teegen drie *Otters* kan verdedigen. Verders is 't vry zeldzaam dat de *Bevers* der Vyvers zich in de Vallen laaten vangen, byaldien men 'er niet van dat roode Populierhout tot aas in hangt, daar ik u reets van gesprooken heb. Ik heb ook gezegt dat de Wilden haar Vallen daagelyks gaan bezichtigen, brengende

het Wilt dat zy 'er in vinden, in haare Hutten. Hunne Slaaven villen dan die Dieren terſtond, en hangen vervolgens die vellen in de lucht, om door den Wind of de Vorſt te droogen. Dit duurt tot het laatſte van de Jagt, die met den grooten dooi eindigt; op welken tyd zy hunne Pelteryen aan pakken binden, en ze vervolgens ter plaats brengen daar zy by hunne aankomſt in dat Jaag Land de Kanoos hebben gelaaten.

Schoon de Wilden zeer veel van hunne Vyanden te vreezen hebben, geduurende dat zy hier en elders verſpreid zyn, beſlaande, gelyk ik gezegt heb, meer dan twintig mylen gronds: Nochtans gebruiken ze byna nooit de voorzichtigheid van over al Kondſchappers uit te zenden; 't geen maakt dat zy zeer dikwils overvallen worden als zy 'er minſt op denken. Ik zou hier twintig doodelyke ſtrooperyen der *Iroquoiers* in de Jagt Landen daar ik van kom te ſpreeken, te berde konnen brengen, in welke zy een groot getal van onze Vrienden en Bondgenooten om 't leeven hebben gebragt: En ik heb meer dan eens alles aangewent om die

laat-

laatsten te doen begrypen, dat het hen in die omstandigheden aan Verstandt en Beleid ontbrak, dewyl zy zich gemakkelyk voor diergelyke beleedigingen konden beveiligen, door Hutten op te slaan, daar zy Schildwachten in zouden stellen, om de Vyanden te ontdekken welke omstreeks die Jagt Landen mogten naderen. Zy vergenoegden zich met my te antwoorden, dat dit reedelyk was, en dat het waar is dat zy niet in veiligheid sliepen. Met een woord, zy verbeelden zich dat hunne Vyanden van hun' kant met Jaagen bezig zynde, zoo zot zyn van insgelyks niet de minste voorzorg te gebruiken. Ik weet nochtans dat de *Iroquoiers* gansch anders te werk gaan, hebbende Voorwachten, en Partyloopers, die altyd in beweeging zyn; 't welk de oorzaak is dat men hen byna nooit in hunne Jagtpartyen ontrust. Verders acht ik dit Hoofdstuk niet te moeten eindigen, zonder twee omstandigheden te verhaalen in welke de *Iroquoiers* hun slag gemist hebben, van hunne Vyanden te willen overvallen, schoon het hen in verscheide andere geleegenheden volmaakt gelukt is. De *Oumamiers* en de *Ilinoiers*,

in't jaar 1680. digt by de RIvier der *Oumamiers* op de Jagt zynde, overviel hen een Bende van vierhondert *Iroquoiërs*, doode dertig of veertig Jaagers, en maakte drie hondert Gevangenen, de Vrouwen en Kinderen daar onder gereekent. Na een weinig uit te rusten, bereiden zy zich vervolgens om met kleine dagreizen naar haar Land te keeren, reeden hebbende om te gelooven dat zy in hunne Dorpen te rug zouden zyn eer de *Ilinoiers* en de *Oumamiers* zich hereenigt, en Loopers uitgezonden zouden hebben, om de verstrooide Jaagers van die twee Volkeren, die in verdre afgeleegen Oorden jaagden, van 't voorgevallene te verwittigen. Maar zy bedroogen zich krachtig; die *Ilinoiers* hereenigde zich wel haast, besluitende eerder te sneuvelen dan te dulden dat hun Volk door de *Iroquoiers* zou weggevoert worden. Dewyl nochtans de Party niet gelyk was, moest 'er een goed middel in bedacht worden; en zy besllooten inderdaad, na de wys op welke zy hun wilden aantasten rypelyk overwoogen te hebben, dat men hen wat van verre moest volgen, tot het zou beginnen te reegenen. Hun ontwerp

gelukte,

gelukte, en den Heemel ſcheen het te begunſtigen: Want op een dag dat het van den morgen tot den avond niet ophield met reegenen, verdubbelde zy hunne ſchreeden zoodra den reegen begon te vallen; en twee mylen bezyden die *Iroquoiers* heen trekkende, ſtapten zy voor uit, om hen een hinderlaag te leggen in het midden van een Weide welke die laatſten wilden doortrekken, ten einde een Boſch te winnen, daar zy voorneemens waaren ſtil te houden, om zich vroolyk te maaken. De *Ilinoiers* en de *Omamiers* in Boſſchen Vaarenkruid vlak op den grond neederleggende, wachte tot dat de *Iroquoiers* in 't midden van hen waaren, om 'er hunne Pylen op los te ſchieten. En zy taſten hen vervolgens zoo moedig aan, met de Knots in de vuiſt, dat dezen zich niet van hunne Snaphaanen konnende bedienen, zich met gelyke Wapenen, (ik meen de Knots) moeſten verdeedigen. Maar alzoo ik elders gezegt heb dat de *Ilinoiers* eens zoo behendig en vlugger dan de *Iroquoiers* zyn, moeſten die laatſten voor de anderen zwigten; vegtende al wykende tot aan 't vallen van den nacht, na hondert tagtig Krygs-

lieden verlooren te hebben. Het Gevegt, dat maar een uur duurde, zou den heelen nacht geduurt hebben, zoo de Overwinnaars niet gevreest hadden dat zy hun gevangen Volk noch gebonden agter zich laatende, het zelve aan 't gevaar eener verrassing in de duisternis was bloodgestelt. Zoo dat zy, na zich hereenigt en al de hier en daar verstrooid leggende Snaphaanen der Vlugtelingen opgeraapt te hebben, na hun Land keerden, zonder een eenigen *Iroquoier* te willen vangen, uit vrees van zich te verzwakken.

Het tweede geval viel drie jaar daar na voor, in 't Jaag Land der *Outagamiers*, waar van ik in myn 16en. Brief heb geschreeven dat het Opperhoofd van dien Landaart my tien Krygslieden gaf, om my naar de *Lange Rivier* te vergezellen. Zie hier hoe de zaak toeging. Een Bende van duizend *Iroquoiers* op 't eind van den Herfst in Kanoos tot aan de Baay der *Missisaguers*, in het Meir der *Huronners*, aangeland zynde, zonder ontdekt te worden, stapten daar ter plaatz aan den wal. En dewyl zy talryk waaren, begaaven zy zich op weg, Netten met zich voerende, om in de kleine Meiren

en

en Rivieren te Viſſen; terwyl zy het vriezende Weer afwachten, dat weinige daagen daar na aanvang nam. Zoodra het ys ſterk genoeg was om 'er over te trekken, vervolgde zy hunnen optogt, voorttrekkende langs de oevers van 't groote Meir der *Huronners*, tot vyf of zes mylen beneeden *de Spronge Sante Maria*; daar zy niet wilden koomen, duchtende de Boſchloopers in de Sterkte der Jezuiten te zullen aantreffen. Na dan de Baay overgetrokken te zyn, oordeelden zy raadzaam zeer kleine dagreizens af te leggen, uit vrees van ontdekt te zullen worden; en zy waaren zoo voorzichtig, dat zy allen op een ry agter malkander gingen, ten einde men mogt denken, als men hunne voetſtappen by geval in de Sneeuw ontdekte, dat zy op zyn hoogſt maar dertig of veertig ſterk waaren. Zy toogen op die wys voort, tot den vyftienden of twintigſten February, zonder dat men hen ontdekten; maar vier *Springers* hen, tot hun ongeluk, in zulk een grooten getal over een klein Meir hebbende zien trekken, liepen, zoo ſnel als in hun vermoogen was, naar 't Jaag Land der *Outagamiers*, om hen daar van

te verwittigen, schoon zy met dat Volk in Oorlog waaren. Het weer zich ondertusschen tot dooien gezet hebbende, teegen de verwachting van die *Iroquoiers*, die staat maakten dat het noch wel, naar de gewoonte van 't jaargety, drie weeken zou vriezen, zoo verdubbelden zy haar schreeden, zoekende de engste en de minst bezogte weegen. De *Outagamiers* stonden zeer verleegen, wat besluit zy zouden neemen. Het is zeeker dat zy zich naar haar Dorpen met alle veiligheid door de vlugt konden redden, maar zy zouden dan genootzaakt geweest zyn hun Vrouwen en Kinderen te verlaaten, die onmoogelyk zoo snel als de Mans zouden hebben konnen loopen. Eindelyk echter wierdt by hen besloten, na onder malkander Raad gehouden te hebben, dat men zou voorttrekken tot aan een zeekere Doortogt van een half myl lang, en dertig schreeden breet, tusschen twee Meiren ingeleegen, welke de *Iroquoiers* volstrekt genootzaakt waaren door te trekken. Verder vonden die *Outagamiers* geraaden, niet booven de vier hondert sterk zynde, van zich in twee Benden te verdeelen; dat is te zeggen, dat

dat twee hondert van hen zich aan het eindt van den Doortogt zouden verschansen, met Stakketzels van Paalen, die van het eene tot het andere Meir reiktende, den doortogt afslooten; en dat de overige twee hondert zich een vierendeel myls bezyden het ander eind van den doortogt zouden neederslaan, ten einden zy, na elk een Paal gehakt te hebben, zoodra als den Vyand in dien engen weg was getreeden, vlytig zouden toeloopen, om de zelven te sluiten; waarom de Kondschappers gelast wierden hen terstont te koomen waarschouwen, als de *Iroquoiers* dien weg ingeslagen waaren. Dit wierdt stipt na gekoomen; want zoodra die kloeke Bende, die de engste weegen zogt, in deze was aangekoomen, kwaamen de twee hondert *Outagamiers*, welke een vierendeel myls bezyden af waaren, uit al hun magt elk met een Paal aanloopen, om die kleine tusschenwytte van gront, door de twee Meiren beperkt, met dezelven toe te sluiten. Zoo dat zy tyds genoeg hadden om ze in den grond te slaan, en met aarde aan te vullen, eer de *Iroquoiers*, verbaast van den weg aan 't ander eindt gesllooten te vinden, te rug

waaren

waaren gekeert, en dus ontdekten dat zy tusschen twee afschanssingen besloot-en waaren. Schoon nu de Wilden, gelyk ik u reets verscheidemaalen gezegt heb, nooit zoo vermeeten zyn van een Wykschans van vyftig Paalen aan te tasten, de *Iroquoiers* nochtans van de nood een deugt maakende, wilden de zaak waagen. Zy vielen dan zoo snel als zy loopen konden op die nieuwe Beschanssing aan; maar weeken weeder af, op de eerste losbranding welke de *Outagamiers* van tusschen de openingen der Paalen deeden, als ze door den haast niet digt genoeg geslooten hebbende. De *Iroquoiers* zich dus ingeslooten ziende, geloofden dat het getal der *Outagamiers* grooter was. Ondertusschen moest 'er raad geschaft worden hoe best uit die gevankenis te koomen. Zich te waater te begeeven, ten einde een van de twee Meiren over te zwemmen, was om 't leeven te doen; behalven dat men 'er een goeden adem en goede kracht toe moest hebben, want de overtogt was wyt en het waater yskout, het ys maar eeven gesmolte zynde. Geduurende dien tyd van beraading versterkten de *Outagamiers* hunne Beschanssingen al-

lengs

lengs hoe beeter, en zonden wyt en zyt Partygangers op de oevers van die twee Waaterplassen, om al de geenen te dooden die 'er zwemmende zouden willen aankoomen.

Ondanks al die voorzorg vonden de *Iroquoiers* echter een weergaloos middel tot dien overtogt; hier in bestaande, dat zy Houtvlotten toestelden van de Boomen daar zy mede omringt waaren: Maar het gehak der Bylen een weinig te hart klinkende, deedt de *Outagamiers* hun voorneemen gissen; 't welk oorzaak was dat zy Schuiten van Hartevellen maakten, om geduurende den nacht op die twee Meiren te kruissen. De Houtvlotten wierden binnen vyf of zes daagen vervaardigt, geduurende welken tyd de *Iroquoiers*, in 't gezicht der *Outagamiers*, die 't niet beletten konden, een groote meenigte Forellen, vongen. Daar was nu verder niet te doen dan een van de twee Meiren over te steeken, en by het aan den wal treeden moedig te vegten, in geval dat hunne heimelyke Schipvaart ontdekt wierdt. Om daar te beeter in te gelukken, bedachten zy een Krygslist, die onfeilbaar zou geslaagt hebben, zoo den

grond

grond van die Meiren niet modderig waar geweeſt. Want na zy omtrent middernacht op een der twee Meiren twintig Slaaven 'er aan gewaagt hadden, die zy nootzaakten een Houtvlot voort te Boomen; maakten zy zich gereedt om het andere Meir op een gelyk Vlot over te ſteeken, zig ten dien einde van lange Staaken inplaats van Riemen bedienende. Maar dewyl die Staaken zoodaanig in de modder zonken, dat de Vlotboomers veel moeiten hadden om ze 'er uit te trekken, deed hen dit langzaamer voortſpoeden: Zoo dat de *Outagamiers* die in den beginnen miſleid waaren, als de Slaaven aantaſtende, tyd hadden om naar het andere Meir te loopen; daar zy de *Iroquoiers* omtrent een Musketſchoot van den oever gewaar wierden. Zoodra dezen zig op drie voet waaters bevonden ſprongen zy 'er, met overgehaalde Snaphaanen, in, onder het uitſtaan van 't heftig geſchiet der *Outagamiers*; die niet dan drie honderd ſterk waaren, om dat zy vyftig Mannen aan elke beſchanſſing hadden gelaaten. Het was een Mirakel dat de *Iroquoiers* niet allen in hunne landing ſneuvelden; want zy

zon-

zonken tot aan de knien in de modder. 't Is waar dat dewyl het geduurende den nacht was, al de ſchooten der *Outagamiers* niet troffen. Wat 'er van zy, daar wierden 'er vyf honderd van in 't waater gevelt; en de overigen voet aan land gezet hebbende, ondanks den teegeſtant hunner Vyanden, taſten de *Outagamiers* zoo verwoed aan, dat zoo de hondert Man, tot bewaaring der Beſchanſſing geſchikt, niet ſchielyk op 't gebalder der Musketten waaren toegeſchooten, die arme Wilden gevaar zouden geloopen hebben van door de *Iroquoiers* op 't ſlagvelt te ſneuvelen. Zy vogten, tot het aanbreeken van den dag, onder een vermengt, met een verſchrikkelyke woede, hier en daar by hoopen in het Boſch verſpreid zynde; zoo dat het Volk van dezelfde Party malkander zomtyds in onkunde doode. Maar de *Iroquoiers*, die tot daar toe het ſlagvelt hardnekkig hadden wille inhouden, ter oorzaake van haar Gekwetſten, en ook om dat zy niet begeerden dat de *Outagamiers* zich van de Haairlokken van hun Dooden zouden bevoordeelen, waaren toen genootzaakt te wyken, zonder vervolgt te worden; en zy vlugten tot

een halve myl van 't ſlagveld; daar zy zich weeder hereenigden. Ik heb van verſcheide *Iroquoiers* eenige jaaren na dit Gevegt gehoort, dat de overgebleevenen een nieuwen aanval wilden waagen; Maar alzoo het Kruit hen ontbrak, en dat zy zich daar by gedwongen zaagen weeder over de Landen der *Springers* te trekken, om door den zelfde weg in hun Land te rug te keeren, veranderden zy van beſluit; daar ze groot ongelyk in hadden: Want zy noch ten getale van drie hondert ſterk zynde, zouden onfeilbaar de overhand behouden hebben, dewyl de *Outagamiers* een derde zwakker, waaren als de helft van hun Volk in dien vinnigen ſtryd verlooren hebbende; behalven dat onder de twee hondert overgebleevenen, zich noch dertig Gekwetſten bevonden. Deeze zich op dezelfde plaats verſchanſt hebbende daar 't Gevegt was voorgevallen waare, voor eerſt bedacht op het verbinden der Gekwetſten, zoo die der *Iroquoiers*, als de hunne. En naar de Hoofdhairen van al de Dooden Vyanden afgevild te hebben, zonden zy Kondſchappers uit, om den optogt der *Iroquoiers* te beſpieden; waar op zy vervol-

vervolgens naar hun Land te rug keerden.

Toen ze in hunne Dorpen aangekoommen waaren, was hun eerste werk hunne erkentenis te betoonen aan de vier *Springers*, die hen van de aannadering der *Iroquoiers* hadden verwittigt: Zoo door hen tot Groot Opperhoofden der Krygszaaken te verklaaren, als door ze in hunne Jacht te doen deelen, die op meer dan 60000. Kroonen beliep; vermeinende dat die vier *Wilden* de Bevervellen en de andere Pelteryen der in 't Gevegt gesneuvelde *Outagamiers* moesten erven. En na hen daar alle goed onthaal en alle eer aangedaan te hebben, die zy naar de wys van 't Land konnen bewyzen, zonden zy hen in een Kanoo door de *Stinkers Baay*, aan den *Waatersprong Sant Maria*, te rug, onder een Geleide van vyftig Krygslieden. 't Was te vergeefs dat de *Springers* de Geschenken en het Geleide weigerden aan te nemen, om dat die twee Volkeren met malkander in Oorlog waaren; men dwong hen daar toe. En dit gaf vervolgens aanleiding dat de Vreede, na verloop van vier Maanden, onder hen gesllooten wierdt. Zie daar, na my dunkt, stof in over-

vloed om u de gevaaren te doen begrypen die de Wilden op de Beverjacht loopen. Ondertusschen, schoon ik noch zoo even van twee Krygsgevallen heb gesprooken, kan ik niet naalaaten u in 't volgende Hoofdstuk te kennen te geeven waar in haar Krygskunde bestaat. Gy zult 'er een Beschryving in vinden, die u moogelyk zal verlustigen, en uwe Vrienden tot vermaak zal zyn.

Beschryving van den Oorlog der Wilden.

DE *Wilden*, de *Rot* gebynaamt, van wien ik u zoo dikmaals geschreeven heb, heeft my verscheiden maalen gezegt, dat het geen waar over zyn verstand allermeest verbaast stond, was, dat de Menschen malkander beoorloogden. *Ziet myn Broeder*, zei hy tot my, *onze Honden koomen met die der* Iroquoiers *volmaakt over een, en die der* Iroquoiers *insgelyks met die der* Franschen. *Ik weet niet dat die Dieren van een zelfde soort malkander, naar 't voorbeeld der Menschen, beoorloogen; die daar in onnatuurlyker voorkoomen dan de Beesten. Wat my belangt, vervolgde hy, ik geloof dat*

dat als de Dieren konden denken, redeneeren, en de een de ander die gedachten mede deelen het haar ligt zou vallen het gansche Menschelyke Geslachte uit te rooien; want ingeval de Beeren en de Wolven bekwaam waaren een Gemeenebest onder zich op te regten, wie zou hen beletten zich tien of twaalf duizend sterk te vergaderen, en op ons te koomen aanvallen? Zouden wy in die omstandigheid middel hebben om ons te verdeedigen? Niets zou hen gemakkelyker zyn dan onze Dorpen geduurende den Nacht te beklimmen, onze Hutten omver te werpen, en ons te verslinden. Zouden wy een Jagtparty konnen onderneemen, zonder gevaar te loopen van verscheurt te worden? Wy zouden ons genootzaakt zien, van Ekels en Wortelen te leeven, versteeken van Waapens en Kleedingen; en steets bloodgestelt aan 't gevaar van in de klaauwen der verslindende Dieren te vallen. Zouden wy niet genootzaakt zyn voor haar krachten en behendigheden te zwigten? Laat ons daar uit besluiten, myn waarde Broeder, dat de Reeden der Menschen het werktuig van hun ongeluk is; en dat als zy het vermoogen niet bezaaten van te denken, te redeneeren, en te spreeken, zy malkander niet zouden beoorloogen, gelyk zy

nu doen, zonder eenige aanmerking voor de menſchelykheid en de goede trouw.

Zie daar de Zeedenkunde van een Wilden, die zich aanmaatig te Filoozopheeren over de Gewoonte van de Menſchen met rechtvaardigheid, en met roem te Dooden. De Jeſuiten trachten die gemoedsbezwaardheid door hun goede of kwaade redeneering weg te neemen; 't geen zy ook over verſcheide andere ſtoffen doen. De Wilden hooren ze aan; maar belyden openhartig, dat zy ze niet begrypen.

De Wilden beoorloogen malkander ter oorzaake van de Jagt; of om den overtogt op hunne Landeryen, om dat hunne Grensſcheidingen geregelt zyn. Elk Volk kent de eindpaalen van zyn Land. Maar die *Amerikaanen* zyn zoo wreet omtrent hunne Vyanden, als ze rechtvaardig zyn omtrent hunne Bondgenooten; want daar worden Volkeren onder hen gevonden, die hunne Krygsgevangen met de uitterſte onmenſchelykheid behandelen, welke ik u in 't vervolg beeter zal doen kennen. Wanneer de *Europiaanen* onderneemen die Wilden hunne woeſtheid te verwyten, antwoorden zy heel koel, dat het leeven

niets

niets is; dat men zich niet van zyn Vyanden wreekt met hen te dooden, maar door hen langdurige bittere en felle pynen te doen lyden; en dat als 'er niets dan de Dood in den Oorlog te vreezen was, de Vrouwen die zoo vrylyk zouden voeren als de Mannen. Zy beginnen van hun twintigste jaar af de Waapens te voeren, en leggen die op hun vyftigste needer. Zoo zy ze eerder of laater handelen, 't is dan alleen om te stroopen; maar zy worden dan niet onder 't getal der Krygslieden begreepen.

Het voordeeligste der *Iroquoiers* is, in een Bosch met schietgeweer te vegten; want zy schieten heel net: Behalven dat zy noch hun voordeel zeer wel weeten te gebruiken, zich met Boomen dekkende, agter welken zy voet by 't stuk houden, na losgebrand te hebben, schoon hunne Vyanden zomtyds tweemaal zoo sterk in getal zyn. Maar dewyl ze kloeker en zoo vlug niet zyn dan de Zuidelingen, zyn ze ook onbekwaamer om met de Knots te vegten; en ter deezer oorzaake worden zy byna altyd in 't vlakke veld geslaagen, daar men met dat Krygstuig

ſtryd; waarom zy de Weiden zoo veel myden als moogelyk is.

De Wilden beoorloogen malkander niet dan by verraſſing; dat is te zeggen, dat de geenen die hunne Vyanden ontdekken, byna altyd van de overwinning verzeekert zyn, als het in hun keuſch hebbende hen by 't aanbreeken van den dag of in de gevaarlykſte enge weegen aan te taſten.

Zy gebruiken alle bedenkelyke voorzorg om hun optogten geduurende den dag bedekt te houden, zendende aan allen kanten Kondſchappers uit, zoo de Bende niet ſterk genoeg is om niets te vreezen te hebben; want in dat geval vernoegen zy zich met digt geſloote geleederen voort te trekken. Maar zy verwaarloozen zich al zoo zeer des nachts, dewyl ze dan geen Schildwachten uitſtellen, noch geen Wachthuis aan den ingang van hunne Leegerplaats hebben; gelyk zy de Jagt der *Bevers*, als ik gemeld heb, ook met dezelve verzeekerheid en vertrouwelykheid doen. Toen ik na de reeden van die ſlegte Krygstugt gevraagt heb, heeft men my verzeekerd, dat die Wilden dus uit laatdunkenheid te werk

gingen

gingen, als genoeg op den roem van hunne dapperheid vertrouwende, om zich te verbeelden dat hun Vyanden de vermeetenheid niet zullen hebben van hen aan te taſten; en dat wanneer zy geduurende den dag eenige Kondſchappers afzenden, dit meerder is uit vrees van door den Vyand verraſt te worden, dan uit begeerten om hem te verraſſen.

Een groot getal Wilde Volkeren in *Kanada* beeven op den enkelen naam der *Iroquoiers*; want deezen zyn dapper, krygskundig, onderneemende, en bekwaaam om een aanſlag wel uit te voeren. Het is waar, (gelyk ik reets gemeld heb) dat zy zoo rad niet zyn dan de meeſten hunner Vyanden, en min behendiger in met de Knots te vegten; 't geen de reeden is dat zy niet dan ſterk van Manſchap te veldtrekken, en korter marſchen dan de anderen Wilden doen. Voorts hebt gy al de Volkeren van *Kanada* konnen zien, welke ſtrydbaar, en welke alleen bekwaam voor de Jagt zyn.

De Wilden bezitten een wonderbaarlyke begaaftheid om een overrompeling te doen; want zy kennen de voetſpooren der Menſchen, of der Beeſ-

 ten,

ten, op het Gras, of op de afgevalle Boombladeren beeter dan *Europiaanen* die op het Sneeuw, of het vogte Zandt zouden bekennen. Zy onderſcheiden daar en booven gemakkelyk of die voetſpooren oud of nieuw zyn, zoo wel als het getal en het ſoort van Schepzels welke ze gemaakt hebben; en zy volgen die voetſtappen heele daagen, zonder zich te misgrypen. Dit is een waarheid daar ik niet aan kan twyffelen, na 'er zoo meenigmaal getuigen van geweeſt te zyn.

De *Krygslieden* onderneemen nooidt iets zonder den Raad der *Ouden*, aan dewelken zy de voorneemens voorſtellen die ze hebben om Krygstogten te doen. Die *Gryzaarts* vergaaderen dan, en raadpleegen over de voorſtellen der *Krygslieden*; waar na den *Reedenaar* uit de Hut van den *Raad* treedende, overluidt verklaart wat men over de voorſtellen beſlooten heeft, ten einde het geheele Dorp daar van onderrecht zy.

Men moet aanmerken, dat elk Dorp zyn *Groot Krygs Opperhoofd* heeft; die 'er door zyn dapperheid, bekwaamheid en ondervinding, met eenparigheid van ſtemmen toe verkooren is. Dien Ty-

tel

tel geeft hem nochtans niet de minste magt over de *Krygslieden*; dat soort van Lieden kent de afhankelykheid der *Krygsdienst* niet, zoo min als de *Burgerlyke*. Dit is zoo waar, dat als dat *Groot Opperhoofd* ondernam iets aan de minste Man van zyn Bende te gebieden, deze, die moogelyk niet dan een onbeschotten en een Jakhals zou zyn, het regt heeft van aan die gedaante van een Kapitein voor de vuist te antwoorden, dat hy 't geen hy aan anderen gebied zelfs kan doen; maar dit geval is zoo zeldzaam, dat ik twyffel of men 'er wel een voorbeeld van zou konnen toonen. Die Onafhankelykheid, echter, veroorzaakt niet het minste naadeel. Het *Groot Opperhoofd*, zonder met magt en gezag bekleet te zyn, laat daarom niet een gansch volmaakt toestemming te vinden; want hy opent den mont zoodra niet om te zeggen, ik vinde dit of dat geraaden, men moest tien of twintig Mannen afzenden &c. of de zaak wordt terstond en zonder de minste teegenspraak uitgevoert. Behalven dat *Groot Opperhoofd* zyn 'er anderen, die elk een zeeker getal *Krygslieden* uit achting en vriendschap aan zich verbonden

bonden hebben; zoo dat dezen niet als Opperhoofden zyn aangemerkt, dan door de Lieden van hun Geslagt en van hunne Party.

Als de *Ouden* geraaden vinden dat een Bende *Krygslieden* zich te veldt begeeft, heeft het *Groot Krygs Opperhoofd*, die zich altyd in de *Raad* bevind, het voorrecht van zich aan 't Hoofd derzelven te stellen, booven alle anderen; of in het Dorp te blyven, naar 't hem goeddunkt. Zoo 't gebeurt dat hy wil op trekken, laat hy door den *Uitroeper* van 't Volk in al de straaten van 't Dorp uitroepen, dat hy op zulk een dag een Oorlogs Gastmaal zal geeven aan de Lieden die 'er zich willen laaten vinden. Alsdan laaten de geenen die van den togt willen zyn, hun Schootels aan de Hut van dat *Groot Opperhoofd* op den gestelden dag brengen, en blyven niet in gebreeken van zich voor den middags derwaarts te begeeven. Als de Vergaadering voltallig is, gaat het *Groot Opperhoofd* uit naar het Plein van 't Dorp, met de Knots in de hand, en gevolgt van zyne *Krygslieden*, die rondom hem gaan zitten. Terstont koomen zes Slaaven, (draagende elk een soort

ſoort van Keteltrom, bekwaamer tot een verwart geraas, dan tot den Krygstoon) aan den voet van een paal neederbukken, die in 't midden van den grooten kring geplant is. Het *Groot Opperhoofd* ten zelfden tyden de Zon aanziende, dat de ganſche Bende insgelyk in navolging doet, ſpreekt hy de *Groote Geeſt* aan; waar na men doorgaans een Offerhande offert. Na het eindigen van die Plechtigheid zingt hy den Oorlogs Zang, terwyl men op de Keteltrommen de maat op hunne wys ſlaat; en op het einde van elke zin, die een van zyne Krygsbedryven bevat, geeft hy met de Knots een ſlag op de paal. Zoodra 't *Groot Opperhoofd* zyn gezang geeindigt heeft, zingt elk *Krygsman* het zyne op dezelfde wys; mits nochtans dat hy een Veldtogt heeft bygewoondt, anders is hy genootzaakt ſtil te zwygen. Vervolgens treed de Bende weeder in de Hut van 't *Opperhoofd*, daar de maaltyd gereed is.

Zoo 't gebeurt dat het *Groot Opperhoofd* niet raadzaam oordeelt de Bende te gebieden, en dat hy in 't Dorp wil blyven, alsdan verkiezen de *Krygslieden* die voorneemens zyn te Veld te trekken

trekken, een van de kleine Hoofden, daar ik van gemeldt heb. Deeze neemt dezelfde Plechtigheden van 't Aanspreeken des *Grooten Geestes*, der Offerhanden, van 't Danssen, en van 't Gastmaal in acht; dat tot aan den dag van 't vertrek daagelyks agtervolgt wordt.

Onder de Wilden van *Kanada* leggen eenigen van die Benden de helft, of drie vierde gedeeltens van hun weg in Kanoos af.. Dit zyn de geenen die aan de oevers der Meiren woonen, zoo wel als de *Iroquoiers*. Deeze hebben dit voordeel op hunne Vyanden, dat zy allen met een goede Snaphaan gewaapent zyn; inplaats dat de anderen dat Geweer niet dan op de Jagt draagende, doorgaans maar de helft van de Bende geduurende den togt daar van voorzien is; 't welk maakt dat hoe meer zy 't Land van den Vyand naaderen, hoe minder zy zich tot de Jagt afzonderen; voor al met Schietgeweer, welks gebalder hunne aantogt zou konnen ontdekken. Zoodra zy dertig of veertig mylen omstreeks de Plaats van 't gevaar zyn, jagen ze niet meer, zich vergenoegende met

met elk een kleine knapzak met Meel van Indiſch Kooren te draagen, ter zwaarte van tien ponden; welk Meel zy, in wat waater geweekt, raauw eeten, als geen vuur durvende maaken.

Zoo de Volkeren die de *Iroqaoiers* den Oorlog aan doen, *Ilinoiers*, *Outagamiers*, *Hurronners*, of *Springers* zyn, en dat die Benden een aanſlag willen uitvoeren, ſtaan zy niet eens in beraadt, al waaren zy maar dertig ſterk, om tot aan den ingang van het Dorp der Vyanden te naaderen, als zich op de ſnelte van hunne Beenen betrouwende, in geval zy ontdekt mogten worden. Zy gebruiken nochtans de voorzichtigheid van achter malkander voort te trekken, en de geen die zich de agterſte bevindt, gebruikt de behendigheid dat hy Boombladeren ſtrooit, om het voetſpoor te bedekken. Na die gevaarlyke weg afgelegt te hebben, wanneer zy in de Velden der *Iroquoiers* gekoomen zyn, trekken zy den ganſchen nacht voort, zich des daags by malkander, of verſtrooidt, in kleine Boſſchen of Struellen verſchoolen houdende, met den buik vlak op den grondt geleegen. Omtrent den avond, of zoodra de Zon onder

gegaan

gegaan is, koomen zy uit hun hinderlaag, en taſten al de geenen aan die hen ontmoeten, zonder onderſcheid van jaren of Kunne; het de gewoonte van die Krygslieden zynde, noch Vrouwen, noch Kinderen te verſchoonen. Wanneer zy hunne moordt geeindigt, en de Hoofdhairen der Dooden afgevild hebben, zyn ze noch zoo ſtout van de treurkreet op te heffen. En als zy van verren eenige *Iroquoiers* gewaar worden, ſchreeuwen ze uit al hun magt, om hen te verſtaan te geeven dat men zommigen van hun Volk heeft gedoodt; dat zy zich konnen ſpoeden om dezelven te begraaven; en dat de daadt door zulk een Opperhoofd, en zulk een Volk is uitgevoert: Waar na zy allen, zoo ſnel als hun moogelyk is, langs verſcheide weegen de vlugt neemen, tot aan een zeekere verzaamelplaats, dertig of veertig mylen daar van daan, zonder door de *Iroquoiers* vervolgt te zyn; welke die moeite niet neemen, wel bewuſt zynde dat zy de Beenen niet vlug genoeg hebben, om hen te konnen agterhaalen.

Als die Benden twee of drie hondert koppen ſterk zyn, bezoeken zy of ze

des nachts behendig in het Vyandelyke Dorp konnen koomen, laatende de Staketzels daar zy mede omringt zyn, door twee of drie *Krygslieden* beklimmen, om de Poorten te openen, ingeval die mogten gesloten zyn. Maar men moet aanmerken, dat de *Outaouaërs*, zoo wel als de andere Wilden, die zoo veel hart en zoo veel vlugheid hebben, zich vernoegen de *Iroquoiers* in hunne Jaag Landen, of in die der Visseryen te gaan opzoeken; durvende hunne Dorpen niet dan op den afstant van veertig mylen naaderen, by aldien ze niet verzeekert zyn een Schuilplaats te zullen vinden, ingeval zy ontdekt of vervolgt worden; welke Schuilplaatzen niet anders konnen zyn dan kleine Sterktens, door *Franschen* bezet.

De Wilden maaken digt onder de Dorpen hunner Vyanden nooit geen Krygsgevangenen, ter oorzaake van den spoet die ze moeten maaken, in nacht en dag voort te trekken, om zich met de vlugt te redden. 't Is doorgaans in de Jaag en Visch Landen, en in andere Plaatzen, daar 't voordeel der verrassing haar dien der Overwinning geeft, dat zy hunne Vyanden gevan-

gen neemen: In welk geval de zwakste Party, na dapper gevogten te hebben, genootzaakt zynde te zwigten, en al wykende te vegten zonder orde of Krygstugt, en elk zyns wegs vlugtende, het niet anders kan zyn of de Overwinnaars moeten Gevangenen bekoomen. Daar zyn Wilden, zoo sterk en behendig, dat zy een Man ter aarden konnen werpen, en hem in een oogenblik vastgebonden hebben. Maar daar werden 'er onder de Overwinnaars gevonden, die liever willen sneuvelen, dan gevangen te worden; en anderen, welke men genootzaakt is te kwetzen, om hen te konnen vleugelen. Zoodra een Wilden dus geknevelt is, zingt hy zyn Lykzang, op de wys als ik het in myn drie en twintigsten Brief heb uitgedrukt. De *Iroquoiers*, welke het ongeluk te beurt vallen van gevangen te worden, hebben zich niet dan ysselyke folteringen voor te stellen, als zy in handen der *Oumamiers*, der *Outaouaërs*, der *Algonkiners* en der Wilden van *Acadia* vervallen; want die Volkeren zyn ongemeen wreedt omtrent hunne Gevangenen. De minste straf die zy hen doen lyden is, dat zy die Ongelukkigen noot-

zaaken

zaaken de vinger in de Keetel van de Pyp des Overwinnaars te steeken, als hy rookt; 't geen aan deze tot verlustiging op de reis dient. De anderen Volkeren handelen hen met meer menschelykheid. En dit niet om dat de *Franschen* hen zeedert eenige jaaren trachten te overreeden hunne Vyanden op gelyke wys te handelen als zy hen doen. Zoo dat men daar uit moet besluiten, dat men een groot onderscheid moet maaken tusschen de verscheide Volkeren van *Kanada*: De eenen zyn goed, de anderen kwaat; de eenen strydbaar, de anderen lafhartig; de eenen snel ter been, de anderen log en loom. Met een woordt, het is met dat gedeelte van *Amerika* geleegen als met *Europa*, daar elke Landaart malkander geenzins in 't goed en 't kwaat gelykt. Zoo dat de *Iroquoiers*, en de met hen opgenoemde vier Volkeren, hunne Gevangen meesten tyds verbranden; terwyl de anderen zich vernoegen hen in de Slaverny te houden, zonder dat zy 'er een eenigen van ter doodt brengen. 't Is van de eerstgenoemden dat ik in de drie volgende Artykelen zal spreeken.

Zoodra een Bende van die Wreedaarts hun Dorp nadert, gillen zy zoo veel

schreeuwen uit als ze Mannen verlooren hebben; en wanneer zy 'er niet verder dan een Musketschoot af zyn, hervatten zy den Lykzang, en herhaalen hem zoo meenigmaal als 't getal der Vyanden is die ze gedoodt hebben. Alsdan stellen zich de Jongelingen, onder de zestien en booven de twaalf jaaren, op een ry, met Stokken gewaapent, om 'er de Gevangens mede af te rossen; 't geen zy uit al hun magt doen, zoodra de *Krygslieden* hun intreede gedaan hebben, die 'er aan 't eindt van hunne Boogen de Hairlokken der door hen gedoode Vyanden in ten toon draagen.

De volgende dag vergaaderen de *Ouden* des Volks in den *Raadt*, ter verdeeling van de Gevangenen; die doorgaans aangebooden werden aan de Vrouwen of Dogters welker Bloedverwanten gesneuvelt zyn, of aan de zulke die Slaaven ontbreeken. Als de verdeeling gedaan is, neemen vier of vyf jonge Schurken deez' Ongelukkigen, en geleiden hen by die Vrouwen en Dogters. Zoo nu de geene die de zyne ontfangt, wil dat hy sterft, zegt zy tot hem, dat haar Vader, Broeder, of Man, &c. geen Slaaf hebbende om hem in *'t Land der Dooden* te dienen,

dienen, het noodig is, dat hy terstond derwaarts vertrekt. En zoo 'er bewyzen zyn dat dien Gevangen, geduurende zyn leeven, Vrouwen of Kinderen heeft gedoodt, geleiden hem die Jonge Beulen naar de Houtmyt; daar zy hem de ongehoorde wreedheden doen lyden welke ik u in myn drientwintigsten Brief heb gemeldt, en zomtyds zelfs noch iets yslelyker. Maar als den Ongelukkigen kan bewaarheden dat hy nooit dan Mannen heeft omgebragt, dan vergenoegen zy zich met hem voor den kop te schieten. Zoo die Vrouw, of Dogter, hem in 't leeven behoudt, ('t geen vry dikmaals geschiet) neemt zy hem by de handt, en snyt, na hem in de Hut te doen treeden, zyn banden aan stukken, laatende hem Kleederen en Waapenen geeven, neevens Spys en Tabak. En ze vergezelt die heusheden doorgaans met deze woorden: *Ik heb u het leeven geschonken, ik heb u ontbonden, schept moedt; dient my wel, draag geen kwaat hart, en gy zult reeden hebben om u over 't verlies van uw Land en uw Bloedvrienden te vertroosten.* De *Iroquoische* Vrouwen neemen de Gevangen die men haar geeft, om 'er naar haar zin

mede te leeven, zomtyds voor haaren Zoon aan; en alsdan worden ze als den eigen Landaart aangemerkt. Wat de Gevange Vrouwen aanbelangt, men deelt die onder de Mans om, en deze ſtaan haar onfeilbaar het leeven toe.

Men moet aanmerken, dat de Wilden van *Kanada* hunne Gevangen nooit uitwiſſelen. Zoodra zy gebonden zyn, worden zy van hunne Bloedvrienden, zoo wel als van hun ganſche Landaart, voor doodt geacht, by aldien ze niet zoo zwaar gekwetſt zyn geweeſt toen men hen gevangen nam, dat het hen onmoogelyk was zich zelven te Dooden. In dat geval ontfangen zy hen, als ze de handen der Vyanden konnen ontvlugten; inplaats dat als de anderen te rug kwaamen, hunne naaſte Bloedvrienden zelf hen niet zouden erkennen, en niemant zou hen willen huisveſten. De wys op welke de Wilden den Oorlog voeren is zoo hart, dat men lichaamen van yzer moet hebben, om de vermoeyingen uit te ſtaan die ze genootzaakt zyn te ondergaan: Zoo dat dit, gevoegt by de weinige Lyfsgenade welk ze malkanderen gunnen, doorgaans noch

Vrouwen noch Kinderen ſpaarende,
men zich niet verwonderen moet dat
het getal der Krygslieden zoo klein is.
Zomtyds worden 'er naauwlyks duizend
onder een ganſche Landaart gevon-
den.

De Wilden hebben vry veel moeite om
tot het verklaaren van den Oorlog te
beſluiten. Zy moeten eerſt verſcheide
Raadsvergaderingen houden, en wel
verzeekert zyn van de naabuurige Volk-
eren, welker Bondgenootſchap, of On-
zydigheid, zy verzoeken. Daar en boov-
en willen ze de geneigdheid der veraf-
leggende in den grond kennen, ten ein-
de juiſte maatreegelen te neemen; on-
derzoekende de gevolgen ernſtiglyk, en
trachtende al de ongevallen te voorzien
die 'er in zouden konnen gebeuren.
Zy zyn zoo voorzichtig, van eerſt Be-
zendingen te doen by de Volkeren met
welke zy zich willen verbinden, om be-
hendiglyk te verneemen of de *Gryzaarts*
Breins genoeg hebben om haar *Krygs-
lieden* wel te beſtieren, en verſtandig
en van pas te raaden; van welke laat-
ſten zy ook het getal, zoo wel als de
dapperheid en bedreevenheid, willen
weeten. Na dit overweegen zy de

 mid-

middelen om hunne Handeldryving van Pelteryen met de *Franschen* zonder schade te doen; en die, van de *Bevers* gedurende den Winter te koomen Jaagen, zonder eenig gevaar te loopen. En ze slaan hunne Bondgenooten booven al voor, den Oorlog niet te eindigen, dan na hunne Vyanden geheel uit te rooien, of hen genootzaakt te hebben, hun Land te verlaaten. Zoodaanig was de Verbintenis van de *Rot* met Mr. van *Denonville*, gelyk ik in myne Brieven gemeldt heb.

De wys op welke de Wilden malkanderen den Oorlog aan zeggen is, dat zy een Slaaf van 't Volk waar mede zy in Vyandschap willen koomen, te rug zenden, en hem beveelen aan het Dorp van zyn Landaart een Byl te brengen, wiens steel rood en zwart geschildert is. Zomtyds zenden zy 'er drie of vier te rug; dewelken zy voor hun vertrek doen belooven, dat zy de Waapenen niet teegen hun zullen voeren; 't geen deeze doorgaans op hun woord nakoomen.

Daar blyft my nu noch maar overig dat ik u melde hoe zy den Vreede sluiten. Men moet weeten dat het nooit

dan

dan na een langduurigen Oorlog geschiet' dat de Wilden tot een verdrag zoeken te treeden. Maar wanneer zy zien dat het van hun belang is dien stap te doen, zenden zy vyf, tien, vyftien, of twintig *Krygslieden* af, zomtyds meer, zomtyds minder, om 'er de voorslaagen van te gaan doen aan hunne Vyanden; welke Afgezondenen dan eens te Land, en dan weeder te Waater, derwaarts vertrekken, voerende steets de *Groote Vredepyp* in de hand, omtrent als een Kornet zyn Standaart draagt. Ik heb u in myn zeevenden Brief gezegt, wat eerbied al de Wilden van *Kanada* voor die befaamde *Pyp* betoonen. Daar is geen voorbeeld dat zy 'er ooit het geheiligde Recht van geschonden hebben, voor de tyd van 't ongelukkig Gezandschap des *Ridder d'O*, uit weerwraak (1) van 't bedryf van de *Rot*; gelyk

(1) Al de Wilde van Amerika, getergt zynde, of eenig ongelyk meenende geleeden te hebben, zyn ongemeen wraakzugtig. Zie 'er hier een voorbeeld van in de Volkeren aan de *Hudsons Baay*, in 't jaar 1712. voorgevallen. De Franschen die Wilden geweigert hebbende Buskruit teegen hunne Pelteryen in ruiling te geeven, dewyl zy daar zelf schaars van voorzien

gelyk het in myn zeeventienden Brief gemeld is. Zoodra dan als de Afgezon-
denen

voorzien waaren, als in vier jaaren geen onderſtand uit Vrankryk ontfangen hebbende, en zich uit gebrek van Leevensmiddelen genootzaakt ziende eenig Volk op de Jagt uit te zenden, wilde het ongeluk dat deze zich nederſloegen digt by een Leegerplaats van Wilden, die, by gebrek van Buskruit, zeer veel honger leeden. Die Wilden zich door de Franſchen getroſt ziende, welke onbedachtelyk allerlei ſoort van Wild ſchooten en in hun gezicht goede cier maakte, zonder hen 'er deel in te geeven, ſmeede het voorneemen van ze te dooden, om zich met hun buit te verryken. Daar waaren twee Franſchen onder, die zy meer dan de anderen vreesden. Om die te gemakkelyker uit den weg te ruimen, noodigen zy hen op een vreugde maal, dat des nachts in hunne Hutten moeſt gehouden werden. De twee Franſchen begaaven zich derwaards, zonder eenig vermoeden van de laag die hen gelegt wierdt; en de overige zes leiden zich geruſt te ſlaapen, geloovende in alle veiligheid te zyn. Toen de Genoodigden op dat doodelyk Banket, in hun Gehugt wilden treeden, vonden zy die Trouwloozen in twee ryen aan den ingang geplaats, met Bayonnetten en groote Meſſen in de hand, daar zy hen mede overhoopſtaaken, zonder dat zy zich in ſtaat van teegenweer konden ſtellen, om dat zy zonder geweer waaren. Na die twee gedood te hebben, trokken de Wilden met gelaade Snaphaanen naar de overigen, die geruſt in ſlaap laagen. Daar begonnen zy hunne moort door het losbranden van hun Schietgeweer, en vielen ver-
volgen

denen te Land tot op een Musket-ſchoot aan 't Vyandelyk Dorp genaad-ert

volgens, met de Bajonnetten in de vuiſt, op hen aan, hen vermoordende, eer zy noch te deeg ontwaakt waaren. Daar was 'er nochtans een die maar met een Musket Kogel door de dy geſchoten zynde, zich als doodt hielt. De Moordenaars geen beweeging in hem ziende, vernoegden zich met hem het hemt van 't lichaam te haalen, gelyk ze aan al de anderen deeden; en ze trokken, na alles geplunderr te hebben, uit vrees voor overrompeling ten ſpoedigſte te rug. Zoodra zy vertrokken waaren, ſtopte de geen die geveinſt hadt doodt te zyn, zyn wonde met bladeren van Boomen, om het bloedt zoo veel als moogelyk was te ſtelpen, en kroop, zoo naakt als hy was, door kreupelbos en ſtruiken naar de Sterkte. Hy kwam 'er des avonds om neegen uuren aan. De Gezaghebber, Mr. *Jeremie*, vondt zich op dat droevig Schouſpel ongemeen verleegen; en in alles niet meer dan neegen Mannen by zich overig hebbende, zag hy zich genootzaakt de eene Sterkte te verlaaten, en zich in die van Bourbon opgeſlooten te houden. De Wilden, hongerig naar Koopmanſchappen, kwaamen aan de verlaate Sterkte *Philipeaux*, welk ze leeg plunderde, alles verwoeſtende wat zy aantroffen Elf hondert ponden Buskruit, die men geen tyd hadt gehadt om over te brengen, vielen in hunne handen. Verder raakte de Franſchen met de ſchrik vry; maar ze ſtorven dien Winter ſchier van gebrek, zoo, door noch maar weinig Leevensmiddelen en Buskruit over te hebben, als door

ert zyn, koomen eenige Jongelingen uit het zelven, en plaatzen zich in een ovaale

door de vrees voor die Moordenaars, die hen belette uit de Sterkte te durven koomen, om ter Jagt te gaan. Zie hier de Plechtigheid die by de Wilden in gebruik is, als zy een diergelyke begaane daadt willen byleggen. Zy zenden dan een ſtaatig Gezantſchap aan de Europeanen, neevens de Bloedverwanten der geenen die de moort begaan hebben; en eer zy hunne Aanſpraak beginnen, geeven zy een Geſchenk van Elands Vellen, *om de Franſchen te verzagten.* Een tweede Geſchenk werdt van hen voor de voeten van den Vergaderden Raad needergelegt, *om de bloedige plaats daar de moort begaan is ſchoon te maaken.* Het derde Geſchenk is, *om de armen te verſterken der geenen die de Lyken de Begrafenis verzorgden*, daar eenige Beevervellen Rokken bygevoegt worden, *op welke zy moeten nederleggen, om uit te ruſten van den arbeid die zy in het ter aarde beſtellen gedaan hebben.* Het vierde Geſchenk dient, *om de geenen die zich door den moort bezoedelden, af te waſſchen en te reinigen; en om hen 't verſtandt weeder te geeven, 't geen zy verlooren hadden in die ongelukkigen daadt te begaan.* Het zesde ſtrekt, *om met hen een onſchenbaare Vrede te ſluiten &c.* En het zeevende, *om hunne begeerte te betuige, dat de Franſchen de ooren doorboort hebben;* 't geen, na hunne wys van ſpreeken, gezegt is, *dat zy oopen moogen weezen voor de liefelykheid van den Vreede, om aan de Doodſlaagers vergiffenis van hun misdryf te vergunnen.* Zy bieden vervolgens een groot getal Porcelaine Snoeren aan, *om een Raad vuur te ontſteeken* ter plaats

daar

ovaale kring. Waar op dan de geen die dat groote *Vredeteeken* draagt, naar hen

daar zy zich dan bevinden; en een ander vuur te *Quebek*. Een getal van twee duizend zwarte en blaauwe Porceleine Kraalen, meer of minder, worden daar by gevoegt, *om tot hout en voedzel van die twee vuuren teverstrekken*. Men moet aanmerken, dat de Wilden nooit geen Vergaderingen houden, dus met de pyp in den mondt. Het Vuur hen dus noodig zynde om te rooken, stooken zy 'er genoegzaam altyd een in hunne Raadsvergaderingen. Dus wil *een Raadvuur ontsteeken*, by hen zeggen, *een Raadsvergadering houden*. Eindelyk is het agste Geschenk, *om de Vereeniging van hun Volk met de Franschen te verzoeken*; en zy voegen 'er een groote Porceleine Snoer by, met tien Tabberden van Bever of Elandsvellen, ter bevestiging van al 't geen zy koomen te zeggen. 't Was dezerwys dat de *Iroquoiers* te werk gingen, om den Manslag te verzoenen die twee van hun Volk aan twee Fransche Kanadiers hadden begaan; welker Lyken zy in den Vloed geworpen hebbende, aan zwaare steenen vastgebonden, door 't verrotten der touwen weeder booven kwaamen, en aan den Wal spoelende, die gruweldaad ontdekte. Als het onder hun eigen Volk gebeurt, moeten insgelyks de naatste Bloedverwanten van den Schuldigen, zyn gansche Gehugt, of zelfs de geheele Landaart, naar de hoedaanigheid en den staat van den Gedooden is, met Geschenken om verzoeningen koomen smeeken. En zoo den Misdaadiger ontmoet wordt door de Bloedvrienden van den vermoorden, eer

hen toe treed, Zingende en Dansſende de Dans van de *Vredepyp*; 't welk geſchiet terwyl de *Ouden* raadpleegen. Als de Inwooners van 't Dorp niet geraaden vinden de Vreede aan te neemen, komt de *Reedenaar* de *Vredepypdrager* aanſpreeken, die zich weeder by zyne Makkers gaat vervoegen. Men onthaal dan die Vreedzaame Bende met Geſchenken; welk beſtaan in Tenten, Koren, Vlees, en Viſch; maar men zegt hen aan, dat zy des anderen daags hebben te vertrekken. Doch zoo de *Ouden* des Volks inteegendeel de Vreede toeſtemmen, gaat men de geenen die ze voorſtellen in 't gemoedt; men laat hen allen in 't Dorp koomen; en men huisveſt ze volmaakt wel, hen geduurende den tyd der Vredehandeling rykelyk van alles vryhoudende. De zulken die te waater aankoomen, zenden een Kanoo af, terwyl de andere agterlyk blyven, en op 't oogenblik dat zy het Dorp nadert, zenden de Inwooners de Afgezanten een Kanoo te gemoedt, om hen

eer hy den Manſlag voldaan heeft, werdt hy terſtont om 't leeven gebragt.

hen te ontfangen, en aan 't Gehugt te begeleiden, daar de zoo even gemelde Plechtigheden ook op dezelfde wys geschieden. Die *Groote Vrede Pyp* ſtrekt ook aan al de Wilden, welke Vrienden zyn, om doortogt, 't zy te Waater of te Land, te verzoeken, ten einde ten Oorlog te trekken, of op de Jagt te gaan.

Beſchryving der Waapenſchilden van eenige Wilde Volkeren.

NA alles wat ik u gezegt heb van de onweetenheid der Wilden in 't ſtuk der Weetenſchappen, zult gy 't niet vreemt vinden dat die der Waapenſchildkunde hen insgelyk onbekent is. De afbeeldzels hier neevens gevoegt, zullen u belachelyk voorkoomen, ik ben 'er verzeekert van, want zy zyn het inderdaad; maar als men het wel in ziet moet men zich vernoegen met die Ongelukkigen te verſchoonen, zonder met hunne uitſpoorige verbeelding den ſpot te dryven! Het is genoeg dat die Waapenſchilden hen, zoodaanig als gy ze hier ziet, tot het volgende gebruik dienen.

Wan-

Wanneer een Bende Wilden eenige Krygsdaad op den Vyand heeft uitgevoert, in wat oort het ook mag zyn, dan draagen de Overwinnaars zorg dat zy de Boomen op alle plaatzen daar zy in 't naar huis trekken ſtil houden, ter hoogte van vyf voet van den grond afſchillen. Vervolgens Schilderen zy 'er ter eere van de Overwinning zeekere Beeltenissen op, met geſtoote houdskool, met vet, of oly gevreeven, of toebereid. En die Teekenen, welke gy in 't volgende Hoofdſtuk zult afgeſchetſt en uitgelegt zien, blyven zomtyds tien of twaalf jaaren als ingedrukt, zonder dat den reegen die kan uitwiſſen.

Zy doen dit om aan de gaande en koomende de Krygsdaad te doen weeten die zy uitgevoert hebben. De Waapens van den Landaart, en zomtyds het byzonder Merk van 't Opperhoofd der Bende, zyn 'er met de Verwen opgeſchilderdt, die ik u zoo even heb doen kennen.

De Vyf *Outaouaſche* Volkeren voeren vier *Zwarte* ſtaande *Elanden*, naar de hoeken van 't Schild toegekeert, met een hoop *Gruszandt* in 't midden, op een *Groen Velt*.

De

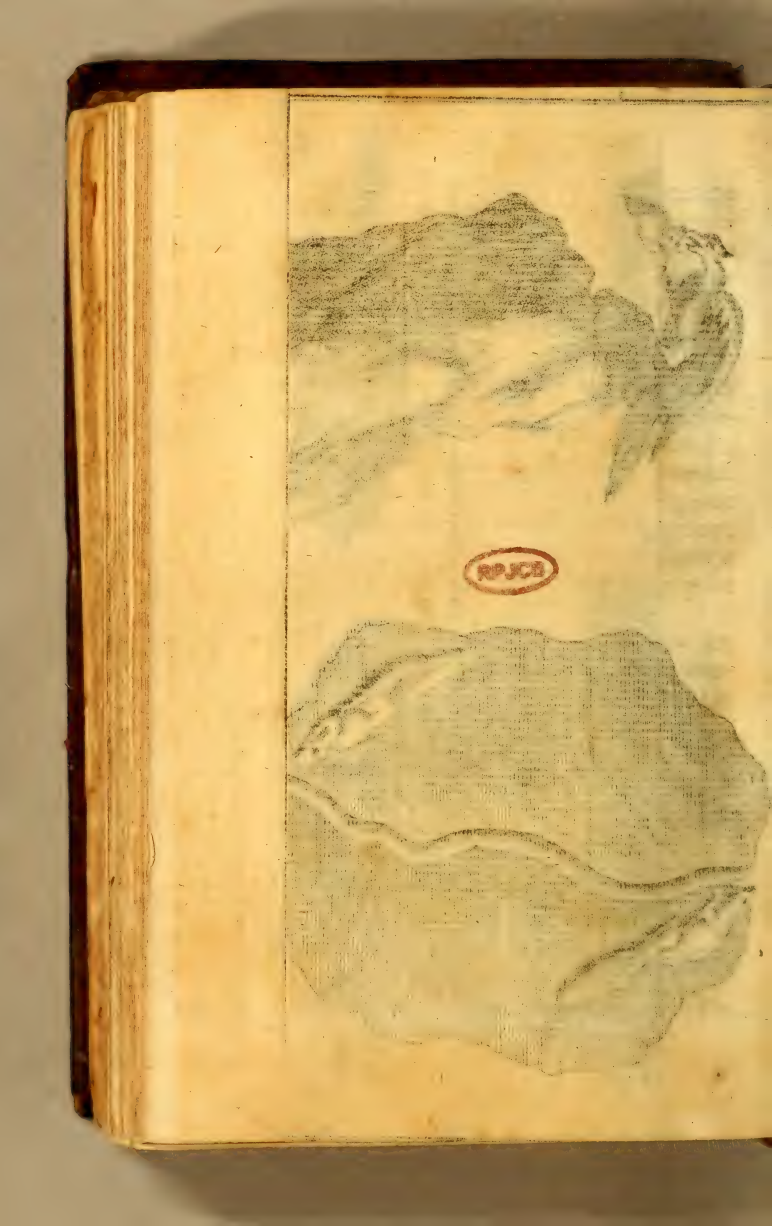

Armes des outagamis apellés renards
Waapen der Outagamiers, de Vos gebynaamt.

Armes des outchipoues appelés Sauteurs.
Waapen der Outchipouers, de Springers gebynaamt.

Armes des pouteouatamis appellés puants.
Waapen der Pouteouatamiers, Sterkers gebynaamt.

Armes des oumamis.
Waapen der Oumamiers.

De *Ilinoiers* voeren een *Witte Kapel*, op een *Beukeboom bladt*, op een *Zilvere grond*

De *Nadoueſſers*, of *Schiouxers*, voeren een *Rood Eekhoorentje*, in een *Pompoen* bytende, op een *Goude grond*.

De *Huronners* voeren een *Zwarte Bever*, neergehurkt op een *Zilvre Hut*, in 't midden van een *Vyver*.

De *Outagamiers* voeren op een *Zwart Veld*, van een kronkelende *Rivier* als een Paal doorſneeden, twee *Roode Voſſen* aan de twee einden der *Rivier*, aan het Hoofd van het *Schild*.

De *Pouteouatagamiers*, *Stinkers* gebynaamt, voeren een *Zilvere* ſlaapende *Hond* op een *Goude Mat*. Deze volgen den regel der Waapenkunde minder dan de anderen.

De *Oumamiers* voeren een *Zwarte Beer*, met zyn twee Klaauwen een Groene Boom verſcheurende, met mos bewaſſen, die vooroverlegt.

De *Outchipouers*, *Springers* gebynaamt, voeren een *Zwarte Arend* op den top van een *Zilvere Berg*, die een *Roode Uil* verſcheurt.

Uitlegging der Beeldespraaken in de neevensstaande Plaat afgeteekent teegen over de Letters A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. op zy van de kolom geplaatst, die hier den voet van een vooronderstelde afgeschilde en beschilderde Boom beteekent.

HET Woord Beeldespraak in zyn eigenlyke beteekenis genomen, wil enkelyk zeggen, de Verbeelding der Gewyde en Heilige Voorwerpen welke onze denkbeelden vormen; nochtans, zonder acht te willen geeven op dat Grieks Woord, en my van 't Voorregt van een groot getal Schryvers bedienende, zal ik al wat op zy van de volgende Letters afgeteekent is, Beeldspraakelyke Zinnebeelden noemen.

A. Regt teegen over deze Letter, ziet gy de Waapens van *Vrankryk* en een Byl booven dezelven. De Byl is het Zinnebeeld van den Oorlog by de Wilden, gelyk de Pyp die van den Vrede is. Dus beteekent dit, dat de *Franschen* de Byl hebben opgeheeven; dat is te zeggen, dat zy ten Oorlog zyn getrokken ten getale van zoo veel tientallen

van

van Manſchap, als gy Merken rondom ziet, dewelke in 18. ſtuks beſtaande, 180. *Franſche* Krygslieden uitmaaken.

B. Regt teegen over die Letter ziet gy een Berg, die de Stadt *Montreaal* (volgens de Wilden) verbeeld; en de Vogel van den top afvliegende, beteekent het vertrek daar van daan. De Maan op den rug van een Hart, wyſt de tyd van 't eerſte Kwartier van die van July aan, als de *Harte Maan* genaamt zynde.

C. Op zy van deze Letter ontdekt men een Kanoo, die beteekent dat men zoo veel dag reizen te waater heeft afgelegt als 'er Hutten afgeſchetſt zyn, dat is te zeggen, 21. daagen.

D. Regt teegen over die Letter is een voet, welke aanwyſt, dat men vervolgens zoo veel daagen te Land is voortgetrokken als 'er Hutten ſtaan; dat is te zeggen, 7. Krygsmans Dagreizen, elk van 5. gemeene *Franſche* mylen, of van 20. in een Graat.

E. Op zy van deze Letter ziet men een Hand, en drie Hutten, 't welk beteekent dat men tot op drie Dagreizens van 't Dorp der *Iroquoiers* de *Tſonontouaers*

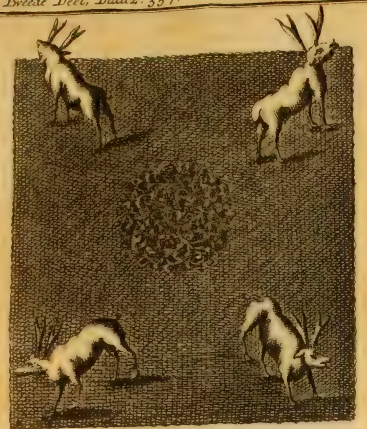
genadert is, welkers Waapens de Hut zyn met de twee overhellende Boomen. Vervolgens wyst de daar by staande Zon aan, dat men ten Oosten van dat Dorp geweest is; want men moet opmerken dat als men ten Westen was aangekoomen, de Waapenen van de Wilden geplaatst zouden zyn daar nu de Hand staat, en de Hand omgedraaidt in de plaatst gestelt, daar men nu de Hut met de twee overhangende Boomen ziet.

F. Regt over deze Letter zyn twaalf Merken, die zoo veel tientallen van Menschen te kennen geeven, even als by de Letter *A.* En de Hut met de twee Boomen de Waapens der *Tsonontouaners* zynde, beteekent, dat het Lieden van dat Volk zyn; gelyk de Man die schynt te slaapen, aanwyst dat zy verrast zyn geworden.

G. Men ziet op zy van die Letter een Knots en elf Hoofden, 't welk wil zeggen, dat men elf *Tsonontouaners* heeft Gedood, en de vyf over eind staande Menschen, op vyf Merken, dat men een gelyk tiental Gevangens heeft mede gevoert.

H. Regt teegen over deze Letter staan binnen de bespanning van een Boog

armes des outaouas : 5 · nations
Waapen der Outaouaers, 5 Volkeren.

armes des Hurons
Waapen der Hironners.

armes des ilinois. Waapen der Ilinoiers.

armes des nadoucssis appelés Scioux
Waapen der Nadoucssiers, Sciouaers
gebynaamt.

Boog neegen Hoofden, dat is te zeggen, dat neegen der Aanvallers, of van de Overwinnende Party, die ik onderſteld heb *Franſchen* te weezen, in 't Gevegt geſneuvelt zyn; en de twaalf Merken welke 'er zich beneeden vertoonen, beteekende zoodaanig een getal Gekwetſten.

I. Op zy van die Letter ziet men Pylen in de lucht geſchooten, de eenen van deze de andere van geene kant, welke een goede verdeediging of een heftigen wederſtand aan weerenszyden te kennen geeven.

K. Regt teegen over deze Letter vliegen de Pylen allen van een zelfden kant losgeſchooten, 't geen vooronderſteld dat het die der Overwonnen zyn geweeſt, in al vlugtende, of al wykende in verwarring te vegten.

Dit alles tot vier woorden gebragt, wil zeggen, dat 180. *Franſchen* ten tyde van het eerſte Kwartier der Maan in July, van *Montreaal* vertrokken zynde, twintig daagen voortvoeren. Vervolgens, na vyf en dertig mylen te voet afgelegt te hebben, 120. *Tſonontouaners* ten Ooſten van hun Dorp overvielen, onder welke elf het leeven verlooren,

en vyftig Gevangen wierden, met verlies van neegen Man en twaalf Gekwetsten aan de zyde der *Franschen*, het Gevegt heel hardnekkig geweest zynde.

Wy zullen daar uit besluiten, dat wy grootelyks verplicht zyn God te danken dat hy ons de middelen heeft gegeven om onze gedachten en onze gevoelens uit te drukken door de enkele schikking van 24. Letters; en booven al, dat wy in minder dan een oogenblik een Reedenvoering konnen schryven, welke de *Amerikanen* in geen uur met hunne onbeschofte Beeldespraaken verstaanbaar zouden konnen uitdrukken. Het getal 't geen zy 'er van hebben, schoon vry middelmatig, is in staat om 't verstand der *Europianen* ongemeen in verleegenheid te brengen; waarom ik my vernoegt heb met de weezenlykste veel eer uit noodzaakelykheid dan uit nieuwsgierigheid te leeren. Ik zou u anderen alzoo uitspoorig als deze konnen zenden; maar dewyl zy u van geen nut zouden zyn, zal ik my de moeite sparen van ze op 't Papier te teekenen, in u den tyd te bespaaren van ze na te zien.

Ik ben Mynheer, Uwen &c.

SAAMEN-

SAAMENSPRAAKEN
van den
SCHRYVER DEZER REIZEN
met
A D A R I O
een Wilden van Aanzien.

Waar in men een naauwkeurige Beſchryving vindt, van de Gewoontens, de Gezintheden en de Zeden van die Volkeren.

❀❀❀❀:❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀:❀❀❀

EERSTE SAAMENSPRAAK.

Over den Godsdienst.

LA HONTAN.

'T IS met veel genoegen, myn waarde *Adario*, dat ik met u wil reedeneeren over de gewigtigste zaak der Weerelt; dewyl het betreft u de groote Waarheden van den Kristelyken Godsdienst te ontdekken.

ADARIO.

Ik ben bereid, myn waarde Broeder, u aan te hooren, ten einde eenig licht te krygen in zoo veel zaaken als de Jezuiten ons zedert langen tyd Voorprediken; en ik wil dat wy te zaamen met alle bedenkelyke vryheid spreeken. Maar zoo uw Geloof gelykvormig is aan 't geen de Jezuiten ons verkondigen, is het onnut dat wy in Gesprek treeden; want zy hebben my zoo veel Fabelen vertelt, dat al wat ik 'er van kan gelooven is, dat zy te veel verstand hebben om ze zelf te gelooven.

LA HONTAN.

Ik weet niet wat zy u gezegt heb-

ben, maar ik geloof dat hun' Woorden en de myne heel wel met malkanderen zullen over een koomen. De Kriſtelyke Godsdienſt is de Godsdienſt die de Menſchen moeten belyden, om ten Hemel te gaan. God heeft toegelaaten dat men *Amerika* ontdekte, willende alle Volkeren behouden, die de Wetten van 't Kriſtendom zullen opvolgen. Hy heeft gewilt dat het Evangelium aan uw Landaart gepredikt wierdt, ten einde hen den waaren weg naar 't Paradys te wyzen, dat het gelukkige Verblyf der Zaalige Zielen is. Het is jammer dat gy u niet wilt bevoordeelen van de Genaden en de Gaaven welke God u gegeeven heeft. Het leeven is kort, wy weeten niet wat uur wy ſterven zullen; de tyd is dierbaar. Verlicht u dan in de groote Waarheden van den Kriſtelyken Godsdienſt, ten einde die ten ſpoedigſte aan te neemen, beklaagende den tyd welke gy in de onweetenheid, zonder Aanbidding, zonder Godsdienſt, en zonder Kennis van den waaren God hebt doorgebragt.

A D A R I O.

Wat! zonder kennis van den waaren

ren God! Droomt gy? Hoe! gy acht dat wy zonder Godsdienst zyn, na zulk een langen tyd onder ons gewoont te hebben. Weet gy voor eerst niet dat wy een Schepper van 't Heelal erkennen, onder de Naam van den *Grooten Geest*, of van den *Heer van het Leeven*, die wy gelooven in alles te zyn dat geen bepaaling heeft? Ten tweede, dat wy de onsterflykheid van de Ziel belyden? Ten derden, dat de *Grooten Geest* ons beschonken heeft met een Rede, bekwaam het goed van het kwaadt zoo ver te onderscheiden als de Hemel van de Aarde is, ten einde wy de waare Regels van Wysheid en Rechtveerdigheid zouden volgen? Ten vierde, dat de gerustheid der Ziel aan den *Grooten Heer van het Leeven* behagelyk, en de ontroering van Geest hem in teegendeel tot een afgryzen is, om dat 'er de Menschen boos door worden? Ten vyfde, dat het leeven een Droom is, en de Dood een Ontwaaking, na dewelke de Ziel beide de Natuur en de Hoedanigheid der zienlyke en onzienlyke dingen kent? En eindelyk, dat het bereik van ons verstand zich geen duim breet booven de oppervlakte der Aarde

kon-

konnende uitſtrekken, wy het niet bederven noch miſleiden moeten, in de onzichtbaare en onbewyzelyke dingen te willen doorgronden? Zie daar myn waarde Broeder, hoedanig ons Geloof is, en 't geen wy naauwkeurig opvolgen. Wy gelooven ook na onze Dood in het *Zielen Land* te zullen overgaan; maar wy bedenken niet, gelyk Gylieden, dat 'er noodwendig goede en kwaade Verblyfplaatzen na dit Leeven moeten zyn, voor de goede of voor de booze Zielen; dewyl wy niet weeten of het geen men als een kwaat naar de Menſchen acht, het ook naar God zy. Zoo uw Godsdienſt verſchillende van de onze is, dat is niet gezegt dat wy 'er in 't geheel geen hebben. Gy weet dat ik in *Vrankryk*, in *Nieuw Jork*, en te *Quebek* ben geweeſt, daar ik de Zeeden der *Engelſchen* en der *Franſchen* onderzogt heb. De Jezuiten zeggen, dat onder vyf of zes honderd Soorten van Godsdienſten die op de Aarde zyn, maar een eenige goed en waarachtige is, die zy belyden; zonder welke niet een eenig Menſch een uur een Vuur zal ontgaan, waar in zyn Ziel geduurende alle Eeuwigheid

zal

zal branden; en zy konnen 'er nochtans geen bewyzen van geeven.

LA HONTAN.

Zy hebben groot gelyk *Adario*, dat zy zeggen dat 'er ſlegte Godsdienſten zyn; want zonder verder te gaan, hebben zy maar van de uwe te ſpreeken. Die de Waarheden van den Kriſtelyken Godsdienſt niet kent, kan 'er geen hebben. Al wat gy my komt te zeggen, zyn afſchuwelyke Droomeryen. Het *Zielen Land* daar gy van ſpreekt, is niet dan een herſſenſchimmig Jagt-Land. Inplaats dat onze Heilige Schriften ons ſpreeken van een Paradys, booven de verafſtaande Starren geveſtigt; daar God werkelyk zyn verblyf houdt, en, omringt met heerlykheid, in het midden der Zielen van al de geloovige Kriſtenen. Die zelfde Heilige Schriften melden van een Hel, welke wy Geloov-en in het middelpunt der Aarde te zullen zyn; daar de Zielen van al de geenen die het Kriſten Geloof niet aangenoomen hebben, eeuwig branden zullen zonder verteert te worden, zoo wel als de Zielen der booze Kriſtenen. Dit is een Waarheid over welke gy uwe gedachten moeſt laaten gaan.

ADA-

ADARIO.

Die Heilige Schriften welke gy elk oogenblik aanhaalt, even als de Jezuiten doen, vorderen dat groote Geloof daar die goede Vaders ons de ooren mede moe maaken: Dat groote Geloof nu kan niet anders zyn dan een overreeding; gelooven is overreed te zyn, en overreedt te zyn is een zaak met zyn eigen oogen zien, of ze door bondige bewyzen erkennen. Hoe is het dan moogelyk dat ik dat Geloof magtig werde, dewyl gy my de minste zaak van 't geen gy zegt niet kond bewyzen, noch doen en? Gelooft my, verwar uw verstandt niet in duisternissen; houw niet langer de Droomeryen van die Heilige Schriften staande, of laat ons, het Gesprek eindigen; want volgens onze grondreegels moet 'er bewyselykheid zyn. Waar grond gy het lot der Vroome Ziel op, die zich met den *Grooten Geest* booven de Starren bevinden; of dat der Boozen, die eeuwiglyk in 't middelpunt van de Aarde zullen branden? Gy moet God van Tiranny beschuldigen, zoo gy gelooft dat hy een eenig Mensch geschaapen heeft om hem eeuwiglyk ongelukkig te maaken in de Vuuren van

't mid-

't middelpunt der Aarde. Gy zult, buiten twyffel zeggen, dat de Heilige Schriften die groote Waarheid bewyzen; maar zoo dit waar was, zou het ook noodwendiglyk moeten zyn, dat de Aarde eeuwig beſtond. Dit nu ontkennen de Jezuiten; dienvolgens moet de plaats der vlammen ophouden te zyn, als de Aarde tot aſch zal verteert weezen. Daar en booven, hoe wildt gy dat de Ziel, die een zuivre Geeſt is, duizendmaal fyner en ligter dan den rook, teegen zyne natuurlyke neiging na het middelpunt der Aarde neerdaale; het zou waarſchynelyker zyn dat zy zich verhefte, en naar de Zon vloog, daar gy die Plaats van Vuur en Vlammen veel reedelyker zoud konnen ſtellen, dewyl dat Hemellicht veel grooter dan de Aarde en ongelyk gloeiender is.

LA HONTAN.

Weet, my waarde *Adario*, dat uwe verblindheid ongemeen is, en de verharding van uw hart doed u dat Geloof en die Schriften verwerpen, welker Waarheden lichtelyk ontdekt worden, wanneer men zich een weinig van zyn vooroordeelen ontſlaat. Gy hebt daar maar de Prophetien toe te onder-

zoek-

zoeken, die in dezelven vervat zyn, en onbetwiſtelyk voor den tyd haarer uitkomſten geſchreeven wierden. Die Heilige Geſchiedenis wordt ook door de Heidenſche Schryvers, en door de Oudſte en onbetwiſtelykſte Gedenkteekens beveſtigt welke de voorbyzynde Eeuwen konnen uitleeveren. Gelooft my, zoo gy uw gedachten liet gaan over de wys op welke den Godsdienſt van *Jezus Chriſtus* zich in de Weereld heeft geveſtigt, en op de verandering die zy 'er in toegebragt heeft; zoo u de Merkteekenen van Waarheid, van Oprechtheid, en van Goddelykheid, welke zich in de Heilige Schriften op doen, ter harte gingen: Met een woordt, zoo gy de deelen van onzen Godsdienſt ſtuk voor ſtuk beſchouwde; gy zoudt zien en begrypen dat zyn Leerſtukken, zyn Voorſchriften, zyn Beloften, en zyn Bedreigingen niets ongerymt noch iets kwaats of ſtrydigs hebben met de Natuurelyke Gevoelens, en dat niets met de waare Reede en de aandoeningen van 't Geweeten beeter overeenkomt.

ADARIO.

Dit zyn Vertelſels die de Jezuiten my meer

meer dan hondertmaal gedaan hebben. Zy willen, dat alles wat 'er zeedert vyf of zes duizend Jaaren gebeurt is, zonder vervalsing is geschreeven. Ze beginnen met te verhaalen op wat wys de Aarde en den Heemel geschaapen wierden; dat de Man uit Aarde wierdt geschaapen, en de Vrouw van een zyner ribbens, als of God haar niet van dezelfde stof gemaakt hadt: En dat een Slang dien Mensch in een Tuin van Vrugtboomen aanzogt, om hem van een appel te doen eeten; welke oorzaak is dat de Groote Geest zyn Zoon voordachtelyk heeft doen sterven, om alle Menschen te behouden. Zoo ik zei dat het waarschynelyker is dat dit Fabels zyn, dan Waarheden; gy zoudt my met reedenen van uwen Bybel paaien: Maar de Schryfkunst, volgens uw eige zeggen, niet dan zeedert drie duizend Jaaren gevonden zynde, en de Drukkonst zeedert vyf of zes Eeuwen; hoe zich dan te verzeekeren van zoo veel verschillende Gebeurtenissen geduurende verscheide Eeuwen? Men moet inderdaad wel zeer bygeloovig zyn, om geloof te geeven aan zoo veel droomeryen in dat groote Boek vervat, 't geen de Kristenen willen dat wy ge-

looven zullen. Ik heb Boeken hooren leezen, die de Jezuiten van ons Land hebben geſchreeven. De geen die ze laazen, vertolkten my dezelven in myne Taal; maar ik heb 'er twintig Loogens de een op de andere in gevonden. Zoo wy dan met onze eigen oogen valsheden gedrukt, en zaaken, zeer verſchillende van 't geèn zy weezenlyk zyn, op het papier zien; hoe wilt gy dat ik de opregtheid van dien Bybel geloove, zeedert zoo veel Jaaren geſchreeven, en in verſcheide Taalen overgezet door Onweetende, die 'er de waare Zin niet van zullen begreepen hebben; of door Loogenaars, die 'er de woorden welken men 'er teegenwoordig in vindt zullen verandert, vermeerdert en vergergert hebben. Ik kon daar eenige andere zwaarigheden byvoegen, die u, miſſchien, eindelyk eenigerwyze zouden noodzaaken my te belyden, dat ik gelyk heb van my aan de zichtbaare of bewyſelyke dingen te houden.

LA HONTAN.

Ik heb u, myn waarde Adario, de verzeekerdheden en de bewyzen van den Kriſtelyken Godsdienſt ontdekt; nochtans wilt gy 'er niet naar luiſteren: Inteegendeel, gy merkt die aan als herſſen-

ſenſchimmen, in de zotſte reedenen der Weerelt by te brengen. Gy brengt my de Onwaarheden ten bewys by, die men geſchreeven heeft in de Reisbeſchryvingen welke gy van uw Land gezien hebt; al of de Jezuit die ze opſtelde, niet heeft konnen miſleidt zyn geworden door de geenen welke 'er hem de Berichtſchriften van verzorgt hebben. Gy moeſt aanmerken, dat die Beſchryvingen van Kanada beuzelingen zyn, die niet vergeleeken moeten worden met de Boeken welke van Heilige Zaaken handelen, daar verſcheide Schryvers van geſchreeven hebben, zonder malkander teegen te ſpreeken.

ADARIO.

Wat! Zonder malkander teegen te ſpreeken? Hoe! dat Boek van Heilige Zaaken is het niet opgepropt met teegenſtrydigheden? Dat Evangelie daar de Jezuiten ons van ſpreeken, veroorzaakt het geen verſchrikkelyke oneenigheid tuſſchen de Franſchen en de Engelſchen? Nochtans komt al 't geen het in zich bevat uit den mondt van den Grooten Geeſt, zoo men u gelooven moet. Maar wat waarſchynlykheid is 'er dat

hy verward geſprooken, en aan zyn Woorden een twyffelachtige zin zou gegeeven hebben, zoo hy hadt gewilt dat men hem verſtaan zou? Een van twee is zeeker, zoo hy op de Aarde gebooren en geſtorven is, en dat hy 'er onderweezen heeft, moeten zyn reedenen verlooren zyn geraakt, dewyl hy zoo duidelyk zou geſprooken hebben dat de Kinderen het zouden hebben konnen begrypen; of anders, zoo gy gelooft dat het Evangelie waarlyk zyn Woord is, en dat 'er niets dan van 't zyne in zy, moet hy in deeze Weerelt de Oorlog, inplaats van de Vreede hebben koomen aanbrengen; 't welk niet zyn kan.

De Engelſchen hebben my gezegt dat hun Evangelie dezelfde woorden inhoudt als dat der Franſchen; echter is 'er meerder onderſcheit tuſſchen hun Godsdienſt en de uwe, dan tuſſchen de nacht en de dag. Zy verzeekeren dat hun Godsdienſt de beſte is: De Jezuiten Prediken het teegendeel, en zeggen dat die der Engelſchen, en van duizend andere Volkeren, niemendal deugen. Wat moet ik gelooven, zoo 'er niet

niet dan een eenige waare Godsdienſt op de Aarde is? Welke Lieden achten de hunne de volmaaktſte niet? Hoe kan de Menſch bekwaam genoeg zyn om die Enkele en Goddelyke Godsdienſt onder zoo veel verſchillende te onderkennen? Grooft my, myn waarde Broeder, de Groote Geeſt is wys, alle zyne werken zyn volmaakt, hy is het die ons gemaakt heeft, en 't is hem bekent wat van ons worden zal. Het voegt ons vrylyk te werk te gaan, zonder ons verſtant met toekoomende zaaken te bezwaaren. Hy heeft u een Franſchman doen gebooren worden, ten einde gy zoudt gelooven 't geen gy noch beſchouwt, noch begrypt; en my heeft hy als *Huronner* laaten ter Weerelt koomen, op dat ik niets zou gelooven dan 't geen ik verſta, en 't geen de Reede my leert.

LA HONTAN.

De Reede leert u dat gy een Kriſten moet worden, en gy wilt het niet zyn. Gy zoudt, zoo gy wilde, de Waarheden van ons Evangelium verſtaan; alles volgt 'er malkander als aan een ſchaakel, niets ſpreekt 'er zich zelven teegen. De Engelſchen zyn Kriſtenen gelyk

 de

de Franſchen; en zoo 'er verſchil tuſſchen die twee Volkeren is, ter oorzaake van den Godsdienſt, dit is niet dan ten opzichte van zeekere Plaatſen der Heilige Schriftuur welke zy verſchillend uitleggen. Het eerſte en voornaamſte Punt dat zoo veel Twiſtingen veroorzaakt, is, dat de Franſchen gelooven dat de Zoon van God gezegt hebbende dat zyn Lichaam in een ſtuk broodt was, men gelooven moet dat het waar is, dewyl hy niet liegen kan. Hy zeide dan teegen zyne Apoſtelen, dat zy hem eten zouden, en dat dat broodt waarlyk zyn Lichaam was; dat zy die Plechtigheid onophoudelyk zouden doen tot zyne gedachteniſſe. En ze zyn daar in niet nalaatig gebleeven; want zeedert de Dood van dien *God Menſch*, viert men daagelyks de Offerhanden van de *Mis* onder de *Franſchen*, die aan de weezenlyke teegenwoordigheid van den *Zoone Gods* in dat ſtukje brood niet twyffelen. Doch de *Engelſchen* vermeinen dat hy, in den Hemel zynde, niet Lichamelyk op de Aarde kan zyn; dat de anderen Woorden die hy in 't vervolg zegt, (waar van de onderzoeking van een te groote uitgebreidheid voor u zou zyn)

hen

hen verzeekeren dat die God niet dan Geeſtelyk in dat Brood is. Ziedaar al het verſchil 't welk 'er tuſſchen hen en ons is; want wat de andere Punten belangt, dat zyn kleinigheden, waar over wy het ligt eens zouden worden.

A D A R I O.

Gy ziet dan wel dat 'er ſtrydigheden of duiſterheid in de woorden van *den Zoon des Grooten Geeſtes* is, dewyl de *Engelſchen*, en gylieden *Franſchen*, met zoo veel hevigheid en verbitterheid over den zin twiſt; en dat dit de voornaamſte beweegreeden is van den haat welke men tuſſchen u beide Volkeren vindt. Maar dit is 't niet daar ik van ſpreeken wil. Hoort myn Broeder, ze moeten beiden zot zyn, dat ze de Vleeswording van een God gelooven, aangemerkt de twyffelachtigheid der reedenen daar uw Evangelium van vermeld. Daar zyn vyftig dobbelzinnigheden in, te bot om uit den mond van zulk een volmaakt Weezen gekoomen te zyn. De Jezuiten verzeekeren ons, dat die *Zoon* van den *Grooten Geeſt* heeft gezegt, dat hy waarlyk wil dat alle Menſchen behouden worden.

Nu, zoo hy het wil, moet het ook zyn: Ondertuſſchen zyn zy het niet allen, dewyl hy gezegt heeft dat 'er *Veelen Geroepen zyn, en Weinig Uitverkooren.* Dit is een teegenſtrydigheid. Die Vaders antwoorden, dat God de Menſchen niet wil behouden dan op Voorwaarde dat zy zelf willen: Nochtans heeft 'er God dat Beding niet byvoegt, om dat hy alsdan niet als Heer en Voogt zou geſprooken hebben. Maar de Jezuiten, met een woord, begeeren Gods Geheimen te doorgronden, en eiſchen 't geen hy zelfs niet geeiſcht heeft, dewyl hy die Voorwaarden niet kwam te ſtellen. Het is daar even eens mede geleegen als of de Groote Kapitein der *Franſchen* door zyn Onderkooning liet zeggen, dat hy wil dat al de Slaaven van *Kanada* weezenlyk naar *Vrankryk* overkoomen, daar hy hen allen Ryk zal maaken; en dat die Slaaven alsdan zouden antwoorden, dat zy 'er niet willen naar toe gaan, om dat die Groote Kapitein het niet dan op die Voorwaarde doedt dat zy 'er toe geneegen moeten zyn. Is het niet waar, myn Broeder, dat men met hen zou lachen, en dat zy vervolgens genootzaakt zouden weezen met of teeg-

en

en hun zin naar *Vrankryk* te vertrekken? Gy zult my het teegendeel niet durven ſtaande houden. Met een woord, die zelfde Jezuiten hebben my zoo veel andere reeden verklaart, die zich teegenſpreeken, dat ik my verwonder dat men ze noch, na dit alles, *Heilige Schriften* kan noemen. Daar ſtaat geſchreeven, dat de eerſte Menſch, door de *Groote Geeſt* met eigen handen gemaakt, van een Verboode Vrugt at, daar hy en zyn Vrouw over geſtraft wierden, als beiden even ſchuldig zynde. Laat ons eens vooronderſtellen dat hunne Straf om 't eeten van een Appel zoodanig is geweeſt als gy wildt dat ze is: Zy konden zich dan met recht beklaagen dat de *Groote Geeſt*, weetende dat zy die eeten zouden, hen geſchaapen hadt om ongelukkig te zyn. Maar laat ons tot haar Kinderen overgaan, die, naar 't zeggen der Jezuiten, in dien Val ingewikkelt zyn. Zyn zy ſchuldig aan 't Kwaad van hun Vader en Moeder? Zou men, als een Man een van uwe Koningen doode, ook zyn ganſch Geſlacht, Vader, Moeder, Oomen, Neeven, Zuſters, Broeders, en al zyn andere Bloedverwanten Dooden? Men moet

immers niet vooronderſtellen dat de *Groote Geeſt*, die Menſch ſcheppende, niet wiſt wat hy naar zyn ſchepping, moeſt doen; (dat niet zyn kan) en geſtelt dat alle zyne Nakoomelingen medeplichtig zyn aan zyn Misdaad, (dat onrechtvaardig zou weezen); die *Groote Geeſt* is hy niet, volgens uwe Schriftuur, zoo Barmhartig en zoo Goedertieren, dat zyn Goedheid alle begrip van het Menſchelyk Geſlagt te booven gaat? Is hy ook zoo groot en zoo magtig niet, dat zoo al 't verſtand der Menſchen die 'er zyn, geweeſt zyn, en eens zyn zullen, tot een eenig vergaadert was, het hem onmoogelyk zou weezen het minſte gedeelte van zyn Almagt te begrypen? Nu, is hy zoo Goed en zoo Barmhertig; kon hy dan de eerſte Menſch en alle zyne Nakoomelingen de Schult niet met een eenig woordt kwyt geſcholden hebben? En is hy zoo vermoogende en zoo groot; wat waarſchynlykheid is 'er dan dat zulk een onbegrypelyken Weezen Menſch wierdt, arm en veracht leefde, en een ſchandelyke Dood onderging, om de Zonde van een verachtelyk Schepzel te verzoenen, zoo veel, of meerder beneeden

den hem, als een Vlieg minder dan de Zon en de Starren is? Waar is dan dat Oneindige Vermoogen? Waar zou het hem toe dienen, en wat gebruik zou hy 'er van maaken? Wat my belangt, ik hou ſtaande dat dit aan de onbegrypelyke uitgeſtrektheid van zyn Almagt getwyffelt is; en dat men een uitſpoorige verbeelding van zich zelve moet hebben, om zulk een verontwaardiging te gelooven.

LA HONTAN.

Begrypt gy niet, my waarde *Adario*, dat de *Groote Geeſt* zoo Vermoogende zynde, en zoodanig als wy gezegt hebben, de Zonden van onzen eerſten Vader bygevolg zoo gruwelyk en zoo groot was als men zich kan verbeelden. By voorbeeld, zoo ik een van myn Soldaaten beleedigde, dat zou niets zyn; maar zoo ik den Koning hoonde, myn beleediging zou allergrootſt en te gelyk onvergeefelyk weezen. Nu, *Adam* den Koning der Koningen beleedigende, zyn wy zyne Medeplichtigen, dewyl wy een gedeelte van zyn Ziel zyn; en daar moet dus bygevolg een zoodanige voldoening aan God weezen, als die van de Dood van zyn eigen Zoon is.

Het

Het is wel waar dat hy ons de Schult met een enkel woord hadt konnen kwytſchelden; maar om reedenen die ik u bezwaarlyk zou konnen doen begrypen, heeft hy wel voor het ganſche Menſchelyk Geſlacht willen leeven en ſterven. Ik beken dat hy Barmhartig is, en dat hy magtig is geweeſt *Adam* op den zelfden dag der Schuldt vry te ſpreeken; want zyne Barmhartigheid is den grondſlag van al de hoop onzer Zaligheid. Maar zoo hy de misdaadt van Adams ongehoorzaamheid niet ter harte hadt genomen, zyn verbodt zou dan enkel ſpel geweeſt zyn. Hy zou dan met geen ernſt hebben geſprooken; en op dien voet hadt een iegelyk het recht om al het kwaat te pleegen dat hem zou luſten.

ADARIO.

Tot nu toe bewyſt gy niets; en hoe meer ik die voorgegeven Menſchwording onderzoek, hoe minder waarſchynlykheid ik 'er in vinde. Hoe! dat groote en onbegrypelyke Weezen, die Schepper der Aardens, der Zeên, en van het wyde Uitſpanzel des Hemels, zou zich tot die geringheid hebben konnen verneederen van

neegen

neegen maanden in de ingewanden eener Vrouwe beslooten te blyven; zich bloot te stellen aan het arme leeven der Vissers zyn Medegezellen; geslagen, gegeesselt, en als een Deugniet Gekruist te worden? Dit is iets dat myn Verstand niet kan begrypen. Daar staat ook geschreeven, dat hy voordachtelyk op de Aarde gekoomen is om te sterven, en hy vreest ondertusschen de Doodt; zie daar een teegenstrydigheid in tweederlei opzichten. Eerstelyk: Zoo hy het voorneemen hadt van gebooren te worden, om te sterven, is het vast dat hy de Doodt niet mocst vreezen. Want waarom vreest men die? 't Is om dat men niet wel verzeekert is wat 'er van ons zal worden als wy het leeven afleggen; hem nu was de plaats niet onbekent daar hy moest heenen gaan, dienvolgens moest hy zoo verschrikt niet zyn. U is genoeg bekent dat wy en onze Vrouwen ons zelven meestentyds vergeven, om malkander in 't *Land der Dooden* te gaan gezelschap houden, wanneer de eene of de andere sterft. Gy ziet dan wel dat het leeven te verliezen, ons niet schuw maakt, schoon wy niet te deeg verzeekert zyn waar onze

Zielen

Zielen na de Doodt vervaaren. Wat kond gy my daar op antwoorden? Maar ten tweede: Zoo de *Zoon* van den *Grooten Geeſt* zoo veel magt hadt als zyn Vader, hy hadt dan niet noodig te bidden dat hy hem in 't Leeven wilde behouden, dewyl hy zich zelven voor de Doodt kon behoeden; en dat hy, zyn Vader biddende, zich zelven badt. Wat my belangt, myn waarde Broeder, ik begryp niets van al 't geene dat gy wilt dat ik begryp.

LA HONTAN.

Gy hebt gelyk dat gy my zoo even zei, dat het bereik van u Verſtand zich geen duim breet booven de oppervlakte der Aarde uitſtrekt. Uwe reedeneringen bewyzen het genoeg. Dit aangemerkt, verwonder ik my niet dat de Jezuiten zoo veel moeite hebben om u de Heilige Waarheden te Prediken en te doen verſtaan. Ik doe dwaaslyk dat ik met een Wilden reedeneer, die niet bekwaam is een herſſenſchimmige Vooronderſtelling van een verzeekerde Grondreegel te onderſcheiden; noch een regt afgeleid gevolgt van een valſch. Gelyk, by voorbeeld: Wanneer gy gezegt hebt dat God al de Menſchen wilde

wilde behouden, en dat 'er echter weinig behouden zouden zyn, hebtgy daar teegenſtrydigheid in gevonden; nochtans is het 'er niet in: Want hy wil alle Menſchen behouden die het zelf zouden willen, in zyn Wet en Leerreegels te volgen; de zulken die zyne Menſchwording, de Waarheid des Evangeliums, de Belooning der Goeden, de Straffing der Boozen, en de Eeuwigheid zouden gelooven. Maar gelyk 'er weinige van die Menſchen gevonden worden, zoo zullen al de anderen overgegeeven zyn, om eeuwiglyk in die plaats van Vuur en Vlammen te branden, daar gy den ſpot mede dryft. Wacht u dat gy van 't getal dezer laatſte niet wordt; het zou my ſmerten, om dat ik u Vriend ben; alsdan zult gy niet zeggen dat het Evangelium vol ſtrydigheden en herſſenſchimmen is. Gy zult dan niet langer plompe bewyzen eiſchen van alle de Waarheden welke ik u gezegt hebbe; en u wel bitter beklaagen dat gy onze Evangelie Schryvers Krankzinnige Vertellers van Fabels hebt genaamt. Maar het zal dan te laat zyn; denkt op dit alles, en zyt zoo hartnekkig niet. Want, in waarheid,

heid, zoo gy u niet laat overtuigen door de onbetwiſtelyke reedenen die ik u van onze Geloofsverborgendheden geef, ik zal nooit meer met u ſpreeken.

A D A R I O.

Ho! myn Broeder, vergramt u niet, ik begeer u niet moeilyk te maaken door 'er die van myn Geloof teegen te ſtellen. Ik belet u niet uw Evangelie te gelooven. Ik verzoek u alleenlyk dat gy my wilt vergunnen dat ik al 't geen gy my kwam te verklaaren in twyffel mag trekken. Daar is niets zoo natuurlyk aan de Kriſtenen, dan dat zy geloof ſlaan aan de H. Schriften, om dat men 'er hen van hunne Kindsheid af zoo veel van ſpreekt, dat zy ze, naar 't voorbeeld van zoo veel Lieden in 't zelfde Geloof opgevoet, zoodanig in de verbeelding in gedrukt hebben, dat de Rede geen kracht meer heeft om op hun Verſtand te werken als reets van de Waarheid dier Evangelien vooringenoomen zynde: Maar daar is ook niets zoo reedelyk in Menſchen zonder vooroordeel, gelyk de *Huronners* zyn, dan de zaaken van naby te onderzoeken. Nu, na zeedert tien jaaren alles wat de Jezuiten ons

weegens

wegens het leeven en de doodt van den Zoon des *Grooten Geeſtes* verhaalen, rypelyk overwogen te hebben, zullen alle myne *Huronners* meer dan twintig redenen bybrengen die het teegendeel zullen bewyzen. Wat my belangt, ik heb altyd ſtaande gehouden, dat zoo het moogelyk was dat hy de lafhartigheid hadt gehadt van op de Aarde needer te daalen, hy zich zou geopenbaart hebben aan al de Volkeren die ze bewoonen. Hy zou in Zegenpraal met Glans en Heerlykheid, in 't aanzien van een groot getal Lieden afgedaalt zyn; en over de geheele Weerelt de Dooden opgewekt, de Blinde ziende gemaakt, de Kreupelen herſteld, en de Zieken geneezen hebben. Met een woord, hy hadt dan 't geen hy wilde dat men deedt, klaar uitgedrukt en geboden; en van Volk tot Volk groote Wonderwerken gaan doen, om dezelfde Wetten aan de geheele Weerelt te geeven. Alsdan zouden wy allen maar eenen Godsdienſt hebben; en die groote evengelykheid die zich over al zou bevinden, zou aan onze Afſtammelingen, van heden tot over tien duizend jaar, de waarheid van dien Godsdienſt, aan de vier

hoeken der Aarde in een zelfde eenſtemmig heid bekent, ten krachtigſte bewyzen: Inplaats dat 'er nu meer dan vyf of ze's hondert verſchillende gevonden worden; onder welke die der *Franſchen* de eenige is die, volgens uwe reedeneering, Goed, Heilig en Waarachtig is. Om kort te gaan, na duizendmaal op al die Raadzels, welke gy Geloofs Verborgenheden noemt, ernſtig gepeinſt te hebben, heb ik gelooft dat men aan geene zyde van 't groote Meir moet gebooren zyn, dat is te zeggen, een *Engelsman* of *Franſchman* zyn, om ze te begrypen. Want zoodra men my zal zeggen dat God, van wien men zich de gedaante niet kan verbeelden, een Zoon onder de geſtalte van een Menſch kan voortbrengen; zal ik 'er op antwoorden, dat een Vrouw geen *Bever* zou konnen voortbrengen, om dat elk ſlag van Schepzels in de Natuur zyn gelyken daar in voortbrengt. En zoo al de Menſchen een eigendom des *Duivels* waaren, voor de komſt van den Zoone Gods; wat waarſchynelykheid is 'er dat hy de gedaante der Schepzelen zou aangenoomen hebben die den *Duivel* toebehoorden? Zou hy

geen

geen verſchillende en die ſchooner en heerlyker was aangenoomen hebben? Dit kon zoo veel eer geſchieden dan dat de Derde Perzoon van die Drieëenheid (zoo onbeſtaanbaar met de Eenheid) de gedaante van een Duyve heeft aangenoomen.

LA HONTAN.

Gy komt een wilde Stelling te maaken, door een overtolligheid van Herſſenſchimmen, die niemendal te kennen geeft. Ik herhaal het, het zou vergeefs zyn dat ik myn beſt deedt om u door bondige reedenen te overtuigen, dewyl gy niet in ſtaat zyt om ze te verſtaan. Ik wyze u dus naar de Jezuiten; nochtans wil ik u een zeer lichte zaak doen bevatten, die binnen het bereik van uw Verſtand is. Namenlyk, dat het niet genoeg is die groote Waarheden van 't Evangelium te gelooven, welke gy loochent, om by den *Grooten Geeſt* te koomen; maar dat men noch de Geboden van de Wet die 'er in vervat is moet naarkoomen: Dat is te zeggen, de *Grooten Geeſt* alleen Aanbidden; op de groote Gebeededagen niet arbeiden; zyn Vader en Moeder eeren; niet by de Jongedogters ſlaapen, noch haar zelfs

 be-

begeeren, dan ten Huwlyk; niet Dooden of iemand laaten Dooden; geen kwaad van zyn Broeder ſpreeken, noch liegen; de getrouwde Vrouwen niet aanraaken; het goed van zyn Broeders niet begeeren; in de *Mis* gaan op de daagen daar toe van de Jezuiten geſtelt; en zeekere daagen van de week vaſten: Want gy zoudt zonder dit te vergeefs alles gelooven dat wy van de *Heilige Schriften* gelooven; die Leerreegels daar in vervat zynde, moet men ze opvolgen, of na zyn Doodt eeuwig Verdoemt zyn.

A d a r i o.

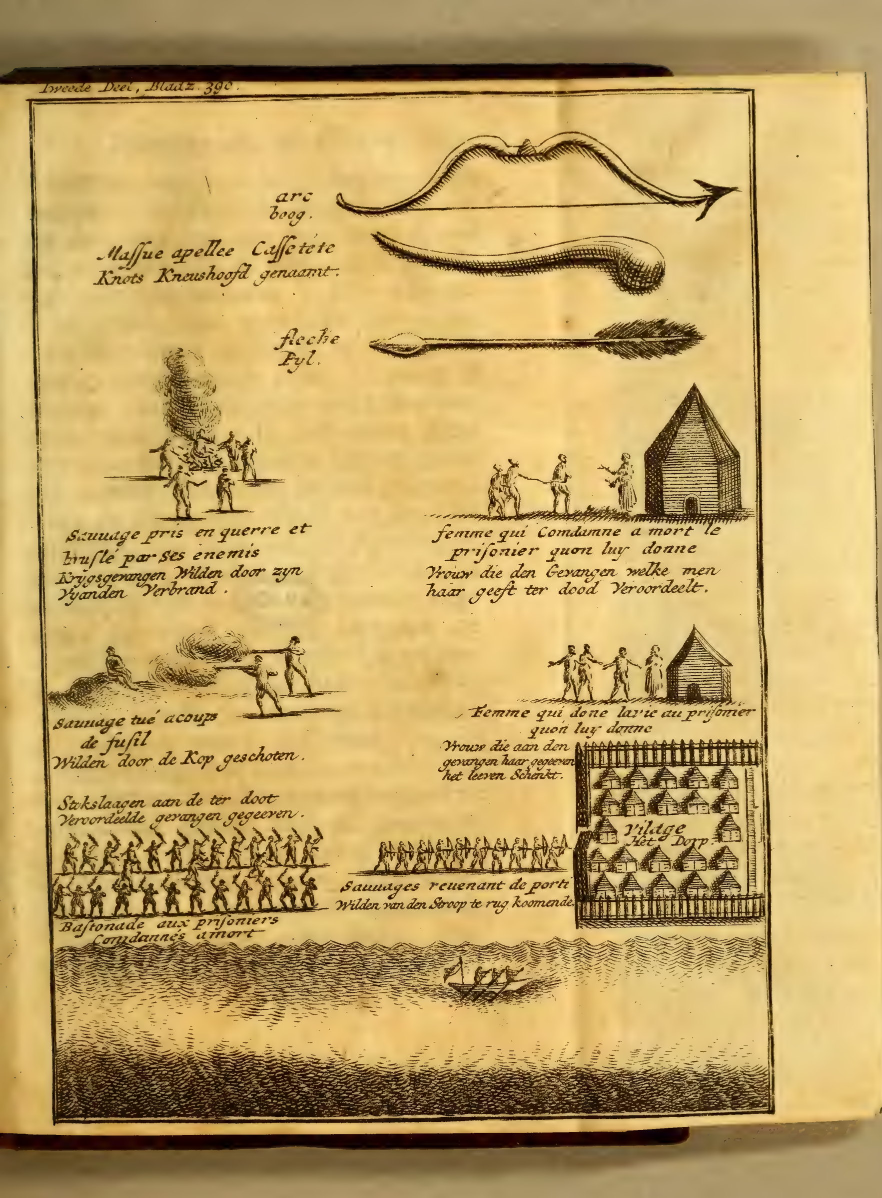
Ha! myn waarde Broeder, zie daar regt de ſtof die ik wenſchte dat gy wilde aanroeren. Waarlyk, alles wat gy my daar komt te verklaaren, heb ik reets zeedert langen tyd geweeten. Dit is 't geen ik reedelyk in dat Evangely Boek vinde; niets is regtmaatiger noch onwederſpreekelyker dan die beveelen. Gy zegt my dat als men ze niet uitvoert, en dat men die niet ſtiptelyk opvolgt, het geloof en de toeſtemming der Evangelien onnut is. Waarom dan gelooven 'er de *Franſchen* aan, terwyl ze met de Leerreegels den ſpot

dryven?

dryven? Zie daar een klaarblykelyke Teegenſtrydigheid: Want, voor eerſt, zie ik 'er, in opzichten der Aanbidding van den *Grooten Geeſt*, niet een eenig teken van in uwe daaden, en die Aanbidding beſtaat niet dan in woorden om ons te bedriegen. By voorbeeld, zie ik niet dagelyks dat de Kooplieden by het inruilen onzer *Bevervellen* zeggen: *Myn Koopmanſchappen koſten zoo veel, zoo waar als ik God Aanbidde*; *ik verlies zoo veel, zoo waarachtig als God in den Hemel is.* Maar ik zie niet dat zy hem Offerhanden doen van haar beſte Koopmanſchappen, gelyk wy, wanneer wy ze van hen gekogt hebben, en in hunne teegenwoordigheid verbranden. Wat, ten tweede, het Arbeiden op de daagen van het groote Gebed aanbelangt: Ik kan niet begrypen dat gy tuſſchen die daagen en anderen onderſcheid ſtelt; want ik heb verſcheiden maalen meer dan twintig *Franſchen* gezien die 'er Pelteryen op inruilden, netten breiden, ſpeelden, met malkander twiſten, handgemeen wierden, zich Dronken dronken, en honderde andere Dwaasheden begongen. Betreffende, ten derde, de Eerbied voor uwe Va-

ders : 't Is een zeldzaame zaak onder u hunne raadgeevingen op te volgen. Gy Lieden laat ze van honger ſterven, en ſcheidt u van hen af, in alleen te gaan woonen; gy zyt altyd vaardig om hen iets te eiſſchen, en nooit om hen te geeven; en zoo gy van hen iets te erven hebt, wenſcht gy om hun Dood, of gy verwachtze ten minſten vol ongedult. Wat, ten vierde, de Onthouding der Vrouwelyke Kunne aangaat: Wie zyn de geenen onder u, de Jezuiten uitgezondert, die ze ooit in acht genoomen hebben? Zien wy uwe Jongelingen niet daagelyks onze Dogters en onze Vrouwen tot zelfs op de Velden vervolgen, om ze door Geſchenken te verleiden, en allen nachten in onze Dorpen van Hut tot Hut loopen, ten einde haar tot ontugt te brengen? Ja weet gy zelfs niet hoe veel fraaie Stukjes 'er onder uwe eigen Soldaaten geſpeelt zyn? Belangende, ten vyfde, het verbodt van den Doodſlag : Daar teegen te overtreeden is zoo gemeen onder u, en zoo meenigvuldig, dat gylieden om de minſte beuzeling den deegen trekt, en malkander overhoop ſtoot. Toen ik te Parys was, vondt men alle nachten

Men-

arc
boog.
Maſſue apellee Caſſetete
Knots Kneushoofd genaamt.
fleche
Pyl.
Sauuage pris en querre et
bruſle par ses enemis
Krygsgevangen Wilden door zyn
Vyanden Verbrand.
femme qui Comdamne a mort le
priſonier quon luy donne
Vrouw die den Gevangen welke men
haar geeft ter dood Veroordeelt.
Sauuage tué acoups
de fuſil
Wilden door de Kop geschoten.
Femme qui done la vie au priſonier
quon luy donne
Vrouw die aan den
gevangen haar gegeeven
het leeven Schenkt.
Stokslaagen aan de ter doot
Veroordeelde gevangen gegeeven.
Village
Het Dorp.
Sauuages reuenant de porti
Wilden van den Stroop te rug koomende.
Baſtonade aux priſoniers
Comdannés amort

RPJCB

Menschen met verscheide steeken doorboort op de Straaten uitgestrekt; en op den weg van die Stad naar *Rochel* zei men my, dat ik wel moest toezien dat men my niet om 't leeven bragt. Ten zesde: Dat men geen Kwaat van zyn Broeders mag spreeken, noch Liegen, zyn zaaken daar gylieden u minder van zullen onthouden dan van eten en drinken. Ik heb nooit geen vier *Franschen* te zaamen hooren praaten zonder kwaat van iemand te spreeken; en als gy wist wat ik van den *Onderkoning*, den *Intendant*, de *Jesuiten*, en van duizend Lieden die gy kent, ja moogelyk van u zelf heb hooren zeggen, gy zoudt genoeg zien dat de *Franschen* malkander meesterlyk weeten te schenden. Wat het liegen belangt, ik hou staande dat 'er in dit Land niet een eenig Koopman is die niet twintig Loogens liegt om ons de waarde van een *Bevervel* aan Koopmanschappen te verkoopen; zonder noch de geenen te reekenen die zy ter onteering van hunne Medemakkers zeggen. Gy zegt, ten zeevende, dat men de getrouwde Vrouwen niet moet aanraaken: Om te weeten hoe zuiver uwen Landaart

daar van is, heeft men u Lieden maar te hooren ſpreeken als 'er wat Wyn in 't hooft is; men kan dan over die ſtof vry wat fraaie gevalletjes verſtaan, en men heeft de Kinderen maar te tellen die de Vrouwen der Boſchloopers weeten ter Weerelt te brengen terwyl haare Mans jaar en dag afweezend zyn. Betreffende, ten agſte, dat men eens anders goedt niet moet neemen : Hoe veel dieſſtallen hebt gy niet wel zien doen zeedert den tyd dat gy hier zyt, tuſſchen de Boſchloopers die 'er zich bevinden? Heeft men 'er geen op de daadt betrapt; heeft men 'er geen geſtraft? Is het niet een gemeene zaak in uwe Steeden; kan men 'er des nachts veilig gaan, of zyn deuren open laaten? En wat het neegende belangt, van in uwe *Mis* te gaan om te luiſteren na een Taal die men niet verſtaat: Het is waar dat 'er de *Franſchen* meeſtentyds gaan; maar dat is om 'er op heel iets anders dan op het Gebedt te denken. Te *Quebek* gaan 'er de Mans om de Vrouwen te zien; en deeze, om 'er de Mans te belonken. Ik heb 'er gezien die zich Kuſſens laaten brengen, uit vrees dat zy haar Kouſſen en haar Rokken

bederven

bederven zouden: Zy gaan op haare hielen neerzitten, haalen een Boek uit een groote zak, en houden het voor 't gezicht open; terwyl ze nochtans meer naar de Mans zien die haar aanftaan, dan naar de Gebeeden welke 'er in vervat zyn. De meeften der *Franfchen* fnuffen 'er, fpreeken en lachen 'er te zaamen, en zingen eer uit verluftiging dan uit Godsdienft. En dat erger is, ik weet dat geduurende dien Gebedentyd de Vrouwen en Dogters zich daar van voor haare Minnaryen bedienen, door alleen in huis te blyven. Eindelyk moet ik om uw Vaften lachen: 't Is niet onaardig zeeker. Gy eet allerley foorten van Vifch tot berftens toe, en eieren; en gy noemt dat Vaften! Voor 't laatft, my waarde Broeder, gylieden *Franfchen* begeert alle hooft voor hoofd een Geloof te hebben, en gy zyt al t'zaamen Ongeloovigen; gy wilt voor wys doorgaan, en zyt in teegendeel dwaas; gy verbeeld u Lieden van Verftand te zyn, en zyt niet dan laatdunkende Weetnieten.

L A H O N T A N.

Dat Befluit, my waarde Vriend, is vry wat *Huronfch*, door van al de *Fran-*

ſchen in 't algemeen te Vonniſſen. Als dat zoo was, zou 'er niet een van hen in 't Paradys koomen. Nu weeten wy inteegendeel dat 'er miljoenen van Gelukzaligen zyn, die wy Heiligen noemen, en welker Beeltenisſen gy in onze Kerken ziet. Het is wel waar dat weinig *Franſchen* dat waare Geloof hebben, 't geen het eenige beginzel der Godvrugt is. Verſcheiden doen belydenis dat zy de Waarheden van onzen Godsdienſt gelooven, maar dat geloov-en is in hen noch krachtig noch leev-endig genoeg. En ik beken dat de meeſten die Goddelyke Waarheden kennende, en belydenis doende dezel-ven te gelooven, ganſch ſtrydig te werk gaan omtrent het geen 't Geloof en den Godsdienſt beveelt. Ik zou de teegen-ſtrydigheid die gy hebt opgemerkt, niet konnen Loochenen. Maar men moet aan-merken dat de Menſchen zomtyds tee-gen het licht van hun Geweeten zondig-en, en dat 'er wel onderweezen Lieden zyn die kwalyk leeven. Dit kan of door gebrek van oplettendheid geſchieden, of door de heftigheid van haare harts-togten, door hunne aankleeving aan de tydelyke belangen. De Menſch, in

den

den bedorven ſtaat daar hy in is, wordt door zoo veel weegen, en door een zoo ſterke neiging naar het kwaat weggeſleept, dat het bezwaarlyk is, buiten een volſtrekte noodwendigheid, dat hy 'er van af ziet.

ADARIO.

Als gy dus van den Menſch ſpreekt, zegt dan de *Franſche* Menſch; want gy weet dat die hartstogten, dat belang, en die verdorvenheid daar gy van ſpreekt, by ons niet bekent zyn. Maar dit is het zoo zeer niet dat ik wil zeggen. Luiſtert, myn Broeder, ik heb zeer dikwyls met *Franſchen* geſprooken over al de Ondeugden die onder hen in zwang gaan; en wanneer ik haar heb doen zien dat zy de Leſſen van hun' Godsdienſt in 't minſt niet opvolgden, hebben zy my beleeden dat het Waarheid was; dat zy ze beſchouden, en ze volmaaktelyk wel kende, maar dat het hen onmoogelyk was dezelven op te volgen. Ik heb hen dan gevraagt, of zy niet geloofden dat hunne Zielen eeuwiglyk zouden branden. En ze hebben my geantwoord, dat de Barmhertigheid van God zoo groot is, dat de geen die op zyn Goedertierenheid vertrouwt, vergiffenis

giffenis zal erlangen; dat het Evangelium een Verbond van Genade is, in 't welke God zich ſchikt naar den ſtaat en de zwakheid van den Menſch, die door zoo veel heftige aanlokzelen zoo meenigvuldig verzogt wordt, dat hy genootzaakt is daar onder te bezwyken; en, ten laatſten, dat deze Weerelt de Plaats der Verdorvenheid zynde, geen zuyverheid in den verdorven Menſch te wachten is, dan in den Hemel by God. Zie daar een Zeedenleer min ſtraf dan die der Jezuiten; dewelken ons om een beuzeling naar de Hel zenden. Die *Franſchen* hebben gelyk, in te zeggen dat het onmoogelyk is de Wet na te koomen, zoo lang het *Myn*, en het *Dyn* onder uw lieden in wezen zal blyven. Dit is een zaak die gemakkelyk te bewyzen is, door al de Wilden van *Kanada*; dewyl zy, ondanks hunne armoede, Ryker zyn dan de *Franſchen*, aan welke het *Myn*, en het *Dyn* alle ſoorten van Misdaaden doen begaan.

LA HONTAN.

Ik beken, myn waarde Broeder, dat gy gelyk hebt, en ik kan my niet genoeg verwonderen over de eenvoudigheid van al de Wilden Volkeren. Dit is het

het dat my uit grond van myn hert doet wenſchen dat zy de Heiligheid van onze Schriftuur kenden, dat is te zeggen, daar wy van geſprooken hebben; daar ontbreekt hen anders niet dan dit, om hunne Zielen eeuwig gelukzalig te maken. Gy Lieden leeft allen, Zeedelyk, zoo wel, dat gy maar een eenige zwarigheid zou hebben te booven te koomen om in 't Paradys in te gaan. Dit is de Hoerery onder de ongehuwde Lieden der beide Kunnen; en de vryheid welke de Mans en de Vrouwen hebben om hun Huwelyk te breeken, om wederzyds te verwiſſelen, en zich te ſchikken tot de verkiezing van anderen: Want de *Groote Geeſt* heeft gezegt, dat de Dood of het Overſpel die onverbreekelyke band alleen kan ontbinden.

ADARIO.

Wy zullen op een ander tyd van die groote Hinderpaal welke gy teegen de bewerking onzer Zaligheid vindt, met meer nadruk ſpreeken; en ik zal my intuſſchen vernoegen met u een enkele reeden te geeven over een van die twee punten, naamentlyk de vryheid der Vryſters en der Jongelingen. Voor

eerſt

eerst wil een Jong Krygsman zich niet verbinden om een Vrouw te neemen, voor dat hy eenige Veldtogten teegen de *Iroquoiers* gedaan, en Slaaven gevangen genoomen heeft, om hem in zyn Dorp, op de Jagt, en in de Vissery te dienen; en voor dat hy de Jagt en de Vissery wel verstaat. Daar by wil hy zich niet verzwakken door de meenigvuldige echt omhelzingen, in een tyd dat zyn kracht hem vergunt zyn Volk teegen zyn Vyanden te dienen; behalven dat hy een Vrouw en Kinderen niet aan de droefheid wil blootstellen van hen gedood of gevangen te zien. Dewyl het nu onmoogelyk is dat een Jongeling zich van Vrouwen geheelyk kan onthouden, moet men het niet kwaat vinden dat Jongelingen een of tweemaal ter Maand het gezelschap der Vrysters zoeken, en dat de Vrysters dat der Jongelingen dulden. Zonder dit zouden 'er onze Jongelingen ongemeen veel door lyden, gelyk de bevinding het aan verscheide heeft doen zien, die zich, om sneller te konnen loopen, van Vrouwen onthouden hadden; en onze Dogters zouden daar en boov-en tot de lafhartigheid vervallen van zich

zich aan onze Slaaven over te geeven.

LA HONTAN.

Gelooft my, myn Vriend, God laat zich met die reeden niet paaien. Hy wil dat men trouwt, of anders niet de minste Vleeschelyke gemeenschap met de Vrouwen heeft; want om een eenige verliefde gedagten, een eenige begeerte, een enkele wil om zyne Dierelyke drift te voldoen, moet men eeuwiglyk in de Helle Branden. En wanneer gy de Onthouding onmoogelyk vindt, Loogenstraft gy God; dewyl hy niet dan moogelyke dingen heeft gebooden. Men kan zich maatigen, wanneer men het wil doen; men heeft het maar te willen. Elk Mensch die gelooft dat 'er een God is, moet zyn Leerreegels opvolgen, gelyk wy reets gezegt hebben. Men wederstaat de Verzoeking door den bystant zyner Genade, die ons nooit verleegen laat. Zie de Jezuiten, by voorbeeld: Gelooft gy dat zy niet innig aangevogten worden, als zy fraaie Vrysters in uw Dorp zien? Zy zyn het buiten alle betwisting; maar zy roepen God te hulp. Zy slyten hun leeven, zoo wel als onze Priesters, zonder te trouwen, en zonder eenige zondi-

ge

ge verkeering met de Vrouwelyke Kunne te hebben. Dit is een Plechtige Gelofte die zy aan God doen, als zy het Zwarte Geeſtelyk Gewaat aanneemen. Zy ſtryden hun ganſche Leeftyd teegen de Verzoekingen; men moet zich geweld aandoen, om den Hemel te winnen; men moet de geleegenheden vermyden die aanleiding geeven om in zond te vervallen; en men kan ze niet beeter ontgaan dan door zich in de Kloosters te begeeven.

ADARIO.

Ik wilde niet of gy had die ſnaar geroert, en om geen tien Bevervellen dat ik niet over die ſtof zou moogen ſpreeken. Ik heb 'er vry wat op aan te merken. Voor eerſt begaan die Lieden een misdaad als zy de Onthouding zweeren; want God zoo veel Mannen als Vrouwen geſchaapen hebbende, heeſt gewilt dat zy beiden tot de Voortteeling van het Menſchelyk Geſlagt zouden arbeiden. Alle dingen vermeenigvuldigen in de Natuur, de Boomen, de Vogels, de Dieren en de Ondiertjes. Dit is een Les die zy ons jaarlyks geeven; en de Menſchen welke daar toe niet medewerken, zyn on-

onnut in de Weereld, zyn alleen goedt voor zich zelven; en zy ontrooven de Aarde het Kooren 't welk zy hen geeft, dewyl zy 'er geen gebruik van maaken volgens uwe grondreegels. Zy begaan een tweede Misdaad wanneer zy hun Gelofte ſchenden, ('t welk hen al vry gemeen is) want zy dryven dan den ſpot met het Woordt en de Trouw welke zy den *Grooten Geeſt* gegeeven hebben. Zie hier een derde Misdaad die een vierde medebrengt, in de Vleeſchelyke gemeenſchap welke ze met Vryſters, of met Vrouwen hebben. Zoo het met Vryſters is, is het onbetwiſtelyk dat zy haar, in ze te onteeren, van iets berooven 't welk zy haar nooit konnen weedergeeven; dat is te zeggen, die bloem die de *Franſchen*, wanneer ze trouwen, zelfs willen plukken, en de welke zy zoo hoog ſchatten dat de ontrooving derzelve een der grootſte misdaaden is die ze begaan konnen. Zie daar 'er reets een; en de andere is dat zy, om derzelver bezwangering te verhinderen, doemwaardige voorzorgen gebruiken, in de zaak ten halve te doen. Zoo het met Vrouwen is, dan zyn ze ſchuldig aan Overſpel, en aan het

ſlegt huis 't welk dezelven met hunne Mans houden. En de Kinderen die 'er van koomen, zyn daar en booven rechte Roovers, welke ten koſte van hunne halve Broeders leeven. De vyfde Misdaad die zy bedryven, beſtaat in de onwettige en godlooze weegen van welke zy zich bedienen om hunne Beeſtelyke drift te verzadigen; want dewyl zy het zyn die uw Evangelium Prediken, geven zy 'er haar onder vier oogen een uitlegging van, verſchillende van de geene welke ze in het openbaar doen; zonder 't welke zy hunne ongebondenheid, die volgens uw Lieder gevoelen voor een Misdaad wordt gehouden, geen gezag zouden konnen byzetten. Gy ziet wel dat ik regtmaatig ſpreek, en dat ik in *Vrankryk* die vroome zwartgetabberde Prieſters den hoed niet voor 't gezicht heb zien houden, als zy Vrouwen zaagen. Ik herhaal het, myn waarde Broeder, het is onmoogelyk dat men 'er zich in een zeekeren ouderdom geheel van onthoudt, en noch minder dat men 'er niet aan denkt. Al die teegenkanting, die poogingen daar gy van ſpreekt, zyn vertellentjes om 'er by in ſlaap te vallen. 't Is even-

eveneens geleegen met de geleegenheid welke gy meent dat men vermydt, door zich in een Kloofter op te fluiten. Waarom dult men dat jonge Priefters, of Monniken, de Vryfters en Vrouwen de Biegt hooren? Is dat de geleegendheden vermyden? Is het niet eer dezelven gezogt? Wat Man ter Weereldt kan zeekere Minnaryen uit de Biegtereffen hooren, zonder buiten zich zelven vervoert te worden? Voor al gezonde, jonge en fterke Gaften, die lui leeg gaan, en niet dan zeer voedende fpyzen eeten, met honderde kruiden toebereid welke het bloet, zonder andere terging, genoeg verhitten. Wat my belangt, ik verwonder my, na dit alles, dat 'er een enkel Kerkelyke is die in het Paradys van den *Grooten Geeft* komt; en gy durft my ftaande houden dat die Lieden Monniken en Priefters worden om de Zonden te vermyden, terwyl zy aan alle foorten van ondeugden overgegeeven zyn? Ik weet uit verftandige *Franfchen* dat de geenen welke Priefters of Monnikken worden, maar bedacht zyn om op hun gemak te leeven, zonder te arbeiden, en zonder ongerufheid; uit vrees dat ze anders

van honger zouden ſterven, of ten Oorlog zouden moeten trekken. Als men wel wilde doen, moeſten al die Menſchen trouwen, en elk op zich zelven woonen; of men moeſt ten minſte geen Prieſters of Monnikken onder de 60. jaar aanneemen. Alsdan zouden ze zoo wel zonder ſchroom de Biegt konnen hooren, en voor de Gemeente konnen Prediken, als de Huisgezinnen bezoeken, en een iegelyk door haar voorbeeld konnen ſtigten. Alsdan, zeg ik, zouden zy noch Vryſters noch Vrouwen konnen verleiden. Zy zouden wys, gemaatigt en geacht zyn, zoo om hunne jaaren als om hun gedrag; en den Staat zou 'er niets by verliezen, dewyl men in dien Ouderdom buiten ſtaat is om den Kryg te volgen.

LA HONTAN.

Ik heb u het reets gezegt, dat men een iegelyk niet betrekken moet in zaaken waar aan niet dan zeer weinig Lieden ſchuldig zyn. 't Is waar daar konnen 'er eenige weezen die alleen Monnik of Prieſter worden om gemakkelyk te beſtaan; en die de plichten van hun Kerkdienſt vergeetende, zich vernoegen met 'er de inkomſten van te trek-

trekken. Ik beken dat 'er Dronkaarts, Ontſtuimigen, en Gramſtoorigen zoo in Werken als Woorden onder zyn; dat men 'er vindt met een vuile Gierigheid beſmet, die ongemeen aan hun eigen belang vaſt kleeven; en Hoogmoedigen, Onverbiddelyken in hunne haat, Hoereerders, Onmatigen, Vloekers, Dobbelaars, Huichelaars, Onweetenden, Weereldsgezinden, Kwaatſpreekenden, en wat dies meer is; maar derzelver getal is zeer klein, om dat men in de Kerk niet dan deugdelyke Lieden aanneemt van welker gedrag, men verzeekert is; men beproeft ze, en men tracht hen in den grond te kennen eer men hen in dien ſtaat aanneemt. Niet te min is het zeeker, wat voorzorg men gebruikt, dat men 'er zich zomiyds in kan bedroogen vinden. Dit is echter zeer ongelukkig, want wanneer die ondeugden in 't gedrag dezer Lieden doorbreeken, is het zeekerlyk de grootſte ergerlykheid; de Heilige Leerreedenen worden door hunne monden verontreinigt, de Wetten van God zien 'er zich door veracht, de Gewyde Zaaken zyn 'er niet meer om geëerbiedigt, de Kerkdienſt ver-

valt 'er door in geringheid, en den gantſchen Godsdienſt in verſmaading; en het gemeen niet meer weerhouden werdende door de eerbied welke men voor den Godsdienſt moet hebben, ſpat in in een volkoome ongebondenheid uit. Maar gy moet weeten dat wy ons eerder Richten naar de Leer, dan naar het voorbeeld van die onwaardige Kerkelingen. Wy doen niet gelyk gy lieden, die het onderkennend oordeel en de noodige ſtandvaſtigheid niet hebt om de Leer dus van de voorbeelden af te ſcheiden, en niet aan 't wankelen gebragt te worden door de ergernis der geenen die gy te *Parys* gezien hebt; welker leeven en hunne Leer niet overeenkoomen. In 't kort, al wat ik u te zeggen heb is, dat de *Paus* aan onze *Biſſchoppen* wel uitdrukkelyk beveelende aan niet een eenig onwaardig Voorwerp de Kerkelyke Orden op te draagen, deeze daar zeer naauwkeurig in toezien; en zy trachten te gelyk de afgedwaalde tot hunne plicht te rug te leiden.

A D A R I O.

't Is verwonderlyk dat zoo lang als wy te zaamen geſprooken hebben, gy

my

my nooit antwoord dan in lichtelyk over alle myne teegenwerpingen heen te loopen. Ik zie dat gy omweegen zoekt, en u steets van 't onderwerp myner Twistvragen verwydert. Maar 't is goedt dat gy van den *Paus* spreekt; gy moet weeten dat een *Engelsman* van *Nieuw Jork* my op een tyd zei, dat hy even als wy een Mensch is, maar een Mensch die al de geenen welke hy in den Ban deedt, naar de Hel verzendt; dat hy uit een tweede Vuurplaats, van welke gy vergeeten hebt te melden, al de geenen die hy wil verloste; en dat hy de Deuren van 't Land des *Grooten Geestes* ontsloot voor allen die 't hem luste, om dat hy de Sleutels van dat goede Land hadt. Zoo dat waarheid is, moesten al zyn goede Vrienden zich als hy sterft het leeven beneemen, om zich by het ontsluiten van die Deuren in zyn Gezelschap te bevinden: En heeft hy de magt om de Zielen in 't Eeuwige Vuur te bannen; 't is dan gevaarlyk zyn Vyandt te zyn. Die zelfden *Engelsman* voegde daar by, dat dit Groote Gezag zich in 't minst niet over den *Engelschen* Landaart uitstrekte, en dat men in *Engeland* met hem

de gek ſtak: Zeg my, mag ik u bidden, of hy my de waarheid heeft gezegt.

LA HONTAN.

Daar zou over dat Geſchil zoo veel te zeggen vallen, dat ik ruim veertien daagen zou noodig hebben om het u te verklaren. De Jezuiten zullen 'er u een onderſcheidener denkbeeld van geeven dan ik. Nochtans kan ik u in 't voorby gaan zeggen, dat den *Engelsman* ſpottende eenige Waarheiden heeft gezegt. Hy hadt gelyk dat hy u verzeekerde dat de Lieden van zyn Godsdienſt de *Paus* niet om 't openen van den weg des Hemels verzoeken, dewyl dat leevendige en krachtige Geloof van 't welk wy zoo veel geſprooken hebben, hen derwaarts geleid in dien *Heiligen Man* met ſcheldwoorden te overlaaden. De *Zone Gods* wil hen allen door zyn Bloed en door zyne Verdienſten behouden. Nu, zoo hy het wil, moet het ook zoo geſchieden. Dus ziet gy dat zy gelukkiger zyn dan de *Franſchen*, van welke die God goede werken eiſcht, die ze zelden verrichten. Op dien Voet gaan wy naar de Hel, zoo wy door onze booze daaden teegen den genoem-

noemden Stadhouder van God overtreeden, ſchoon wy het zelfde Geloof hebben als zy. Betreffende de tweede plaats van Vuur en Vlammen daar gy van ſpreekt, en die wy het Vaagevuur noemen; de *Engelſchen* zyn bevryd van daar door ten Hemel in te gaan, want zy zouden liever eeuwig op de Aarde willen blyven, zonder ooit in 't *Paradys* te koomen, dan onderweg duizende jaaren te leggen branden. Zy zyn zoo kitteloorig op 't ſtuk van eer, dat ze nooit geen geſchenken ten koſte van eenige rottingſlaagen zouden willen ontfangen. Men bewyſt, naar hun gevoelen, geen gunſt aan een Man in hem gelt te geeven, wanneer men hem mishandelt; dit is eerder een beleediging. Maar de *Franſchen*, die zoo naauwgezet niet zyn dan de *Engelſchen*, houden het voor een groote gunſt in dat Vaagevuur geduurende eenige Eeuwen te branden, om dat zy 'er de waarde des Hemels beeter door leeren kennen.

Dewyl de *Paus* de Schuldeiſcher der laatſte is, en dat hy hen de weederuitkeering zyner goederen afeiſcht, wachten zy zich wel hem om zyne Vergiffenis Brieven te verzoeken; dat is te

 zeg-

zeggen, een Vrygeleibrief om naar 't *Parys* te gaan, zonder den weg door 't Vaagevuur te neemen; want hy zou 'er hen eer een voor die Hel geeven welke zy meenen dat voor hen niet gemaakt is. Maar wy *Franſchen*, die hem al een ſchoone ſtniver aan jaarlykſche inkomſten opbrengen, door de bewuſtheid van zyn ongemeen vermoogen, en der zonden welken wy allen teegen God begaan, hebben volſtrekt noodig onzen toevlugt tot de Aflaaten van dien *Heiligen Man* te neemen, om 'er een vergiffenis van te verkrygen, die hy magtig is ons te geeven; en zulk een onder ons die tot een gevankenis van veertig duizend Jaaren in 't Vaagevuur mogt veroordeeld zyn, eer hy in den Hemel kan koomen, kan 'er door een enkel woord van den *Paus* van ontſlagen worden. De Jezuiten, gelyk ik het u reets gezegt heb, zullen u de magt van den *Paus*, en den ſtaat van 't Vaagevuur meeſterlyk uitleggen.

ADARIO.

Het onderſcheid 't welk ik tuſſchen uw Geloof en dat der *Engelſchen* vinde, verward myn Verſtand zoodanig, dat hoe meer ik het wil doorzien, hoe minder licht ik 'er in vinde. Gy zoud bee-

beeter doen dat gy allen eenpaarig zei, dat de *Groote Geest* genoegzaame verlichtingen aan alle Menschen heeft gegeeven, om te weeten wat zy moeten gelooven, en wat zy behooren te verrichten, zonder 'er zich in te bedriegen: Want ik heb hooren zeggen, dat onder de verschillende Godsdiensten een groot getal Menschen van verscheide Gevoelens gevonden worden; gelyk, by voorbeeld, in de uwe, daar elke Geestelyk Orde zeekere Geloofstukken staande houdt die van de anderen verschillen, en zich ook zoo wel in hunne Instellingen als in hunne Kleedingen verscheidenlyk gedraagen; 't geen my doet gelooven dat zich in *Europa* een iegelyk een Godsdienst naar zyne gewys smeet, verschillende van den geenen die hy uitwendig belydt. Wat my belangt, ik geloof dat de Menschen onmagtig zyn om te weeten wat den *Groote Geest* van hem eischt; en ik kan my niet weerhouden te gelooven, dat die *Groote Geest* zoo Rechtvaardig en zoo Goedt zynde als hy is, zyn Rechtvaardigheid de Zaligheid der Menschen zoo bezwaarlyk heeft konnen maaken, dat zy allen buiten uwe

Gods-

Godsdienſt verdoemt zyn; en dat zelfs weinigen der geenen die ze belyden in dat groote Paradys ingaan. Glooft my, de Zaaken van de andere Weereld zyn zeer verſcheiden van deeze. Weinige Lieden weeten wat 'er in omgaat. 't Geen wy 'er van weeten is, dat wy *Huronners* de Voortbrengers van onze Schepping niet zyn; dat de *Groote Geeſt* ons tot eerlyke Lieden heeft geſchaapen, in u tot Trouwloozen te ſcheppen, die hy in onze Landen zendt, om onze gebreeken te beſtraffen, en ons voorbeeld te volgen. Geloeft dus, myn Broeder, al wat u belieft, en heb zoo veel Geloof als gy wilt; gy zult nooit in 't goede *Zielen Land* ingaan zoo gy geen *Huronner* wordt. De eenvoudigheid van ons leeven, de liefde die wy voor onze Broeders hebben, de geruſtheid van de Ziel welke wy door het verachten van 't eigenbelang genieten, zyn drie Zaaken die de *Groote Geeſt* van allen Menſchen in 't algemeen eiſcht. Wy betrachten ze uit de Natuur in onze Dorpen; terwyl de *Europiaanen* malkanderen in hunne Steeden berooven, laſteren en dooden. Zy, die in 't *Land der Zielen* willen ingaan, den-

denken niet eens aan hun Schepper, dan wanneer zy 'er met de *Huronners* van spreeken. Vaarwel, myn waarde Broeder, het is laat; ik begeef my naar myn Hut, om myn gedachten te laaten gaan over alles wat gy my gezegt heb, ten einde ik het my morgen erinner, wanneer wy met den Jezuit zullen redeneeren.

II SAAMENSPRAAK.

Over de Wetten.

LA HONTAN.

WEL nu, myn Vriendt, gy hebt den Jezuit gesprooken; hy heeft u de zaaken zeekerlyk klaar aangetoont, en ze u vry wat beeter uitgelegt dan ik gedaan heb. Gy hebt gewis bevonden welk een onderscheid 'er tusschen zyn redeneeringen en de myne is. Wy *Krygslieden* kennen onzen Godsdienst zoo maar wat lucht weg, daar het nochtans een Weetenschap is die wy best moesten kennen. Maar de Jezuiten verstaan hem zoodanig, dat zy nooit missen de ongeloovigste en hardnek-

nekkigſte Volkeren der Aarde te overtuigen.

A D A R I O.

Om voor de vuiſt te ſpreeken, myn waarde Broeder, weet dat ik ſchier niets heb konnen begrypen van al 't geen hy my gezegt heeft; en ik bedrieg my zeer zoo hy het zelfs begreepen heeft. Hy heeft my in myn Hut dezelfde zaaken hondertmaal gezegt; en gy hebt wel konnen merken dat ik hem giſteren meer dan twintigmaal antwoorde, dat ik zyn redeneeringen reets verſcheidemaalen gehoord hadt. 't Geen ik 'er noch belachelyk in vinde is, dat hy alle oogenblikken geweldig by my aanhoudt van die redenen woord voor woord aan myn Landaart te verklaaren, om dat ik, zegt hy, verſtandt bezittende, genoegzaame klaar uitdrukkende Woorden in myn Taal zal vinden om den zin zyner reedenen verſtaanbaarder te maaken dan hy zelf, die de *Huronſche* Taal niet genoeg kent. Gy hebt gehoort dat ik hem gezegt heb, dathy al de Kinderen kon Doopen die hy wilde, ſchoon hy my niet hadt konnen doen begrypen wat den Doop was. En dat hy in

myn

myn Dorp naar zyn believen kan te werk gaan; dat het zy hy 'er Kristenen maakt, of 'er Predikt, en 'er Doopt, hy 'er door my niet in belet zal worden. Doch al lang genoeg van den Godsdienst gesprooken; laat ons overgaan tot het geen Gylieden *Wetten* noemt. Dit is een woord, gelyk gy weet, 't welk in onze Taal onbekent is. Maar ik ken 'er de kracht en de beteenis van door de uitlegging die gy my 'er voor eenige daagen van gedaan hebt, met de Voorbeelden welke gy 'er byvoegde om het my te beeter de doen bevatten. Zegt my, mag ik u bidden, de *Wetten*, wil dat niet zeggen, de rechtmaatige en betaamelyke Zaaken? Gy zegt ja; en de *Wetten* wel opvolgen is dan de rechtmaatige en betaamelyke Zaaken opvolgen, Zoo dit waar is, moet het zyn dat de rechtmaatige en betaamelyke Zaaken by u in een anderen zin genoomen worden dan by ons; of wel, dat zoo gy ze op dezelfde wys verstaat, gylieden die nooit opvolgt.

LA HONTAN.

Zeeker, gy vertelt daar heel fraai, en maakt heerlyke onderscheidingen? Hebt

Hebt gy geen Verſtands genoeg om zeedert 20. jaaren te begrypen, dat het geen onder de *Huronners* Reeden wordt genaamt, ook Reeden onder de *Franſchen* is? Het is wel vaſt dat een iegelyk die *Wetten* niet opvolgt, want zoo ze algemeen opgevolgt wierden, zou 'er niemant geſtraft dienen te worden; de Rechters welke gy te *Parys* en te *Quebek* hebt gezien, zouden dan moeten trachten door andere middelen aan de koſt te koomen. Maar dewyl het welzyn der Zaamenleeving beſtaat in de Rechtvaardigheid en het gehoorzaamen der *Wetten*, moet men de Boozen ſtraffen, en de Goeden beloonen; zonder dit zou men malkander vermoorden, plunderen en laſteren, met een woordt, wy zouden de ongelukkigſte *Menſchen* der Weerelt zyn.

ADARIO.

Gylieden zyt het reets, ik kan niet begrypen dat gy het meerder kond zyn. Welk een klugtig ſlag van Menſchen zyn de *Europiaanen*! Welk een wonder ſoort van Schepzelen, die 't goede uit dwang doen, en het kwaat niet nalaaten dan uit vrees voor de ſtraf? Zoo ik u vraag wat een *Menſch* is, gy zoud

my

my antwoorden een *Franſchman*; en ik zal u bewyzen dat een *Bever* het veel eer is: Want een Menſch is geen Menſch ter oorzaake dat hy regt over eindt op zyn voeten ſtaat; dat hy leezen en ſchryven kan, en duizende andere uitvindingen bezit. Ik noem de gene een *Menſch*, die een natuurlyke neiging heeft om goed te doen, en nooit bedacht is om kwaat te pleegen. Gy ziet wel dat wy geen Rechters hebben; waarom toch? Om dat wy geen Verſchillen noch Pleitgedingen hebben. Maar waarom hebben wy geen Pleitgedingen? 't Is om dat wy het Gelt niet willen aanneemen noch kennen. Waarom willen wy het Gelt niet onder ons toelaaten? Om dat wy geen *Wetten* begeeren, om dat onze Vaders, zeedert de Weerelt de Weerelt is, zonder dezelven geleeft hebben. Voorts is het onwaar, gelyk ik u gezegt heb, dat het woord *Wetten* onder u de rechtmaatige en betaamelyke Zaaken beteekent, dewyl de Ryken 'er den ſpot mede dryven, en dat 'er niet dan de Armen zyn die ze volgen. Laat ons dan van die *Wetten*, of betaamelyke Zaaken ſpreeken. 't Is reets langer dan vyf-

tig jaaren dat de Gouverneurs van *Kanada* vermeinen dat wy onder de *Wetten* van hun grooten Kapitein ſtaan. Wy vergenoegen ons met te ontkennen dat wy van iemand anders dan van den *Grooten Geeſt* afhangen. Wy zyn vrygebooren en vereenigde Broeders, zynde de een zoo grooten Heer als de ander; inplaats dat Gylieden Slaaven van een eenig Man zyt. Zoo wy niet antwoorden, dat wy meenen dat al de *Franſchen* van ons afhangen, dit geſchiet enkel om dat wy twiſtingen willen vermyden: Want op welk een recht, en op wat voor een Gezag gronden zy dien eiſcht? Hebben wy ons aan die *Grooten Kapitien* verkogt? Zyn wy u in *Vrankryk* koomen zoeken? Gylieden inteegendeel zyt ons hier koomen vinden. Wie heeft u al 't Land gegeeven dat gy 'er bewoont? Uit wat recht bezit gy het? Het behoort van allen tyden af aan de *Algonkiners*. Waarachtig, myn waarde Broeder, ik beklaag u in myn hart; glooft my, wordt een *Huronner*, want ik zie het onderſcheid van myn ſtaat en de uwe zeer klaar. Ik ben Heer en Voogt van myn lichaam; ik beſchik van my zelven; ik
doe

doe 't geen my luſt; ik ben de voornaamſte en de geringſte van myn Landaart; ik vrees niemant, en hang alleen van den *Grooten Geeſt* af. Inplaats dat uw lichaam en uw leeven van uw' *Grooten Kapitein* afhangt; zyn Onderkoning beſchikt van u, gy weet niet wat gy wilt, gy vreeſt de Roovers, de valſche Getuigen, de Moordenaaren, en meer ander Geſpuis. Gy zyt van duizende Lieden afhankelyk welke de Bedieningen booven u geſtelt hebben. Is dit waar of niet? Zyn dit onbewyzelyke en onzichtbaare Zaaken? Ho! myn waarde Broeder, gy ziet wel dat ik gelyk heb; nochtans bemind gy liever een *Franſche* Slaaf te zyn, dan een vryen *Huronner*. Wat ſchooner Man is een *Franſchman*, met zyne fraaie *Wetten*; die zich zeer wys achtende, gewiſſelyk een ruime maat van zotheid heeft, dewyl hy in de Slaverny en de afhankelykheid blyft, terwyl de Dieren zelfs de aanbiddelyke Vryheid genieten, en, eeven als wy, niet dan vreemde Vyanden vreezen.

LA HONTAN.

In waarheid, myn Vriendt, uwe reedeneeringen zyn al zoo wilt als gy zelf

zyt. Ik kan niet begrypen dat een Man van Verſtand, en die in *Vrankryk* en *Nieuw Engeland* heeft geweeſt, op die wys kan ſpreeken. Wat nut doet het u dat gy onze Steeden, onze Sterktens, onze Paleizen, onze Konſten, onze Vernuftigheid, en onze Vermaaken hebt gezien? En als gy van ſtrenge *Wetten*, van Slaverny, en van hondert andere dwaasheden ſpreekt, is het zeeker dat gy teegen uw gevoelen aan reedeneert. Het ſtaat u zeeker ſchoon dat gy my het geluk van de *Huronners* voorſtelt; van een hoop van Menſchen die niet anders doen dan eeten, drinken, ſlaapen, jaagen, en viſſen; die niet de minſte gemakkelykheid van 't leeven genieten; die vier hondert mylen ver te voet te gaan, om vier *Iroquoiers* den hals te breeken; met een woord, Menſchen die 'er niet dan de gedaante van hebben: Inplaats dat wy onze onbekrompenheden, onze gemakkelykheden van 't leeven, en duizende vermaken hebben, die de oogenblikken van 't zelven verdraagelyk doen vallen. Men heeft alleen een eerlyk Man te zyn, en niemant eenig leet te doen, om niet aan de Wetten blootgeſtelt te weezen; die

die niet ſtreng zyn dan omtrent Schelmen en Boosdoenders.

A D A R I O.

Waarlyk, gy zoudt te vergeefs een eerlyk Man zyn, als twee valſche Getuigen uw ondergang gezwooren hadden; gy zoudt dan wel te deeg bevinden of de Wetten ſtreng zyn, of niet. Hebben de Boſchloopers my geen twintig voorbeelden bygebragt van beſchuldigde Lieden, die uwe Wetten wreedelyk hebben doen ſterven, en welker onſchult men niet dan na hun Dood ontdekt heeft? Ik weet niet of het waar is; maar ik begryp genoeg dat het geſchieden kan. Hebben zy my noch daar en boven niet gezegt, alhoewel ik het reets in *Vrankryk* hadt hooren verhaalen, dat men onverdraagelyke folteringen aan arme onſchuldigen doet lyden, om hen door 't gewelt der pyningen al het kwaat te doen bekennen dat men wil dat zy gedaan hebben, en tienmaal meerder. O! welk een verfoeilyken tiranny. Nochtans begeeren de *Franſchen* Menſchen te zyn. De Vrouwen werden even zoo min van die yſſelyke wreedheid verſchoont; en zy verkiezen beiden liever eens te ſterven, dan hondert

Dooden te ondergaan; daar zy gelyk in hebben. Gebeurt het dat zy die folteringen door eene ongemeene kracht en moedigheid konnen uitharden, zonder de misdaat te belyden die zy niet begaan hebben; welk een gezondheid, welk een leeven blyft hen dan overig! Neen, myn waarde Broeder, de zwarte Drommels, daar de Jezuiten ons zoo klaar van ſpreeken, zyn niet in het Land daar de Zielen branden; zy zyn te *Quebek* en in *Vrankryk*, met de Wetten, de valſche Getuigen, de Gemakkelykheden van 't Leeven, de Steeden, de Sterktens en de Vermaaken daar gy my van komt te ſpreeken.

LA HONTAN.

De Boſchloopers, en de anderen welke u diergelyke Vertellingen gedaan hebben, zonder u desweegens omſtandigheden te verhaalen, die hen onbekent zyn, zyn Dwaazen, die beeter deeden dat ze ſtil zweegen. Ik wil u de zaak verklaaren zoo als zy is. Laaten wy twee valſche Getuigen vooronderſtellen, die teegen een Man getuigen. Men brengt hen terſtond in twee afzonderlyke Kamers, daar zy malkander noch zien noch ſpreeken konnen. Men

onder-

ondervraagt hen vervolgens verscheidemaalen, de een na de andere, over dezelfde verklaaringen welke zy teegen den Beschuldigden inbrengen; en de Rechters zyn zoo naauw van geweeten, dat zy al hun looshied en behendigheid te werk stellen om te ontdekken of een van de twee, of beiden te gelyk, zich niet teegenspreeken. Zoo men by geval valsheid in hunne getuigenis ontdekt, 't welk licht te bemerken is, veroordeelt men hen zonder genade ter Doodt. Maar wanneer het blykt dat zy zich nergens in teegenspreeken, alsdan brengt men hen voor den Beschuldigden, om te weeten of hy hen niet verwerpt; en of hy zich aan hun geweeten gedraagt. Zoo hy ja zegt, en dat die Getuigen vervolgens by Gods dierbaare Naam zweeren, dat zy hem een Doodtslag, Geweldenary, een Roovery &c. hebben zien begaan, alsdan veroordeelen hem de Rechters ter Doodt. Wat de Pynbank aangaat, zy wordt niet gebruikt dan wanneer 'er maar een eenige Getuigen is, om dat die niet volstaan kan; willende de *Wetten* dat twee Getuigen een voldoende bewys, en een enkel Getuigen een half be-

wys is; maar gy moet aanmerken dat de Rechters alle bedenkelyke voorzorg gebruiken, om geen onrechtvaardige Vonniſſen te wyzen.

ADARIO.

Ik ben met die onderrechting geen hair verlichter dan ik te vooren was; want, alles wel ingezien, is het zeeker dat twee valſche Getuigen met malkander te deeg afgeſprooken zyn, eer zy zich by den Rechter aangeeven; en men brengt iemandt zoo wel op de Pynbank om de getuigenis van een Schelm, als op die van een eerlyk Man; die, volgens myn gevoelen, zou ophouden zoodanig te zyn, al hadt hy de misdaad zelf gezien. O! welke hupſche Lieden zyn de *Franſchen*, die, wel verre van malkander als Broeders het leeven te behouden, daar 't in hun magt is, het niet doen. Maar zeg my, wat denkt gy van die Rechters. Is 't waar dat 'er zulke onweetende onder zyn als men zegt; en anderen zoo ondeugend, dat zy om een Vriend, om een Juffertje van Pleizier, om een Groot Heer, of om Gelt, onrechtvaardig teegen hun gewiſſen Vonniſſen? Ik zie u reets gereet om te zeggen, dat dit

dit onwaarachtig is, dat de *Wetten* rechtmaatige en betaamelyke Zaaken zyn. Nochtans weet ik dat dit zoo waar is als wy hier zyn: Want de geen die gelyk heeft dat hy zyn goed van een ander eischt, welke het onrechtvaardig bezit, verkrygt niets, schoon hy de deugdelykheid van zyn Zaak zoo klaar als den dag doedt zien; ingeval dien Grooten Heer, dien Hoveling, dien Vriend, en dat Gelt, by de Rechters die het Geding moeten uitwyzen, ten voordeele van zyn Party spreekt. Het is even eens geleegen omtrent de Menschen van Misdaaden beschuldigt. Welk een geluk genieten de *Huronners* die, zonder Gevankenissen, en zonder Pyningen, het leeven geneuchtelyk in de rust doorbrengen, en een geluk genieten dat den *Franschen* onbekent is. Wy leeven alleenlyk onder de *Wetten* der Ingeschapenheid, en der onschuldige leiding welke de Natuur ons van de Wieg heeft ingedrukt. Wy zyn allen eensgezindt en overeenstemmende in wil, meeningen, en gevoelens. Dus slyten wy het leeven in zulk een volmaakte goede verstandhouding, dat men onder ons noch Pleitgedingen,

noch twistingen, noch hairklooveryen ziet. O! Ongelukkigen, wat zyt gy Lieden te beklaagen, dat gy u blootgestelt ziet aan Wetten, teegen dewelke uwe onweetende, onrechtvaardige en verdorven Rechters zoo zeer door hun eigen gedrag overtreeden, als in het bedienen hunner Ampten. Dit zyn die rechtvaardige Rechters, die het aan oprechtheid ontbreekt; die hun Bediening naar hun belang schikken; die geen andere beooging hebben dan zich te verryken; die niet genaaktbaar en niet te spreeken zyn dan voor den Geltdrommel; die het Recht niet uit wyzen zonder door een grondreegel van gierigheid, of uit drift; die de Misdaad volmagtigen, enhet recht en de goede trouw uitroeien, om het Bedrog, de Pleitzugt, het houden sleepen der Gedingen, en 't misbruiken het schenden der Eeden, neevens een groot getal andere ongereegeltheden in zwang te doen gaan. Zie daar 't geen die heerlyke Handhavers der schoone *Wetten* van den *Franschen* Landaart doen.

LA HONTAN.

Ik heb u reets gezegt dat gy alles niet

niet moet gelooven wat overſtandige Lieden uitrammelen. Gy houd u op met Onweetenden, die geen kennis hebben van 't gezond Verſtand; en u Loogens voor Waarheden in de hand ſtoppen. Die Ondeugende Rechters, daar zy u van geſprooken hebben, zyn 'er al zoo zeldzaam als de Witte *Bevers*; want men vindt 'er moogelyk geen vier in *Vrankryk*. Het zyn 'er inteegendeel Lieden die de deugt beminnen, en een Ziel als gy en ik te verliezen hebben; welke in hoedaanigheid van Overheeden verantwoordelyk zyn voor een Rechter die geen aanneemer des Perzoons is, en voor den welke de grootſte Oppervorſt niet meer is als de minſte Slaaf. Daar zyn 'er byna geen die niet liever wenſchte te ſterven, dan hun geweeten te kwetzen en de Wetten te ſchenden; het geld is als ſlyk voor hen; de Vrouwen ontvonken hen minder dan ys; de Vrienden en de Groote Heeren hebben minder vermoogen op hun geeſt, dan de Zeebaaren teegen de Klippen: Zy beteugelen de ongebondenheid, verbeeteren de misbruiken, en doen recht aan de Pleitenden, zonder dat 'er zich eenig belang in mengt. Wat my belangt, ik heb

heb al myn goederen verlooren met drie of vier Pleitgedingen te *Parys* te verliezen; maar het waar my leet dat ik zou willen gelooven dat men in myn opzicht verkeert gevonnist heeft, schoon het myn Partyen, met een slegte zaak, aan geen Gelt noch Vrienden ontbrak. Het zyn de Wetten die my veroordeelt hebben, en de Wetten zyn rechtmaatig en reedelyk: Ik geloofde gelyk te hebben, om dat ik ze niet wel onderzogt hadt.

ADARIO.

Ik belyde u dat ik niets begryp van 't geen gy my zegt, want ik weet, om kort te gaan, het teegendeel; en de geenen welke my van de gebreeken dezer Rechters gesprooken hebben, zyn gewisselyk verstandige en eerlyke Menschen. Maar schoon my 'er al niemant van onderrecht hadt, ik ben zoo bot niet dat ik niet zelf de onrechtvaardigheid der Wetten en der Rechters zou zien. Leen my uwe aandacht een weinig, myn waarde Broeder; 't geval wilde dat ik op een tyd van *Parys* naar *Versailles* gaande, een Boer zag, die men ging geeselen, om dat hy *Haazen* en *Patryzen* met strikken

ken hadt gevangen. Ik zag een anderen tusſchen *Rochel* en *Parys*, die men tot de Galei verwees, om dat men een klein zakje zout by hem vondt. Die twee ongelukkige Menſchen wierden door die onrechtvaardige Wetten gestraft, om dat zy hunne arme Huisgezinnen aan een ſtuk broodt wilden helpen; terwyl dat duizende Vrouwen in 't afwezen van haar Mans Kinderen ter Weerelt brengen, de Doctors drie vierde gedeeltens der Menſchen doen ſterven, en de Dobbelaars hun huisgezin tot den bedelzak brengen, door alles te verliezen wat zy in de Weerelt hebben, zonder daar over geſtraft te worden. Waar zyn dan die rechtmatige die reedelyke Wetten? Waar zyn die Rechters, die, even als gy en ik, een Ziel te verliezen hebben? Durft gy na dit alles noch zeggen, dat de *Huronners* Zotten zyn? Waarlyk, 't zou iets fraais weezen als wy een van onze Broeders om 't vangen van *Haazen* en *Patryzen* gingen ſtraffen! 't Zou noch een ſchoone zaak onder ons zyn, onze Vrouwen het getal onzer Kinderen te zien vermeenigvuldigen, terwyl wy teegens onze Vyanden ten Oorlog trokken

ken; de Doctoren onze Huisgezinnen te zien vergeeven; en de Dobbelaars de Bevervellen hunner Jagt te zien verliezen: Dat zyn nochtans beuzelingen in *Vrankryk*, die aan de ſchoone Wetten der *Franſchen* onderworpen zyn. In waarheid, daar is wel veel verblindheid in 't Verſtand der geenen welk ons kennen, en ons niet navolgen.

L A H O N T A N.

Al zagt, myn Vriendt, gy gaat te ver; gelooft my, uwe kundigheden zyn zoo bepaalt, gelyk ik het u reets gezegt heb, dat het bereik van uw Verſtand niet dan de ſchynbaarheid der Zaaken ziet. Zoo gy reeden wilde verſtaan, zoudt gy terſtondt begrypen dat wy niet te werk gaan dan op goede grondreegels, ter in ſtand houding de zaamenleeving. Gy moet weeten dat de Wetten de Lieden veroordeelen welke in die omſtandigheid vervallen, zonder daar een eenigen van uit te ſluiten. Voor eerſt verbieden de Wetten aan de Boeren, *Haazen* noch *Patryzen* te dooden, voor al omſtreeks *Parys*; om dat zy 'er het Ryk van zouden ontblooten als men hen het jaagen toe ſtondt. Die Lieden hebben van hun Heeren de Landeryen

ontfangen

ontfangen, welke zy bebouwen; en deze behielden, als hunne Meesters, de Jagt voor zich zelven. De Boeren bestelen hen dan zoo doende, en overtreeden te gelyk het verbod door de Wetten gevestigt. Het is even eens geleegen met de geenen die Zout vervoeren, om dat dit een Recht is 't geen onmiddelyk aan den Koning toebehoort. Ten opzichte der Vrouwen en der Dobbelaars, daar gy van komt te spreeken, moet gy gelooven dat men hen in Gevankenissen en in Kloosters opsluit, daar de een noch de andere nooit uitkoomen. En wat de Doctoren aangaat, het zou onrechvaardig zyn dat men hen mishandelde; want zy doen van hondert Zieken geen twee sterven, en wenden al hun vermoogen aan om ons te geneezen. De Gryzaarts en de uitgeleefde Menschen moeten wel sterven. Niet te min, schoon wy allen die Doctoren van nooden hebben, de Wetten zouden hen daarom niet meer dan anderen spaaren, en hen tot eeuwigduurende Gevankenissen, en, moogelyk, tot iets ergers veroordeelen, als het beweezen wierdt dat zy iemant uit onkunde, of uit boos-
heid

heid aan 't leeven geſtraft hadden.

A D A R I O.

Daar zouden vry veel Gevangenhuizen noodig zyn, als die Wetten naargekoomen wierden; maar ik zie wel dat gy niet alles zegt, en dat gy de zaak niet verder wilt voortzetten, uit vrees van myn reedenen onbeantwoordelyk te vinden. Laat ons teegenwoordig overgaan tot die twee Mannen die van *Quebek* de vlugt naamen, om niet in *Vrankryk* verbrand te worden; en laat ons, by het onderzoek der misdaad waar mede men hen beſchuldigden, zeggen, dat 'er wel zeer zotte Wetten in *Europa* zyn. Wel nu, die twee *Franſchen* zyn zoo genaamde Tooverende *Guichelaars*; men beſchuldigt hen dat zy *Geguichelt* hebben: Wat kwaat hebben zy daar in gedaan? Die arme Menſchen hebben moogelyk de een of de andere Ziekte gehadt, waar uit zy die zotheid behouden hebben, gelyk dikmaals onder ons gebeurt. Zeg my eens, mag ik u bidden, wat kwaat doen onze *Guichelaars?* Zy ſluiten zich alleen op in een kleine Hut wanneer men hen een Ziekte ter geneezing aanbeveelt: Zy zingen 'er, zy ſchreeuwen 'er, zy danſſen

danſſen 'er, en zy zeggen 'er honderde uitſpoorigheden. Vervolgens geeven ze aan de Bloedvrienden van de Zieken te kennen dat men een Gaſtmaal moet aanrechten, om den Zieken te vertroosten, 't zy van Vlees, of van Viſch, naar de luſt ſtrekt van den *Guichelaar*; die niet dan een Doctoor by inbeelding is, wiens Verſtand onthutſt is door het toeval der heete Koorts die hy heeft uitgeſtaan. Gy ziet wel dat wy met hen in hun afweezen den ſpot dryven, en dat wy hunne bedriegery kennen. Gy weet noch daar by dat zy, zoo in hunne bedryven als in hunne woorden, als Krankzinnigen zyn; en dat zy noch te Jagt gaan, noch ten Oorlog trekken. Waarom zouden wy de arme Lieden verbranden die onder u het zelfde ongeluk hebben?

LA HONTAN.

Daar is een groot onderſcheid tuſſchen onze *Guichelaars*, en de uwe. Want de geen die het onder ons pleegen, ſpreeken met de *Boozen Geeſt*; houden alle nachten gaſtmaalen met hem; maken door hunne bezweeringen dat een Man zyn Vrouw niet kan ſtreelen; en verleiden ook de kuiſche en deugde-

lyke Vryſters door een betoovering, die ze in haar eeten of drinken doen. Zy Vergiftigen het Vee, doen de gewaſſen der Aarde bederven, de Menſchen kwynende ſterven, zwangere Vrouwen miskraamen krygen, en honderde andere boosheden, welke ik niet wil opnoemen. Die Lieden heeten Bezweerders en Tooveraars; maar daar is noch een erger ſoort, die men Duivels Konſtenaars noemt. Zy houden gemeenzaame geſprekken met de *Booze Geeſt*, en doen hem aan de geen die 'er nieuwsgierig naar zyn onder zoodanig gedaantens zien als zy begeeren. Zy hebben geheimen om in 't ſpeelen te doen winnen, en de geenen daar zy ze aan geeven te verrykken. Zy raaden 't geen 'er gebeuren moet, en hebben 't vermoogen om zich in allerlei ſoorten van Dieren en yſſelyke Gedaantens te herſcheppen. Zy gaan in zeekere Huizen een verſchrikkelyk gehuil maaken, ondermengt met naaregillingen en klagten; en vertoonen zich geheel in vuur, kloeker dan de hoogſte Boomen, ſleepende zwaare Ketens aan hunne voeten, en houdende een Slang in de handt gevat. In 't kort, zy verſchrikken de

Lieden

Lieden zoodanig, dat men genootzaakt is de Priesters te haalen, om hen van den Duivel te Bezweeren; geloovende dat het Zielen zyn die uit het Vagevuur in deeze Weerelt eenige *Missen* koomen verzoeken, welke zy noodig hebben om de gemeenschap van God te gaan genieten. Gy moet u dan niet verwonderen dat men ze volgens de Wetten, daar wy van spreeken, zonder genaade verbrant.

ADARIO.

Hoe! zou 't moogelyk zyn dat gy die beuzelingenślooft? 't Moet wezen dat gy het doet om te zien wat ik zal antwoorden. Dit is moogelyk van de Verteltzeltjes die ik in de Fabelen van *Ezophus*, een Boek daar de Beesten in spreeken, gezien heb. Daar zyn hier Boschloopers welken 'er dagelyks in leezen; en ik bedrieg my zeer zoo 't geen gy my komt te verhaalen 'er niet in geschreeven is: Want men zou zot moeten zyn om in ernst te gelooven dat de *Booze Geest*, verondersteld dat het waar is dat 'er een is zoodaanig als de Jezuiten hem aan my afgeschildert hebben, de magt heeft om op de Aarde te koomen. Zoo dit waar

was, zou hy 'er kwaat genoeg uit zich zelven doen, zonder het door Tovenaars te laaten uitvoeren; en als hy zich aan een Mensch liet zien, 't is vast dat hy zich ook aan anderen zou vertoonen; en dewyl 'er meer booze dan goede Menschen onder u lieden gevonden worden, zou 'er schier niet een weezen die niet wenste een Toovenaar te zyn. Alsdan ging alles verlooren, de Weerelt stont omgekeert te worden; met een woordt, het zou eene onherstelbaare wanorde baaren. Weet gy wel, myn Broeder, dat het de *Groote Geest* gehoont is als men die dwaasheden gelooft; want dat is hem beschuldigen dat hy de boosheden toestaat, en de onmiddelyke oorzaak is van al de geenen die gy komt te verhaalen, door aan die *Booze Geest* toe te laaten dat hy uit de Hel komt. Zoo de *Groote Geest* zoo goed is als gy en ik weeten dat hy is; 't zou dan geloofwaardiger zyn dat hy goede Zielen onder beminnelyke gedaantens uitzondt, om den Menschen hunne booze daaden voor te houden, en hen minnelyk tot de oeffening der deugt te noodigen, door hen den staat der Zielen welke in 't goede Land

Land daar zy zich bevinden en gelukkig zyn, op 't krachtigst af te schilderen. Wat de geene betreft die zich in 't Vagevuur onthouden; (zoo 't waar is dat 'er zoo een gevonden wordt) my dunkt dat de *Groote Geest* niet noodig heeft door Lieden gebeeden te worden, die genoeg te doen hebben om voor zich zelven te bidden; en dat hy hen wel de vryheid zou vergunnen van naar den Hemel te gaan, zoo hy hen deeze toestaat van op de Aarde te koomen. Dus, zoo gy, myn Broeder, in ernst van die Zaaken spreekt, moet ik gelooven dat gy droomt, of dat gy uw verstandt verlooren hebt. Daar moet eenige andere boosheid in de beschuldiging van die twee *Guichelaars* zyn, of uwe Wetten en uwe Rechters zyn ook zeer onredelyk. Het besluit dat ik uit die boosheden opmaak, zoo zy waarachtig waaren, is, dat dewyl wy niets diergelyks onder eenig Volk van *Kanada* hebben, het volstrekt waar moet weezen dat die *Booze Geest* een magt op u Lieden heeft die hen op ons ontbreekt. Dit zoo zynde, dan is 't vast dat wy deugdelyke Lieden zyn, en gy allen integendeel Godloozen, Boosaardigen, en aan

allerlei ſoorten van ondeugden en boosheden overgegeeven. Maar laat ons, mag ik u bidden, van die ſtof niet meer ſpreeken, daar ik niet de minſte beantwoording op wil hooren: En zegt my, ten opzichten der Wetten, waarom zy dulden dat men de Vryſters voor Gelt verkoopt, aan de geenen die 'er zich van willen bedienen? Waarom men zeekere openbaare Huizen toelaat, in welke de Hoeren en de Koppelaarſters zich voor allerlei ſoort van Lieden elk uur op den dag laaten vinden? Waarom vergunt men de eenen dat zy deegens draagen, om de geenen te dooden dien 't verbooden is dezelven op zy te voeren? Waarom laat men noch toe dat men Wyn verkoopt booven een zeekere maat, en in dewelken men hondert dingen mengt die de gezontheid bederven? Ziet gy de ongelukken niet daagelyks welke 'er zoo hier als te *Quebek* door de dronkenſchap ontſtaan? Gy zult my zeekerlyk antwoorden, gelyk anderen reets gedaan hebben, dat het aan de Herbergiers geoorlooft is zoo veel drank te verkoopen als in hun magt is, om een ſtuk broot te winnen; en dat de geen die

drinkt

drinkt zich zelven moet beſtieren, en in alle dingen matigen. Maar ik zal u bewyzen dat dit onmoogelyk is, om dat men 't verſtant verlooren heeft eer men het kan gewaar worden; of het blyft ten minſten zoo verzwakt, dat men niet meer weet wat men moet doen. Waarom verbied men ook de Dobbelſpellen niet, die duizenzwaare ongemakken agter zich ſleepen. De Vaders doen 'er hunne Huisgezinnen door te grond gaan; (gelyk ik reets gezegt heb) de Kinderen beſteelen 'er hunne Ouders door, of overlaaden hen met ſchulden; de Dogters en de Vrouwen betaalen het verlies met het genot van haar lichaam, naar haar Gelt verlooren en haar Huisraad en Kleederen verkogt te hebben; en daar uit ontſtaan de krakeelen, de doodſlaagen, de vyandſchappen, en den onverzoenlyken haat. Zie daar myn Broeder, onnutte Verboden by de *Huronners*, maar die men wel in *Vrankryk* diende af te kondigen; en dus allengs de missbruiken hervormende welke het Eigenbelang onder u lieden heeft ingevoert, zou ik hoop hebben dat gy, even als wy, zonder Wetten zoudt konnnen leeven.

LA HONTAN.

Ik heb u reets gezegt, dat men de Dobbelaars ſtraft; en men gaat even eens omtrent de geriefelyke Meisjes en de Koppelaarſters, te werk, en voor al omtrent de Herbergiers, wanneer 'er in hun Huizen ongereegeltheden voorvallen. Het onderſcheid 't geen 'er in is, is dat onze Steeden zoo groot en zoo Volkryk zyn, dat het de Rechters moeilyk valt al de boosheden te ontdekken die 'er begaan worden. Maar dit belet niet dat de Wetten ze niet verbieden, en men ſtelt alles wat moogelyk is te werk om in die ongereegeltheden te voorzien. Met een woordt, men arbeid met zoo veel vlyt en naarſtigheid om de kwaade gewoontens uit te rooien, om over al de goede gereegeltheid te veſtigen, door de ondeugden te ſtraffen, en de verdienſten te beloonen, dat zoo gy u eenigzins van uwe ſlegte Vooroordeelen wilde ontdoen, en de uitmuntendheid van onze Wetten in den grondt beſchouwen, gy genootzaakt zoudt zyn te bekennen dat de *Franſchen* rechtvaardige, verſtandige en geleerde Lieden zyn, die beeter dan gy lieden

de waare reegels van Recht en Reeden volgen.

A D A R I O.

Ik wenſchte wel de geleegenheid te hebben dat ik het voor myn Doodt kon gelooven, want ik bemin de goede *Franſchen* uit grondt van myn hart; maar ik vrees ſterk dat ik die vertrooſting nooit zal genieten. Het waar dan noodig dat uwe Rechters eerſt van al die Wetten begonnen op te volgen, om een voorbeeld aan anderen te geeven; dat zy ophouden de Weduwen, Weezen en de Armen te onderdrukken; dat zy de Gedingen der Pleiters niet ſleepende houden, die hondert mylen ver koomen Reizen om met hen te ſpreeken: Met een woord, dat zy de Zaaken uitwyzen op dezelfde wys als de *Groote Geeſt* die zou Vonniſſen; en dat uwe Wetten de Schattingen en de Pagten verminderen, welke de Arme Lieden genootzaakt zyn te betaalen; terwyl de Ryken van allerlei Rang niets betaalen na evenredigheid der Goederen die ze bezitten. Daar by moeſt gy lieden noch aan de Boſchloopers verbieden Brandewyn in onze Dorpen te brengen, om de dronkenſchappen die 'er

in zwang gaan voor te koomen. Alsdan zal ik hoop hebben dat gy lieden u allengs zult volmaaken; dat de gelykheid der goederen eens onder u zal ingevoert worden; en dat gy eindelyk dat eigen belang zult vervloeken, dat al de rampen veroorzaakt die men in *Europa* ziet gebeuren. Dus zult gy lieden geen *Myn* noch *Dyn* hebbende, met het zelfde geluk als de *Huronners* leeven. Maar dit is genoeg voor van daag. Zie daar myn Slaaf die my komt waarſchouwen dat men my in 't Dorp verwacht. Vaarwel, myn waarde Broeder, tot morgen.

III SAAMENSPRAAK.

Van het Gelt. &c.

LA HONTAN.

MY dunkt, myn Vriend, dat gy zoo vroegtydig niet by my zoudt weederkeeren, zoo gy noch geen luſt hadt om te redentwiſten. Wat my belangt, ik verklaar u dat ik niet meer met u in verſchil wil treeden, dewyl gy niet in ſtaat zyt om myn reedeneeringen te be-

bevatten. Gy zyt zoo krachtig ten voordeelen van uw Volk vooringenoomen, zoodaanig met vooroordeel ten opzichten van uwe wilde gewoontens bezet, en zoo min geneigt om de onze te onderzoeken gelyk het behoort, dat ik my niet meer zal verwaardigen myn harſſens te breeken, om u de onweetenheid en de elende te doen kennen waar in men ziet dat de *Huronners* altyd geleeft hebben. Ik ben uw Vriend, gelyk gy weet; dus heb ik geen ander inzicht dan u 't geluk der *Franſchen* te vertoonen, ten einde gy, zoo wel als de overigen van uw Volk, even als zy moogen leeven. Ik heb u meer dan twintigmaal gezegt, dat gy u ophoud met het leeven van zommige ondeugende *Franſchen* te beſchouwen, om al de anderen naar hun af te meeten. Ik heb u doen zien dat men hen ſtraft; gy vernoegt u niet met die reedenen, gy blyft hardnekkig in my hoonende te antwoorden, dat wy niets minder dan Menſchen zyn. Ik ben het eindelyk moede armhartigheden uit den mondt van een Man te hooren, die van al de *Franſchen* als een zeer bekwaam Perſoon wordt aangemerkt. De Lieden van uwen Landaart achten

u

u zoo zeer om uw Verſtand, als om uwe dapperheid en ervaarenheid. Gy zyt Hoofd van den Kryg, en van den Raad; en zonder u te vleien, ik heb zelden iemand gezien die vlugger en doordringender van begrip is dan gy zyt; 't welk maakt dat ik u uit al myn hart beklaag dat gy u van uwe vooroordeelen niet ontdoen wilt.

A D A R I O.

Gy hebt ongelyk, myn Broeder, in al 't geen gy zegt; want ik heb by my zelven niet het minſte valſche denkbeeld van uwen Godsdienſt en uwe Wetten opgemaakt. Het voorbeeld van al de *Franſchen* in het algemeen zal my myn ganſche leeven verbinden, om alle hunne Bedryven aan te merken als den Menſch onwaardig. Dus zyn myne denkbeelden rechtmaatig, myne vooroordeelen wel gegrond; ik ben bereid om 't geen ik gezegt heb te bewyzen. Wy hebben van den Godsdienſt en van de Wetten geſprooken; ik heb u naauwelyks het vierde deel geantwoordt van 't geen ik denk over al de reedenen die gy my hebt by gebragt. Gy laakt onze leevenswys; de *Franſchen* in 't algemeen houden ons voor domme

Dieren;

Dieren; de Jezuiten noemen ons Godloozen, Zotten, Onweetenden en Landloopers; en wy merken u lieden op gelyken voet aan, met dit onderſcheid, dat wy ons vernoegen met u te beklaagen, zonder u ſcheltwoorden te geeven. Hoort, myn Broeder, ik ſpreek zonder drift; hoe meer ik het leeven der *Europianen* overweeg, hoe minder geluk en wysheid ik onder hen vinde. 't Is reets zes jaar dat ik myn gedachten over hun' ſtaat laat gaan; maar ik vinde in hunne daaden niets dat den Menſch niet onwaardig is: En ik zie het voor iets onmoogelyks aan dat dit anders kan zyn, byaldien gy lieden u niet tot zoo ver wilt hervormen van zonder het *Myn* en het *Dyn* te leeven, gelyk wy doen. - Ik zeg dan dat het geen gy Gelt noemt, de *Duyvel* der *Duyvelen*, de *Tieran* der *Franſchen*, de Welbron der rampſpoeden, het Verderf der Zielen, en het graf der leevendigen is. In de Landen te willen leeven daar 't Gelt in zwang gaat, en zyn Ziel te willen behouden, dat is zich op den boodem van 't Meir te willen werpen, om zyn leeven te behouden; 't welk beiden onmoogelyk is. Dat Gelt is de

Va-

Vader van de Onkuisheid, vande Ontucht, van de Liſtigheid, van 't Bedrog, van de Logen, van 't Verraadt, van de valſche Trouw, en in 't algemeen van al de Gebreeken die 'er in de Weerelt zyn. De Vader verkoopt zyn Kinderen, de Mans hunne Vrouwen, de Vrouwen verraaden haare Mans, de Broeders brengen malkander om 't leeven, de Vrienden verraaden de een de ander; en dit alles om Gelt. Zeg my of wy ongelyk hebben, na dit alles aan te merken, dat wy dat vervloekte Gelt niet willen handelen, en het zelfs niet begeeren te zien.

LA HONTAN.

Is 't moogelyk dat gy ſteets zoo dwaas redeneert! Luiſter ten minſten eenmaal in u leeven met opmerking naar 't geen ik u wil zeggen. Ziet gy niet genoeg, myn Vriend, dat de Volkeren van *Europa* niet zonder gout en zilver, of eenige andere dierbaare ſtof zouden konnen leeven. De Edellieden, de Prieſters, de Kooplieden, en duizende andere ſoorten van Menſchen die geen kracht hebben om 't Land te bebouwen, zouden dan van honger ſterven. Op wat wys zouden onze

Ko-

Koningen dan Koningen zyn? Welke Soldaaten zouden zy hebben? Wie zou voor hen willen werken; of voor iemant anders wie het ook zyn mogt? Wie zou zich op Zee willen waagen? Wat Man zou anders dan voor zich zelven waapens fmeeden? Gelooft my, wy zouden onherftelbaar verlooren zyn. Daar zou een *Chaos*, de verfchrikkelykfte verwerring die men zich kan verbeelden, in *Europa* door ontftaan.

ADARIO.

Zeeker, gy vertelt my daar fchoone Sprookjes, als gy van Edelliden, van Priefters en van Kooplieden fpreekt! Zou 'er dat foort van Volk gevonden worden, wanneer het *Myn* en het *Dyn* onder u verbannen was? Gy lieden zoudt dan allen gelyk weezen, even als de *Huronners* onder malkanderen zyn. Het zou maar geduurende de eerfte dertig jaaren na de verbanning van 't eigen belang weezen, dat men een ongemeene neerflagtigheid zou zien: Want de geenen die niet bekwaam zyn dan om te eeten, te drinken, te flaapen, en zich te verluftigen, zouden kwynende fterven; maar hunne afkomelingen

gen even als wy leeven. Wy hebben genoeg gesprooken van de hoedaanigheden die den Mensch inniglyk moeten uitmaaken, als daar zyn de bedachtzaamheid, de reeden, de rechtvaardigheid en andere deugden welken onder de *Huronners* gevonden worden. Ik heb u doen zien dat het eigen belang die allen onder u uitrooit; dat die hinderpaal aan den geene die dat eigenbelang kent niet toelaat een redelyk Schepzel te zyn. Maar laat ons eens bezien wat een *Mensch* uitterlyk dient te zyn. Voor eerst moet hy weeten te gaan, te jaagen, te visschen, met de boog of de snaphaan te schieten, een Kanoo te bestieren, den Oorlog te voeren, de Bosschen te kennen, onvermoeid te zyn, zich by geleegenheid met weinig spys weeten te behelpen, Hutten en Kanoos konnen bouwen; en, met een woordt, alles weeten te doen dat een *Huronner* verrigt. Zie daar 't geen ik een Mensch noem. Zegt my, mag ik u bidden, hoe veel miljoenen van Lieden zyn 'er in *Europa*, die, als zy dertig mylen ver in een wout waaren, met een Snaphaan, of met Boog en Pylen voorzien, geen Wilt genoeg tot hun on-

onderhoudt zouden konnen ſchieten, noch zelfs den weg vinden om 'er uit te koomen. Gy ziet dat wy hondert mylen wegs door de Boſſchen afleggen, zonder te verdwaalen; dat wy de Vogels en de Dieren met Pylen vellen; dat wy overal Viſch vangen waar ze maar gevonden wordt; dat wy de Menſchen en Jagt Dieren op hun ſpoor weeten uit te vinden, zoo op de Velden als in de Boſſchen, en des Winters even als des Zoomers; dat wy van Wortelen leeven, wanneer wy digt by de Dorpen der *Iroquoiers* zyn; en dat wy de Byl en het Mes konnen behandelen, om zelf duizende Werken te maaken: Want, daar wy al die Zaaken doen, waarom zoudt gy ze niet evens als wy konnen doen? Zyt gylieden niet al zoo kloek, al zoo ſterk, en al zoo grof geſpiert als wy? Uwe Ambagtslieden arbeiden die niet aan Werken welke onvergelykelyk moeielyker en zwaarder zyn dan de onzen? Gy zoudt allen op die wys leeven; gy zoudt allen even groote Heeren zyn. Uwe rykdom zou als de onze beſtaan in roem in den Oorlog te verkrygen; hoe meer Krygsgevangen men bekwam, hoe minder men zou ar-

beiden. Met een woordt, gy zoudt al zoo gelukkig zyn als wy.

L A H O N T A N.

Noemt gy het een gelukkig leeven, genootzaakt te zyn onder een elendige Hut van Boomschorssen zyn verblyf te neemen; op vier slegte *Bevervellen* te slaapen; niet dan gebraat en gekookt te eeten; met Beestevellen gekleet te zyn; op de *Beverjagt* te gaan, in den strengsten tyd van 't jaar; drie of vier hondert mylen te voet af te leggen, in digt bewassen, omgehakte en ongenaakbaare Bosschen, om de *Iroquoiers* op te zoeken; zich daagelyks in kleine Kanoos op uwe groote *Meiren* aan 't gevaar van te verdrinken op uwe reizen bloot te stellen; op den grondt onder den blaauwen Hemel te slaapen, wanneer gy de Dorpen uwer Vyanden nadert; meestentyds genootzaakt te zyn nacht en dag de eenen deeze de anderen geene weg uit al uw magt zonder eeten of drinken te loopen, als zy u vervolgen; tot de uitterste behoeftigheid gebragt te zyn, zoo de Boschloopers niet uit vriendschap en medelyden dus liefdadigheid waaren van u Snaphaanen, Kruit, Loot, en Nette, Garen, Bylen,

len, Messen, Naaldens, Elsen, Vischhoeken, Keetels, en verscheide andere Koopmanschappen te brengen?

ADARIO.

Al zagt, laat ons zoo gaauw niet loopen, de dag is noch lang, wy konnen op ons gemak de een na de ander spreeken. Gy vindt, naar ik zie, al die Zaaken zeer hart. 't Is waar dat zy het voor die *Franschen* zouden zyn, die, even als de Beesten, niet leeven dan om te eeten en te drinken, en enkel in de verwyftheid opgevoet zyn. Maar zeg my toch eens, wat onderscheid dat 'er is in onder een Hut, of in een Paleis te slaapen; op *Bevervellen* of op *Matrassen* tusschen twee Laakens te rusten; en gekookt en gebraat te eeten, of morsige pasteien en ragouts, door smeerige Koksjongens toebereid? Zyn wy 'er te Zieker, of te ongemakkelyker om dan de *Franschen*, welke die Paleizen, die Bedden, en die Koks hebben? In welk een meenigte zyn 'er onder u lieden die op Stroo slaapen, onder het Dak, of op een Vliering daar den reegen van allen kanten door heen slaat; en die werk hebben om aan een stuk brood te koomen. Ik heb in

Vrankryk geweest, ik spreek 'er van als het zelf gezien hebbende. Gy berispt ons over onze Kleederen van Beestevellen zonder reeden, want zy zyn warm, en konnen vry beeter teegen den reegen dan uwe Laakenen; behalven dat zy ook zoo belachelyk niet gemaakt zyn als de uwen, aan dewelken men, zoo aan de zakken, als aan de plooien en de opslaagen, al zoo veel stof versnyt als aan 't lichaam van 't kleedt. Laat ons tot de *Beverjagt* geduurende den Winter overgaan, die gy als een ysselyke zaak aanmerkt, terwyl wy 'er allerlei vermaak in vinden, en daar by 't gemak van allerhande Koopmanschappen teegen hunne Vellen te konnen inruilen. Onze Slaaven hebben alreets de zwaarste moeite; (zoo 'er al moeite in is) gy weet dat de Jagt onze aangenaamste verlustiging is; en die der *Bevers* gansch vermaakelyk zynde, zoo schatten wy ze ook boven alle anderen. Wy voeren, zegt gy, een moeielyken Oorlog; ik beken dat 'er de *Franschen* onder bezwyken zouden, om dat zy niet gewoon zyn zulke groote reizen te voet af te leggen; maar die togten vermoeien ons in 't minst niet: En 't zou voor 't wel-

zyn van *Kanada* te wenschen zyn dat gy onze begaaftheid hadt. Gy meent ook dat het gevaar onzer Kanoos op onze Reizen een gevolg is van onze elende. 't Is waar dat wy het zomtyds niet konnen voorby zyn de togten in Kanoos te doen, dewyl wy de vernuftigheid niet bezitten van Scheepen te bouwen; maar die groote Scheepen welke gy lieden timmert, vergaan zoo wel als onze Kanoos. Gy verwyt ons noch dat wy op den grondt in de open lucht slaapen, als wy digt by de Dorpen der *Iroquoiers* zyn: Ik beken het, maar ik weet ook wel dat de Soldaaten in *Vrankryk* het zoo gemakkelyk niet hebben als de uwe hier ter plaats; en dat zy genootzaakt zyn in de Moerassen en de Slooten, in Reegen en Windt te gaan slaapen. Wy vlugten zoo sterk als wy loopen konnen, voegt gy 'er by. Niets is zoo natuurlyk dan te vlugten, als het getal der Vyanden driemaal zoo sterk is. In waarheid, de vermoeying van nacht en dag zonder eeten voort te loopen, is zeer groot; maar 't is ongelyk beeter dit te kiezen dan Slaaf te zyn. Ik geloof dat die moeielykheden voor de *Franschen* ver-

ſchrikkelyk zouden zyn; doch ten onze opzichte zyn ze byna niets. Gy eindigt, met te beſluiten, dat de *Franſchen* ons uit onze elenden redden, door het medestoogen 't geen zy met ons hebben. En hoe ſtelden het onze Vaders toch hondert jaar geleeden; leefden zy 'er te minder om, zonder hunne Koopmanſchappen? Inplaats van Snaphaanen, Kruit en Loot, bedienden zy zich van Boog en Pylen, gelyk wy noch doen. Zy breidden Netten van de zaamengeſponne Vezels der Boomſchorſſen; gebruikten ſteene Bylen; maakten Meſſen, Naalden, Elſen, en andere dingen van *Harte-* of *Elandsbeenderen*; en inplaats van Ketels nam men aarde Potten. Hebben onze Vaders het zoo veel eeuwen zonder die Koopmanſchappen konnen ſtellen, ik geloof dat wy ze ook vry wat beeter zouden konnen miſſen dan de *Franſchen* onze *Bevervellen*: In ruiling van welke zy ons uit goede Vriendſchap Snaphaanen geeven die, berſtende, verſcheide Krygsliden verminken; Bylen, die in 't omhakken van een klein Stamboomtje aan ſtuk ſpringen; Meſſen die omleggen en ſtomp worden met een Pompoen door te ſnyden; half verrot

rot Gaaren, van een zeer flegte deugt, dat onze Netten eer versleeten dan afgebreid zyn; en zulke dunne Keetels, dat 'er de zwaarte van 't waater alleen den boodem doet uitspringen. Zie daar, myn Broeder, 't geen ik u op de elenden der *Huronners* heb te antwoorden.

LA HONTAN.

Wel nu, gy wilt dat ik de *Huronners* aanmerk als ongevoelig van hunne moeitens en arbeid; en dat zy in de armoede en lydinge opgevoet, die met een ander oog dan wy *Franschen* beschouwen: Dat goedt is voor de geenen die nooit uit hun Land geweest zyn, die geen beeter leeven kennen dan het hunne; en die onze Steeden nooit gezien hebbende, zich verbeelden dat wy even als zy leeven. Maar wat u belangt, die in *Vrankryk*, te *Quebek* en in *Nieuw Engeland* zyt geweest; my dunkt dat uwe verkiezing en uw oordeel wel woest zyn, dat gy niet vindt dat den staat der *Europiaanen* niet booven die der *Huronners* te achten is. Is 'er een vermaakelyker en een aangenaamer leeven in de Weerelt, dan dat van een oneindig getal Ryke Lieden, die

niets ontbreeken? Zy hebben fraaie Koetzen, en ſchoone Huizen, met Tapyten en keurlyke Schilderyen verziert; heerlyke Tuinen daar allerlei ſoorten van Vrugten in te plukken zyn, met Diergaarden, in welke men allerlei Dieren vindt; Paarden en Honden om te Jaagen; en Gelt in overvloedt om lekker te eeten, in de Komedy en de Spellen te gaan, en hunne Kinderen Ryk uit te Huwelyken; en die Lieden zyn van hunne onderhoorigen aangebeeden. Hebt gy niet onze Prinſſen, onze Hartogen, onze Marſchalken van *Vrankryk*, onze Kerkvoogden, en een oneindig getal Lieden van allerlei ſoort gezien, die als Koningen leeven; daar niets aan ontbreekt, en die zich niet errinneren geleeft te hebben dan als zy ſterven moeten?

ADARIO.

Als ik zoo wel niet onderrecht was van alles wat in *Vrankryk* omgaat, en dat myn Reis van *Parys* my niet zoo veel kundigheid en licht hadt gegeeven, ik zou my dan moogelyk konnen laaten verblinden door de uitwendige ſchynbaarheden van geluk welke gy my voorhout. Al die Princen, die

Har-

Hartoogen, die Marſchalken, en die Kerkvoogden, welke de eerſte zyn die gy bybrengt zyn niets minder dan gelukkig, in vergelyking der *Huronners*, die geen ander geluk kennen dan de geruſtheid van 't gemoedt, en de vryheid. Want die groote Heeren haaten malkander inniglyk; en verzuimen hun ſlaapen en eeten en drinken, om den Koning op te wachten, om hunne Vyanden een pots te ſpeelen. Zy doen zich teegen de Natuur zulk een grooten gewelt aan om iets te ontveinzen, te verkroppen, en te verdraagen, dat de ſmert welke 'er de Ziel door gevoelt, alle verbeelding te booven gaat. Is het naar uw gevoelen niets, dat men vyftig knaagende Slangen in 't hart huisveſt? Was het niet beeter Koets, Verguldzels, en Paleizen in de Rivier te werpen, dan zyn ganſche leeftyd zoo veel martelingen uit te ſtaan? Op dien voet zou ik liever, als ik in hunne plaats was, een *Huronner* willen zyn met een naakt lichaam en een geruſte Ziel. Het lichaam is de wooning van de Ziel; wat baat het of dat lichaam vergult is, in een Koets geſchokt wordt, of aan een pragtige Tafel zit, zoo de Ziel het kwelt,

het bedroeft, en neerſlagtig maakt? Die Groote Heeren, zeg ik, zyn blootgeſtelt voor de ongunſt des Konings; voor de kwaatſpreekendheid van duizend Lieden; voor 't verlies van hunne Ampten; en voor de verachting van huns gelyken. Met een woordt, hun verwyſt leeven wordt gedwarsboomt door de ſtaatzugt, de hoogmoedt, de laatdunkenheid, en de nyt. Zy zyn Slaaven van hunne Hartstogten, en van hun' Koning; die de eenige gelukkige *Franſchman* is, ten opzichte van die aangenaame vryheid welke hy alleen geniet. Gy weet dat wy een getal van duizend Mannen in ons Dorp uitmaaken; dat wy malkander als Broeders beminnen; dat het geen aan de een behoort, tot dienſt van de andere is; dat de Hoofden van den Kryg, van 't Volk en van den Raadt, geen meer magt hebben dan de andere *Huronners*; dat men nooit oneenigheden noch kwaadſpreekendheden onder ons gezien heeft; dat, om kort te gaan, elk zyn eigen Meester is, en alles doet dat hem behaagt, zonder 'er iemand reekenſchap van te geeven, zonder dat men 'er iets op te zeggen vindt. Zie daar, myn Broeder,
het

het onderſcheid 't welk 'er tuſſchen ons en die Prinſen en Hartoogen &c. is; al de geenen daar laatende die beneeden hen in rang zynde, by gevolg meerder moeiten, hartzeer en verleegenheid moeten hebben.

L A H O N T A N.

Gy moet bedenken, myn Vriendt, dat gelyk de *Huronners* in de moeite en de armoede opgevoet zyn, die Groote Heeren het even eens zyn in de onruſt en de ſtaatzugt, zoo dat zy zonder dit niet zouden konnen leeven; en alzoo het geluk niet dan in de verbeelding beſtaat, voeden zy zich met verwaantheid. Elk van hen acht zich in 't hart zoo hoog als den Koning. De geruſtheid van 't gemoed der *Huronners* heeft nooit naar *Vrankryk* willen overvaaren, uit vrees dat men 'er haar in het Dolhuis mogt ſluiten. Geruſt te zyn in *Vrankryk*, is gek en ongevoelig zyn. Men moet 'er altyd iets te wenſchen hebben om gelukkig te weezen; een Man die zyn begeertens konde bepaalen, zou 'er voor een *Huronner* aangemerkt worden. Daar is dus niemant die het wil weezen; het leeven zou verdrietig vallen, als de geeſt ons niet aanzette om elk oogenblik iets

meerder

meerder te begeeren dan 't geen wy bezitten; en dit maakt het geluk van 't leeven uit, mits dat het door Wettige weegen geschiet.

ADARIO.

Hoe! is het niet eerder al leevende duizend te Dooden sterven, dat men de geest dus elk uur pynigt, om Goederen of Eertytelen aan te winnen, die ons tot een walg zyn van het oogenblik af dat wy ze bezitten? En dat men het lichaam afmat, en 't leeven in gevaar stelt, om onderneemingen te smeeden, die meestentyds mislukken? En gy zult my dan noch konnen zeggen dat die Groote Heeren in de staatzugt en de ongerustheid opgebragt zyn, gelyk wy in den arbeid en de moeite. Een schoone gelykenis zeeker voor een Man die leezen en schryven verstaat! Zegt my toch eens, is het niet noodig om welvaarende te zyn, dat het Lichaam werkt en de Ziel rust? En, inteegendeel, om de gezontheid te krenken, dat het Lichaam rust, en de Ziel in arbeid gaat? Wat hebben wy dierbaarder in de Weerelt dan het leeven? Waarom ons daar niet van bevoordeelt? De *Franschen* bederven hun gezontheid door duizend verscheide

ſcheide oorzaaken; en wy bewaaren de onze tot dat onze Lichaamen afgeleeft zyn, om dat onze Zielen vry van driften zynde, onze Lichaamen niet konnen bederven noch ontroeren. Maar de *Franſchen*, eindelyk, verhaaſten het uur van hun Doodt door wettige weegen: Zie daar uw beſluit. Het is zeeker fraai, en wel aanmerkens waardig! Gelooft my, myn Broeder, laat 'er uw gedachten overgaan om een *Huronner* te worden, ten einde langer te leeven. Gy zult dan met ruſt eeten, drinken, en ſlaapen, en op de Jagt gaan; gy zult dan vry zyn van alle Hartstoggten, door welke de *Franſchen* onderdrukt worden; gy zult met geen Goudt noch Zilver te doen hebben, om gelukkig te zyn; gy zult voor geen Roovers, noch Moordenaars, noch valſche Getuigen vreezen; en als gy Koning van de geheele Weerelt wilt worden, gy zult u maar verbeelden dat gy het zyt, en gy zult het zyn.

LA HONTAN.

Hoort, om dien ſtap te doen, zou ik zulke groote misdaaden in *Vrankryk* moeten begaan hebben, dat ik 'er niet we-

weeder mogt inkoomen zonder gevaar te loopen van 'er verbrandt te worden; want, om kort te gaan, ik ken geen uitſpooriger herſchepping voor een *Franſchman*, dan in een *Huronner* te veranderen. Zou ik de moeitens konnen uitſtaan daar wy van geſprooken hebben? Zou ik gedults genoeg hebben om de dwaaze reedeneeringen uwer *Gryzaarts* en van uwe *Jongelingen* aan te hooren, even als gy doet, zonder hen te wederſpreeken? Zou ik van Natten, van Broodt, van Indiſch Kooren, van Gebraaden en Gezooden, zonder Peeper of Zout, konnen leeven? Zou ik myn gelaat met twintigderlei kleuren als een zot konnen beſchilderen? Niet dan Palmboomen waater drinken? Geduurende den Zoomer naakt gaan, en van hout Vaatwerk eeten? Zou ik my konnen ſchikken naar uwe geſtaadige maaltyden, op welke zich drie of vier hondert Perzoonen laaten vinden, om twee uuren voor en na dezelven te Danſſen? En zou ik met Menſchen konnen leeven zonder de minſte beleeftheid; die, voor alle begroeting, niet anders kennen dan

een

een *ik eere u*? Neen, myn waarde *Adario*, 't is onmoogelyk dat een *Franſchman* een *Huronner* kan zyn; inplaats dat een *Huronner* lichtelyk een *Franſchman* kan worden.

ADARIO.

Gy verkieſt dan de Slaaverny booven de Vryheid; ik verwonder 'er my niet over, naar al de Zaaken die gy teegen my hebt ſtaande gehouden. Maar zoo gy, by geval, in uw zelven mogt gaan, en dat gy zoo vooringenoomen niet waardt ten voordeele der *Franſche* Zeden en Gewoontens, ik kan dan niet zien dat de hinderpaalen daar gy van ſpreekt bekwaam zyn om te beletten even als wy te leeven. Welk een laſtigheid vindt gy in de Vertelſels van onze *Gryzaarts* en die van onze *Jongelingen* goed te keuren? Lydt gy dezelfde noodwang niet als de Jezuiten, en de Lieden die booven u verheeven zyn, uitſpoorigheden uitrafelen? Waarom zoudt gy van geen Natten van allerlei ſoorten van goedt Vlees konnen leeven? De *Patryzen*, *Kalkoenen*, *Haazen*, *Eendvoogels*, en *Geittebokken*, zyn ze niet goed Gekookt en Gebraaden? Waar toe dient

dient de Peeper, het Zout, en duizende andere Speceryen, dan om de gezontheid te bederven? Eer veertien daagen ten einde waaren, zoudt gy om die dingen niet eens meer denken. Wat kwaat zouden de Verwen op het aangezicht doen? Gy doet wel Poeier en Reukwerk in 't Hair, en zelfs op de Kleederen. Heb ik geen *Franſchen* gezien die, even als Katten, Knevels draagen, ſtyf met Waſch opgezet? Wat den drank van Palmboom waater belangt, zy is zoet, heilzaam, van goede ſmaak, en ze verſterkt de borſt; gelyk ik 'er u ook verſcheidemaal van heb zien drinken: Inplaats dat de Wyn en de Brandewyn de Natuurlyke hette uitdooft, de maag verzwakt, het bloedt verbrant, de Menſch dronken maakt, en duizende ongereegeldheden veroorzaakt. Wat moeite zoudt gy hebben, terwyl het warm is, naakt te gaan. Gy ziet ten minſten dat wy het zoodaanig niet zyn, of onze billen en 't voorlyf zyn bedekt. 't Is beeter naakt te gaan, dan zich geſtadig onder den laſt van zoo veel op den anderen gepakte Kleederen als weg te zweeten.

Wat

Wat zwarigheid vindt gy noch van met een ſterk Gezelſchap te eeten, te Zingen en te Danſſen? Is dat niet beeter dan alleen aan Tafel te zyn, of met Lieden die men nooit gezien noch gekent heeft? Daar zou dus noch maar overblyven dat gy zonder komplimenten, met onbeleefde Menſchen zoudt moeten leeven. Dit is een laſtigheid die u geweldig groot voorkomt, en het nochtans niet is. Zegt my eens, bepaalt zich de beleeftheid niet tot de welvoegelykheid en de geſpraakzaamheid? Wat is welvoegelykheid? Is dat niet een eeuwigduurende verpyninging en een vermoeiende gemaaktheid in onze Woorden, onze Kleederen, en onze Houding? Waarom dan die laſtigheid bemindt? En wat is toch de geſpraakzaamheid? Is het iets anders dan de Lieden van onze goedwilligheid om hen te dienen, door betuigingen en andere uiterlykheden te verzeekeren? Gelyk wanneer gy elk oogenblik zegt: *Mynheer, ik ben uw Dienaar, gy kondt van my beveelen.* Waar loopen al die woorden op uit? Waarom elk oogenblik geloogen, en het ſtrydige van 't geen men denkt

gezegt? Dunkt het u niet beeter dat men zoo ſpreekt: *Zyt gy daar? Weeſt wellekom*, *ik eere u.* Is het geen beſpottelyke potzery, zyn Lichaam tien of twaalfmaal te buigen, en, met de handt naar den grond geſtrekt, teegen uwe Prinſſen, Hartoogen, en andere Lieden daar wy van ſpraaken, elk oogenblik te zeggen: *Ik verzoek u om verſchooning?* Weet, myn Broeder, dat die enkele onderwerpingen my zouden afſchrikken om op zyn *Europiaanſchs* te leeven; en gy komt my dan noch zeggen, dat een *Huronner* met gemak een *Franſchman* zou konnen worden. Hy zou noch wel andere hinderpaalen vinden dan de geenen die gy my komt te melden: Want vooronderſtelt dat ik morgen een *Franſchman* wierdt, ik zou daar een begin van moeten maaken met een Kriſten te worden; dat een verſchilpunt is daar wy drie daagen geleeden genoeg over geſprooken hebben. Ik zou my om de drie daagen de baart moeten laaten ſcheeren; want waarſchynlyk dat ik zoodra geen *Franſchman* zou zyn, of ik zou zoo hairig en gebaart worden als een Dier; en dat enkel ongemak komt my zwaar voor.

Is

Is het niet voordeeliger nooit geen baart noch hairigheid op 't lyf te hebben? Hebt gy ooit een Wilden gezien die 'er een heeft? Zou ik my konnen gewennen van twee uuren door te brengen met my te Kleeden, en op te ſchikken; met een blaauw Kleet en roode Kouſſen aan te trekken; een zwarte Hoedt op te zetten, met een witte Pluim bedekt; en my met groene linten op te ſmukken? Ik zou my zelven voor een Gek aanzien. Hoe waar 't my moogelyk langs de ſtraaten te loopen neurien, voor de Spiegels te Danſſen, en myn Pruik dan naar vooren dan weder naar agteren te ſlingeren? En hoe zou ik my konnen gewennen om buigingen en neederbukkingen te doen voor Trotzaarts, voor Zotkappen, in welke ik geene andere verdienſte zou kennen dan die van hunne geboorte en van hun geluk? Zou het my moogelyk zyn de Behoeftigen te zien verkwynen, zonder hen alles te geeven wat in myn magt zou weezen? Hoe zou ik den deegen op zy konnen voeren, zonder een hoop Schelmen uit te rooien die duizend arme Vreemdelingen op de Galeien werpen? De *Algerynen*, de *Saléers*, de

de *Tripolitaanen*, en de *Turken* welke men op hunne Kuſten gevangen neemt, en te *Marſeille* ten dienſt van de Galeien komt verkoopen, die geen Menſch kwaat gedaan hebben, worden onmedoogelyk uit hun geboorte Land vervoert, om duizendmaal daags Vader en Moeder, het Leeven, de Geboorte, het Heelal en de *Groote Geeſt* in de Keetenen te vervloeken. Dus verkwynen 'er de *Iroquoiers*, die men 'er twee jaaren geleeden naar toe zondt. Zou het my moogelyk zyn van myne Vrienden kwaat te doen ſpreeken; myne Vyanden Vriendſchap te bewyzen; my om 't Gezelſchap dronken te drinken; de Armen te laſteren en te beſpotten, en een Man om zyne boosheden te roemen; de Nydigaarts, de Verraaders, de Vleiers, de Wiſpulturige, de Loogenaars, de Hoogmoedige, de Gierigaarts, de Baatzugtigen, de Verklikkers en de Dubbelhartigen naar te bootzen? Zou ik zoo onbeſcheiden zyn van my te beroemen, zoo op 't geen ik gedaan als op 't geen ik niet gedaan zou hebben? Zou ik zoo laſhartig zyn van als een Worm voor de Voeten van een Groot Heer te kruipen, die door zyn

Knechts

Knechts laat Liegen dat hy niet t'huis is? En hoe waar 't moogelyk dat ik niet door zyne weigeringen zou afgeſchrikt worden?

Neen, myn waarde Broeder, ik kan geen *Franſchman* zyn, ik bemin liever de geen te zyn die ik ben, dan myn leeven in de Boeien te verſlyten. Is het moogelyk dat onze Vryheid u niet bekoort! Kan men op een gemakkelykker wys dan de onze leeven? Wanneer gy in myne Hut komt om my te bezoeken, laaten myne Vrouw, of myne Dogters u niet alleen by my, om onze geſprekken niet te ſtooren? En van gelyken als gy myne Vrouw, of myne Dogters komt ſpreeken, laat men u niet met de geene in vryheid die gy komt bezoeken? Staat het u niet vry in wat Hut van het Dorp gy wilt gaan, om 'er te eeten te eiſchen van alles 't geen gy 'er lekkers weet te zyn? Zyn 'er *Huronners* die hunne vangſt van de Jagt of der Viſſery ooit aan iemant geweigert hebben, 't zy geheel of ten deelen? Verdeelen wy de Vellen der *Bevers* die wy op de Jagt gevangen hebben, niet onder den ganſchen Landaart, ten einde de geenen te gemoed te

koomen welke 'er niet genoeg hebben konnen vangen om de Koopmanſchappen die zy benoodigt hebben daar teegen te konnen inruilen? Gaan wy niet eveneens te werk met het Indiſch Kooren, omtrent de zulken welker Akkers geen genoegzaamen Oogſt ter voeding van hunne Huisgezinnen hebben voortgebragt? Zoo iemant onder ons een Kanoo of een nieuwe Hut wil maaken, zendt hem een iegelyk zyn Slaaven niet toe, om daar aan te arbeiden, zonder 'er toe verzogt te zyn? Dit leeven is zeer verſchillende van dat der *Europiaanen*, die hunne naaſte Bloedvriende om een Os of om een Paart in Rechten betrekken zouden. Zoo een *Zoon* aan zyn *Vader*, of de *Vader* aan den *Zoon* om Gelt vraagt, het antwoort is dat zy het niet hebben. En als twee *Franſchen* die malkander zeedert twintig jaaren bekent zyn, en daagelyks te zaamen eeten en drinken, de een de ander daar ook om aanſpreeken, zy geeven het zelfde beſcheit. Ja wanneer arme ongelukkigen, die ganſch naakt en geſcheurt langs ſtraat loopen, en van gebrek en elende vergaan, by de Ryken om een duit beedelen, dan is het zeggen ook
al

al, dat zy 'er geen hebben. En hoe is 't moogelyk dat gy na dit alles zoo laatdunkend kondt zyn van te vermeinen dat gy een vryen toegang in 't Paleis van den *Grooten Geest* hebt? Is 'er een eenig Mensch in de Weerelt die niet weet dat het kwaat teegen de Natuur strydt, en dat hy niet geschaapen is geworden om het te bedryven? Wat hoop kan dan een Kristen in zyn doodt hebben, die nooit geen goedt in zyn leeven gedaan heeft? Het zou schier moeten weezen dat hy geloofde dat de Ziel met het Lichaam sterft. Maar ik geloof niet dat 'er Lieden van dat gevoelen gevonden worden. Zoo zy dan onsterffelyk is, gelyk gy het gelooft, en dat gy Lieden u niet bedriegt in het gevoelen 't geen gy van de Helle en de Zonden hebt, welke de geene die ze begaan, in dat Landt voeren, uwe Zielen zullen 'er zich dan geen kleintje warmen.

LA HONTAN.

Hoort, *Adario*, ik geloof dat het onnut is dat wy meerder reedeneeren; ik zie dat uwe reedenen niets bondigs in zich vervatten. Ik heb u hondert-

maal gezegt, dat het voorbeeld van eenige ondeugende Lieden niets beslist: Gy verbeeld u dat 'er geen *Europiaan* is die niet de een of de andere heimelyke of bekende ondeugt heeft; 't zou vergeefs zyn u het teegendeel van nu tot morgen voor te preeken, want gy maakt niet het minste onderscheid tusschen een eerlyk Man en een Schelm. 't Was vergeefs, al sprak ik u daar tien jaar agter een van; gy zoudt nooit van 't kwaade gevoelen en de valsche vooroordeelen afstaan welke gy weegens onzen Godsdienst, onze Wetten, en onze Gewoontens opgevat hebt. Ik wenschte dat het my hondert *Bevervellen* gekost hadt, dat gy zoo wel wist te leezen en te Schryven als een *Franschman*; ik ben verzeekert dat gy niet langer zoudt volharden in den gelukkigen staat der *Europiaanen* zoo schendig te verachten. Wy hebben *Chineezen* en *Siammers* in *Vrankryk* gezien, dat Lieden zyn van 't eind der Weerelt, die in alle dingen strydiger met onze gewoontens zyn dan de *Huronners*; en die hunne verwondering over onze Leevenswyze niet genoeg konden betuigen.

Wat

Wat my belangt, ik belydeu dat ik niets kan bedenken dat uwe hartnekkigheid evenaart.

A D A R I O.

Al die Lieden die gy daar opnoemt, zyn zoo mismaakt van Verſtandt als van Lichaam. Ik heb zeekere Afgezanten van die Volkeren gezien. De Jezuiten van *Parys* verhaalden my eenige geſchiedeniſſen van hun Land. Zy hebben het *Myn* en het *Dyn* onder zich, even als de *Franſchen*: Zy kennen het Gelt alzoo wel; en dewyl ze ruwer en baatzugtiger zyn dan dezelven, moet men het niet vreemt vinden dat zy de gewoontens van *Menſchen* goedt keurden die hen met alle Vriendſchap onthaalden, en hen noch om ſtrydt met geſchenken ophoopte. De *Huronners* zullen zich naar die Lieden niet reegelen. Maar gy moet u niet moeielyk maaken over al 't geen ik beweezen heb; ik veracht de *Europiaanen* niet in hun byzyn, ik vernoeg my met hen te beklaagen. Gy hebt gelyk dat gy zegt dat ik geen onderſcheid maak tuſſchen 't geen wy een eerlyk Man noemen, met een Roover. Ik bezit heel weinig Verſtandt, maar ik heb lang genoeg met

de *Franſchen* gehandelt, om te weeten wat zy door 't woord van een eerlyk Man verſtaan. 't Is voor 't minſt geen *Huronner*; want een *Huronner* kent het Gelt niet, en zonder Gelt is men geen eerlyk Man onder u. Het zou my niet zwaar vallen van myn Slaaf een eerlyk Man te maaken. Ik hadt hem maar naar *Parys* te voeren, en hem hondert Pakken met *Bevervellen* voor de onkoſten van een Koets en van tien of twaalf Knechts te verzorgen. Hy zou zoodra geen met Gout belegt Kleet en al dien Stoet hebben, of elk een zou hem groeten; men zou hem aan beſt opgediſte Tafels, en in de vermaardſte Gezelſchappen inleiden. Hy hadt maar eenige Gaſtmaalen aan de Edellieden, en Geſchenken aan de Juffers te geeven, om overal als een Man van Verſtand, van Verdienſte, en van Bekwaamheid, door te gaan. Men zou zeggen dat het de Koning der *Huronners* is; en over al verkondigen dat zyn Land van *Goudmynen* krielt; dat hy de vermoogenſte Vorſt van *Amerika* is; dat hy Verſtand bezit; dat hy in de Geſprekken de geeſtigſte dingen der Weerelt zegt; dat hy van zyn Nabuuren gevreeſt is: Met

een Woord, het zou een eerlyk Man weezen, zoodaanig als de meeſten Lakeien het in *Vrankryk* worden, na zy het middel hebben gevonden van door duizende eerelooze en vervloekte weegen Rykdommen genoeg by een te ſchraapen, om zich in die pragtige uitruſting te vertoonen. Ho! myn waarde Broeder, als ik leezen kon, welke ſchoone Zaaken zou ik ontdekken, die ik niet en weet; en gy zoudt niet vry raaken met de gebreeken welke ik onder de *Europeaanen* heb opgemerkt; ik zou 'er noch wel anderen, zoo in 't algemeen als in 't byzonder ontdekken; als dan, geloof ik, dat 'er geen ſtaat noch beroep is daar ik niet rykelyk op zou te zeggen vinden. Ik acht dat het vry beeter voor de *Franſchen* waar dat zy zelf noch Leezen noch Schryven konden; ik zie hier daagelyks duizende verſchillen tuſſchen de Boſchloopers over Geſchriften, die niet dan Haarklooveryen en Proceſſen aanbrengen. Daar is maar een ſtukje Papier noodig, om een Huisgezin in de grond te helpen. Met een Brief verraadt een Vrouw haar Man, en vindt het middel om te doen wat haar luſt; de Moeder

ver-

verkoopt haar Dogter; en de Valſch-aarts bedriegen die ze willen. Men ſchryft daagelyks een meenigte Loogens en yſſelyke ſchaamteloosheden in de Boeken; en kondt gy noch wenſchen dat ik gelyk de *Franſchen* wiſt te Leezen en te Schryven? Neen, myn Broeder, ik wil liever leeven zonder het te verſtaan, dan Zaaken te Leezen en te Schryven daar de *Huronners* van grouwen. Wy hebben aan onze *Beeldſpraaken* genoeg van 't geen de Jagt en den Oorlog aangaat: Gy weet wel dat de Merkteekenen welke wy rondom een afgeſchilden Boom, op zeekere doorgangen, maaken, den ganſchen uitſlag van een Jagtparty of van een Krygstogt in zich bevatten; en dat al de geenen die deez' teekenen zien dezelven verſtaan. Wat is 'er meerder noodig? De gemeenſchap van goederen der *Huronners* heeft geen geſchrift noodig; daar zyn noch Poſthuizen, noch Paarden in onze Boſſchen, om Poſtbooden naar *Quebek* te zenden. Wy ſluiten den Vreede en verklaaren den Oorlog zonder geſchrift, en alleen door Afgezanten, die het Woordt van 't ganſche Volk koomen aankondigen. Onze

Gren-

Grenzen zyn ook zonder Geschriften gereegelt. Betreffende de Wetenschappen die onder u lieden bekent zyn, zy zouden ons onnut weezen; want wat de *Aardrykskunde* belangt, wy willen ons verstand niet verwarren met Reisbeschryvingen te leezen, die allen malkanderen teegenspreeken; en wy zyn geen Lieden om ons Land te verlaaten, van 't welke ons, gelyk gy weet, vier hondert mylen in 't rond tot het kleinste Beekje toe bekent is. De *Starrekonst* is ons van geen grooter voordeel; want wy rekenen de jaaren by de Maanen, en wy zeggen, *ik heb zoo veel Winters*, om zoo veel jaaren te zeggen. De *Schipvaart* noch minder, want wy hebben geen Scheepen. De *Vestingbouwkunde* insgelyk niet; een enkele Sterkte van Paalen beveiligt ons teegen de Pylen en Overrompelingen onzer Vyanden, aan welke het Geschut onbekent is. Met een woordt, leevende zoo als wy leeven, zou de *Schryfkonst* ons van geen nut zyn. 't Geen ik fraai vinde is de *Reekenkonst*; ik moet u bekennen dat die Weetenschap my ongemeen behaagt, schoon nochtans de geenen

geenen die ze verſtaan, niet naalaaten groote bedriegeryen te pleegen. Ook bemin ik van al de Beroepen der *Franſchen* niets dan den Koophandel, want ik merk die aan als de wettigſte, en die ons het noodigſte is. De *Kooplieden* zyn ons aangenaam; eenigen van hen brengen ons zomtyds deugdelyke Waaren; daar zyn goede en opregten onder, die zich met een maatige winſt vernoegen. Zy waagen veel; zy zyn in 't verſchot, zy leenen, zy wachten naar de betaaling: Om kort te gaan, ik ken verſcheide Kooplieden die een rechtvaardige en redelyke Ziel hebben, en aan dewelken ons Volk heel veel verplichting heeft; en insgelyk anderen die enkel beoogen een ongemeene winſt te bekoomen op Koopmanſchappen die ſchoon in 't oog en weinig van belang zyn, als op Bylen, Keetels, Buskruit, Snaphaanen, &c. welke wy de bekwaamheid niet hebben van te deeg te kennen. Dit doedt u zien dat 'er in al de ſtanten der *Europiaanen* iets te beriſpen valt. Het is vaſt, als een Koopman geen eerlyk hart heeft, en geen deugt genoeg bezit om de verſcheide

ver-

verzoekingen daar de Koopmanſchap hem aan bloot ſtelt te konnen wederſtaan, dat de Wetten der rechtvaardigheid, der betaamelykheid, der liefdaadigheid, der oprechtheid, en der goede Trouw, alle oogenblikken door hem geſchonden worden. Deezen zyn ondeugend, als zy ons ſlegte Koopmanſchappen in ruiling geeven voor onze *Bevervellen*, in welker deugt een Blinden zelfs zich niet zou konnen bedriegen, door ze te behandelen. Dit is zoo wel, myn Broeder, ik begeef my naar myn Dorp, daar ik u morgen naar den middag zal verwachten.

IV SAAMENSPRAAK.

Over de Ziektens.

LA HONTAN.

IK kom, *Adario*, in uwe Hut, om uw Grootvader te bezoeken, die men my gezegt heeft dat op ſterven legt. Het is te vreezen dat dien goeden *Gryzaart* niet lang gekwelt zal zyn met de pyn daar hy over klaagt. My dunkt dat

dat een Man als hy van zeventig jaaren het wel mogt nalaaten van noch op de *Tortelduivejagt* te gaan. Ik heb zeedert langen tyd opgemerkt dat uwe *Gryzaarts* ſteets in beweeging zyn en in werkelykheid, dat recht het middel is om de weinige krachten welke hen noch overblyven wel haaſt uit te putten. Hoort, gy moet een van uwe Slaaven by myn *Chirurgien* zenden, die de Geneeskonſt vry wel verſtaat; en ik ben verzeekert dat hy hem op het oogenblik verligting zal doen bekoomen. Zyn Koorts is van zoo weinig belang, dat 'er geen reeden is om voor zyn leeven te vreezen, by aldien zy zich niet verheft.

ADARIO.

Gy weet wel, myn Broeder, dat ik de Hoofdvyand van uw Doctoren ben, dewyl ik onder hunne handen tien of twaalf Menſchen door de geweldige werking van hunne Geneesmiddelen heb zien ſterven. Myn Grootvader, die gy voor een Man van zeventig jaaren aanziet, heeft 'er 98. bereikt; hy is op zyn dertigſte jaar getrouwt. Myn Vader is 52. jaaren oudt, en ik tel 'er 35.

Het

Het is waar dat hy van een Gezonde gesteldheid is, en dat men hem in *Europa*, daar de Lieden eerder sterven, niet voor zoo oudt zou aanzien. Ik zal u eerstdaags eens veertien of vyftien *Gryzaars* doen kennen, die over de hondert jaaren oudt zyn; een die 'er reets hondert en vier en twintig bereikt heeft; en zes jaar geleeden is 'er een gestorven die digt by de hondert en veertig jaar oudt was. Wat de werkelykheid betreft welke gy in die *Gryzaarts* veroordeelt, ik kan u in teegendeel verzeekeren dat als zy in de Hut op hunne Matten bleeven leggen, en niet deeden dan eeten, drinken en slaapen, zy wel haast log, loom en onbekwaam zouden worden om iets te verrichten. Die gestadige rust de onbemerkelyke uitwaassemïng belettende, is 't vast dat de vogten, die alsdan stonden op te houden uit te dampen, zich weeder met hun uitgeteert bloedt zouden vermengen; daar uit ontstaan zou dat hunne Beenen en hunne Lendenen zoodaanig door natuurlyke oorzaaken zouden verzwakken en vervallen, dat zy aan de Teering zouden sterven. Dit hebben wy onder al de Volkeren van *Kanada* zeedert

langen tyd opgemerkt. De *Guichelaars* moeten zoo aanſtonts koomen om hem te *Beguichelen*, en te weeten wat voor Vlees of Viſch zyn Ziekte tot haar geneezing vereiſt. Zie daar myn Slaaven gereet om op de Jagt of uit Viſſchen te gaan. Zoo gy met my een paar uuren in geſprek wilt treeden, zult gy de Aperyen van die *Kwakzalvers* zien; en dat ſchoon wy hen voor zoodaanig aanmerken als wy gezond zyn, wy ons over hun bezoek verheugen en vertrooſten wanneer wy eenige gevaarlyke Ziekte hebben.

LA HONTAN.

Dit komt daar van daan, myn waarde *Adario*, dat ons verſtand alzoo ziek is als ons lichaam. Het is eveneens met onze Doctooren geleegen. Een die hen vervloekt en ſchuwt als hy gezond is, laat niet na in zyn Ziekte een twaalf ſtuks te ontbieden, hoe bewuſt hy ook van de onwisheid hunner Konſt is; en anderen, die geen Ziekte hebben dan de geene welk zy zich verbeelden te hebben, vernielen hunne Lichaamen door Geneesmiddelen onder welker krachtige werkingen een *Paart* zou bezwyken. Ik beken dat men onder u dat ſoort van

Zotten

Zotten niet vindt; maar gy lieden mydt uwe gezondheid weeder inteegendeel niemendal, want gy loopt van den morgen tot den avondt op de Jagt; gy danst drie of vier uuren agter een tot zweetens toe; en het *Ballen Spel* 't welk gy lieden onder uw drie of vier honderden malkander betwist, om ze een halve myl ver aan deeze of geene zyde voort te slaan, mat uwe Lichaamen geweldig af; het verzwakt deszelfs deelen, het verdrift de Leevensgeesten het ontsteekt al het bloedt en de sappen, en ontroert de verbintenis van hunne beginselen. Dus sterft een Man onder u, op zyn tagtigste jaar, die anders over de hondert jaaren zou geleeft hebben.

A D A R I O.

Als zelfs het geen gy zegt al waar zou zyn; van wat belang is 't voor een Mensch dat hy zoo lang leeft, dewyl het leeven booven de tagtig jaaren een soort van Doodt is? Uwe reedenen zyn, misschien, rechtmaatig ten opzichte der *Franschen*, die algemeen lui zynde, alle deftige Oeffening haaten. Zy zyn van Natuur als onze *Gryzaarts*, welke in zulk een verwyfde ongevoeligheid

leeven dat zy niet uit hunne Hutten koomen dan wanneer zy in brandt raaken. Onzen aart en onze geſteldheden zyn alzoo verſchillende van de uwe als den nacht van den dag. En dat groote onderſcheid 't welk ik algemeen in alle dingen tuſſchen de *Europiaanen* en de Volkeren van *Kanada* opmerk, overtuigen my byna dat wy van uwen zoogenaamden *Adam* niet afſtammen. Men ziet alreets onder ons ſchier nooit geen Gebogchelden, noch Kreupelen, noch Dwergen, noch Dooven, noch Stommen, noch Blindgeboornen, en noch minder Eenoogigen; en als de laatſte ter Weerelt koomen is het een gewis voorteeken van ongeluk over den Landaart, gelyk wy het dikmaals opgemerkt hebben. Geen Eenoogigen hadt ooit verſtand, noch bezat een oprecht hart: Verders, kwaadaardig, hoerachtig, en ongemeen lui, blooder dan een *Haas*, en nooit op de Jagt gaande, uit vrees van zyn enkel Oog door een Boomtak te zullen verliezen. Wat de Ziektens belangt, wy hebben nooit geen Waaterzugtige, geen Lamme, geen Beroerde, geen Jichtige, noch geen Pokkige onder ons. Wy zyn

met

met geen Melaatsheid, noch Schurfdheid, noch Teering, noch Opstopping van Waater, noch Steen, noch Graveel gekwelt, tot groote verwondering der *Franschen*, die al deez' kwaalen onderhevig zyn. De Koortzen gaan onder ons in zwang, voor al naar 't wederkeeren van een *Krygstogt*, om dat wy dan in de Avonddaauw geslaapen, Moerassen en Rivieren doorwaadt, twee of drie daagen gevast, en ongekookte Spys gegeeten hebben. De Zydeween (*Pleuris*) doen ons zomtyds sterven, om dat wy warm zynde van ten Strydt of op de Jagt te loopen, Waateren drinken welker eigenschap wy niet kennen; en de Darmkrimpingen, of Kolyken, doen ons ook van tyd tot tyd aan, uit dezelfde oorzaaken. Wy zyn de Maazelen en de Kinderpokjes onderheevig. 't Zy om dat wy zoo veel Visch eeten, dat het bloedt 't welk 'er uit ontstaat, van dat geen verschillende dat uit de Vleeschsappen aangroeit, met meerder leevendigheid in de Bloedvaaten omloopt, en zich van zyne zwaare en groove deelen ontbindende, die naar de onzichtbaare Zweetgaaten van het Vel dryft; of om dat de kwaa-

de lucht, in onze Dorpen beslooten; geen Vengsters in onze Hutten zynde, door het sterk vuuren en den zwaaren rook in haar deelties zoo weinig overeenkomst met ons Bloedt en sappen hebbende, ons die Ziekelykheden veroorzaakt. Zie daar de eenige die onder ons bekent zyn.

LA HONTAN.

Dit is myn waarde *Adario* de eerstemaal dat gy regt gereedeneert hebt, zeedert den tyd dat wy met malkanderen zaamenspraaken gehouden hebben. Ik beken dat gy heden vry zyt van een meenigte van Kwaalen daar wy ons mede belaaden vinden; 't welk door die reeden is als gy my gisteren te kennen gaf, dat, om welvaarende te zyn, de Ziel zich in gerustheid moet bevinden. De *Huronners* zich bepaalende binnen de enkele kundigheid van de Jagt, matten hun verstand en hunne gezondheid niet af in 't naspooren van duizende fraaie Weetenschappen, door nachtbraakingen, het gemis van den slaap, en diepe overdenkingen. Een *Krygsman* stelt zich onder ons yvrig tot leezen, om de Geschiedenis der Oorloogen in de Weerelt te verstaan, en de konst van Steede

te verſterken, aan te taſten en te verdeedigen. Hy beſteed 'er al zyn tyd in, en kan 'er zelfs niets van ovrig vinden geduurende zyn leeven, om zich zoodaanig te maaken als hy moeſt zyn. De Kerkeling brengt nacht en dag door in de Studie der Godgeleerdheid, tot welzyn van den Godsdienſt. Hy ſchryft Boeken die het gemeen van de dingen, der Zaligheid onderwyzen; en de uuren, de daagen, de maanden en de jaaren van zyn leeven aan God op offerende, ontfangt hy 'er naar zyn Doodt eeuwige gelukzaligheden voor in belooning. De Rechters houden zich op met de Wetten te kennen, zy ſlyten de daagen en de nachten in het onderzoek der Gedingen; geeven ſteeds gehoor aan duizende Pleiters, die hen onophoudelyk overloopen; en zy hebben naauwlyks den tyd om te eeten en te drinken. De Doctooren beſtudeeren de Weetenſchap om de Menſchen, waar 't moogelyk, onſterflyk te maaken. Zy gaan en koomen van Zieken tot Zieken, van Gaſthuis tot Gaſthuis, om de Natuuren en de oorzaak der verſchillende Ziektens te ondezoeken; en ze bevlytigen zich om de eigenſchap der Droo-

geryen, der Planten, en der Genees-kruiden door duizende zeldzaame en ongemeene ondervindingen te kennen. De Weereldbeſchryvers en de Starrekundigen leggen geheel toe op de ontdekking van de gedaante, de groote, en de zaamenſtelling van den Hemel en de Aarde. De eenen kennen tot het minſte Starretje in het Uitſpanſel des Starrenhemels, en derzelver Loop, Afſtanden, Verſchyningen en Afwykingen. De anderen weeten het onderſcheid der Luchtſtreeken en der Geſteldheid van den Aardkloot op te maaken. Zy kennen de Zeên, de Meiren, de Rivieren, de Eilanden, de Zeeboezems, en de Afſtanden van het eene Land tot het andere; al de Volkeren der Weereld zyn hen bekent, zoo wel als hunne Godsdienſten, hunne Taalen, hunne Zeeden, en hunne Regeeringen. Met een woord, al de anderen Geleerden die zich te naarſtig beezig houden met de Kundigheid der Weetenſchappen welke zy naarſpooren, bederven hunne Gezondheid geheelyk: Want daar worden in de herſſens geen meer dierelyke geeſten afgeſcheiden dan zoo veel het hart 'er haar ſtof toe verſchaft, door dat fyne ge-

deelte

deelte van 't bloedt 't welk 'er door de Slagaderen ingebragt wordt; en het hart, 't welk een Spier is, kan het bloed niet door het gansche Lichaam uitwerpen dan door middel der dierelyke geesten. Maar wanneer de Ziel gerust is, (zoodaanig als de uwe) dan deelt zy aan al de deelen zoo veel van 't zelve meede als zy noodig hebben om de Werkingen te verrichten daar zy van de Natuur toegeschikt zyn; inplaats dat het in de diepzinnige overpeinzing der Weetenschappen door een meenigte van gedachten ontroert, veel van die Geesten, zoo in de lange nachtblokkingen, als in de verpyniging van de verbeelding, verteert worden. Dus is al 't geen 'er de herssens van konne afscheiden naauwlyks genoeg voor de deelen die aan de voorneemens der Ziel ten werktuig dienen der schielyke beweegingen welk zy van haar eisch. En dewyl 'er dus weinige van die Geesten door de Zeenuwen vloeien, welke hen naar de deelen leiden die strekken om ons onze spys te doen verteeren, zoo kan het niet anders zyn of derzelver Vezels moeten zeer zwak weezen; 't geen veroorzaakt dat de werkingen niet te deeg

geſchieden; dat de kooking in de maag niet volkoomen is; en dat de waaterachtigheden zich van 't bloedt ſcheidende, en zich over het hooft, het lichaam, de zeenuwen, de borſt, en elders uitſtortende, de Jicht, de Waaterzucht, de Teering en andere Ziektens veroorzaaken die gy komt op te noemen.

A D A R I O.

Op die wys, myn waarde Broeder, zouden 'er de Geleerden alleen van aangetaſtzyn; en op dien voet zoudt gy moeten toeſtemmen dat het beeter waar een *Huronner* te weezen, dewyl de gezondheid de dierbaarſte ſchat van allen is. Ik weet echter dat die Ziektens niemand onder u verſchoonen, en dat zy de Onweetenden zoo wel aankoomen als de anderen. Niet dat ik 't geen gy bybrengt loochenen wil; want ik begryp klaar dat de blokkingen van den Geeſt het Lichaam ongemeen afmatten; en ik verwonder my zelf hondertmaal daags, dat uwe geſteldheid ſterk genoeg is om de heftige ſchrikken te wederſtaan welke de Huiskwelling u veroorzaakt, wanneer uwe Zaaken niet wel gaan. Ik heb *Franſchen* gezien die zich 't hair

hair uittrokken; anderen die kermden en schreeuwden als Wyven, veroordeelt om verbrandt te worden; en eenige die twee daagen zonder eeten of drinken in zulk een groote gramschap doorbragten, dat zy alles verbryzelden wat hen voor de hand kwam. Nochtans scheen 'er de gezondheid van die Lieden niet door ontsteld. 't Moet dus weezen dat zy van een andere Natuur zyn dan wy. Daar is geen *Huronner* die niet des anderen daags den geest zou geeven, als hy het honderste gedeelte van die vervoerdheden hadt. Ja, in waarheid, gy lieden moet van een andere Natuur zyn; want uwe Wynen, uwe Brandewynen en uwe Speceryen maaken ons Ziek tot stervens toe, inplaats dat gy zonder dezelven schier niet gezondt zoudt konnen leeven. Daar by is uw Bloedt gezouten, en het onze niet. Gy zyt gebaart, en wy integendeel gladt van Kin. Zie hier 't geen ik noch heb opgemerkt; naamlyk dat gy lieden tot den ouderdom van vyfendertig of veertig jaaren sterker en kloeker zyt dan wy. Want 't is ons onmoogelyk zulke zwaare lasten te draagen als men u tot aan dien ouderdom

dom ziet doen. Maar de krachten verminder vervolgens by u, zichtbaar van hand tot hand afgaande; inplaats dat wy de onze behouden tot ons vyf en vyftig of ſeſtigſte jaar. Dit is een waarheid daar onze Vryſters een getrouwe getuigenis van konnen geeven. Zy zeggen dat als een jongen *Franſchman* haar des nachts zes maal ſtreelt, een jongen *Huronner* het alleen driemaal doet; maar zy bekennen ook dat de *Franſchen* op hun vytendertigſte jaar meer veroudert in dien handel zyn, dan onze *Huronners* op hun vyftigſte. Die bekentenis van onze Vryſters, (welke veel meer genoegen ſcheppen in de onmaatigheid uwer *Jongelingen* dan in de gemaatigdheid der onzen) heeft my tot een aanmerking aanleiding gegeeven; welke is, dat die Jicht, die Waaterzucht, die Teering, die Beroerdheid, de Steen, het Graaveel, en hondert andere Ziektens, daar wy van geſprooken hebben, zonder twyffel niet alleen ontſtaan uit die onmaatige vermaaken, maar noch door den tyd en de wys op welke gy ze neemt: Want na het eindigen van den maaltyd, en na het uitſtaan van onnutte en zwaare vermoeyingen,

gen,

gen, omhelst gy uwe Vrouwen uit al uw vermoogen, op onbetaamelyke wyzen, zonder aan te merken wat naadeel daar uit ontstaan kan. Die Jonge Snaken konnen hier ten getuigen dienen, die in het Dorp van *Dossenra* hun Tafel tot een Bedt deeden verstrekken. Gy lieden zyt noch insgelyks aan twee Ziektens onderworpen die onder ons bekent zyn: De eene welke de *Ilinooiers* het *Heeten Vuur* heeten, daar zy zoo wel als de Volkeren van *Mississippi* aan onderheevig zyn, en die onder u voor de Vrouwekwaal doorgaat; en de andere, die gy *Scheurbuik* noemt, maar van ons het *Koude Vuur* wordt genaamt, om de Toevallen en de oorzaaken van die Ziektens, welk wy hebben opgemerkt zeedert de *Franschen* in *Kanada* zyn.

Zie daar een meenigte van Ziektens die onder u in zwang gaan, en daar gy lieden bezwaarlyk van geneezen wordt. Uwe Doctooren vermoorden u, inplaats van u in gezondheid te herstellen, om dat zy Geneesmiddelen ingeeven die, om hun belang, de Zieken lang sleepende houden, en eindelyk om hals helpen. Een Docter zou steets zoo arm

arm als eem Beedelaar zyn, wanneer hy zyne Zieken in weinig tyds genas. Die Lieden wachten zich wel dat zy onze wys van zweeten zouden goedkeuren, zy kennen 'er te zeer de gewigtigheid van; en als men 'er hen van spreekt, zie hier wat zy zeggen: *Gekken zyn alleen bekwaam om Gekken na te volgen; de Wilden zyn niet te vergeefs Wilden genaamt, hunne Geneesmiddelen zyn alzoo woest als zy zelfs: Zoo het waar is dat zy zweeten, en zich vervolgens in kout Waater of in de Sneeuw neederwerpen, zonder het terstond te bestierven, dit is ter oorzaake van de Lucht, van de Luchtstreek, en van de Voedzels dier Volkeren, die van de onze verscheelen. Maar dat neemt niet weg dat een Wilden op zyn* 80ste. *jaar sterft, die* 100. *jaaren zou geleeft hebben zoo hy die verschrikkelyke Geneesmiddelen niet hadt gebruikt.* Zie daar 't geen uwe Doctooren zeggen, om te te beletten dat de *Europiaanen* zich in staat vinden het zonder hunne Geneesmiddelen te konne stellen. Nu is 't gewis dat als gy lieden van tyd tot tyd op die wys wilde zweeten, gy zoo gezondt als een Visch zoudt zyn; en dat al de kwaade vogten die de Wyn, de Specce-

ryen,

ryen, het onmagtig gebruik van Vrouwen, de Nachtbraakingen, en de Vermoeyingen in 't Bloedt konnen voortbrengen, door de Luchtgaaten van 't Vlees zouden uitwaaſſemen. Dan hadt de Geneeskunſt met al haar Vergiften de zak. Nu is immers, myn waarde Broeder, het geen ik u zeg zoo klaarblykelyk als den dag; maar die reedeneering is niet voor de onkundigen, want zy zouden niet dan van Zydeween en Verkouwdheid ſpreeken, na men dat Geneesmiddel gebruikt hadt. 't Is een vreemde Zaak dat men naar ons antwoordt op de teegenwerping uwer Doctooren over die wys van zweeten niet wil hooren. Het is gewis, dat de Natuur een goede Moeder is, die wilde dat wy eeuwig leefde. Ondertuſſchen matten wy haar zoo geweldig af, dat zy zich zomtyds zoodaanig verzwakt bevindt, dat ze naauwlyks de kracht heeft van ons te hulp te koomen. Onze Onmagtigheden en onze Vermoeyingen verwekken kwade Vogten, die zy wenſcht uit onze Lichaamen te konnen verdryven, zoo zy kracht genoeg hadt om 'er de deuren voor te ontſluiten; welke de luchtgaaten

ten van het Vlees zyn. Het is waar dat zy 'er zoo veel van uitdryft als haar moegelyk is, zoo door de Waaterloozingen, door de Stoelgangen, door den mondt en de neus, als door de onbemerkelyke uitwaaſſemingen; maar de meenigvuldigheid der waaterachtigheden van 't bloedt is zomtyds zoo groot, dat die zich over alle de deelen van het Lichaam tuſſchen Vel en Vlees uitſtorten. Dan vereiſcht het dat men ze ten ſpoedigſte uitdryft, uit vrees dat haar te lange verblyf die Jicht, die Verkouwdheid, die Waaterzugt, die Beroertheid en alle andere Ziektens mogt veroorzaaken welke de gezondheid van den Menſch konnen bederven. Ten dien einde moet men de luchtgaaten door middel van 't zweeten openen, maar ze vervolgens weer toeſluiten, op dat het voedende ſap niet te gelyk door de zelfde geopenden weg zou vervliegen; 't geen men niet zou konnen verhinderen by aldien men niet in kout Waater ſprong, of zich in de Sneeuw wentelde. Het is daar meede even eens geleegen als of 'er Wolven in uwe Schaapsſtallen waaren gekoomen. Gy zoudt de deuren dan zeekerlyk

met

met der haaſt open zetten, ten einde die booze Dieren daar mogten uitloopen; maar gy zoudt vervolgens niet verzuimen dezelven digt toe te ſluiten, op dat uwe Schaapen hen niet zouden volgen. Uw Doctooren zouden gelyk hebben, zoo zy zeiden dat een Man die zich door Jaagen of eenige andere geweldige oefening verhit heeft, en vervolgens in koudt waater ſprong, zich in gevaar zou ſtellen van het te zullen beſterven. Dit is een onbetwiſtelyke Zaak; want het bloedt alsdan in de Aderen ontſtooken en kookende zynde, om zoo te ſpreeken, zou niet miſſen tot malkander te ſtremmen, op die zelfde wys als het gekookte waater ligter bevrieſt dan het koude, wanneer men het by vriezend weer in de open lugt ſtelt, of dat men het in een yskoude Fontein ſteekt.

Dit is al 't geen ik over die ſtof kan denken. Verders hebben wy onze Ziektens, die aan de *Franſchen* even gemeen zyn. Te weeten, de Kinderpokjes, de Zydeween, en de Koortzen, en zelfs zien wy onder ons vry dikmaals een ſoort van Zieken, welk wy algemeen *Miltzugtigen* of *Zwaarmoedigen* heeten. Die

Zotten verbeelden zich, dat zy Bezeeten zyn van een *Manitou*, of *Boozen Geeſt* zoo dik als een vuiſt, welke wy in onze Taal *Aoutaerolu* noemen; en dat hy in hun Lichaam is, byzonder in zommige leeden die haar eenigzins zeer doen. Dit ontſtaat uit de zwakheid van 't Verſtand in die Lieden: Want, om kort te gaan, daar zyn zoo wel Onweetende en Gekken onder ons, als onder uwen Landaart. Wy zien daagelyks *Huronners* van vyftig jaaren onder ons, die minder verſtandt en oordeel hebben dan jonge Meisjes. Daar zyn ook Bygeloovigen, even als onder de *Franſchen*; want zy gelooven voor eerſt, dat de *Geeſt* der Droomen de *Afgezant* of de *Booden* is welke de *Groote Geeſt* gebruikt om de Menſchen bekent te maaken wat zy doen moeten. Wat onze *Guichelaars* betreft, dat zyn Zwetzers en Bedriegers, gelyk uwe Doctooren; met dit onderſcheid, dat zy zich vernoegen met een lekkere brok eeten ten koſte van de Zieken, zonder hen uit erkentenis van hunne Gaſtmaalen en Geſchenken naar de andere Weereld te verzenden.

LA HONTAN.

Ho! nu acht ik u, myn waarde *Adario*, meerder dan ik kan uitdrukken; want gy reedeneert gelyk het behoort. Gy hebt nooit verſtandiger geſprooken. Al wat gy van de Zweetingen zegt, is inderdaadt waar. Ik weet het zoodaanig door bevinding, dat ik geduurende myn leeven geen ander middel zal gebruiken. Maar ik kan echter niet dulden dat gy zoo teegen het Aderlaaten uitvaart; want ik erinner my dat gy my, veertiendaagen geleeden, honderd reedenen hebt by gebragt voor de noodzaakelykheid om ons bloedt te ſpaaren, dewyl zy de ſchat van 't leeven is. Ik zal u daar niet geheel in teegenſpreeken, maar u nochtans zeggen, dat uwe Geneesmiddelen teegen de Zydeween en de Zinkingen, zomtyds niet dan by geval gelukken, dewyl 'er van twintig Zieken vyftien aan ſterven; inplaats dat het Aderlaaten nooit miſt hen alsdan te geneezen. Ik beken dat men, door hen dezerwys te geneezen, hunne daagen verkort; en dat zulk een Menſch die min of meer Adergelaaten is, ook volgens den loop der Natuur min

of meerder jaaren zou geleeft hebben dan hy gedaan heeft. Maar men bedenkt al die Zaaken niet als men Ziek is; men is dan alleen bedacht om gezondt te worden, het kost wat het kost; en een iegelyk zoekt zyn gezondheid weer te bekoomen, ten kosten van eenige jaaren leevens min of meer, die men met het verliezen van zyn Bloed verliest. Met een woordt, al wat ik kan opmerken is, dat de Volkeren van *Kanada*, van een beeter gesteldheid zyn dan die van *Europa*; onvermoeider, kloeker, tot de moeitens, de nachtwaakingen en het vasten gewent, en ongevoeliger voor de hette en de koude: Zoo dat zy, vry zynde van de hartstogten die onzen Geest afmatten, te gelyk beveiligt zyn teegen de Ziektens van welke wy ons onderdrukt bevinden. Gy lieden zyt arm en behoeftig, maar gy geniet een volmaakte gezondheid; inplaats dat wy met onze rykdommen en gemakken des leevens, of uit toegeevenheid, of door geleegenheid genootzaakt zyn ons zelven om 't leeven te brengen, door een groote meenigte onmaatigheden, waar aan gy lieden nooit blootgestelt zyt. Maar 't wordt myn tyd om te vertrek-

trekken. Vaar wel, tot weederziens.

V. SAAMENSPRAAK.

Over de Huwelyken.

ADARIO.

MYN Broeder, ik kom u met myn Dogter bezoeken, die teegen myn zin met een Jongeling gaat trouwen die al zulk een goeden *Krygsman* is, als een flegt Jaager. Zy wil het, dat is onder ons genoeg; want de Vaders en Moeders moeten daar tot het Huwelyk van hunne Kinderen hun toeftemming geeven.

Nu moet ik willen 't geen myn Dogter teegenwoordig wil; want zoo ik haar een ander Man wilde geeven, zy zou terftondt tot my zeggen: *Vader, waar zyn uw gedachten? Ben ik uw Slavin? Moet ik myn Vryheid niet genieten? Moet ik voor u trouwen? Zal ik een Man die my mishaagt ten echt neemen, om u genoegen te geeven? Hoe zou ik een Echtgenoot voor myn oogen konnen dulden, die myn Lichaam van myn Vader koopt; en hoe zou ik een Vader konnen achten, die*

zyn Dogter aan een onbeſchoft Menſch ver-koopt? Zou het my moogelyk zyn de Kinderen te beminnen van een Man die ik niet bemin? Zoo ik met hem trouw, om u te gehoorzaamen, en dat ik hem ten einde van veertien daagen verlaat, volgens de Voorrechten en de Natuurelyke Vryheid van den Landaardt, gy zoudt dan zeggen dat DAT SLEGT GAAT: *Dit zou u mishaagen; een iegelyk zou 'er om lachen, en ik zou miſſchien zwanger zyn.* Ziedaar, myn waarde Broeder, wat myn Dogter reeden zou hebben my te antwoorden; en moogelyk noch iets erger, gelyk 'er over eenige jaaren aan een van onze *Gryzaarts* geſchiede, die wilde dat zyn Dogter met een Man zou trouwen welke zy niet beminde. Want zy zei hem, in myn byweezen, duizende harde Zaaken, hem beriſpende dat een Man van verſtand zich nooit moeſt bloodtſtellen om aan Lieden raadt te geeven die hen konden raaden; noch van zyne Kinderen gehoorzaamheden afvorderen, welke hy wiſt dat voor hen onmoogelyk waaren. Zy voegden eindelyk by dit alles, dat het waar was dat zy zyn Dogter was; maar dat hy te vreeden moeſt zyn met het ver-

vermaak genooten te hebben van haar altoe te ſtellen by een Vrouw die hy alzoo zeer beminde als die Dogter den Man haate welke haaren Vader haar wilde opdringen. Gy moet weeten dat wy nooit geen Huwelyken aangaan tusſchen Bloedvrienden, hoe ver de graat van Namaagſchap ook zyn mag. En dat onze Vrouwen nooit meer hertrouwen, zoodra zy haar veertigſte jaar bereikt hebben; om dat de Kinderen welke zy booven dien ouderdom ter Weerelt brengen, van een ſlegte geſteldheid zyn. Dit is nochtans niet gezegt dat zy de onthouding betrachten; inteegendeel, zy zyn veel minzieker in dien tyd dan op hun twintigſte jaar; 't welk de reeden is dat zy de *Franſchen* zoo gunſtig gehoor geeven, en dat zy zelfs de moeite neemen van ze aan te zoeken. Gy weet wel dat onze Vrouwen zoo Vrugtbaar niet zyn als de *Franſche* Vrouwen, ſchoon zy de omhelzinge minder moede worden dan dezelven: Dit verwondert my, want hier in gebeurt het ganſch ſtrydige van 't geen 'er in moeſt gebeuren.

LA HONTAN.

't Is om de eigenſte reeden die gy

komt by te brengen, myn goede *Adario*, dat zy zoo gemakkelyk niet ontfangen als onze Vrouwen. Als zy de Liefdens vermaaken zoo meenigvuldig niet genooten, noch met zoo veel greetigheid, 't is zeeker dat zy dan tyd aan de bekwaame ſtof ter Kinderteeling zouden geeven om zoodanig te worden als zy ter bezwangering moet zyn. Het is 'er even eens meede geleegen als met een Veld, in 't welke men onophoudelyk Indiſch Koren zou Zaaien, zonder het ooit braak te laaten leggen; want daar zou uit ontſtaan dat het op 't laatſt niets meer zou voortbrengen (gelyk de ondervinding het u zeekerlyk heeft doen zien): Inplaats dat als men het laat uitruſten, de Aarde haar krachten herneemt; de Lucht, de Avondt Daauw, den Reegen, en de Zon geeven haar een nieuw ſap, dat de zaaden die men 'er zaait doet uitſpruiten. Maar luiſter eens, myn Vriendt, naar 't geen ik u zeggen wil. Hoe komt het dat de Wildinnen van zulk een geringe Vrugtbaarheid zynde, den aanwaſch van hun Volk zoo weinig beoogen, dat een Dogter maakt dat zy een miskraam krygt, wanneer de Vader van haar Kindt ſterft

of

of in den Stryd gedoodt wordt, eer haar zwangerheid erkent is? Gy zult my antwoorden, dat dit geschiet om haaren goeden naam te behouden, om dat zy in 't vervolg geen Man meer zou konnen vinden. Maar my dunkt dat het belang van den Landaart, die moest aangroeien, dus by uwe Vrouwen schier niet in aanmerking is. Het is met de onzen zoo niet geleegen; want, gelyk gy my eenige daagen geleeden te verstaan gaf, onze Boschloopers, en zeer veel andere, vinden vry dikwils by het weederkeeren van de Reis nieuwe Kinderen in hunne Huizen. Ondertusschen vertroosten zy 'er zich over; want het zyn weer zoo veel Lichaamen voor den Staat, en zoo veel Zielen voor den Hemel. Verders zyn die Vrouwen alzoo zeer onteerdt als de uwen, en men zet ze zomtyds voor al haar leeven gevangen; inplaats dat de uwen zoo veel Minnaars konnen hebben als zy begeeren. 't Is een zeer doemwaardige wreedheid dat men zyn Kindt verdoet. Dit is iets 't geen den *Heer van 't Leeven* nooit kan vergeeven; en het is een der voornaamste misbruiken die onder u lieden zou te verbeete-

ren zyn. Vervolgens zou men onder u het naakt gaan moeten afschaffen; want het voorrecht dat uwe Jongelingen hebben van gansch ongedekt te loopen, recht een schrikkelyke verwoesting aan in het hart van uwe Jongedogters; dewyl zy van geen Metaal zynde, het niet anders kan zyn of zy moeten, op 't gezigt van deelen die de eerbaarheid ons verbied te noemen, by zeekere geleegenheden, in welke die Jonge Schurken doen zien dat de Natuur niet doodt noch kaarig omtrent hem is, in dertele begeertens ontsteeken.

ADARIO.

De reeden die gy my geeft van de onvrugtbaarheid onzer Vrouwen, is verwonderlyk; want ik begryp teegenwoordig dat dit zyn kan. Gy veroordeelt ook zeer te regt de misdaadt van die Vrysters, die haare vrugt door het gebruiken van zeekere Dranken afdryven. Maar 't geen gy van de naaktheid zegt, komt met het gezond verstand niet zeer overeen. Ik beken dat de Volkeren onder welke het *Myn* en het *Dyn* ingevoert zyn, groote reeden hebben om niet alleen hunne schamele Leeden te verbergen, maar noch al de

an-

anderen leeden van het Lichaam; want waar zou 't Goudt en Zilver der *Franschen* toe dienen, als zy het niet gebruikte om zich met kostelyke Kleederen op te schikken, dewyl het niet dan door 't Kleedt is dat men achting voor Menschen heeft? Is het geen groot voordeel voor een *Franschman*, dat hy 't een of ander Natuurlyk Gebrek onder schoone Kleederen kan verbergen? Gelooft my, de naaktheid moet enkelt de lieden ergeren die eigendom van Goederen onder zich hebben. Een leelyk Man onder u lieden, een Mismaakten, vindt het geheim dat hy zich fraai en welgemaakt doet zyn, door middel van een schoone Paruik, en met Goudt geborduurde Kleederen, onder welke men de door Konst gemaakte Heupen en Invulzels van de Lenden niet kan zien. Daar zou noch een groote ongeleegenheid zyn als de *Europiaanen* naakt gingen; te weeten dat de geenen die mildt bedeelt waaren, zoo veel werk zouden vinden, en zoo veel Gelt te verdienen, dat zy nooit om trouwen zouden denken, en aan een oneindig getal Vrouwen aanleiding zouden geeven om den Huwelyks eedt te schenden. Bedenkt dat

dat die reedenen in 't minst geen plaats onder ons hebben, daar ieder een, zonder onderscheid, zoo Kleinen als Grooten, van dienst moeten zyn; de Vrysters die naakte *Jongelingen* zien, oordeelen op 't oog wat van hun gading is. De Natuur heeft haar evenreedige leeden omtrent de Vrouwen niet beeter in acht genoomen dan omtrent de Mans. Dus kan elk van haar vrymoediglyk oordeelen dat zy niet bedroogen zal weezen in 't geen zy van een Man verwacht. Onze Vrouwen zyn Wonderzinnig, gelyk de uwe; en dit maakt dat de slegtste Wilden een Vrouw kan bekoomen. Want dewyl zich alles bloot vertoont, kiezen onze Dogters dikmaals volgens haare neiging, zonder zeekere evenreedigheden in aanmerking te neemen. De eenen beminnen een welgemaakt Man, zonder verder te zien; anderen een Mismaakten uit een strydige beooging; en zommige schatten een moedig en verstandig Man booven alles, schoon hy noch wel gemaakt is, noch de dertelheid verlokt.

Zie daar, myn Broeder, al wat ik u op de misdaadigheid van 't naakt gaan kan

kan antwoorden; dat, gelyk gy weet, enkel aan onze *Jongelingen* kan te last gelegt worden, dewyl de getrouwde Lieden, of die Weduwenaar zyn, het onderlyf zorgvuldig bedekt houden. Voorts zyn onze Vrysters weeder in teegendeel zeediger dan de uwe, want men ziet aan haar niets bloot dan de kuit van 't Been; inplaats dat uwe Juffers den Boezem zoodaanig bloot draagen, dat onze *Jongelingen* vry verder konnen loeren dan 't betaamelyk is, wanneer zy hunne *Bevervellen* verruilen aan de schoone Koopvrouwen die in uwe Steden zyn. Is dit geen misbruik dat onder de *Franschen* diende hervormt te worden? Want, met een woordt, is 't my niet van goeder handt bekent, dat 'er schier geen *Fransche* Vrouw is, die de verzoeking van 't voorwerp kan weerstaan in welke haar ontblooten Boezem de lusten ontvonkt. Dit zou het middel zyn om haar Mans te beveiligen van de hersenschimminge kwaal dier Hoornen, welke wy hen op de kruin planten, zonder hen aan te raaken, of zelfs hen te zien; 't geen door een Wonderwerk geschiet

dat

dat ik onmoogelyk kan begrypen: Want, om kort te gaan, als ik een Appelboom in een Tuin plant, zy groeid dan immers niet op den top van een Rots? Dus moeten uw lieder onzichtbaare Hoornen geen wortel vatten dan ter plaats daar hun zaaizel geworpen is; waar uit volgt, dat zy uit de voorhoofden uwer Vrouwen moesten uitschieten. Voorts is die Zotheid der Hoorendraagery onbegrypelyk; want waarom een Man met dien Hoon gekwelt, ter geleegenheid der vermaaken van zyn Vrouw? Zoo men de ondeugden van een Vrouw moet Trouwen, in haar ten Echt te neemen, het Huwelyk der *Franschen* is dan een Bondzeegel (*Sacrament*) dat niet op de waare reeden moet gegrondt zyn; of het is noodzaakelyk dat men zyn Vrouw opgeslooten houdt om de onteering voor te koomen. Het getal van die Mans moet ook zeer groot zyn, want ik kan niet begrypen dat een Vrouw aan de strengheid van die eeuwigduurende Huwelykskeeten kan denken, zonder een soort van verlichting voor haar kwaalen by de een of de andere goede Vriendt te

zoeken.

zoeken. Ik zou het de *Franschen* konnen inschikken, zoo zy zich aan hun Huwelyk hielden onder zeekere voorwaarden; dat is te zeggen, mits dat 'er Kinderen uit voortkoomen, en dat de Man en de Vrouw steets in een genoegzaame gezondheid waaren om zich na behooren van den Huwelyks Plicht te kwyten. Zie daar al de schikking die men onder de Volkeren kan maaken welken het *Myn* en het *Dyn* hebben.

Nu is 'er noch een zeer onbeschaamde Zaak, die myn aanmerking verdient; te weeten dat onder u Kristenen de Mans het zich tot eer reekenen dat zy de Vrouwen verleiden, even als of het niet, volgens alle recht en reeden, zoo misdaadig voor de eenen als de anderen moet weezen dat zy onder de aanvegting der liefde bezwyken. Uwe *Jongelingen* wenden alles aan om de Vrouwen en de Vrysters te verzoeken. Zy gebruiken alle soorten van weegen om 'er in te gelukken; en maaken het vervolgens noch rugtbaar, door het over al te verhaalen. Een ieder roemt den *Edelman*, en veracht de *Juffer*; inplaats van het in de laatste te verschoo-

ſchoonen, en den anderen te ſtraffen. Hoe wilt gy dat uwe Vrouwen u getrouw zyn, zoo gy het aan haar niet zyt? Zoo de Mans Minnareſſen houden; waarom zouden hunne Weederhelften geen Minnaars hebben? En als de Mans het Spel en den Wyn booven het Gezelſchap van hunne Vrouwen ſtellen, waarom zouden deeze geen vertrooſting by de een of de andere goede Vriendt zoeken? Wilt gy dat uwe Vrouwen bedachtzaam zyn, zyt dan 't geen gy lieden *Wilden* noemt, dat is te zeggen zyt *Huronners*; bemindt haar als uw zelven, en verkoopt ze niet: Want ik ken zeekere Mans onder uwen Landaart, die al zoo loshartig de Ontugt van hunne Vrouwen toeſtaan, als Moeders die tot de opentlyke Hoerery van haar Dogters medewerken. Die Lieden doen het ondertuſſchen niet dan om dat 'er hen de behoeftigheid toedwingt. En op dien voet is het een groot geluk voor de *Huronners* niet genootzaakt te zyn tot een eerloosheid, welke de armoede inboezemt aan Menſchen ongewoon in de armoede te leeven. Wy zyn nooit Ryk noch Arm; en 't is daar in dat ons geluk

geluk booven alle uwe Rykdommen is; want wy zyn niet gedwongen onze Vrouwen en onze Dogters te verkoopen, om ten kosten van haar Minnehandel te leeven. Gy zegt dat zy Zottinnen zyn. 't Is waar, wy stemmen het toe: Want zy weeten geen Minnebrieven aan haar goede Vrienden te schryven, gelyk de uwen; en als zy dat al zouden konnen doen, 't verstandt der *Huronsche* Vrouwen is niet doordringend genoeg om op 't gezicht oude Wyven te konnen uitkennen, die trouw genoeg zyn om die Minnebrieven onder een eeuwig stilzwygen te bestellen. O! vervloekte Schrytkonst! Schaadelyke Uitvinding der *Europiaanen*; die leeven op 't gezicht van eigenlyke hersfenschimmen, welke zy zich zelven vertoonen door de schikking van vier en twintig Afbeeldzels, (*Letters*) bekwaamer om de rust der Menschen te stooren dan om ze te onderhouden. De *Huronners* zyn ook Zotten, zoo men u lieden moet gelooven, om dat zy niet zien op 't verlies der Maagdom van een Vryster die zy ten Huwelyk neemen; en dat zy met Vrouwen Trouwen die

door hunne Medegezellen verlaaten zyn. Maar zegt my toch eens, myn Broeder, zyn de *Franſchen* wyzer, door zich te verbeelden dat een Vryſter Maagt is, om dat zy roept en zweert dat zy het is? Doch laat ons vooronderſtellen dat zy zoodaanig is als hy haar acht te zyn: Is 'er haar verkryging te beeter om? Waarlyk geenzins; inteegendeel, de Man is dan genootzaakt haar een oeffening te leeren die zy vervolgens met andere Lieden in gebruik ſtelt, wanneer men niet in ſtaat is om ze daagelyks met haar te agtervolgen. Wat de Vrouwen belangt die wy na de ſcheiding van haar Mans ten echt neemen; is dat niet dezelfde zaak als 't geene gy noemt met Weduwen te Trouwen? Niet te min met dit onderſcheid, dat die Vrouwen alle reden hebben om te gelooven dat wy haar beminnen; inplaats dat de meeſten van uwe Weduwen alle oorzaak hebben om zich te verzeekeren dat gy minder hun Lichaam trouwt, dan hunne Rykdommen. Hoe veele wanorders ontſtaan 'er niet in de Geſlagten door zoodaanige Huwelyken! Nochtans voorziet men 'er niet

in,

in, om dat het kwaat ongeneezelyk is, zoodra den echtebandt de geheele leeftyd moet duuren.

Zie hier noch een andere laſtigheid onder u lieden, die my ganſch wreedt voorkomt. Uw Huwelyken zyn onverbreekelyk; en echter konnen een *Vryſter* en een *Jongeling* die malkander beminnen, niet te zaamen Trouwen zonder de toeſtemming van hunne Ouders. Zy moeten zich de een en de ander naar den zin van hunne Vaders, en teegen hunne begeertens, welk een afkeer zy 'er ook van hebben, met Perzoonen verbinden die zy doodelyk haaten. De ongelykheid van Jaaren, van Goederen, en van Staat, veroorzaaken al die ongereegeldheden. Deze aanmerkingen haalen het over op de onderlinge liefde der twee Gelieven, die het met malkander eens zyn. Welk een wreedheid, en welk een tieranny van een Vader omtrent zyn Kinderen! Ziet men dat onder de *Huronners*? Zyn zy al zoo Ryk niet de eene als de andere? Hebben de Vrouwen niet dezelfde vryheid als de Mans; en genieten de Kinderen dezelfde voorrechten niet als hunne Vaders? Zal een Jong *Huronner* niet een der

Slavinnen van zyn Moeder Trouwen zonder dat men recht heeft om het hem te beletten? Is die Slavin niet zoodaanig gestelt als een vrye Vrouw; en wanneer zy zoo fraai is dat zy behaagt, is zy dan niet te verkiezen booven de Dogter van 't *Groot Opperhoofd* van den Landaard, als die leelyk is? Is het noch geen onrechtvaardigheid voor de Volkeren die de gemeenschap van Goederen vervloeken, dat de Edelen aan hunne oudste *Zoons* byna al hun goedt geeven; en dat de Broeders en Zusters van deeze genootzaakt zyn zich met zeer weinig schats te vernoegen; terwyl dien Oudsten moogelyk onecht, en al de anderen in teegendeel wettig konnen zyn? Wat ontstaat 'er uit, dan dat men de Dogters in Kloosters, die eeuwig duurende Gevankenissen, werpt, door een wreedheid die weinig overeenkomt met de Kristelyke Liefdaadigheid, welke de Jezuiten ons Voorprediken? Zoo het Jongens zyn, die vinden zich genootzaakt Priesters of Monniken te worden, om van 't schoone Beroep te leeven van God ondanks zich zelven te bidden; te Preediken 't geen zy niet verrichten; en aan anderen te verzeekeren

ren 't geen zy zelf niet gelooven. Worden 'er onder gevonden die zich in den Krygsdienſt begeeven; 't is eer om den Staat te plunderen, dan om die teegen zyn Vyanden te beſchermen De *Franſchen* vegten niet voor het belang van den Landaart, gelyk wy doen; 't is niet dan om hun eigen belang, en in de beooging om de Bedieningen te verkrygen, dat zy ſtryden. De Liefde voor het Vaderland en voor hunne Landgenooten, hebben 'er minder aandeel in dan de Staatzugt, de Rykdommen, en de Verwaandheid. Met een woordt, myn Broeder, ik beſluit die reedeneering, met u te verzeekeren dat de eigenliefde der Kriſtenen een zotheid is welke de *Huronners* ſteets zullen veroordeelen. Die zotheid nu, die in alles onder u *Franſchen* in zwang gaat, ontdekt zich niet minder in u lieder Minnaryen en Huwelyken; welke al zoo kwintig zyn als de geenen die zich dwaazelyk in dien ſtrik laaten vangen.

L A H O N T A N.

Hoort, *Adario*, ik erinner my u gezegt te hebben dat gy van de daaden der eerelyke Lieden door die der

Schelmen niet moet oordeelen. Ik beken gy hebt gelyk dat gy zeekere bedryven verfoeit, die wy insgelyk verfoeien; en ik stem toe dat de eigendom der Goederen de Welbron is van een oneindig getal Hartstogten van welke gy lieden u bevryd vindt. Maar als gy alle Zaaken van den goeden kant beschouwt, en voor al onze Minnaryen en onze Huwelyken; de fraaie gereegeldheid die 'er in onze Huisgezinnen is, en de Opvoeding van onze Kinderen; gy zult dan een verwonderlyk bestier in al onze Staaten vinden. Die vryheid, welke de *Huronners* ons aanpreeken, veroorzaakt een verschrikkelyke wanorde. De Kinderen zyn al zoo veel meester als hunne Vaders; en de Vrouwen, die uit de Natuur aan haare Mans moeten onderworpen zyn, hebben zoo veel magt als zy zelf. De Dogters spotten met haar Moeders, wanneer het te doen is om een Minnaar gehoor te geeven. Met een woordt, die gansche Vryheid bepaalt zich tot in een geduurige ongebondenheid te leeven, en geeft aan de Natuur alles wat zy eischt, naar het voorbeeld der Dieren. De Dogters der *Huronners* doen haar kuis-

heid bestaan in 't geheim, en in de uitvinding van haar ongereegeldheden te verbergen. De (1) *Zwaavelstok loopen* onder u lieden, is 't geen by ons genaamt wordt, *op een snoepreis te gaan.* Alle uwe *Jongelingen* loopen die *Zwaavelstok* zoo lang de nacht duurt. De deuren der Kaamers van uwe Dogters staan voor ieder een open; en wanneer 'er een *Jongman* inkomt die zy niet bemindt, dan steekt zy het hoofd onder haar dek; 't geen zeggen wil dat zy in geen verzoeking is. Maar wanneer 'er een tweeden komt; misschien dat zy hem zal toelaaten aan 't voeteneind van haar bedt te gaan zitten, om met haar te praaten, zonder verder te gaan. Dit is te zeggen dat zy dien snaak wil ontzien, om meer dan eene Pyl op haar Koker te hebben; en komt 'er een derde welke zy met een geveinsde Kuisheid wil misleiden, dier zal ze toestaan dat hy booven op de dekkleeden van 't bed by haar gaat leggen. Na dat deeze vertrokken is, komt 'er een vierde, die het bedt en de armen der Vryster voor drie of

(1) Dit is, geduurende den nacht, met een soort van kaars in de Kamer zyner Minnares koomen.

of vier uuren naar zyn luſt en begeerte open vindt; en ſchoon hy dien tyd in niets minder dan in Woorden doorbrengt, men gelooft het nochtans ter goeder trouw. Zie daar, myn waarde *Adario*, de Hoerery van uwe *Huronſche* Vryſters, met een mantel van eerelyke geſprekken bedekt; en des te meerder, om dat welk een onbeſcheidenheid de Minnaars omtrent hunne Minnareſſen moogen hebben ('t geen zelden gebeurt) men hen, wel ver van ze te gelooven, *Jaloerſchen* noemt; dat een ſchandelyke ſcheldnaam onder u lieden is. Na alles wat ik kom te zeggen, moet men zich niet verwonderen dat de *Amerikaanſche* Jongedogters geduurende den dag van geen liefde willen hooren ſpreeken, onder voorwendzel dat de nacht daar toe geſchikt is. Zie daar 't geen men in *Vrankryk* noemt, *zyn Spel behendig bedekken.* Zoo 'er ongereegeldheid onder onze Vryſters is, daar is ten minſten dat onderſcheid in, dat de reegel niet algemeen is, gelyk onder de uwen; en dat zy daar by zoo onbeſchoft niet tot de zaak overgaan. De liefde der *Europiaanſche* Jongedogters is bekoorlyk, zy zyn ſtandvaſtig

en

en getrouw tot der doodt. Wanneer ze de zwakheid hebben van haar Minnaars de laatste gunst toe te staan, is het eer uit kracht van hun innige dan uitterlyke verdiensten; en doorgaans minder uit een begeerte om zich zelven te vernoegen, dan om krachtige bewyzen van liefde aan haar Minnaars te geeven. Dezen zyn hoffelyk en gediengstig, trachtende door gansch fraaie manieren aan hunne Minnaressen te behaagen, als door de eerbiedt, door de vlytige opwachtingen, en de toegeevendheid. Zy zyn geduldig, yverig, en steets gereedt om hun leeven en hunne goederen voor haar op te offeren; en zy zuchten langen tydt zonder iets te ondernemen, want zy willen de hoogste gunst door lange diensten verdienen. Men ziet hen voor de voeten hunner Minnaressen neergeboogen, het voorrecht verzoeken van haar de hande te moogen kussen. En gelyk deu Hondt zyn Meester waakende volgt, wanneer hy slaapt; zoo verlaat een Minnaar onder ons zyne Minnares ook niet, en sluit de oogen niet dan om van haar geduurende den slaap te droomen. Zoo 'er een onder gevonden wordt die ongestuimig

genoeg is om zyn Minnares by de eerſte geleegenheid driftig te omhelzen, zonder aanmerking voor haare zwakheid te hebben, men noemdt hem dan een *Wilden* onder ons; dat is te zeggen, een Man die niets verſchoont, die 't werk begint waar mede de andere eindigen.

ADARIO.

Hoe! myn waarde Broeder, zyn de *Franſchen* van zinnen berooft dat zy die Lieden *Wilden* noemen. Waarachtig, ik dacht niet dat dat woordt onder u lieden een wys en beſluitend Man beteekende. Ik ben blyde dat nieuws te verſtaan; niet twyffelende dat gy eens al de *Franſchen Wilden* zult noemen, die wys genoeg zullen zyn om de waare reegels van recht en reeden naauwkeurig op te volgen. Ik verwonder my niet meer dat de liſtige *Franſche* Juffers de Wilden zoo krachtig beminnen. Zy hebben in 't geheel geen ongelyk; want, naar myn gevoelen, is de tyd te koſtelyk om hem onnut te laaten verloopen, en de Jeugt te kort, om geen gebruik te maaken van de voordeelen die zy ons geeft. Zoo uwe Vryſters ſtandvaſtig zyn in onophoudelyk van Minnaars te veranderen, dit kan eenige overeen-

komſt

komst hebben met den inborst van de onze. Maar wanneer zy zich getrouwelyk, in een zelfden tyd, door drie of vier laaten streelen, dat is zeer verschillende van de aartneiging der *Huronsche* Jongedogters. Laaten de *Fransche* Minnaars hun leeven doorbrengen met de dwaasheden te begaan die gy komt op te noemen, om hunne Minnaaressen te overwinnen; dat is te zeggen, dat zy hun tyd en hunne goederen besteeden om een gering vermaak te koopen, van duizende moeitens en duizende bekommernissen voorgegaan. Ik zal 'er hen niet om laaken, dewyl ik de Zotheid begaan heb van my op ongeschikte Scheepen te waagen, ter overvaaring der woeste Zeên die *Vrankryk* van dit vaste Landt afscheiden, om het vermaak te hebben van 't Land der *Franschen* te zien; 't geen my verplicht te zwygen. Maar verstandige Lieden zullen zeggen, dat die Minnaars al zoo zot zyn als ik was; met dit onderscheid, dat hunne liefde blindelings van de eene Minnares tot de andere overgaat, inplaats dat ik nooit weer van *Amerika* naar *Vrankryk* zal overvaaren.

Einde der Zaamenspraaken.

WOOR-

WOORDENBOEK

van de

TAAL DER WILDEN.

IK had u wel een Woordenboek konnen zenden van al de Woorden der Wilden, zonder daar een eenige uit te laaten, neevens verſcheide ongemeene Zinnen, maar dit zou u niet van 't minſte nut geweeſt zyn; het is genoeg dat gy de gemeenſte ziet daar men zich alle oogenblikken van bediendt. Daar zyn 'er overvloedig genoeg voor een Man die naar *Kanada* zou willen overvaaren; want als hy geduurende zyn Scheepstogt al de geenen van buiten leerde die hier in vervat zyn, hy zou dan met de Wilden konnen ſpreeken, en 'er zich aan doen verſtaan, na 'er twee of drie maanden mede omgegaan te hebben.

Daar zyn niet dan twee *Moeder-* of *Hoofdtaalen*, in de ganſche uitgeſtrektheid van *Kanada*, 't welk ik beſluit binnen de boorden van den *Vloed Miſſiſſippi*; aan welker overzyde een meenigte andere zyn, die weinige *Europiaanen*

tot

tot nu toe hebben konnen leeren, ter oorzaake van de geringe verkeering welke zy met de daar woonende Wilden hebben.

De twee Moedertaalen, zyn de *Huronſche* en de *Algonkinſche*. De eerſte doedt zich van de *Iroquoiers* verſtaan, zynde 'er geen meerder onderſcheid tuſſchen Haar en de Taal van die Volkeren, dan tuſſchen de *Normandiſche* Taal en de *Franſche*. Daar zyn ook Wilden die op de Kuſten van *Nieuw Jork* woonen, welke dezelfde Taal hebben, op eenige weinige Zaaken na. De *Andastogueronuers*, de *Torontogueioners*, de *Errierononers*, en verſcheide andere Wilde Volkeren, door de *Iroquoiers* geheelyk uitgeroeid, ſpraaken ook dezelfde Taal, en verſtonden malkander volmaakt wel. En de tweede Taal is alzoo geacht in dat Land, als het *Grieks* en *Latyn* in *Europa*; alhoewel het ſchynt dat de *Algonkiners*, daar zy oorſpronkelyk van is, haar onteeren door de weinige Lieden welk van dien Landaardt overgebleeven zyn, konnende ten hoogſte niet meer dan twee hondert Mannen uitmaaken.

Men moet aanmerken, dat al de Taalen

len van *Kanada*, uitgezondert de geenen daar ik van kom te ſpreeken, zoo veel niet van het *Algonkinſch* verſcheelen als het *Italiaans* van 't *Spaans*; 't welk de reeden is dat al de *Krygslieden* en de *Gryzaarts* van zoo veel verſcheide Volkeren hun roem ſtellen om ze in alle keurigheid te ſpreeken. Zy is van een zoodaanige noodzaakelykheid om in dat Land te Reizen, dat men verzeekert is zich 'er door te doen verſtaan aan allerlei ſlag van Wilden, 't zy in *Acadia*, in de *Baay van Hudſon*, aan de *Meiren*, en zelfs by de *Iroquooiers*; onder dewelke men 'er een groot getal vindt die ze uit reeden van Staat geleert hebben, ſchoon 'er tuſſchen dezelve en hunne Taal meer onderſcheid is dan tuſſchen dag en nacht.

De *Algonkinſche* Taal heeft geen klinkers noch geluit teekenen, zynde alzoo gemakkelyk om uit te ſpreeken als om te ſchryven; en ze heeft geen onnutte Letters in de Woorden. Zy is niet ryk, zoo min als de andere *Amerikaanſche* Taalen; want de Volkeren van dat vaſte Land kennen de Konſten, noch de Weetenſchappen niet. Zy zyn onkundig van de uitdrukkingen

der

der Plechtigheden en der Begroetingen, en van een groot getal Werkwoorden van welke zich de *Europianen* bedienen om meerder kracht aan hunne reeden by te zetten. Zy weeten niet te ſpreeken dan om te konnen leeven, als niet een onnut en overtollig woordt hebbende. Verders heeft die Taal geen meedeklinkende *F*, noch *V*.

Ik heb aan het eind, vier Tyden der Toonendewys van 't Werkwoordt *ik bemin* geplaatſt. De Toonendewys vormt zich van de Onbepaalde wys, met daar het Perzoonlyk teeken *ni* by te voegen, dat in bekorting *ik* wil zeggen; dermaaten dat *Sakia*, *Beminnen* beteekent, inplaats dat, met dat Perzoonlyk teeken *ni* by de Onbepaalde wys te voegen, men 'er *ni ſakia* van maakt, 't geen gezegt is, *ik bemin*. En 't is even eens met al de andere Werkwoorden geleegen.

De Werkwoorden van die Taal zyn ligt te begrypen, zoodra men den teegenwoordigen Tyd van de Toonendewys weet. Men voegt by den Onvolmaakten Tyd, *Ban*, dat *Sakiaban* uitmaakt, dat is te zeggen, *ik beminde*: By den Volmaakten tyd ſtelt men *ki*, na het Perzoonlyk

teeken,

teeken, by voorbeeld, *ni kisakia, ik heb bemindt*; en van gelyken by den Toekoomende Tyd 't litwoord *ga*, te weeten, *ni gasakia* of *nin gasakir, ik zal beminnen.* Ook kan men al de andere Tyden van een Werkwoordt maaken, met de Teegenwoordige Tyd van de Toonendewys: *Ik zoude beminnen*, *Mingosakiaban*; *ik hadt* of *ik zou bemindt hebben*, *ni kiosakiaban.* Met een woord, als men den Teegenwoordigen Tyd van de Toonendewys te deeg weet; en de Woordleedekens die men by de andere Tyden moet voegen, dan leert men die Taal in zeer korten tyd. Wat de Gebiedendewys belangt, zy vormt zich met een *a* die men aan 't hoofd van den Onbepaalden tyd stelt; by voorbeeld, *Sakia* wil zeggen, *Beminnen*, *Asakia*, *Bemin.* En het meervoudige, *laat ons beminnen*, vormt zich met *ta* aan 't eind van den Onvolmaakten tyd te voegen; naamenlyk, *Sakia* is *Beminnen*, en *Sakiata* wil zeggen, *laat ons beminnen.* Daar ontbreeken ons dus noch maar de Perzoonelyke teekenen, dat is te zeggen.

Ik,	*Nir*,	Gylieden	*Kiraoua.*
Gy,	*Kir*,	Gy en wy	*Kiraoueint.*

Hy,

Hy, *Ouir*, Zy, of Zylieden *Ouiraoua.*
Wy, *Niraoueint.*

A.

AArde, *Acke*, of *Akouin.*
Aankoomen, ik kom aan, *Takouschin.*
Aanzien, aankyken, *Ouabenio.*
Achten, ik acht, ik eer, *Napetelima.*
Alles, Altemaal, *Kakina*, *Missouté.*
Altyd, *Kakeli.*
Ander, een ander, *Coutac.*
Asch, stof, *Pingoé.*

B.

BAart, de Baart, *Misschiton.*
Ballen, *Alouin.*
Beer, *Mackoua.*
Beertje, jongen Beer, *Mackons.*
Bedlaaken van wit linnen, *Ouabiouian.*
Behaagen, welgevallen, ik behaag, *Mirouerindan.*
Beklaagen, *Gouiloma.*
Bekommernis, ongerustheid, *Talimessi.*
Beminnen, Liefhebben, *Sakia.*
Beraaden, Besluitneemen, ik besluit, *Tibeliadan.*
Bestieren, ik beschik van iets, *Tiberima.*
Betaalen, ik betaal, *Tipahan.*
Bever, een Dier, *Amuk.*
Bevervel, *Apiminikoué.*

Bewaaren, ik bewaar, *Ganaouerima.*

Bezoeken, een bezoek afleggen, *Pimaoetissa.*

Bidden, God bidden, *Talamia Kitschi Manitou.*

Boos, bedriegelyk, die een boos hart heeft, *Malatchitche.*

Bouwen, Scheepen of Kanoos bouwen, *Chimanike.*

Brandewyn, Sap of Vogt door 't Vuur uitgetrokken, *Schoutioüabou.*

Brandhout, *Mittik.*

Brief, (een) *Massinaygan.*

Broeder, (een) *Nithanich.*

Broeken, omwindzel, 't geen de billen bedekt, *Kipokiti Koasab.*

Broodt, *Pa Bouchikan.*

Buik, (de) *Mischimout.*

Buskruit, *Pingoe Mackate.*

By mynent, *Entoyank.*

Byl, (een groote) *Agackonet.*

Byl, (een kleine) *Agackoutons.*

D.

DAar, daar langs heen, *Mandadibi.*

Daar ginter ver, hooger op, *Ouatsadibi.*

Dadelyk, *Ouibaton.*

Dag, een dag, *Okonogat.*

Danssen, ik dans, *Mimi.*

Dans

Dans der Wilden, op 't geluit der Kalbassen, *Chichikoue.*
Dapper, een moedig Soldaat, *Simaganis.*
Darm, (een) *Olakich.*
Dat, *Manda.*
Deez' zyde, aan deez' zyde, *Undach, Undachdibi.*
Deegen, (een) *Simagan.*
De Keuken bezorgen, ik kook de pot, een wys van spreeken, *Poutaoué.*
Denken, een Gevoelen hebben, *Tilelindan.*
Doen, ik doe, *Tochiton.*
Dooden, *Nissa.*
Doodt, *Nipouin.*
Dorp, (een) *Oudenans.*
Dragt, een last om te draagen, *Capatagan.*
Draagen, *Pitou*, of *Pita.*
Drinken, ik drink, *Minikoue.*
Dronken, zot, dronkaart, *Ouskouebi.*
Druif, (een) *Choumin.*
Duivel, (de) de Booze Geest, *Matchi-Manitou.*

E.

EEndvogel, (een) *Chichip.*
Eenoogig, *Paskingoé.*
Eeren, *Machaouala.*
Eerbieden, *Talamiska.*

Eertyds, *Piraouigo.*
Eeten, *Ouiſſin.*
Elders, in een anderen oort, *Coutadlbi.*
Elk een, *Papegik.*
Eiland, (een) *Minis.*
Eiland, (een half) *Miniſſin.*
Eilbot, een Viſch, *Malamek.*
En, *Gay*, of *Mipigaye.*
Engelſchen, (de) *Ouadſakamink, dachirini.*
Evengelyk, gelykende, *Tabiſcoutch.*

F.

FLes, (een) een Bottel, *Chichigouk.*
Fraai, net, *Saſſega.*
Franſchen, (de) Scheepsbouwers genaamt, *Mittigouch.*

G.

GAan, ik ga, *Pimouſſe.*
Geel, *Ouzao.*
Geeſt, Verſtandig Weezen, onzichtbaar Weezen, *Manitou.*
Geheelyk, *Napitch.*
Gelooven, *Tikerima.*
Genen, *Maba.*
Genoeg, 't is genoeg, *Mimilic.*
Geneesmiddel, drank, *Maskikik.*
Geeven, ik geef, *Mila.*
Geitenbok, (een) *Aouaskech.*
Gierig, *Saſakiſſi,*
Giſteren, *Pitgilago.*

God

God van den Heemel, Heer van 't leeven, Groote Geest, onbekent Weezen, *Kitchi Manitou.*

Goed, *Koulatch.*

Gouverneur Generaal van Kanada, (de) *Kitchi Okima Simaganich*, dat is te zeggen, *Groote Kapitien van Oorlog*, of *Groot Opperhoofd der Soldaaten.*

Gras, (het) *Myasch*,

Grooten, *Mackaoula.*

Groot, in verdienste, in waarde, moedt, &c. *Kitchi.*

H.

HAastig, Vaardig, Gaauw. *Ouelibik.*

Hair, (het) *Lissis.*

Hair van Dieren, *Pioüel.*

Half, de helft, *Nabal.*

Hartebeest, (een) *Micheou.*

Haaten, ik heb in afgryzen, *Chinguerima.*

Haver, Wilden Haver, in Europa onbekent, *Malomin.*

Hebben, *Tindala.*

Heeten, noemen, *Tichinicka.*

Helpen, bystaan, *Maouineoua.*

Hemdt, (een) *Papakiouian.*

Hemel, (den) de aarde daar booven, *Spiminkakouin.*

Hier, *Achonda* of *Achomanda.*
Hoeveel, *Tantasou* of *Tanimilik.*
Hoe! *Tani.*
Hond, (een) *Alim.*
Hondje, (een) *Alimons.*
Honger, ik heb honger, *Packate.*
Hoog, om hoog, *Spimink.*
Hoofd, (het) *Oustikouaan.*
Hou daar, neemt aan, *Emanda.*
Hurons, een Volk, *Nadouek.*
Hut (ee n), *Ouikiouam.*

I.

JA, *Mi* of *Mincouti.*
Ja, zonder twyffel, zeekerlyk ja, *Ante*, of *Sankema.*
Jaagen, ik jaag, *Kiesse.*
Jezuit, zwartrok, *Machate Ockola.*
Indisch Kooren, *Mitamin.*
In geenen deelen, *Kamamenda.*
In waarheid, *Keket.*
In 't minst niet, *Kagouetch.*
Jong, *Ouskinekissi.*
Iroquoiers, in 't meervoud, *Matchinadoack.*
't Is gedaan, *Chayé.*

K.

KAnt, van den anderen kant, of zyde, *Gaamink.*
Kapitein, Opperhoofd, *Okima.*

Kanoo, (een) *Chiman.*
Kennen, ik ken, *Kikerima.*
Keetel (een) *Akikons*; grooter Keetel, *Akik.*
Kindt, een klein Kindt, *Boubilouchins.*
Klein, *Ouabiloucheins.*
Kloek, hoog op geſchooten, *Mentitou*
Koomen, *Pimatcha.*
Koning van Vrankryk, Groot Opperhoofd der Franſchen, *Mittigou Kitchi Okima.*
Koopmanſchappen, *Alokatchigan.*
Koudt, koudt zyn, *Kikatch.*
Kouſſen, *Mitas.*
Kreupel, *Kakigaté.*
Krygslieden, *Nantobalitchik.*
Kwaat, dat gaat kwalyk, dat deugt niemendal, *Napitch Malatat.*
Kwaadaardig, ondeugend, ſpreekende van de Iroquoiers, *Malatiſſi.*

L.

LAchen, *Papi.*
Land, *Endalakian.*
Langentyd, 't is lang geleeden, *Chachayé.*
Laaten, naalaaten, *Packitan.*
Lente, (de) *Mirakamink.*
Leeven, *Noutſchimou.*
Leeven, (het) *Noutſchimouin.*

Lichaam, (het) *Yao.*
Licht, helderheid, *Vendao.*
Loopen, *Pitchibat.*
Loslaaten, *Packitan.*
Lui, *Kittimi.*
Lustig, wakker aan, *Mappe.*

M.

MAan, (de) Het Hemellicht van den Nacht, *Dadikat Ikizis.*
Man, een die getrouwt is, *Napema.*
Mannelyk, of Man, *Nape.*
Meededoogen, meededoogen hebben, *Chaouerima.* (*Nitchikioué.*
Medgezel, by myn Medgezel, *Nitschê,*
Meir, (een) groot Meir, *Kitchigamink.*
Mensch, (een) *Alisinapé.*
Mes, (een) *Mockoman.*
Mildt, (de), ik ben moe, *Takousi.*
Minnares, Beminde, *Nirimousens.*
Moe, ik ben Moe, *Takousi.*
Moedt, ik heb moedt, *Tagouamissi.*
Moeilyk worden, ik wordt moeilyk *Iskatissi.*
Morgen, *Ouabank.*
Muts, (een) *Capotiouian.*

N.

NAai Naalde, *Chabounikan.*
Nacht, (de) *Debikat.*
Nat, of Sop, *Ouabou.*

Neemen,

Neemen, ik neem, *Takounan.*
Neen, *Ka.*
Net, zindelyk, *Sasega.*
Neus, (de) *Yach.*
Niemand, *Kagoutch* of *Kaouia.*
Niets, *Kakegou.*
Nieuwsstydingen, *Tepachimoukan.*
Nieuwstydingen, ik breng Nieuwstydingen, *Tapatatchimou.*
Noch, *Minaouatch.*
Noch niet, *Ka Maschi.*
Nooit, *Kaouicka.*

O.

OM dat, *Miouinch.*
Ontmoeten, *Nantouneaoua.*
Ontstellen, *Kimoutin.*
Oogen, (de) *Ouskinchic.*
Oorlog, *Nantobali.*
Oorloogen, Oorlogvoeren, *Nantoubalima.*
Original, jongen Eland, *Manichich.*
Original, of Eland, *Mons.*
Otter, een Dier, *Nikik.*
Oud, *Kiouecheins.*
Overal, *Alouch bogo.*
Overmorgen, *Ousouabank.*
Overpeinzen, denken, *Tilelindan.*
Overreeding, *Tirerigan.*
Overwinteren, *Pipounichi.*

O.

PAp, of Sop van Indiſch Meel, *Mitaminabou.*

Patrys, (een) *Pileſioue.*

Piſſen, *Minſi*,

Plaats, in wat plaats, *Ta nipi.*

Porcelein, Porceleine Kralen, *Aouies.*

Pyp, (een) *Poagan.*

R.

REeden, Reeden of gelyk hebben, *(Tepoa.*

Reegen, (den) *Kimiouan.*

Riem, (een) Roeiſpaan, *Appoue.*

Ring, (een), *Didilinchibiſon.*

Rivier, (een), *Tipin.*

Roodt, roode kleur, *Miſcoue.*

Roodt, roode poeier, by de Wilden geacht, *Oulamar.*

Rooken, ik rook tabak, *Pentakoe.*

Rooken, rook maaken, *Sagoſſoa.*

Rooven, plunderen, ontſteelen, *Kimoutin.*

Ruilen, *Tataouan.*

Ruſten, *Chinkichin.*

S.

SChaal, Drinkſchaal van een Boomſchors, *Oulogan.*

Schildt, (een) *Pakakoa.*

Schip, (een), of groote Kanoo, *Kitchi Chiman.*

Schoenen,

Schoenen, *Mackisin.*
Schoon, *Olichichin.*
Schootel van Palmboom, *Soule Mickoan*
Schryven, ik schryf, *Massinaiké.*
Slaaf, (een) *Ouackan.*
Slaapen, *Nipa.*
Snaphaan, *Paskisignan.*
Snoek, een Visch, *Kinonge.*
Snoeimes, *Coutahan.*
Soldaat, (een) *Simaganich.*
Speelen, *Paskigoue.*
Spiegel, (een) *Ouabemo.*
Spreeken, *Galoula.*
Star, (een) *Alank.*
Steen, (een) *Assin.*
Sterven, ik sterf, *Nip.*
Sterk, een sterk Man, *Mackuouessi.*
Sterkte, Vesting, *Maschkaoua.*
Steur, een Visch, *Lamek.*

T.

TAal, (de) *Outon.*
Tabak, *Sema.*
Tabakzakje, *Caspitagan.*
Tabbert, (een) *Ockola.*
Tanden, (de) *Tibidt.*
Te bed gaan, *Ouipema.*
Tegenwoordig, *Nongain.*
Te Land reizen, (ik ga), *Tija.*

Te veel, *Ossam.*

Te waater reizen, *Pimisca.*

Te weinig, *Ossame mangis.*

Terstont, *Megoatch.*

Te Zaamen, *Mamaoue.*

Toeloopen, ik kom toegeloopen, *Pitchiba.*

Tortelduif, *Mimi.*

Treurig, treurig zyn, *Talimissi.*

Trouwen, ik neem een Vrouw, *Ouiouin.*

Tyd, 't is langen tyd geleeden, *Chachaye Piraouigo.*

U.

UItgieten, uitschenken, *Sibikinan.*

Uitschieten, ik schiet uit, *Patchipaoua.*

V.

VAder, myn Vader, *Nouschê.*

Vallen, *Pankisin.*

Van daag, *Nimgom.*

Van waar komt gy? van wat kant, *Tampi endayenk.*

Vaaren, ik vaar, *Pimisca.*

Vast, hart, *Maschkaoua.*

Vaatje, (een) *Aoyentagan.*

Veel, heel veel, *Nibila.*

Vegten, ik vegt, *Pachité.*

Vel, (het) *Pachikin.*

Vel-

Velden die bezaait zyn, *Kittegannink.*
Ver, *Ouatſa.*
Ver in 't boſch, *Nopemenk.*
Veranderen, ik verander, *Miskoutch.*
Verbazende, dat is verbazende, *Etteoue.*
Verborgen, in 't verborgen, *Kimoutch.*
Verliezen in 't ſpeelen, ik verlies, *Packilague.*
Vermoeien, ik ben vermoeid, *Takouſi.*
Verſtand, verſtand hebben, *Nibouacka.*
Verſtaan, *Niſitotaoua.*
Verſterken, ik maak Sterktens, *Ouackaike.*
Vervolgen, *Nopinala.*
Vervolgens, *Mipidach.*
Verwondering der Wilden, dat is verwonderlyk, *Pilaova.* In die zin is het beſpottende.
Vinden, *Nantouneoua.*
Viſſchen, *Kikons.*
Vlees, *Ouias.*
Vol, *Mouskinet.*
Vogel, *Pile.*
Volkeren, Lieden, *Irini.*
Vork, (een) *Naſſaouakouat.*
Vos, een Dier, *Outagami.*
Vrankryk, 't Land der Franſchen, *Mittigouchiouek endalakiank.*

Vreden,

Vrede, (den) *Peca.*
Vredemaaken, *Pecatchi.*
Vriezen, *Kiſſen.*
't Vrieſt ſterk, *Kiſſina magit.*
Vrouw, (een) *Ickoue.*
Vryſter, (een) *Ickoueſſens.*
Vuur, (het) *Schoute.*
Vuurſlaan, *Schouteke.*
Vuurſlag, (een) *Schoutekan.*
Vuur uitdooven, een Kaars ſnuiten, *Ouaſacolendamaoua.*
Vyzel, een houte Vyzel om Indiſch Kooren te ſtampen, *Poutagan.*

W.

WAarde, dat is van waarde, van gewigt, *Arimat.*
Waar gaat gy, naar wat kant? *Taga Kitija.*
Waar? *Ta.*
Waar is hy? aan wat kant? *Tanipi api.*
Waarheid, in waarheid, *Keket.*
Waarom, *Teninentien.*
Warm, *Akichatte.*
Water, *Nipi.*
Wat ſcheelt hem, *Kikouanem.*
Weg, (een) *Mickan.*
Wegwerpen, ik verwerp; bewoording om 't verſtooren van zyn Vrouw uit te drukken, *Ouebinam.*

Weinig,

Weinig, *Me Mangis.*
Wel haast, *Kegatsch.*
Wel, zie daar dat is wel, *Oueouelim.*
Wel, en wel, en dan, *Achindach.*
Wel nu, en, wat is het dan? *Taninentien.*
Weten, *Kikerindan.*
Wie is 't? *Ouaneouine.*
Wie is dat? *Ouaneouine Maba.*
Willen, *Ouisch.*
Windt, (den) *Loutin.*
Winter, (de) *Pipouin.*
Wit, *Ounabi.*
Witvisch, *Attikamek.*
Wolf, een Dier, *Makingan.*
Wortel, (een) *Oustikoues.*
Wyn sap, of Nat uit druiven, *Choumin abou.*

Y.

YZer, *Piouabik.*

Z.

ZAk, (een) *Maskimout.*
Zagt, zagtelyk, *Peccabogo.*
Zandt, *Negao.*
Zee, (de), een groot onbepaaldt Meir, *Agankitschigaminck.*
Zeer, heel zeer, *Magat.*
Zeggen, ik zeg tot die, *Tita.*
Zegt hy, hy zegt; een zeer gewoone uitdrukking, *Youa.*

Zie daar, dat is wel, *Oueouelim.*
Zien, *Ouabemo.*
Zich, *Outineous.*
Zingen, *Chichin.*
Zonder twyffel, *Antetatouba.*
Zon, (de) *Kiſis.*
Zoeken, ik zoek, *Nantaouerima.*
Zoon, (een), een Kindt, *Nitianis.*
Zwart, *Mackate.*
Zweeten, *Mattoutou.*
Zwemmen, roeien, *Tapoue.*
Zyn, blyven, *Tapia.*

Ik vergenoeg my met hier alleen de vier Tyden der Toonendewys van een enkel Werkwoordt te ſtellen, waar na men zich omtrent al de anderen zal konnen reegelen. Ik hadt over die ſtof wel wat uitgebreider konnen weezen, maar daar zouden zoo veel Zaaken te zeggen geweeſt zyn, die my van de een tot de andere zouden voortgeleidt hebben, dat ik my op 't laatſt hadt genootzaakt gezien een geheele Spraakkonſt op te ſtelllen.

Beminnen, *Sakia.*

Teegenwoordigen Tyd.

Ik bemin, *Ni ſakia.*
Gy bemind, *Ki ſakia.*
Hy bemind, *Ou ſakia.*

Wy

Wy beminnen, *Ni ſakiamin.*
Gy lieden bemind, *Ki ſakiaoua.*
Zy beminnen, *Sakiaouak.*

De Onvolmaakte Tyd.

Ik beminde, *Ni ſakiaban.*
Gy beminde, *Ki ſakiaban.*
Hy beminde, *Ou ſakiaban.*
Wy beminden, *Ni ſakiaminaban.*
Gy beminde, *Ki ſakiaouaban.*
Wy en Gy lieden beminden, *Ki ſakiminaouaban.*
Zy lieden beminden, *Sakiabanik.*

Ik heb bemindt, *Ni kiſakia.*
Gy hebt bemindt, *Ki kiſakia.*
Hy heeft bemindt, *Ou kiſakia.*
Wy hebben bemindt, *Ni kiſakiamin.*
Gy lieden hebt bemindt, *Ki kiſakiaoua.*
Wy en Gy lieden hebben bemindt, *Ki kiſakiaminaoua.*
Zy hebben bemindt, *Ki ſakiaouak.*

Toekoomende Tyd.

Ik zal beminnen, *Ningaſakia.*
Gy zult beminen, *Ki gaſakia.*
Hy zal beminnen, *Ou gaſakia.*
Wy zullen beminnen, *Nin gaſakiamin.*
Gy lieden zult beminnen, *Ki gaſakiaoua.*
Wy en Gy lieden zullen beminnen, *Ki gaſakiamiaoua.*

Zy zullen beminnen, *Gasakiaouak.*
Bemin, *Asakia.*
Laat ons beminnen, *Asakiata.*

Wat de Naamwoorden belangt, zy buigen niet. Het meervout wordt met de *K.* gemaakt, die aan het eind van een woord als een klinkletter uitspreekt. By voorbeeld, *Alisanape*, dat een *Mensch* beteekent, is in 't meervoudige *Alisanapek*, dat is te zeggen, *Menschen*; en als het door een medeklinker eindigt, heeft men 'er niet dan *ik* by te voegen. By voorbeeld, *Minis* beteekent een *Eiland*, welk woord, door 'er aan 't eindt *ik* by te stellen, *Minissik* zal zyn, dat *Eilanden* te zeggen is. Even als *Paskisigan*, dat een *Wildzwyns-Roer* of *Snaphaan* beteekent, en *Paskisiganik*, *Snaphaanen* in 't meervouwt.

Wys van tellen der Algonkiners.

EEn, *Pegik.*
Twee, *Ninch.*
Drie, *Nissoue.*
Vier, *Neou.*
Vyf, *Naran.*
Zes, *Ningoutouassou.*
Zeven, *Ninchouassou.*

Agt, *Niſſouaſſou.*
Negen, *Changaſſou.*
Tien, *Mittaſſou.*
Elf, *Mittaſſou, achi, pegik.*
Twaalf, *Mittaſſou achi ninch.*
Dertien, *Mittaſſou achi niſſoue.*
Veertien, *Mittaſſou achi neou.*
Vyftien, *Mittaſſou achi naran.*
Zeſtien, *Mittaſſou achi ningoutouaſſou.*
Zeventien, *Mittaſſou achi ninchoaſſou.*
Agtien, *Mittaſſou achi niſſouaſſou.*
Neegentien, *Mittaſſou achi changaſſou.*
Twintig, *Ninchtana.*
Een en twintig, *Ninchtana achi pegik.*
Twee en twintig, *Ninchtana achi ninch.*
Drie en twintig, *Ninchtana achi niſſoue.*
Vier en twintig, *Ninchtana achi neou.*
Vyf en twintig, *Ninchtana achi naran.*
Zes en twintig, *Ninchtana achi ningou-
touaſſou.* (*choaſſou.*
Zeven en twintig, *Ninchtana achi nin-*
Agt en twintig, *Ninchtana achiniſſouaſſou.*
Negen en twintig, *Ninchtana achi chan-
gaſſou.*
Dertig, *Niſſouemitana.*
Een en dertig, *Niſſouemitana achi pe-
gik &c.*
Veertig, *Neoumitana.*
Vyftig, *Naran mitana.*

Zeſtig, *Ningoutoueſſoù mitana.*
Zeventig, *Ninchouaſſou mitana.*
Tagtig, *Niſſouaſſou mitana.*
Negentig, *Changaſſou mitana.*
Hondert, *Mitaſſou mitama.*
Duizend, *Mitaſſou Mitaſſou mitana.*

Als men eens tot hondert weet te tellen, kan men gemakkelyk door tien tallen van duizend tot aan hondert duizend voort tellen; 't welk een getal is dat aan de Wilden ſchier onbekent, en by gevolg in hunne Taal oneindig is.

Verder moet men in alles in acht neemen dat men al de Letters der woorden te deeg uitſpreekt, en op de Letters *A*, welke zich aan 't eind bevinden, blyft ruſten. Dit is niet moeielyk om te doen; want daar is geen letter in die uit de keel wordt geſprooken, noch door 't houden der tong teegen het verhemelte, gelyk de medenklinker *j* der *Spanjaarden*, en hunne *g* of hunne *x*; noch ook gelyk de *th* der *Engelſchen*, die een vreemde tong op de pynbank ſtelt.

Ik zal van de Taal der *Huronners* en der *Iroquoiers* iets ongemeens zeggen, 't welk is, dat 'er geen *ſlaauwklin-*
kende

kende of *doffe* Letters in gevonden worden; dat is te zeggen, geen *b*, *f*, *m*, *p*. Nochtans komt die Taal der *Huronners* heel cierlyk voor, en heeft een ganſch fraaie klank, ſchoon zy hunne lippen in 't ſpreeken nooit ſluiten.

De *Iroquoiers* gebruiken ze doorgaans in hunne Aanſpraaken en in hunne Raadhoudingen, wanneer zy met de *Franſchen* of de *Engelſchen* in onderhandelingen treeden. Maar met malkander ſpreeken ze niet dan hunne Moedertaal.

Daar zyn geen Wilden in *Kanada*, die *Franſch* willen ſpreeken, dan wanneer zy gelooven dat men de kracht van hunne woorden zal konnen begrypen: Zoo dat zy ze te deeg willen kennen, eer zy zich bloot geeven, om zich te willen uitdrukken, by aldien de nootzaakelykheid hen daar niet toe dwingt, wanneer zy zich by Boſchloopers bevinden die hunne Taal niet verſtaan.

Ik zeg dan, om tot die der *Huronners* weder te keeren; dat zy geen doffe Letters hebbende, zoo min als de *Iroquooiſche* Taal, het byna onmoogelyk is dat

die beide Volkeren het *Fransch* ooit te deeg konnen leeren. Ik heb vier daagen 't zoek gebragt, om *Huronners* de *doffe* Letters te doen uitspreeken, maar ik kon 'er niet in gelukken; en ik geloof dat zy in tien jaaren de woorden *Bon*, *Fils*, *Monsieur* en *Pontchartrain* niet zouden konnen uitdrukken: Want inplaats van *Bon*, zouden zy *Ouon* zeggen; inplaats van *Fils*, *Rils* uitspreeken; inplaats van *Monsieur*, *Caounsieur*; en inplaats van *Pontchartrain*, *Contchartrain*.

Ik heb hier eenige woorden van hunne Taal agter geplaats, ten einde gy uit nieuwschierigheid het onderscheidt kondt zien 't welk 'er tusschen de voorige en deeze is; daar gy zoodaanige aanmerkingen op kondt maaken als het u zal lusten. Verders word ze met heel veel deftigheid gesprooken, en byna al de woorden hebben uitademende uitspraaken, moetende de *H* zoo sterk uitgesprooken worden als moogelyk is.

Ik weet niet dat een eenige Wilde Taal van *Kanada* een *F.* heeft. Het is waar dat de *Essenapéers* en de *Gnaksitarers* 'er hebben; maar dewyl zy aan gene

ne zyde van den Vloed *Missisippi* langs den oever der *Lange Rivier* woonen, zoo zyn ze buiten de Grenspaalen van *Kanada.*

Eenige Huronsche Woorden.

VErstandt hebben, *Hohdioun.*
Een Geest, de Godheid, *Ocki.*
Het vuur, *Aouista.*
Een Vrouw, *Outectien.*
Een Snaphaan, *Ouraouenta.*
Kwaadt worden, kwaat zyn, *Oungaroun.*
Het is koudt, *Outoirha.*
Vet, smeerigheid, *Skoueteon.*
Een Mensch, *Onnonhoué.*
Gisteren, *Hiorheha.*
Een Jezuit, *Tsistatsi.*
Ver, *Dekerén.*
Een Otter, *Taouinet.*
Neen, *Staa.*
Ja, *Endae.*
Een Pyp, tabakspyp, *Gannondaoua.*
Digte by, *Touskeinhia.*
Soldaaten, *Skenraguetté.*
Groeten, *Igononon.*
Schoenen, *Arrachiou.*
Ik dryf Koophandel, *Attendinon.*
Geheelyk, geheel, *Tiaoundi.*
Altemaal, *Aouetti.*

Ta-

Tabak, *Oyngoua.*
Dat is van waarde, moeielyk, van gewigt, *Gannoron.*
Heenen gaan, *Saraskoua.*
Gierig, *Onnonſté.*
Schoon, zindelyk, *Akouaſti.*
Heel veel, *Atoronton.*
Zie daar dat is wel, *Andeya.*
Ik drink, *Akirnha.*
Indiſch Koren, *Onneha.*
Kouſſen, *Arrhich.*
Een Fles, *Gatſeta.*
Dapper, die hart heeft, *Songuitehé.*
't Is gedaan, *Houna.*
Myn Broeder, *Yatſi.*
Myn Makker, *Yattaro.*
De Hemel, *Toendi.*
Een Hut, *Honnonchia.*
Hair, *Eonhora.*
Een Kapitein, *Otcon.*
Een Hondt, *Agnienon.*
Zagt, zagtelyk, *Skenonha.*
Luizen, *Skenon.*
Ik zeg, *Attatia.*
Morgen, *Achetek.*
Zyn, *Sakie.*

E I N D E.

